AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Güher Ceylan KUŞOĞLU

ANTALYA'DA YAŞAYAN İRANLI KADINLARIN ANNELİK DENEYİMLERİ ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR ÇALIŞMA

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2026

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Güher Ceylan KUŞOĞLU

ANTALYA'DA YAŞAYAN İRANLI KADINLARIN ANNELİK DENEYİMLERİ ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR ÇALIŞMA

Danışman
Prof. Dr. Şerife Gözde YİRMİBEŞOĞLU

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2026

Akdeniz Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Güher Ceylan KUŞOĞLU'nun bu çalışması jürimiz tarafından Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Müslüme NARİN	(İmza)
Üye (Danışmanı)	: Prof. Dr. Şerife Gözde YİRMİBEŞOĞLU	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Kamile KABUKCUOĞLU	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Sefa ÇETİN	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Yasemin BİLİŞLİ	(İmza)

Tez Başlığı:	Antalya'da Yaşayan İranlı Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışma

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :02/ 01/2026

Mezuniyet Tarihi : 15/01/2026

(İmza)

Prof. Dr. Seda BAYRAKTAR

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum "Antalya'da Yaşayan İranlı Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışma" adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Güher Ceylan KUŞOĞLU

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Güher Ceylan KUŞOĞLU
Öğrenci Numarası	202052075001
Anabilim Dalı	Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet
Programı	Doktora
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Şerife Gözde YİRMİBEŞOĞLU
Doktora Tez Başlığı	Antalya'da Yaşayan İranlı Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışma
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	
Rapor Tarihi	
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %11 Alıntılar dahil: %1

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ……. sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır.
Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:
(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise:
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım.
( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise:
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

Danışman Öğretim Üyesi
Unvanı, Adı-Soyadı
Prof. Dr. Şerife Gözde YİRMİBEŞOĞLU

İmza

İ Ç İ N D E K İ L E R

ŞEKİL LİSTESİ ..... **iv**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **v**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **vi**
ÖZET ..... **vii**
SUMMARY ..... **ix**
ÖNSÖZ ..... **xi**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
ANNELİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİSİ

1.1. Bir İdeoloji Olarak Anneliğin İnşası 11
1.2. Annelik Kuramları 15
1.3. Annelik Miti 20
1.3.1. Mitlerin Annelik Dayatması 21
1.3.2. Mitlerin Anneliği Şekillendirmesi 22
1.3.3. Mitlerin Annelerin Benlik Algısına ve Deneyimlerine Yansıması 25
1.3.4. Mitlerle Mücadele Sorunsalı 29

İKİNCİ BÖLÜM
GÖÇ VE TOPLUMSAL CİNSİYET

2.1. Uluslararası Göç Tartışmaları ve Toplumsal Cinsiyet 32
2.1.1. Göç Etme Sebepleri 34
2.1.2. Göç Bağlamında Feminist Kuramsal Çerçeve 36
2.2. Göçün Türkiye'de Yaşayan İranlı Kadınlar Üzerindeki Etkisi 40
2.2.1. Türkiye'de İranlı Göçmen Kadınlar ve Temel Göç Motivasyonları 40
2.2.2. Sosyal Uyum 44
2.2.3. Kesişimsellik 46
2.2.4. Göçün Aile İçi Dinamikleri Üzerindeki Etkisi 49
2.2.5. Göçmen Kadına Yönelik Şiddet 52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırma Tasarımı 55
3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Alt Amaçları 55
3.1.2. Araştırma Soruları 57
3.1.3. Araştırma Yöntemi 58
3.1.3.1. Nitel Araştırmanın Temel Özellikleri 60
3.1.3.2. Örneklem Seçimi 62
3.1.3.3. Veri Analizi 63
3.1.3.4. Araştırmanın Güvenirliği 65
3.1.3.5. Araştırmanın Etik Boyutu 66
3.1.3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları 67
3.2. Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri ve Görüşme Süreci 68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Kutsal Anneliğin Gerçek Anlamı 74
4.1.1. Annelik Tanımları 74
4.1.1.1. Anne Olmanın Güçlendirici Yanları 76
4.1.1.2. Anne Olmanın Getirdiği Zorluklar 79
4.1.1.3. Çocuk Yaşının Annelik Üzerindeki Etkisi 84
4.1.1.3.1. Bebeklik Döneminde Annelik 85
4.1.1.3.2. Erken Çocukluk Döneminde Annelik 86
4.1.1.3.3. İkinci Çocukluk Döneminde Annelik 87
4.1.1.3.4. Ergenlik Döneminde Annelik 88
4.1.1.3.5. Çocukları Yetişkin Olan Anneler 89
4.1.2. Gelecek Kaygısının Annelikle İlişkisi 92
4.1.3. Kuşaklar Arası Annelik 94
4.1.3.1. Kültürel Aktarım 95
4.1.3.2. Annelik Bilgisinin ve Deneyiminin Aktarımı 100
4.2. Göçmen Bir Kadın Olmanın Aidiyet Duygusuyla İlişkisi 105
4.2.1. Sosyal ve Duygusal Bağlamda Aidiyet Duygusu 106
4.2.1.1. Göç Motivasyonu 106

4.2.1.2. Katılımcıların İran ve Türkiye'ye Hissettikleri Bağın Aidiyet Duygusuna Etkisi 111
4.2.2. Kamusal Alanda Aidiyet 117
4.2.3. Özel Alanda Aidiyet 119
4.2.4. Kültür Bağlamında Aidiyet 130
4.3. Göçmen Anne Olmak 143
4.3.1. Göçmen Bir Anne Olmanın Zorlayıcı Yanları 144
4.3.1.1. Baskı, Ayrımcılık ve Dışlanma 148
4.3.1.2. Çifte Sorumluluk 159
4.3.2. Göçmen Bir Anne Olmanın Güçlendirici Yanları 162
4.3.2.1. Dil ve Kültür Bağlamında Zenginleşme 163
4.3.2.2. Güven, Aidiyet, Huzur ve Mutluluk 168
4.3.2.3. Yeni Bir Kimlik Oluşturmanın Verdiği Güç 175

SONUÇ 181
KAYNAKÇA 193
EK 1- GÖRÜŞME HAKKINDA BİLGİLENDİRME METNİ VE GÖRÜŞME İZNİ .. 217
EK 2- ÖN GÖRÜŞME SORULARI 218
EK 3- DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORULARININ İÇERİĞİ 219
ÖZGEÇMİŞ 221

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1 Yurt Dışından Gelen Göçün İl Nüfusuna Oranı 56

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1 Araştırmanın Tema, Alt Tema ve Boyutları 65
Tablo 3.2 Nitel ve Nicel Yöntemlerde Kullanılan Kriterler 66
Tablo 3.3 Katılımcıların Demografik Özellikleri 73
Tablo 4.1 Katılımcıların çocuk sayısı, çocukların yaşı, çocuğun/ çocukların Antalya'ya göç ettiği yıl kaç yaşında olduğu ve medeni durumu 85

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
APA	: Amerika Psikoloji Birliği
ASMEK	: Antalya Sanat ve Meslek Eğitim Kursları
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
GİGM	: Göç İdareleri Genel Müdürlüğü
İGİM	: İl Göç İdaresi Müdürlüğü
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
YFA	: Yorumsayıcı Fenomenolojik Analiz

ÖZET

Antalya'da yaşayan İranlı kadınların annelik deneyimini konu alan bu çalışmada, kadınların kimlik algısına dair dönüştürücü bir etkisi olan annelik rolünün üzerine eklenen göç hikayesinin deneyimlerine nasıl yansıdığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Toplumsal inşa sonucu üretilen annelik ve annelik beklentilerinin yüksek standartlarına ulaşma çabası nedeniyle hissedilebilen; yorgunluk, yetersizlik, kaygı gibi olumsuzluklarla mücadele eden kadınların, göçmenlik bağlamının getirdiği ayrımcılık, dışlanma, yeni toplumsal ve kültürel normlara uyumlanma çabasının zorluları da eklendiğinde mücadele vermeleri gereken alan genişlemektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın kuramsal arka planında cinsiyet, ırk, göçmenlik ve sınıf gibi analitik kategorilerin çakışması durumunda deneyimlerin nasıl şekillendiğini anlamlandırmak için kesişimsellik teorisinden yararlanılmıştır. Kadın deneyimlerinin göç ve annelik kesişiminde bağlamsal, sosyal, kişisel ve stratejik olarak anlaşılması amacıyla Antalya ilinde yaşayan 15 İranlı anneye ulaşılmış ve çalışmanın verileri yarı yapılandırılmış sorularla hazırlanan derinlemesine görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Fenomenolojik desende tasarlanmış bu nitel çalışmada, veriler yorumsayıcı fenomenolojik analiz yaklaşımıyla analiz edilmiştir.

Bulgular, göçün annelerin kimlik algısını, günlük yaşam pratiklerini, ebeveynlik tarzlarını ve stratejilerini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. İran'ın sosyopolitik iklimi nedeniyle çok katmanlı mücadele süreçlerini geçerek kendi istekleri doğrultusunda Antalya'ya yerleşen İranlı anneler; yeni yaşamlarında yeni bir dil öğrenme, toplumsal ve kurumsal normları anlama, farklı yaşam pratiklerine uyum sağlama, kültürel farklılıkları anlamlandırma gibi pek çok alanda yeniden mücadele vermek zorunda kalmışlardır. İranlı anneler; Türkçe öğrenerek, toplumsal ve kurumsal süreçlerde etkili bir iletişim kurma becerisi geliştirerek, yeni toplumun kültürünü ve beklentilerini deşifre ederek, en önemlisi de bu zorlukların üstesinden geldiklerinin farkında olarak daha güçlü bir kimlik kazanmışlardır. Ayrıca bu çalışmanın öznesi olan göçmen kadınların İran'ın cinsiyetçi ve ayrımcı sosyopolitik düzeninden uzaklaşarak kendi tercihleri doğrultusunda Antalya'ya yerleşmiş olmalarının rahatlık, huzur, mutluluk ve özgüven kazanımı gibi önemli katkılarının olduğu tespit edilmiştir. Geride bırakılan ülke ile yeni hayat kurulan ülkenin sosyopolitik ikliminin bireylerin deneyimlerini derinden etkilediği ve aynı ülke içinde bulunan bölgesel farkların bile belirleyici bir unsur olduğu anlaşılmıştır.

Sonuç olarak bu çalışmadan elde edilen bulgular, Antalya'da yaşayan İranlı anneler bağlamında göçün ve göçmen anneliğin yalnızca kırılganlıkların değil, güçlenmenin de kaynağı olduğunu göstermiştir. Feminist bir bakış açısıyla yürütülen bu çalışma, her bir anneliğin ve her göç deneyiminin kendine özgü olduğuna vurgu yaparak ötekileştirmeden anlamayı teşvik etmesi bakımından toplumsal, göçün öznesi olan göçmenlerin deneyimlerini ve beklentilerini ortaya koyması nedeniyle doğru göç politikalarının oluşmasına katkı sağlaması bakımından politik ve son olarak İran'dan yoğun göç almasına rağmen Türkiye'de İranlı göçmenler bağlamında feminist bir yaklaşımla göçmen kadınların öznel durumlarına dair yeterli çalışmanın bulunmaması bakımından da akademik bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Annelik, göç, göçmen annelik, yorumsayıcı fenomenolojik analiz.

SUMMARY

A PHENOMENOLOGICAL STUDY ON THE MOTHERHOOD EXPERIENCES OF IRANIAN WOMEN LIVING IN ANTALYA

This study, which examines the motherhood experiences of Iranian women living in Antalya, attempts to understand how the migration narrative, superimposed on the role of motherhood, which has a transformative impact on women's sense of identity, is reflected in their experiences. Women struggle with the fatigue, inadequacy, and anxiety that can arise from striving to achieve the high standards of motherhood and motherhood expectations created by social construction. The challenges of discrimination, exclusion, and adapting to new social and cultural norms, coupled with the challenges of the immigration context, further expand the scope of their struggles. Therefore, the theoretical basis of this study utilizes intersectionality theory to understand how experiences are shaped when analytical categories such as gender, race, immigration, and class overlap. To understand women's experiences at the intersection of migration and motherhood from contextual, social, personal, and strategic perspectives, 15 Iranian mothers living in Antalya were contacted, and data were collected through in-depth interviews using semi-structured questions. This qualitative study, designed with a phenomenological design, was analyzed using the IPA approach. Findings indicate that migration significantly impacts mothers' sense of identity, daily life practices, parenting styles, and strategies. Iranian mothers, who voluntarily settled in Antalya after navigating multilayered struggles due to Iran's sociopolitical climate, have had to grapple with numerous challenges in their new lives, including learning a new language, understanding social and institutional norms, adapting to different life practices, and understanding cultural differences. By learning Turkish, developing effective communication skills in social and institutional processes, deciphering the culture and expectations of their new society, and, most importantly, recognizing that they have overcome these challenges, Iranian mothers have gained a stronger identity. Furthermore, it has been determined that the immigrant women in this study, who moved away from Iran's sexist and discriminatory sociopolitical order and settled in Antalya by choice, contributed significantly to their comfort, peace, happiness, and self-confidence. It has been understood that the sociopolitical climate of the country left behind and the country where they are starting a new life profoundly influences individuals' experiences, and even regional differences within the same country are a determining factor. In conclusion, the findings of this study demonstrate that migration and immigrant

motherhood are not only a source of vulnerability but also of empowerment for Iranian mothers living in Antalya. This study, conducted from a feminist perspective, makes a social contribution by encouraging understanding without othering by emphasizing that each motherhood and each migration experience is unique; a political contribution by revealing the experiences and expectations of migrants who are the subjects of migration and contributing to the formation of correct migration policies; and finally, an academic contribution by considering the lack of sufficient studies on the subjective situations of migrant women from a feminist perspective in the context of Iranian migrants in Turkey, despite the intense immigration from Iran.

Keywords: Motherhood, migration, immigrant motherhood, interpretive phenomenological analysis.

ÖNSÖZ

Bu tez olmakla olmamak arasında çok gitti geldi. Yanımda olanlar ve olamayanlar sayesinde de bitti. Yanımda olamasalar da hep içimde olan öngörülü ve adil anneannemin, ülkemde feminist kuramın bile yetemeyeceği bir eşitlikçi anlayışa ve yenilikçi ruha sahip babamın sayesinde biraz. Çokça da çok şükür ki hep yanımda olan, kalbimde olan, canım olan; dürüst, destekçi ve maalesef fedakâr annemin…

Kimin için yazıldığına gelince, Ayza ve Arden için! Benden yepyeni bir başka ben yaratan, her anımda aklımda olan, varlıklarına şükrettiğim çocuklarım; hayatımın her satırında olduğunuz gibi bu çalışmanın da her satırında siz varsınız, iyi ki varsınız.

Başlangıçta bu tezi yazmak sadece bir hayaldi. Bu hayali gerçeğe dönüştürmek için bir hoca gibi değil, bir anne gibi çalışan, başından beri yanımda olan, yol göstericim, akıl hocam, canım danışmanım Prof. Dr. Şerife Gözde Yirmibeşoğlu'nun desteği olmasaydı, olmazdı. Tez jürimde olmayı kabul etmekle kalmayıp bana her açıdan kol kanat geren, aklı ve samimiyetiyle kucaklayan değerli hocam Prof. Dr. Kamile Kabukcuoğlu olmasaydı, olmazdı. Tez çalışmasını en başından beri takip eden, katılımcı bulmaktan kaynakça yazmaya kadar her adımda yanımda olan yapıcı ve fedakâr Doç. Dr. Yasemin Bilişli olmasaydı, canım arkadaşım Arş. Gör. Dr. Çağrı Elmas'ın desteği ve motivasyon konuşmaları olmasaydı, yine olmazdı. Ama oldu. Bu saydığım harika insanlara, Akdeniz Üniversitesi Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalında üzerimde emeği olan tüm hocalarıma ve bu çalışmaya gönüllü olarak katılan ve bana kalplerini açan tüm katılımcılara ve tez izleme jürimde yer alarak doktora tez çalışmamı zenginleştiren katkılarda ve yorumlarda bulunan Prof. Dr. Müslüme Narin ve Prof. Dr. Sefa Çetin'e minnettarım.

Son olarak biri kamusal alanda, diğeri özel alanda gerçeklik algımı sorgulatan iki kişi… Size de minnettarım, mücadele etme gücünü sadece yazarak buldum. Siz olmasaydınız, belki bu kadar içten olmazdı.

Güher Ceylan Kuşoğlu

Antalya, 2026

GİRİŞ

Yirmi birinci yüzyılın küresel tanımlayıcıları olarak ortaya çıkan olguların başında benzersiz bir ulusötesi hareketlilik ve bu hareketliliğin sonucu olarak aile içi dinamiklerin yeniden tanımlanması gelmektedir. Sınır ötesi hareketliliğin yani göçün gerçekleşmesini sağlayan unsurlarda zaman içinde değişiklikler olmuş ve göçü yirminci yüzyılın ağırlıklı olarak ekonomik temelli açıklamalarıyla anlamak imkânsız hale gelmiştir. Göç olgusu, ekonomik ya da politik temellerin yanı sıra, göçün aile yapısındaki değişiklikleri tetiklemesi, bu yapıları yeniden tanımlaması ve dolayısıyla bireylerin kimlik ve aidiyet duygularına dolaysız etkisi olması bağlamlarında çalışılan kapsamlı bir olgu olarak ele alınmaktadır. Geçen yüzyıla göre anlaşılması daha karmaşık hale gelen göç olgusunun yeni dinamikleri içinde kadın göçü yeterince araştırılmamış ve karmaşık bir olgudur. Oysa ne göçü ne de göç süreçlerini cinsiyetten bağımsız bir şekilde anlamlandırmak mümkün değildir (Hondagneu-Sotelo, 2003; Kofman vd., 2015).

Özellikle 1980 yılından önce yapılan geleneksel göç çalışmalarının erkek odaklı yaklaşımları, göçmenleri verdikleri emek ve işgücü karşılığında daha iyi ekonomik olanaklara kavuşmak isteyen rasyonel erkekler olarak kavramsallaştırmaktaydı (Boyd ve Grieco, 2014). 1980'lerden sonra kadınları erkek göçmenlerin yanlarında seyahat eden uzantılar ya da pasif takipçiler olarak tanımlayan klasik göç algısı, feminist akademisyenler tarafından kırılarak, kadınların aile birleşimi veya ekonomik zorunlulukların ötesine uzanan karmaşık nedenlerle göç ettiği ortaya koyulmuştur (Phizacklea, 1998). Bunun yanı sıra yeni feminist metinler, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin göç veren ve göç alan ülkelerin toplumlarını nasıl dönüştürüp yeniden şekillendirdiğini ve dönüşen toplumda toplumsal yeniden üretim biçimlerinin ne şekilde etkilendiği ortaya koyarak kimlik politikaları ve bakım emeğinin üretilmesinin önemini vurgulamışlardır (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016: 18).

Kadınların göç bağlamında ayrı bir analiz kategorisi oluşturması ve görünür kılınmasının ardından göçmen olma durumunun annelik şekillerini nasıl dönüştürdüğü tartışmaya açılmıştır. Geleneksel olarak çocukların bakımını, beslenmesini, eğitimini ve yetişkin hayatına geçişini hazırlayan pratikler bütünü olarak algılanan annelik (Ruddick, 1989), güncel bağlamlarda kesişimsellik ve durumsallık doğrultusunda kültür, toplum, sınıf, ırk gibi pek çok faktörden etkilenerek şekillenen akışkan bir olgu halini almıştır (Dill, 1988: 421; Collins, 2016). Göçmen kadınların annelik pratikleri, postmodernist düşünceyle birlikte anne sayısı kadar annelik olduğu görüşüne katkıda bulunmuştur (Baraitser, 2008). Neoliberal ekonomik politikalar ve küresel bakım zincirinin güçlenmesi nedeniyle 1980'lerden sonra

kadınlar, işgücü göçünün önemli bir parçası olmuş ve bu durum “ulusötesi annelik” kavramını doğurmuştur (Hondagneu-Sotelo ve Avila, 1997: 548).

Özellikle küresel bakım zincirinin oluşması nedeniyle göçmen annelerin sayısında büyük bir artış olması, göçmen kadınların ülkelerinden ayrıyken sürdürdükleri aile ve akrabalık ilişkilerini konu alan ulusötesi anneliğin çerçevesini oluşturmuştur (Parreñas, 2001: 364). Anneliğin sınırların ötesinde yeniden inşasını inceleyen bu çalışmaların kapsamı zaman içinde genişleyerek çocuklarıyla beraber göç eden annelerin deneyimini de kapsamıştır. Bu konudaki literatür ağırlıklı olarak çocuklarından ayrılmak kaydıyla göç eden ev işçilerine dair olsa da bu çalışmanın öznesi olan İranlı göçmen anneler gibi, çocuklarıyla birlikte göç eden annelerin deneyimleri de önemli bir araştırma alanı olmuştur (Connelly vd., 2012; Kanu vd, 2020). Göçmen annelikle ilgili çalışmalar, değişen bir sosyokültürel ortamda normların, toplumsal rollerin ve beklentilerin farklılaşmasının annelerin sorumluluklarını artırmasının ve anneliğe dair yeni mücadele, müzakere ve güçlenme alanlarının altını çizmektedir.

Göçmen annelerin hedef ülkeye aidiyet duyması, etnik kökene dair önyargılar ve kültürelleştirilmiş söylemler tarafından engellenebilmektedir. Bunun yanı sıra, ev sahibi toplumlarda, göçmen kadınlar ebeveynlik uygulamaları, yeni topluma uyum hızları, dini inançları ve pratikleri gibi konularda marjinalleştirilebilirler (Anthias, 2008: 9; Lutz, 2018). Bunun gibi eşitlikçi olmayan durumlar, anneliği bir kez daha mercek altına almakta ve göçmen anneleri kaygılandıracak ortamlar yaratmaktadır. Dolayısıyla göçmen anneler, farklı beklenti ve söylemlere sahip iki grup tarafından aynı anda hem kültürel ötekiler hem de değerleri bir sonraki nesle aktarmaktan sorumlu ahlaki özneler olarak algılanırlar. Bu çelişkiler, Anthias'ın (2008: 6-7) kesişimsel konumsallık olarak adlandırdığı kavramı ortaya çıkarmıştır. Kesişimsel konumsallık; cinsiyet, etnik köken, din ve sınıfın göçmenlerin sosyal konumlanmasını şekillendirmek için nasıl etkileşime girdiğini ortaya koyan bir çerçevedir. Bu anlamda annelik hem bir uyum stratejisi hem de bir mücadele alanı haline gelir.

Bu araştırmanın teorik arka planında kesişimsel ve ulusötesi feminist teoriler yatmaktadır. İlk defa 1989 yılında Crenshaw tarafından kullanılan kesişimsellik teorisinin ardında cinsiyet, sınıf, din, ırk, göçmenlik ya da göçmenlik statüsü gibi unsurların bireylerin deneyimlerinde çeşitli avantaj ya da dezavantajlar, ayrıcalık ya da ayrımcılıklar ürettiğini açıklayan ve örnekleyen bir yaklaşım bulunmaktadır. Antalya’ya göç etmiş İranlı anneler bağlamında kesişimsellik, yalnızca göçmenlik ve annelik rolleri üzerinden okunmamalıdır. Katılımcıların toplum içindeki bu rollerine ek olarak yarı tanıdık bir kültürde, birden fazla toplumsal konumda, ulusal bir azınlığın üyeleri olarak ve anadillerinin konuşulmadığı bir şehirde yaşamaları da kesişimsellik bağlamında son derece önemlidir. Çünkü Crenshaw’un

teorisine göre deneyimlerin tek bir bakış açısıyla değerlendirilmesi bağlamsal ve ilişkisel kopukluklara neden olabilmektedir (Charusheela, 2013: 35).

Bağlamsal ve ilişkisel durumları anlamlandırabilmek ulusötesi feminizmle de yakından ilgilidir. Ulusötesi feminist teoriye göre dünyanın her yerindeki güç sistemlerini birbirine bağlı ve karşılıklı ilişki içindedir. Öte yandan ana akım akademik çevrenin Batı merkezci yaklaşımları dünyanın geri kalanını adeta görmemektedir. Her türlü hiyerarşiye karşı duran ulusötesi feminist teori batı merkezci varsayımlara meydan okur (Dosekun, 2015:974). İranlı göçmen kadınların deneyimi bağlamında ulusötesi feminizm; devletlerin, toplumların, göç politikalarının ve sınırların aidiyet hiyerarşilerini nasıl oluşturduklarını açıklamak için yararlı bir araç görevi görmektedir. Bunun yanı sıra, göçmen annelerin doğup büyüdüğü topraklardan uzakta nasıl kök salabilecekleri; duygusal, sembolik ve maddi bağları nasıl oluşturup sürdürebileceklerini anlama konusunda yol göstericidir (Parreñas, 2009: 4-6).

Başka bir deyişle, feminizmin kesişimselliğe (Crenshaw, 1991) ve ulusötesiliğe (Glick Schiller vd., 1992) yaptığı vurgu, bu dinamikleri analiz etmek için güçlü bir bakış açısı sunar. Kesişimsellik, araştırmacıların birden fazla, örtüşen güç eksenini hesaba katmalarını sağlarken, ulusötesilik, ulusal sınırları aşan kimliklerin ve toplumsal pratiklerin akışkanlığını vurgular. Bu çerçeveler bir araya getirildiğinde, Türkiye'deki İranlı annelerin cinsiyetlendirilmiş ve ulusal güç sistemleri içinde nasıl birden fazla, bazen de çatışan konumlarda yaşadıklarını aydınlatır. Deneyimleri, "göçmen", "kadın" veya "anne" gibi tek bir kategori üzerinden değil, bu kimliklerin belirli bir sosyo-politik bağlamdaki etkileşimi üzerinden tam olarak anlaşılabilir.

Karmaşık bir yapıya sahip olan kadın göçünü doğru anlamlandırabilmek için kesişimsellik eksenlerini (Atewologun, 2018) ve ulusötesi kimlik oluşumunu (Vertovec, 2001) doğru yorumlamak gerekmektedir. Kadın göçü; kadınlık, annelik, ev ve bakım sorumluluklarının toplumsal beklentilerle kesişimlerinde kadın deneyimini bazı yönleriyle kolaylaştırırken bazı açılardan zorlaştırabilmektedir. Bu kolaylaştırıcı ya da zorlayıcı unsurlar kültürden kültüre farklılıklar göstermektedir. Hedef ülkeye ulaşıldıktan sonraki aşamaları da göç süreçleri dahilinde kabul eden bu çalışmanın öznesi olan göçmen İranlı kadınların göç sürecindeki deneyimlerini şekillendiren politik, dini, kültürel ve sosyal unsurlar köken ülkeyle hedef ülke arasındaki ortak noktalara rağmen hem kısıtlamalar hem de kadının failliği bakımından belirgin farklılıklara neden olmuştur. Ulusötesi kimliklerin yapılanmasına neden olan bu farklılıklar annelik bağlamında bu çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

Bu araştırmada, Antalya’da yaşayan İranlı annelerin göçmenlik ve anneliğin kesişiminde aidiyet duygularının ve kimliklerinin nasıl etkilendiği ve göçmen bir kadın olarak

annelik deneyimlerini nasıl anlamlandırdıkları anlamaya çalışılmıştır. Araştırmanın temel sorunsalı ise göç etmenin annelik deneyimi üzerinde etkisi olup olmadığını ortaya koymakla beraber göçün aile ilişkileri üzerindeki dönüştürücülüğüne dikkat çekmektir. Söz konusu dönüşümler literatüre paralel olarak cinsiyet ekseninde incelenmiş; politik, sosyal ve kültürel hiyerarşiler üzerine temellendirilmiştir (Erel, 2010, Pessar ve Mahler, 2006). Yorumsayıcı fenomenolojik yöntemle analiz edilen katılımcıların deneyimleri, göçmenlik rolü nedeniyle anneliğin nasıl hem güçlenme ve direniş hem de yoksunluk ve mücadele alanı haline geldiğine ışık tutmaktadır. İranlı anneler özelinde ulusötesi anneliğin öznel, sosyal, kültürel ve politik yönlerini merkeze alan bu çalışma, kadın göçü kapsamında hem Türkiye'de hem de dünyada yaygınlık kazanmaya başlayan feminist literatüre katkıda bulunmaktadır (Hot, 2020; Aksoy, 2021; Şahbudak, 2022).

Feminist bir perspektifle yapılmış çalışmalarda göç olgusu sadece sınır aşmakla sınırlandırılmamakta, göç yoluyla aşılan sosyal ve sembolik sınırlar da mercek altına alınmaktadır (Moorhouse ve Cunnigham, 2012). Göçmen kadının anne olması durumunda ise sözü geçen sosyal ve sembolik sınırların aşılması zorluklarla dolu bir mücadele alanına dönüşebilmektedir. Bu durumun öncelikli sebeplerinden biri annelerin; anadilin, geleneklerin, ahlaki sorumluluğun ve genel olarak kültürün taşıyıcısı olarak konumlandırılmış olmasıdır. Göçmen annelerden aynı anda hem çocukları için kültürün taşıyıcısı olmaları hem de yeni sosyo-kültürel sisteme de uyumlanmaları ve çocuklarının uyum sürecine destek olmaları beklenmektedir. Göçmen kadınları genellikle iki farklı yöne çeken bu beklentinin ötesinde, hedef ülkedeki kaynaklara ve imkanlara erişimini belirleyen göç politikalarını ve toplumsal hiyerarşileri deşifre etme görevi beklemektedir (Fleury, 2016).

Feminist araştırmalarda göçmen kadınların deneyimleri gibi anneliğin de eleştirel bir analitik mercek görevi görmesine (Hondagneu-Sotelo ve Avila, 1997: 552) rağmen İranlı göçmen annelerin deneyimlerine yeterince odaklanılmamıştır. Oysa İranlı göçmenler için hem transit hem de hedef ülke olan Türkiye için bu deneyimleri incelemek benzersiz bir sosyo-kültürel ve politik bağlam sunmaktadır çünkü İran ve Türkiye'nin pek çok ortak noktası olmasına rağmen özellikle kadın deneyiminde fark yaratan nokta, İran'daki teokratik rejime karşın Türkiye'deki seküler düzendir. İran'daki devlet destekli cinsiyetçi ideoloji kadınları ve özellikle anneleri ulusun ahlak ve kültür koruyucuları olmaları gerektiğini dikte ederek (Paidar, 1997), özellikle göçmen kadınlar üzerinde manevi bir baskı kurarken, Türkiye'nin cinsiyete dayalı vatandaşlık rejimi (Kandiyoti, 2016) ve Orta Doğulu göçmenlere yönelik ikircikli tutumu (İçduygu ve Şimşek, 2016: 63) yeni kısıtlamalara sebep olmaktadır.

Dolayısıyla, İranlı göçmen kadınları Türkiye'de hem kültürel yakınlıklar hem de siyasi farklılıklar karşılamaktadır.

Bireylerin kendi ülkelerinden ayrılıp başka bir ülkeye yerleşmeye karar vermesi, hayatlarının hemen her alanına sirayet edecek değişimleri beraberinde getirmektedir. Göç etme kararının alınmasıyla başlayan ve göç ettikten sonra da devam eden göç sürecini anlayabilmek için göç etme sebeplerini analiz etmek son derece zorlayıcı olabilmektedir çünkü neden göç etmeye kararlarında etkili olan faktörler parça parça birleşip bireyleri bu karara yönlendirebileceği gibi ani verilen ve plansız göçler de sıklıkla deneyimlenmektedir. Bunun yanı sıra göç öncesi karar motivasyonu ile göç sonrası değerlendirme tutarsızlık gösterebilmektedir (Cole, 2014). Bu noktada geçerli bir değerlendirme yapmak için göç edilen ülkeden ayrılma sebeplerine ve göç edilen ülkeyi tercih etme sebeplerine odaklanılabilir. Bu çalışmada İranlı göçmen kadınların neden İran'dan ayrıldıklarına ve neden hedef ya da transit ülke olarak Türkiye'yi ve özellikle Antalya'yı seçtikleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

İran'dan Türkiye'ye göç genellikle siyasi, sosyal ve ekonomik unsurların bir araya gelmesiyle şekillenmektedir. Özellikle 1979 İslam Devrimi sonrası İran çok göç vermiş ve göçün temel sebepleri devletin uyguladığı cinsiyetçi politikalar, siyasi baskı, kısıtlamalar ve sosyoekonomik yetersizlik olmuştur (Bavili, 2022). Ancak 1979'dan bu yana İran 4 büyük göç dalgası yaşamış ve bu kitlesel göçlerin sebepleri göçmen kitlesinin kim olduğunu ve göç sebebini belirlemiştir. İlk büyük göç dalgası elbette devrim sonrası yaşanmış ve eğitimli, sosyoekonomik düzeyi yüksek bireylerin ülkeyi terk etmesiyle sonuçlanmıştır. Bu ilk dalgada göç motivasyonu tamamen politik iken ikinci göç dalgası İran-Irak savaşından sonra gerçekleşmiştir ve toplumun her kesiminden insan bu dalgada yer almıştır. Üçüncü dalga Muhammed Hatemi'nin cumhurbaşkanlığı döneminde üniversitelerde isyan çıkması üzerine öğrencilerinin İran'ı terk ederek gelişmiş ülkelere yönelmesiyle gerçekleşmiştir. Dördüncü dalga ise 2010'da cumhurbaşkanlığı seçimleri nedeniyle tetiklenmiştir (Azadi vd., 2020; Bavili, 2022: 32).

Bu çalışma kapsamında ele alınan dördüncü dalga göç, Yeşil Hareket'in ortaya çıkmasıyla yaşanmış olsa da devrimden sonra doğan İranlıların beklentilerinin yön değiştirmesiyle de yakından ilgilidir. Farklı beklentileri olan bu nesil, İran devlet rejiminin kendilerine dayattıklarını reddederek kişisel görüşleri doğrultusunda yeni bir hayat kurmak için son göç dalgasını oluşturmuştur (Bavili, 2022:33). Dolayısıyla, İran'dan ayrılıp başka bir ülkeye yerleşme kararı alan göçmen gruplar için her ne kadar sosyal ve ekonomik faktörler etkili olsa da İran'da yaşanan tüm kitlesel göç dalgalarında politik sebeplerin ağır bastığı görülmektedir. Bu nedenle İran'dan verilen göçü anlamak için söylemleri ve siyasi bağlamları

anlamak gerekmektedir. İranlı göçmenler daha iyi bir iş ve eğitim imkanlarına ulaşmak amacıyla genellikle ABD ve Kanada'yı tercih etse de (Chaichian, 2011) Türkiye de İran için tercih edilen bir ülke konumundadır.

Yüzyıllardır göç alan Türkiye coğrafyası, 20. yüzyılın sonlarına doğru hem transit hem hedef ülke olarak daha çok tercih edilmiştir (Sirkeci ve Cohen, 2016). Göç kültürüne alışık bir coğrafyada konumlanmasına rağmen, Türkiye'nin sistematik ve kesintisiz işleyen net bir göç politikasının olmaması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden ve insan haklarının ihlalinden ziyade ulusal güvenliğin korunamaması riskini ve demografik dengesizlikleri beraberinde getirmektedir (Demirkol, 2023: 13). Göç politikalarının yetersiz olması, gerek göç bağlamında bürokrasinin anlaşılır, açık ve ulaşılabilir olmasının, gerek halkın göçmen gruplarla uyumlanmasının önünde engel oluşturabilmektedir (Çakı, 2018).

Yerel halkın yaklaşımı üzerinde etkisi olabilen yetersiz politikalar, özellikle İran örneğinde olduğu gibi ağırlıklı olarak Müslüman ülkelerden göç eden orta sınıf kentli kadınlar için paradoksal bir durum oluşturabilmektedir. İranlı göçmenler için Türkiye; sınır komşusu olması, ortak dil ve tarih bağlarına sahip olması, kültürel aşinalığın bulunması, ağırlıklı olarak aynı dine mensup olunması, vize koşulunun olmaması gibi avantajlar sunarken (Kaya ve Çağlayan, 2023: 178), Türkiye'deki göçmenler; bireysel, kurumsal ya da yapısal ötekileştirmeyle de karşı karşıya kalabilmektedir. İran'dan devlet rejimine karşı olmak, azınlık olmak, insan haklarının göz ardı edildiğini düşünmek (Akçapar, 2006:222) gibi sebeplerle ayrılan İranlılar Türkiye'de görece daha rahat ve müreffeh yaşayabilmekte, Türkiye'yi tercih sebebi yapan avantajları da göz önüne alarak Türkiye'de devamlı kalma ya da geçici süreli yerleşme kararı verebilmektedir.

İranlı göçmen anneler üzerine yapılan çalışma sayısı yok denecek kadar az olsa da bu grubun göç kararı almasını tetikleyen unsurlar kültürel, sosyal ve politik bağlamda daha özgür bir yaşam, daha çeşitli eğitim alanlarına yönelebilme, iş imkanları ve daha yüksek standartta bir yaşam beklentisi olarak özetlenebilir (Adıgüzel, 2024:82). Lotfi ve Posuk'un Türkiye'ye göç etmiş İranlı kadınların sosyoekonomik durumlarını değerlendirdikleri çalışmalarında "annelerin" hane halkı arasında göç sürecinden en çok etkilenen grup olduğu belirlenmiştir (2021: 1055). Bu durumun çok çeşitli dayanakları olsa da çoğu durumda yasal güvencelerinin olmaması, Türkçe bilmemek, iş hayatına ve sosyal ağlara erişimin kısıtlı olması olarak gerekçelendirilebilir. Bunların yanı sıra İranlı anneler, ana dilin ve kültürün taşıyıcısı olma görevi ile Türkiye'deki normlara uyum sağlama arasında da paradoksa düşebilmektedir.

Türkiye'de yaşayan İranlı anneler gibi Türkiye de toplumsal cinsiyet normları bağlamında adeta bir paradoksun içindedir. Bir yandan kadınlar laiklik güvencesi altında

erkeklerle eşit vatandaşlık haklarına sahip bireyler olarak yaşarken öte yandan Türk toplumunun genelinde kadınların hem kamusal alanda hem özel alandaki rolleri ataerkil normlar tarafından belirlenmektedir (Kandiyoti, 2016). Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında devlet de ikircikli bir tutum içindedir ve çoğu zaman muhafazakâr aile değerlerinin yüceltilmesi ile modernleşme söylemleri iç içe geçmektedir. Ayrıca, kadına atfedilen roller arasında "iyi anne" olmak da bulunmakta ve "iyi anneliğin" tüm hane halkının bakımından sorumlu olmak, ahlakın koruyuşu olmak ve adanmışlık anlamlarıyla yüceltilerek dini ve milliyetçi ideolojilerce kullanılmaktadır (Acak ve Altunok, 2013: 17). Türkiye'nin bu paradoksal durumu İranlı anneler için tanıdık bir durum olsa da hedef ülke bağlamında hem yabancılaştırıcı hem de kaynaştırıcı olabilmektedir.

İranlı kadın göçmenlerin büyük bir kısmı -Bourdieu'nun kavramıyla- daha iyi bir "yaşam tarzı" arayışı içinde olumsuz yaşam deneyimlerinden bir "kaçış" olarak (Oliver ve O'Reilly, 2010) anavatanlarını terk etmişken Türkiye'de yeniden anneliklerin devlet politikaları tarafından denetlendiği ve sorgulandığı, toplumun ise ataerkil beklentilerinin olduğu bir bağlamda kendilerini bulmaktadırlar. Buna rağmen Antalya'nın görece daha eşitlikçi ve kadınlar için özgürleştirici yaşam tarzı İranlı anneler için kolaylaştırıcı bir geçiş dönemini mümkün kılabilmektedir. Yeni yaşama geçişte kolaylaştırıcı unsurlar olsa da göç deneyimi kolay değildir. Türkiye'deki İranlı anneler, günlük yaşamda eğitim, sağlık ve istihdam olanaklarına erişimde yapısal zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Türk yasaları yabancı uyruklulara ikamet ve eğitim imkânı sağlasa da bürokratik engeller ve toplumsal damgalanma göçmen gruplar için her zaman risk teşkil etmektedir.

Antalya'da yaşayan İranlı kadınların annelik deneyimlerini konu alan bu çalışmanın birinci bölümünde anneliğin toplumsal cinsiyetle ilişkisi açıklanmıştır. Öncelikle anneliğin ideolojik olarak nasıl inşa edildiği üzerinde durulmuş ve fenomenolojik bir yaklaşımla anneliğin indirgemeci bir şekilde yalnızca biyolojik bir olgu olmanın ötesinde yaşanmış/ yaşanmakta olan, beden ve ruha bürünmüş, sosyo-kültürel bir deneyim olduğu aktarılmıştır. Hemen her toplumda görülen cinsiyetçi yaklaşımların yüzyıllardır anneliği yeniden ve yeniden inşa etme süreçlerinde kadınlardan fedakâr olmaları, kendi kimliklerini ikinci plana atmaları ve bakım vermenin kendi sorumluluklarında olduğu dikte edilmiştir. Rich (1976), gerçekte deneyimlenen annelik ile bu deneyimi denetleyen ve düzenleyen ideolojik yapının farklı gerçeklikleri olduğunu savunmuştur. Rich'in öne sürdüğü gibi, beklenen ve deneyimlenen anneliklerin örtüşmemesi annelerin anneliklerini sorgulamalarına ve kendilerini yetersiz hissetmelerine yol açmaktadır.

Anneliğe yüklenen ideolojik anlam ve deneyimlenen annelik paradoksu postmodern paradigmanın eşiğinde, 1996 yılında Hays tarafından "yoğun annelik" olarak teorize edilmiştir. Annelik kuramları arasında en yaygın kuram olan yoğun annelik kavramı ideal anneliğin nasıl inşa edildiğini ortaya koymakla kalmayıp orta sınıf standartlarında bile çok az kişi tarafından sürdürülebilecek bir özveri ve devamlılık beklentisi içindedir. İdeolojik annelik inşasında annelik romantikleştirilirken kadınların gerçek deneyimleri göz ardı edilmekte ve anneler ulaşılması son derece güç bir ideali gerçekleştirememenin suçluluğuyla baş başa bırakılmaktadır (Douglas ve Michaels: 2004). Çalışmanın toplumsal cinsiyet bağlamında anneliği açıkladığı bu bölümde son olarak annelik miti üzerinde durulmuştur. Fenomenolojik bir yaklaşımla değerlendirildiğinde yoğun annelik gibi ideolojik kurgular, deneyimlenmekte olan anneliği kültürel bir mite dönüştürmektedir. Friedan'ın (1963) kadınlığın gizemi olarak adlandırdığı gibi anneliğin gizemi de anneleri öznel anneliklerinden çıkarmayı hedefleyen normatif beklentiler ile gerçekleşen deneyimler arasında perdelenmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde göç ve toplumsal cinsiyet ilişkisi ele alınmıştır. Öncelikle uluslararası göç tartışmaları ve toplumsal cinsiyet üzerinde durulmuş ve göç çalışmalarının yeni başladığı dönemlerde göç olgusunun yalnızca demografik ve ekonomik boyutunun ön plana çıkarılması, göçün diğer boyutları olan toplumsal cinsiyet, kimlik, aile yapısı, toplumsal aidiyet gibi bireylerin deneyimleriyle doğrudan ilişkili diğer boyutları göz ardı etmesi ile sonuçlandığı açıklanmıştır. Bu erken dönem çalışmalarda kadınlar göçün öznesi olarak görülmemiş ve ekonomik temelli erkek göçünün görünmez uzantıları olarak ele alınmıştır (Ghorashi, 2010: 77-78). Feminist akademisyenlerin katkısıyla ve kadın göçünün şekil değiştirmesiyle erkek merkezli ve cinsiyetçi ilk çalışmalardan sonra, kadınların göçün hem nedenini hem de sonucunu şekillendirdiğini öne süren ve bir süreç olarak ele alınması gereken göç olgusunda kadınları ana aktörler olarak kabul eden pek çok çalışma yapılmıştır (Mahler ve Pessar, 2001, Siddique, 2003: 2-4, Kofman, 2004, Bastia ve Piper, 2009).

Göç ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin ele alındığı bu bölümde uluslararası göç tartışmalarına değinildikten sonra göçün Türkiye'de yaşayan İranlı kadınlar üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Türkiye'de yaşayan İranlı göçmen kadınlar üzerine yapılan çalışmalar son derece kısıtlı olsa da çalışma sonuçları İranlı göçmen kadınlar için göç etmenin hem hareket alanlarını geliştirdiğini hem de yeni kısıtlamalarla karşı karşıya bıraktığını ortaya koymuştur. Sınır komşusu olmak, aynı dine mensup olmak, benzer kültürel mirasları ve kodları paylaşmak bakımından hem transit ülke hem de hedef ülke olarak İran'dan göç alan Türkiye, çok faklı sosyo-ekonomik alt yapıda İranlı göçmene ev sahipliği yapmaktadır. İranlı kadınların göç motivasyonlarını ortaya koyduktan sonra göçün etkilerinin irdelendiği bu

bölümde Crenshaw (1989) tarafından kavramsallaştırılan kesişimsellik kuramından yararlanılmıştır. Bu araştırmanın katılımcılarının göçmen anneler olması ve göçmen grup içindeki farklılıklar nedeniyle başvurulan bu kuram; cinsiyet, etnik köken, din, göçmenlik ve anneliğin kesişerek göçmen kadınların nasıl kırılganlıklar ve dayanıklılık biçimleri ürettiğini anlamak için kullanılmıştır. Göçün aile içindeki dinamikler üzerindeki dönüştürücü etkisinin de tartışıldığı bu bölümde, göç sonrası süreçte ataerkil beklentilerin yeniden müzakere edilmesi sonucu ailelerde yeniden yapılanma yaşandığının altı çizilmiştir (Koca, 2020).

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde araştırma yöntemine dair bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın öznesi olan İranlı kadınların, köken ülkelerinde deneyimledikleri annelik ile hedef ülke olan Türkiye'ye göç ettikten sonraki annelik deneyimlerinin anlaşılmasını amaçlayan bu çalışmada "annelik" ve "göçmenlik" olgularının geçmiş ve süregelen deneyimlerin etkisinin analizi söz konusu olduğu için nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve veriler deneyimin kendisini bir bilgi üretim alanı olarak kabul etmesi sebebiyle yorumsayıcı fenomenolojik yaklaşımla (Young, 2005) değerlendirilmiştir. Bu yaklaşımda yalnızca bireylerin kişisel anlatıları ve anlatım şekilleri doğrudan bilgi kaynakları olarak değerlendirmemekte, aynı zamanda kadınların seslerini ötekileştiren pozitivist hiyerarşilere direnmesi bakımından feminist epistemolojilerle ideolojik uyum sağlanmaktadır (Hesse-Biber, 2014).

Fenomenolojik analiz yoluyla annelik yalnızca toplumsal bir rol olarak değil, aynı zamanda duygular, anılar ve mekânla kurulan duyusal etkileşimlerle şekillenen deneyimsel bir gerçeklik olarak da incelenebilmekte ve daha kapsamlı veri analizini mümkün kılmaktadır. Bu çalışmada, yöntemin işaret ettiği yarı yapılandırılmış sorular literatür taramasından sonra hazırlanmış ve pilot bir derinlemesine görüşme yapılarak test edilmiştir. Amaçlı karma örnekleminin kullanıldığı bu araştırmada 15 İranlı kadınla göçmen annelik ekseninde derinlemesine görüşmeler yapılmış ve görüşmelerin ses kayıtları alınmıştır. Verilerin deşifre işlemi tamamlandıktan sonra Smith'in ortaya koyduğu 8 aşamalı fenomenolojik analiz süreci takip edilmiştir. Araştırma yöntemini kapsayan bu bölüm, katılımcıların sosyo-demografik bilgilerinin aktarılmasıyla tamamlanmıştır.

Bu çalışma göçün Antalya'da yaşayan İranlı kadınların annelik pratiklerini, değişen sorumluluk alanlarını ve göçmen bir kadın olarak yeni kimlik inşalarını nasıl etkilediği sorusuna yanıt aramaktadır. Araştırmanın problem cümlesinin yanıtını ortaya çıkarmanın ilk adımı olarak çalışmanın dördüncü bölümünde nitel araştırma verileri literatürle beraber tekrar sınıflandırılmış ve değerlendirilmiştir. Yapılan sınıflandırma doğrultusunda üç ana tema ortaya çıkmış ve bu kategoriler sırasıyla "Kutsal Anneliğin Gerçek Anlamı", "Göçmen Bir

Kadın Olmanın Aidiyet Duygusuyla İlişkisi" ve son olarak "Göçmen Anne Olmak" başlıkları altında analiz edilmiştir. Öncelikle her ana tema alt temalarına ayrılmış ve katılımcılardan elde edilen veriler her alt tema için yeniden sınıflandırılmıştır. Son olarak, elde edilen veriler ilgili literatür doğrultusunda değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Sonuç bölümünde ise bulgular özetlendikten sonra araştırmanın anlamı, pratik ve kuramsal katkısı ve sınırlılıkları tartışılmıştır. Bulgular ilgili kuramlarla ve literatür ile karşılaştırılarak kısaca yorumlanmış ve gelecek çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM
ANNELİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİSİ

Bu bölümde ideolojinin kökenleri ve anlamı tartışıldıktan sonra annelikle ilişkilendirilmiştir. Anneliğe ataerkil ideolojinin yüklediği anlamlar ve sorumluluklar nedeniyle ortaya çıkan zorluklar feminist annelik kuramları ekseninde incelenmiş ve çalışan annelerin deneyimlerini zorlaştıran ideolojik uygulamalar açıklanmıştır. Son olarak, toplumsal inşa ürünü olan kutsal annelik mitinin, yoğun annelik ideolojisi aracılığıyla, annelerin duygusal dünyalarına nasıl nüfuz ettiği, annelerdeki yetersizlik hissi ve annelerin suçluluk duygusu başlıkları altında açıklanmıştır.

1.1. Bir İdeoloji Olarak Anneliğin İnşası

Bir ideoloji olarak anneliği daha iyi anlayabilmek için hem ideoloji kavramının hem de ideoloji kavramının tarihsel süreçte nasıl şekillendiğini ve neden ideolojiler gibi ideolojik kavramların devinimsel bir yapıya sahip olduğunu anlamak gerekmektedir. Doğası gereği insanlık tarihi kadar eski bir kavram olan annelik kavramı da hemen her kavram, duygu, düşünce ya da inanç gibi zaman akışında, içinde bulunulan koşullara ve döneme bağlı olarak egemen ideoloji tarafından inşa edilmektedir. Tıpkı annelik gibi ideolojiler de içinde bulunulan zamandan, dönemden, toplumdan ve inançtan beslenerek yeni anlamlar ve dolayısıyla işlevler kazanmaktadır. O halde sürekli değişim içinde olan ideolojiler gibi, ideolojilerin ürünü olan olguları, kavramları, pratikleri ya da eğilimleri de değişimin bir parçası olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Kavramsal olarak ideoloji; kapsayıcı olması, her duruma uygulanabilecek esnekliğe sahip olması ve her alana uzanabilmesi bakımından “tekinsiz” bir kavram olarak geçerlik kazanmaktadır (Kazancı, 2006:2). Tekinsiz olduğu kadar, sözü geçen özelliklerinden dolayı son derece kullanışlı ve her durum için elverişli bir kavram olan ideoloji, yüzyıllardır çokça ilgi çekmiş, çokça kullanılmış ve çokça tartışılmıştır. İdeolojinin kavramsallaşması tarihi çok eskilere dayansa da siyasi ve sosyolojik bağlamdaki güncel kullanımının temelleri Aydınlanma Çağına dayanmaktadır. Bu dönemde, insanın hüküm ve davranışlarını etkileyen en önemli unsurun dış dünya, insanın bu dış dünyadaki duruşu ve bu dünyada kurduğu ilişkiler olduğu açılımı yapılmıştır.

Aydınlanma Çağında, Fransız düşünür Condillac dönemin hâkim anlayışına karşı gelerek insanın dünyayı algılama ve kendi hükmünü vermede etkili olan unsurun insanın kendi içindeki kalıplar ve ruhsal durumu değil, dış etkileri ve dış dünyayı algılama şekli

olarak değerlendirmektedir. Başka bir deyişle, insanın salt kendisinden söz etmek yetersizdir çünkü insanı tanımlayan önemli unsurlardan biri dış etkiler ve dış dünyadır. Aydınlanma Çağının bir diğer önemli düşünürü Helvetius da insanın benliğini bulması için dış dünyayla bağlantılı olmak zorunda olduğunu vurgulamakta (Wolff, 2018: 5783) ve insanı insan yapan en önemli etkenin bu bağlantı ve dış dünya ile olan ilişkileri olduğunu söyleyerek Condillac'ın görüşünü desteklemektedir (Kazancı, 2006: 3).

Aydınlanma sonrası dönemde, önceden "dış dünya" olarak adlandırılan ve insanı etkileyen sistemin, yani ideolojinin, tek tek insanlar bağlamında değil, kitleler ve toplumlar bağlamında da etkili olduğu görüşü ortaya atılmıştır. Bu görüşe göre ideoloji, toplumun davranış ve düşüncelerini etkisi altına alan ve pek çok kaynaktan beslenen bir inanç sistemi olarak tanımlanmaktadır (Mardin, 1976). Bu noktada ideoloji artık yalnız maddi olayları ya da somut olanı değil tinsel ve soyut olanı da kapsayan çok geniş bir sistemdir. İdeoloji kavramına eklemlenen bu yeni boyut sayesinde geniş kitlelerin kontrolü, denetlenmesi ve manipülasyonu çok daha kolay hale gelmiştir.

Bu kapsamlı boyutuyla ideoloji, bütün sistemleri etkileme gücünü haizdir ve yaşam pratiklerindeki yansıması aracılığıyla kendisini hem koruyup sürdürür hem de yeniden üretebilir. Toplumdaki sistemlerin çoğu ideolojinin bir aracıdır ve ideoloji için çalışır. Gramsci, ideolojinin sadece sistemlerin ana yapılarının arasında bağ kurmadığını, aynı zamanda farklı dönemler arasında bağlantı kurmaya yardımcı olduğunu söyleyerek ideoloji kavramının daha önce dile getirilmemiş bir boyutuna dikkat çeker (Gramsci, 1986: 43). İdeolojinin yeni tanımlanmış bu boyutu, esasen linear olmayan kaotik yapısını işaret etmektedir ki toplumsal sistemlerin ve ilişkilerin yapısının da kaotik ve çok boyutlu olduğu göze alındığında ideolojilerin işlevselliği daha kolay anlaşılmaktadır.

Marksist görüşün aksine Althusser, deneyim yoluyla bilginin mümkün olduğunu ve dolayısıyla sınıf konumlarının otomatik olarak deneyim etkileri, 'sınıf bakış açıları' ürettiğini reddetmektedir. Althusser, öznenin toplumsal konumu ile ideolojik kökeni arasında doğrudan bir bağ olduğunu düşünmemektedir. İdeolojinin, öznenin üretim ilişkilerindeki yerinden 'okunamayan' varoluş koşulları bulunmaktadır (Hirst, 1979: 386). Varoluş koşulları bazı durumlarda okunamasa bile ideoloji tüm varoluş biçimlerinde mevcuttur, tarihsizdir ve maddidir (Hirst, 1979: 389). Althusser'i diğer düşünürlerden ayıran bir başka konu ise ideolojiyi bir "ortam" olarak görmesidir (Althusser, 1994).

Kazancı, ortam vurgusu yapan Althusser'in ideolojisini balığın içinde yaşadığı suya benzetmektedir. Balığın tüm dünyası sudur ve tüm dünyayı da su zanneder. Hayatta kalabilmesi için sudan çıkmaması gereken balık, diğer balıklarla iletişim kurmak için de suya

muhtaçtır. Su, balığın mesajını diğer balıklara taşır. Diğer balıkların kendisine taşıdığı mesajı da su sayesinde alır. Balık için sudan başka bir "ortam" ya da yaşam alanı olanaklı değildir. Balık su olmayan bir ortamda yaşayacaksa balığın da balıktan başka bir şey olması gerekmektedir (Kazancı, 2006: 18). Annelik bağlamında değerlendirildiğinde, içeride konumlanmış ve anneliğin getirdiği görev ve sorumlulukları ev içinde ve küçük bir alanda geliştirdiği iletişim ağları aracılığıyla yönetmeye çalışan kadının özgürleşmesi için başka ortamlar kaçınılmaz gözükmektedir. Dolayısıyla annenin, anneden başka bir şey olması gerekmektedir.

Bu noktada, öncelikle ideolojinin cinsiyetler arasındaki farklı ortam atamalarını nasıl gerçekleştirdiğini anlamak gerekmektedir. Heritier vd. (2019), baskın ideolojinin kadın-erkek dikotomisi için sağlam bir arka plan oluşturduğuna ve cinsiyetler arasında var olagelmiş değer ayrımcılığının yüz yıllardır nasıl çalıştığına dikkat çekmektedir. İdeolojinin temel düalitelerinde erkeğin kamusal alanla yani dış dünyayla ilişkilendirilmesi, kadının özel alanda yani içeride konumlandırılması ve erkeğin aktif, atılgan; kadının ise pasif ve kırılgan olarak tanımlanması gibi varsayımsal kabuller bulunmaktadır. Zihin-beden, akıl-duygu, emek-sevgi ve kültür-doğa ideolojinin diğer yaygın düaliteleridir (Glenn, 1994:13). Bu noktadan yola çıkarak, dışarıda konumlanmış aktif erkeğin; zihnini ve aklını kullanarak kültürün ve üretimin yapıcısı olarak görülmesi; içeride konumlanmış pasif kadının ise bedeni, duyguları ve sevgisini kullanarak yapım süreçlerinin oldukça dışında bulunması normalleştirilmektedir.

İdeolojinin kimlik üzerinden yaptığı dikotomik varsayım; bir fail olarak erkeği hiçbir şey yapmaması durumunda bile yaptıklarıyla, eyledikleriyle ve ürettikleriyle değerlendirirken (Rowbotham, 1987:90), kadının kimlik kazanımı için annelik dayatması bulunmaktadır. Özel alanda konumlanmış ve "doğası gereği" pasif, duygusal, sevecen ve bir bedene sahip kadın için seçenek bırakmaması bakımından sıklıkla bir dayatma değil, tek seçenekli bir sınavda tek doğru seçenek olarak gösterilmektedir. Başka bir deyişle, baskın ideoloji nedeniyle annelik bir kimlik ve varoluş meselesi haline getirilmektedir. Baskın ideoloji, baba olmayı erkekler için toplumsal bir rol, anneler içinse kimlik olarak atayarak iki cinsiyette kimlik inşasının farklı yönde oluşmasını sağlamaktadır. Bu nedenle erkeklerin çocuk sahibi olmaması toplum tarafından yalnızca uygunsuz bulunurken, kadının çocuk sahibi olmaması kadını adeta kimliksizleştirmektedir (Chollet, 2020: 117).

Kimlik, bireyin toplumsal ve kamusal alanda kendini konumlandırmasıyla şekillenerek 'ne' ile 'kim' olduğumuz arasındaki ilişkiyi yansıtmaktadır (Yirmibeşoğlu, 2009). Göçmen kadınlar açısından kimlik, yalnızca bireysel deneyimlerini değil, aynı zamanda içinde bulundukları ideolojik ve kültürel yapıları da yansıtır. Bu bağlamda, göçmen kadınların

politik ve sosyal alanlarda görünürlük kazanabilmesi hem kendi kimliklerini ifade etmelerine hem de mevcut ideolojik yapılarla etkileşim kurarak güç dengelerini anlamalarına bağlıdır. Dolayısıyla, kimlik ve ideoloji arasındaki ilişki, göçmen kadınların toplumsal katılımını ve kendi deneyimlerini şekillendirme kapasitesini belirleyen temel bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Freeden'ın "toplumsal düzenin haritası" olarak adlandırdığı ve soyut bir kavram olan ideoloji, kültürel ve toplumsal inşa aracılığıyla normatif hale gelmiş sosyal uygulamalar, kalıplar, davranışlar ve tutumlar tarafından somutlaştırılmaktadır (Freeden,2011; 9). İdeolojinin görünürlüğü aile, toplum ve devlet tarafından sağlanmaktadır. Dolayısıyla, kadının anne olması yoluyla bir kimlik kazanması durumunda bile aile, toplum ve devlet yine kadını baskılamanın, denetlemenin ve düzenlemenin yolunu bulmaktadır. Ataerkil ideolojinin sürdürülebilirliğinde mikrokozmos ailedir çünkü aile toplumun çekirdeği olarak bireylerin yeniden üretiminin sürdürüldüğü, kadının annelik üzerinden edindiği kimliğin denetim altına alındığı, kadınların kontrol altında tutulmasının meşrulaştığı en küçük birimdir (Adorno ve Horkheimer, 2015).

Devlet de aile gibi "toplumsal düzen haritasını" görünür hale getirmek için gücünü kullanarak çeşitli aygıtlarını devreye sokarak annelikle var ettiği kadınları annelikleriyle kontrol altına almaktadır. Öncelikle, devletlerin nüfus kontrol politikalarının gereğini yerine getirmek için ulusal anlamda görevli sayılan kadınların üreme, emzirme ve çocuk yetiştirmeye odaklanması sağlanmaktadır. Nüfusun kontrol altına alınması gerektiği durumlarda ise doğum kontrolü ya da kürtaj yasaklanmakta ya da sınırlandırılmaktadır. Çalışan annelerin doğum izni, eşit işe eşit ücret, sübvansiyonlu çocuk bakımı gibi konularda deneyimlediği adaletsizler normalleştirilmektedir. Son olarak, devlet ideolojisi için "iyi anne" kapsamı ne ise eğitim, medya ve din gibi aygıtlar "makbul" anneliğin üretilmesi için devreye girmektedir.

Hâkim ideolojiler toplumlara anneliğin ve dolayısıyla annelerin düzenlenme ve denetlemesinde güç ve sözde bir yetki vermektedir. Ancak bu sözde yetki yaşamın hemen her alanına sirayet etmiş ideolojik baskılanma ve denetim altında tutulma engellerini aşmak için yeterli olmamaktadır. Baskın annelik ideolojisinin varsayımları arasında çocukların bakımından ve yetiştirilmesinden annelerin sorumlu olması, anneliğin heteroseksüel bir çiftin kurduğu çekirdek ailede gerçekleşmesi ve ücretli çalışmanın annelikle bağdaşmadığı bulunmaktadır. Kadınlar, bu ideolojilerin etkisinden azat oldukları/ hissettikleri durumlarda bile annelik idealini yeniden tanımlama, anneliği reddetme ya da anneliği yeniden

anlamlandırma çabası içine girerek ideolojiden tümden kaçınmanın mümkün olmadığını kanıtlamaktadır.

Sıklıkla ilişkisel adanmışlığın en üst noktası olarak nitelendirilen anneliğin çok boyutlu ve karmaşık yapısı sembolik pek çok anlamı içinde barındırmaktadır (Phoenix vd., 1991) fakat toplumsal, kültürel, kişisel ve kavramsal olarak deneyimlenen anneliğin çok katmanlı yapısı nedeniyle üzerinde uzlaşılmış bir annelik tanımı yapılamamaktadır. Ayrıca annelik her ne kadar hâkim kültür ve ideoloji tarafından yeniden ve yeniden inşa edilse de hâkim ideolojiler tıpkı annelikler gibi sabit olmadığı için inşa süreçleri zamana, duruma ve topluma göre değişmektedir (Taylor, 2011:898). İdeolojileri dönüştürme gücüne de ideolojilerle mücadele etme gücüne de yine ideolojilerin sahip olması sebebiyle feminist çalışmalar kapsamında çok sayıda annelik kuramı ortaya çıkmıştır.

1.2. Annelik Kuramları

Cinsiyetin, gücün ve toplumsal beklentilerin belirleyici olduğu annelik kavramı uzun zamandır feminist çalışmaların odağı olmuştur. Anneler için hem güç hem baskı kaynağı olabilen annelik, feminist yaklaşımla çeşitli veçheleriyle çalışılmış ve pek çok annelik kuramı oluşmuştur. Çalışmanın bu bölümünde anneliğin karmaşık ve dinamik yapısını daha doğru anlamlandırabilmek için kuramsal çerçevesi ortaya koyulmaktadır. Annelik kuramları arasında yaygın kabul gören biyoloji ve evrim temelli kuramlar gen aktarımına odaklanarak çocuğun hayatta kalmasını sağlayan içgüdüsel ve biyolojik faktörleri temel alması ve anneliği indirgemeci bir yaklaşımla ele alması sebebiyle çalışmaya dahil edilmemiştir.

Annelik ideolojileri, toplumların kültürel yapıları ve tarihsel koşulları içinde şekillenen çeşitli düşünsel çerçeveler sunmaktadır. Literatürde geleneksel, bilimsel, milliyetçi, özcü, toplumsal inşacı ve yoğun annelik gibi farklı yaklaşımlar tanımlanmakta; küresel hareketliliğin ve göçün artmasıyla birlikte bunlara ulusötesi annelik ideolojisi de eklenmektedir (Kemik, 2020: 90; Kalem, 2021: 88). Bu ideolojiler, içinde ortaya çıktıkları siyasal atmosferi, toplumsal değerleri ve cinsiyete ilişkin beklentileri yansıtır.

Geleneksel annelik ideolojisi, anneliği kadınlığın ayrılmaz bir parçası olarak konumlandırır. Bu yaklaşımda her kadının anne olmayı arzulaması gerektiği, anneliğin içgüdüsel olduğu ve çocuğun bakım sorumluluğunun esas olarak anneye ait olduğu kabul edilir. Annelik kutsal bir görev olarak görülür ve iyi bir annenin fedakâr ve şefkatli olması beklenir (Kılıçgün & Kılıçkaya, 2016 :2868; Badinter, 2015). Bu çerçeve hem patriyarkal aile düzeniyle uyumludur hem de bakım emeğini kadınlara doğal bir yükümlülük olarak atfeder.

Özcü annelik ise kadınların bakım sorumluluğunu biyolojik özelliklerine dayandırarak açıklayan düşünsel bir mirasa sahiptir. Tarihsel olarak, kadınların çocuk bakımındaki "doğal" rolüne yapılan vurgu onların kamusal alanda sınırlı ama meşrulaştırılmış bir söz hakkı kazanmasını sağlamış; ancak bu söylem toplumsal cinsiyet hiyerarşilerini de yeniden üretmiştir (Wilson, 2010). Güncel çalışmalarda özcülük, çoğunlukla yoğun annelik ideolojisinin temel boyutlarından biri olarak ele alınmakta; çocuğun en iyi annesi tarafından yetiştirileceği inancı bu ideolojinin merkezinde yer almaktadır (Liss ve Erchull, 2012; Hays, 1996).

Yoğun annelik ideolojisi, anneliği uzmanlaşmış bilgi, yoğun emek, yüksek duygusal yatırım ve zaman gerektiren bir pratik olarak tanımlar. Bu yaklaşım, özcülük, tatmin, zorluk, stimülasyon ve çocuk-merkezlilik olmak üzere beş boyutta kavramsallaştırılmıştır (Liss ve Erchull, 2012). Yoğun anneliğin normları çoğunlukla beyaz, orta sınıf, eğitimli, Amerikalı annelerin deneyimlerinden türetilmiş olsa da farklı toplumsal konumlara sahip anneler kendi yapısal koşullarına uyacak şekilde bu ideolojiyi müzakere etmekte veya yeniden tanımlamaktadır (Elliott vd.., 2013: 360). Araştırmalar, bazı boyutların annelik tatminini artırabildiğini, diğerlerinin ise bakım yükünün eşitsizliği veya kariyerden çekilme gibi olumsuz sonuçlar doğurabildiğini göstermektedir (Liss ve Erchull, 2012). Özellikle özcülük boyutu, kadınların toplum içindeki konumunu kısıtlayan ataerkil kalıplarla yakından ilişkilidir ve annelerin kariyer tercihleri, istihdamdan çekilme eğilimleri ya da ev içi emeğin paylaşımı üzerinde belirgin etkiler yaratmaktadır (Arroyo vd., 2025: 131–133).

Toplumsal inşacı annelik ideolojisi ise anneliği biyolojik bir kader olarak değil, toplumsal ve kültürel süreçler aracılığıyla biçimlenen bir pratik olarak ele alır. Bu yaklaşım, sevgi emeği, fedakârlık normları ve özel alanın politik niteliği gibi konulara dikkat çekerek özcü annelik anlatısını eleştirir; anneliğin görünmez emeğini ve ideolojik yönlerini görünür kılar (Kalem, 2021: 88). Ulusötesi annelik ideolojisi ise, geliştirilmiş anlamıyla, göç süreçleriyle birlikte anneliğin mekânsal olarak dağılmış, kültürel açıdan çoğul ve müzakere edilmiş biçimlerini tanımlar. Göçmen anneler bir yandan yeni ülkedeki normlarla karşılaşırken, diğer yandan köken ülkedeki annelik anlayışlarını koruyarak karma ve çok katmanlı annelik pratikleri geliştirmektedirler (Kemik, 2020).

Feminist yaklaşımlarda ise anneliğin doğal ve evrensel bir deneyim olduğu varsayımından ziyade anneliğin; kültürel, politik ve ekonomik güçler tarafından şekillenen ve toplum tarafından inşa edilmekte olan bir rol olduğu görüşü savunulmaktadır. Anneliğin temel olarak biyolojik kapasiteyle bağdaştıran doğalcı görüşe ilk eleştirilerden biri Beauvoir tarafından kaleme alınmıştır. Simone de Beauvoir, *İkinci Cins*'te (1949: 501) kadının üreme

kapasitesinin kimliğini tanımlamasını ve anne olan kadının artık yalnızca annelik kimliğiyle var olmasını gerektiren ideolojiyi eleştirerek bu yaklaşımın amacının annelik kimliğinin kadınların özel alana mahkûm etmek ve kamusal alana katılmasını kısıtlamak için bir araç olarak kullanıldığını anlatmaktadır. Anneliğin doğal, evrensel ve değişmez olduğu "varsayımına" vurgu yapan ataerkil annelik ideolojisi, toplumsal inşa kuramının temel eleştiri noktası olmuştur (Glenn, 1994). Anneliği tanımlamaya yönelik bu varsayımlar toplumsal inşa aracılığıyla tarihsel, sosyal ve kültürel olarak sürekli değişen, dinamik bir olgu olarak yeniden yapılandırılmaktadır.

Çocukların bakımı ve büyütülmesine ilişkin toplumsal inşaya dayalı faaliyet ve ilişkiler bütünü (Forcey, 1994: 357) olarak kavramsallaştırılabilecek annelik tanımında dinamik faaliyetlere ve sürekli gelişen ilişkilere vurgu yapılmaktadır. Toplumsal inşanın bir ürünü olan annelik, bu tanımda altının çizildiği gibi dinamik ve sürekli değişen bir yapıya sahiptir. Sosyal ve beşerî bilimlerde yaygın bir kullanım alanı olan toplumsal inşa kuramı, annelik çalışmalarında tarihsel süreçlere ve/veya mevcut yapıların analiz edilmesine yoğunlaşmaktadır (Sardadvar, 2010:1134). Sosyal bilimlerde mevcut yapıların analiz edilmesi ve "normal" durumların, deneyimlerin ya da olguların farklı bakış açılarıyla sorgulanması kuram oluşturmayı ve bilimsel açılımı mümkün kılmaktadır.

Toplumsal inşa kuramında tarihsel akışta sosyal ve kültürel bağlamda norm addedilen annelik özelliklerinin sorgulandığı temel alanlar yapı bozuma tabi tutulmaktadır. Anneliği sözde evrensel bir ortak paydada birleştirerek annelerin kimliklerini ve kişisel farklılıklarını yok sayan varsayımların başında annelik deneyimlerinin biyolojik olarak şekillendirdiği görüşü gelmektedir. Özgür iradeyi göz ardı ederek determinist bir yaklaşımla ortaya atılmış bu görüşe meydan okuyan toplumsal inşa kuramı, anne-çocuk arasındaki bağın doğal ve özdeş kabul edilmesi, evrensel bir annelik içgüdüsünün varlığı ve annelerin doğası itibarıyla babalardan veya anne olmayanlardan farklı olması gibi varsayımların tamamını sorgulamaktadır (Sardadvar, 2010: 1134).

Sorgulanan kavramlara önce meydan okuyan ve bu kavramları yapı bozuma uğratan anneliğin sosyal inşası kuramı, geleneksel varsayımları olduğu gibi kabul etmek yerine anneliğin yaygın kabul görmüş anlamlarının ve çağrışımlarının nasıl ortaya çıktığını, toplumsal süreçte nasıl değiştiğini, baskın ideolojinin bu değişime etkisini ve toplum tarafından nasıl yeniden ve yeniden üretildiğini görünür kılmaya çalışmaktadır. Annelerin anneliği anlamlandırma ve deneyimleme biçimlerinin günlük etkileşimler, söylemler ve sosyal uygulamalar aracılığıyla toplum tarafından inşa edilmesinin görünürlük kazanması, feminist annelik çalışmaları açısından anneliğin kurumsal, deneyimsel ve öznel olarak

kategorizasyonunu mümkün kılmış ve bu noktada kadınların özgürleşmesi ve daha eşitlikçi bir topluma kavuşulması için zemin hazırlamıştır (Sadıkoğlu, 2024).

Toplumsal inşanın mümkün kıldığı daha kapsayıcı annelik kategorizasyonundan yola çıkan Adrienne Rich (1976), annelik ve annelik yapma kavramlarının iç içe geçmiş anlamları arasındaki ayrıma değinerek kurumsal ve deneyimsel annelik tanımlarını ortaya koymaktadır. Anneliği "bir kadının kendi üreme gücü ve çocuklarla olan potansiyel ilişkisi ve bu potansiyelin ve tüm kadınların erkeklerin kontrolü altında kalmasını sağlamayı amaçlayan kurum" olarak tanımlayan Rich, annenin yapan, eden yani fail olan bir aktör olarak konumlandırıldığı annelik yapma durumunu "deneyim" olarak görmektedir. Başka bir deyişle, "annelik" kavramı, erkek tarafından tanımlanan ve kontrol edilen baskıcı ataerkil kurumu ifade ederken, "annelik yapma" kavramı; merkezinin ve failinin kadın olduğu, kadın tarafından tanımlanan ve potansiyel olarak kadınları güçlendiren annelik deneyimini ifade etmektedir (Jiao, 2019: 541).

Andrea O'Reilly, Rich'in yeni kavramsallaştırması sayesinde anneliğin teoride ve günlük pratiklerde aynı anda var olan ve taban tabana zıt iki özelliğinin yani anneliğin kadınlar için aynı anda hem güç kaynağı hem de baskılanma alanı olmasının açıklanabilir hale geldiğini ifade etmektedir. Rich'in ayrımı akademik çalışmalara yön vermesi açısından da değerlidir. Bu ayrımdan sonra, anneliğin ideolojik ve kurumsal yapısını inceleyen araştırmalar ataerkil annelik politikalarına, çizilmek istenen annelik imajına ve ideolojilerin anneliği nasıl şekillendirdiğine odaklanırken anneliğin deneyimsel yapısını inceleyen araştırmalar kadınların anne olarak yapma-etmelerine odaklanmışlardır (Miller, 2005).

Rich, anneliği kurumsal ve deneyimsel annelik olarak ayrıştırırken O'Reilly annelik çalışmalarıyla bağlantılı bir diğer ayrıştırma kategorisinin de öznellik ya da annelik ve kimlik olduğunu savunmaktadır. O'Reilly tarafından eklenen üçüncü kategori olarak kimlik veya öznellik, kadının benlik duygusunun annelik kurumu ve annelik deneyimi tarafından nasıl şekillendiğine odaklanmaktadır. Feminist çalışmalar açısından kuramsal olarak anneliğin öznellik boyutunun çalışılabilir hale gelmesi son derece değerlidir çünkü öznellik vurgusu feminist kuramda kesişimsellik ekseninde annelik ve postmodern ve queer annelik kuramlarının altyapısını oluşturmaktadır.

Kesişimsel feminist kuram; ırk, sınıf, göçmenlik, cinsellik gibi kimliklerin annelik deneyimi üzerindeki etkisini merkeze alınmasının gerekliliğini savunmaktadır. Kesişimsel feminizmin öncülerinden Kimberlé Crenshaw, *Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Color of Colours* adlı çalışmasında ataerkil ideolojilerce belirlenen normların dışında konumlandırılan annelerin kesişen baskı sistemleri

nedeniyle diğer annelere göre daha fazla zorluklarla mücadele etmesi gerektiğini öne sürmektedir (Crenshaw, 2013: 96). Kesişimsel feminist kuramın temel sorunsalı, ayrı bir kategori olarak ele alınan "kadının" geleneksel yaklaşımlarla "öteki" olarak kabul edilmesinin yanı sıra sözü geçen kadının eğitim durumu, finansal durumu, yaşı, ırkı, cinsel yönelimi gibi diğer demografik verilerinin ataerkil normlarla örtüşmemesi durumunda kadının yaşadığı baskı ve zorluktur.

Ataerkil ideolojinin bir ürünü olan geleneksel anneliğe yönelik heteronormatif ve özcü varsayımlara meydan okuyan postmodern ve queer feminizmde temel olarak anneliğin biyolojik cinsiyete indirgenmesi eleştirilmektedir. Butler, (1990:33) performatifliğe yaptığı vurguyla annelik de dahil olmak üzere tüm toplumsal cinsiyet rollerinin bir sosyal inşa sonucu oluştuğunu ve kadın-erkek, anne-baba, heteroseksüel-homoseksüel gibi tüm dikotomilerin yeniden tasarlanabileceğini iddia etmektedir. Butler'ın bu görüşü Ruddick gibi queer kuramcılar tarafından ilerletilerek biyolojik ve heteronormatif olmayan anneliğin de tanındığı ve görünür kılındığı daha kapsayıcı bir annelik anlayışı önermektedirler (Ruddick, 1989, s. 24).

Öte yandan, feminizm ve annelik çalışmaları genellikle toplumsal sistemler içinde ideolojik kodları deşifre ederek, toplumsal yapıları söküp yeniden yapılandırarak adım adım ilerlese de radikal ve Marksist feminist yaklaşımlarda daha kökten değişiklik talepleri bulunmaktadır. Bu taleplerin ilk örneklerinden birine radikal feminist Firestone'un 1970 yılında yazdığı *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution* (2015) adlı eserinde rastlanmaktadır. Anneliğin kadınların ikincil konumunu sürdürülebilirliğini sağladığı görüşünü savunan radikal feminizmde kadınlara yönelik baskının ve ikincilleştirmenin temeli hamilelik süreçleri ve doğumun getirdiği biyolojik yük olarak açıklanmaktadır. Bu nedenle Firestone, cinsiyete dayalı eşitliksiz iş bölümü anlayışının yapay rahimlerin kullanımıyla çözülebileceğini ileri sürmektedir.

Radikal feminist yaklaşım, sorunsal olan annelik için teknolojik bir çözüm önermekteyken, Marksist feminist yaklaşım için çözüm ekonomik sistemlerin temelinde yatmaktadır. Ataerkil ideolojinin annelik tasavvurunda anneler bir yandan kutsanıp yüceltilirken öte yandan annelik yükü ve verdiği emeğin değeri düşürülmekte ya da yok sayılmaktadır (Rich, 1976). Marksist feminist yaklaşımda annelerin ücretsiz emeklerinin sayesinde kapitalist sistemin güç kazanmasına vurgu yapılmaktadır (Eisenstein, 1979). Silvia Federici anneliğin yeniden üretim emeğinin kapitalist sistemler çarkında önemli bir dişli olduğunun kabul edilmesi ve bu emeğin yok sayılmak yerine ödüllendirilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Federici, *Caliban ve cadı: Kadınlar, beden ve ilksel birikim* (2012)

adlı kitabında, kapitalist sistemlerin varlığının ve sürdürülebilirliğinin kaynaklarından birini annelik de dahil olmak üzere karşılıksız emek gücünün, ücretsiz ev işlerinin ve bakım faaliyetlerinin yeniden üretilmesi olarak tanımlamaktadır (Federici, 2012: 97).

Marksist ve radikal feminist yaklaşımlarda anneliğin kadınları kısıtlayan ve baskılayan yönüne vurgu yapılırken "ötekilik" odaklı çalışmalar yapan feminist yaklaşımlarda annelik genellikle kadınlar için güçlendirici bir direniş kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Ataerkil ideolojinin çekirdek ailede yaşayan, beyaz, orta sınıf, heteroseksüel anne idealinin dışında kalan siyah annelerin eşsiz annelik pratiklerini anlattığı *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment* adlı kitabında Collins (2022), bir grup siyah annenin kolektif olarak çocuklarına baktığını ve bunun sistematik ırkçılığa ve cinsiyetçiliğe bir başkaldırı olduğunu ileri sürmektedir. Collins, kolektif olarak çocuk bakma gibi aslında toplumsal ve ekonomik koşulların diretmesinin bir sonucu olan pratiklerin; kadınların iş birliğini, yaratıcılıklarını ve toplumsal dayanıklılığı teşvik ederek hâkim annelik ideolojisine bir direniş gösterildiğine vurgu yapmaktadır.

Sonuç olarak, anneliğe dair çalışmalar yapan feminist kuramcılar merkeze aldıkları sorunsal bağlamında farklılık gösterseler de yaklaşım olarak pek çok ortak noktaya sahiptirler. Bu çalışma kapsamında değinilen feminist kuramlar; geleneksel anlatılara ve ataerkil ideolojinin norm dayatmalarına meydan okuyarak hem anneliğin kişiselleşebilmesine hem de daha kapsayıcı bir annelik anlayışına olanak sağlamayı hedeflemektedir. Yine bu kuramlar aracılığıyla, annelerin yalnızca çocukları için değil kendi annelikleri ve kimlikleri için de mücadele etmesini gerektiren toplumsal yapıların sökülmesi gerekliliği vurgulanırken anneliğin bir özgürlük ve eşitlik alanına dönüşmesi için katkıda bulunmaktadırlar.

1.3. Annelik Miti

Baskın ideolojinin varlığını sürdürmesi için yarattığı varsayımların normalleştirilmesi gerekmektedir. Bu normalleştirme süreçlerinde etkili olarak kullanılan bir yol olarak mitler, annelik çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Anneliğe dair yaygın kabul gören mitler; gerçekçi olmayan beklentilerin sürdürülmesine, toplumsal cinsiyet eşitliksizliklerinin güçlenmesine, anneler üzerinde baskı yaratılmasına ve annelerin kontrol altında tutulmasına ortam hazırlamaktadır (Hays, 1996). Çalışmanın bu bölümünde annelikle ilgili mitlerin neler olduğunu tespit etmek, mitleri amaçlarına göre sınıflandırmak, kadınların bu mitlerden nasıl etkilendiğini anlamak, mitlerin annelerin benlik algısına ve annelik deneyimlerine nasıl yansıdığını ortaya koymak ve son olarak sözü geçen mitlerle nasıl mücadele edilebileceğini tartışmak hedeflenmektedir.

Annelikle ilgili mitlerin baskın ideolojiyi desteklemek için bir araç olarak kullanıldığı ve her zaman gerçeklere dayanmadığı hem annelerin kişisel deneyimlerinde hem konuyla ilgili literatürde kanıtlanmış olsa da mitlerin gücü halen son derece etkilidir (Thurer, 1994). Mitler nihai amaçları itibarıyla temelde kadınların neden anne olması gerektiği ve kadınların anneliklerinin nasıl olması gerektiği üzerine yoğunlaşmaktadır. Anneliğin doğal olması, evrenselliği, kadınların nihai amacı olması, içgüdüselliği ve bir lütuf olarak kabul edilmesi gerektiğine dair yaygın mitler kadınların neden anne olması gerektiğini vurgularken; annelerin çekirdek ailede yaşaması, fedakâr olması, mükemmel anne tanımına uyması, evde çocuklarına bakması gerektiğine dair mitler anneliğin nasıl deneyimlenmesi gerektiğine dair ideolojik bir yol haritası oluşturmaktadır.

1.3.1. Mitlerin Annelik Dayatması

Anneliğin ve annelik deneyiminin gerek oluşmasında gerek şekillenmesinde anneliğe dair mitlerin ve kültürel aktarımın derin etkileri bulunmaktadır. Eşitlikçi bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, sözü geçen annelik mitlerinin ataerkil normların sürdürülebilmesi için bir araç olarak kullanıldığı ve bu etkin aracın kadınlara gerçeklikten uzak ve baskıcı beklentiler yüklediği görülmektedir (Hays, 1996). Çalışmanın bu bölümünde Rich'in annelik ile annelik yapma arasındaki ayrımından yola çıkarak anneliğe dair mitler "annelik dayatması" ve "anneliği şekillendirmesi olarak amaçlarına göre kategorize edilmiştir çünkü yaygın mitlerden bazıları neden anne olunmalı sorusuna cevap verirken bazıları anneliğin nasıl olması gerektiğinin altını çizmektedir.

Kadınların neden anne olması gerektiğine dair yaygın annelik mitlerinin başında anneliğin "doğal" olduğu vurgusu gelmektedir (Glenn, 1994; Rose-Ackerman, 1993). Her kadın için anneliğin doğuştan gelen, doğal bir rol olduğunu ve bu doğal akışta bütün kadınların mükemmel anne olmak için gerekli donanıma sahip olduğunu varsayan bu mit, kadınların bireysel deneyimlerini yok sayarak annelik deneyiminde zorlanan, çocuğu olmayan ya da anne-çocuk arasındaki doğal bağı her zaman hissetmeyen kadınları dışarıda bıraktığı için kadınların annelik deneyimini zorlaştırabilmekte ve pek çok kadını marjinalleştirebilmektedir.

Nedensellikle ilgili ve kadını marjinalleştirebilecek bir başka annelik miti ise anneliğin "evrensel" olduğu varsayımına dayanmaktadır. Sınıfı, ırkı, ekonomik durumu, kültürel altyapısı, cinsel tercihi ne olursa olsun anneler için anneliğin aynı deneyim olduğu yönündeki bu mit özellikle kesişimsellikten kaynaklanan ilave zorluklarla mücadele eden anneleri dışarıda bırakarak kesişimsel perspektifleri ve bu eksende deneyimlenen annelikleri

görmezden gelmektedir. Benzer şekilde, kadınların "nihai amacının" anne olmak olduğu varsayımı da kadınları üreme kapasiteleriyle tanımlayarak kimliğinin diğer tüm yanlarını önemsizleştirmektedir. Kişisel hedefleriyle, kariyerleriyle, yetenekleriyle bir insan olarak kendini gerçekleştirme arzusuyla örtüşmeyen bu mit, annelerde baskı ya da yetersizlik duygusu uyandırabilmektedir.

Anneliğin "içgüdüsel" olması etrafında şekillenen mitin arkasında annelerin içgüdüsel olarak sorunların üstesinden gelebilecek yeterlilikte olduğunu varsayımı bulunmaktadır (Burke, 1995: 18). Kadınların dış desteğe, farklı kaynaklardan gelecek yardımlara ihtiyaç duymaksızın çocuk bakımı ve yetiştirme konusunda yetkin olduğunu vurgulayan bu mitin arka planında ücretli ebeveyn izninin olmaması ya da yetersiz olması ya da çocuk bakımını destekleyici politikaların etkin çalışmaması gibi sistematik sorunları tamamen annelerin omzuna yüklemek bulunmaktadır. Bu şekilde, kadınların kolektif destek ihtiyaçları yok sayılarak devletin eşitlikçi politikalar üretme yükümlülüğü önemsizleştirilmektedir.

Her ne kadar anneliğin nedensellik boyutu için üretilmiş olsa da kadınların duygu dünyalarını çok yakından etkileyen bir diğer mit; anneliğin neşe ve mutluluk kaynağı olduğu için son derece tatmin edici bir duygu, bir "lütuf" olduğu varsayımına dayanmaktadır ((Ehrenreich & English, 1978). Annelik deneyiminde sıklıkla hissedilen hayal kırıklığı, yorgunluk, pişmanlık, kızgınlık gibi duygu durumlarını geçersizleştiren bu mit; annelerin suçluluk duymasına, kendilerini yetersiz hissetmesine ve doğal olmayan duygular yaşadığını düşündüğü için susmasına neden olabilmektedir.

1.3.2. Mitlerin Anneliği Şekillendirmesi

Anneliği şekillendiren yaygın mitler, anneliğin adeta yol haritasını çizen "yoğun annelik" ideolojisi ekseninde oluşturulmuştur. Çalışmanın bu bölümünde yoğun annelik ideolojisinin ne olduğuna ve kadınlar üzerindeki etkisine değinildikten sonra anneliğin nasıl olması gerektiğine dair yaygın mitlerin neler olduğu ve bu mitlerin annelikleri ve annelerin deneyimini nasıl etkileyebileceği tartışılmıştır. Bu çalışmada, anneliğin nasıl olması ya da nasıl deneyimlenmesi gerektiği yönündeki mitlerin varsayımları; annenin çekirdek ailede yaşaması, fedakâr olması, mükemmel anne tanımına uyması ve ücretli çalışma hayatına dahil olmak yerine tam zamanlı olarak çocuğuna odaklanması başlıkları altında incelenmiştir.

Yoğun annelik ideolojisi, kültürel çelişkilere ve çeşitli düzenleme ve uygulamalara rağmen, kültürel ve politik olarak annelik uygulama ve düzenlemelerinin değerlendirildiği normatif standart olmaya devam etmektedir. Yoğun annelik ideolojisinin anne tanımı biyolojik çekirdek ailede konumlanmış ve kendisini tamamen çocuğunun besleme ve bakım

faaliyetlerine adamış kadını kapsamaktadır (Arendell, 2000: 1195). Anneliğini bu adanmışlığın dışında ya da zaman zaman öze yönelik sapmalarla deneyimleyen anneler bu kapsamın ve tanımın dışında kalmaktadır. Tanım gereği çekirdek ailede yaşamayan, çocuğunun biyolojik annesi olmayan ya da beslenme ve bakım faaliyetlerinde destek alan kadınları da ötekileştiren anneler olarak marjinalleştirilmektedir.

Kadınların nasıl anneler olması gerektiği konusundaki mitlerin en yaygını anneliğin çekirdek ailede gerçekleşmesi gerektiği varsayımına dayanmaktadır. Bu mit aracılığıyla öncelikle anneliğin gerçekleşeceği ortam tanımlanmaktadır. İdeolojik "ortam" tanımının arka planında kadının ve erkeğin rolleri de tanımlanmaktadır. İdeal aile yapısı olarak kabul gören çekirdek aile yapısında babanın geçim sağlayan annenin ise bakım veren olarak atanmasının yanı sıra heteroseksüel bir çift ve çocuk/ çocuklardan oluşması beklenmektedir ve ebeveynliğin genetik temeli sorgulanmaktadır. Bu mit aracılığıyla kısır heteroseksüel çiftler, çocuksuz aileler, bekar anneler, boşanmış anneler, geniş aileler, LGBTQ+ aileler gibi tüm farklı aile yapıları dışlanmaktadır. Başka bir deyişle, bu mit doğrultusunda çekirdek aile "doğal ve iyi" kabul edilirken bu normun dışında kalan aileler "doğal olmayan ve 'kötü" olarak tasvir edilmektedir (Finemann, 2009).

Gönüllü çocuksuzluğun, evlilik dışı doğumların, evlat edinmenin ve yüksek boşanma oranları nedeniyle tek ebeveynli ailelerin artmasıyla anneyi çekirdek ailede konumlandıran mite meydan okunarak yeniden tanımlandıysa da mitler, farklı aile yapılarının çekirdek ailenin gerçekliğini olmasa da imajını kopyaladığı (Graham, 2012: 98) algısını yaratmaktadır. İdeolojinin inşa ettiği bu algı, marjinalleştirerek dışlanan anneleri büyük bir duygusal yük altında bırakmaktadır. Kesişimsellik nedeniyle "aileleri" için zorluklarla mücadele eden bu gruptaki annelerin aslında "aileleri" için değil, bir "kopya" yaratmak için mücadele ediyor olduklarının hissettirilmesi kaçınılmaz olarak annelerin kimlik, benlik ve duygusal yüklerini sorgulamalarına neden olmaktadır.

Anneliğin nasıl olması gerektiğini tanımlayan ve anneliği şekillendirmeyi amaçlayan bir diğer mit ise annelerin fedakâr olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. İyi bir annenin kendi ihtiyaçlarını, isteklerini hatta varlığını çocukları için feda etmesi gerektiği vurgusu annelik ve annelik deneyimine ilişkin önemli ikilemler oluşturmaktadır. Bu ikilemlerin başında çocuk için fedakârlık yapma ve anne-çocuk öznelliğinde kurulacak dengeli bir ilişki gelmektedir (Sahlar, 2020: 118). Kadınların kendileri yerine çocukları önceliklendirmesi gerektiği ve fedakarlığın anneliğin doğal bir uzantısı olarak görülmesi annelerde tükenmişliğe, isteklerinden ve özerkliklerinden vazgeçmelerine sebep olmaktadır. İyi eğitimli ve orta sınıf anneler daha az eğitimli annelere göre daha az mutluluk, daha fazla stres ve yorgunluk

yaşamaktadır. Bu olumsuz duygular, sosyal baskı ve beklentilerle güçlü bir şekilde ilişkilidir (Gimenez-Nadal ve Sevilla: 2016).

Anneliğin şekillenmesiyle ilgili mitlerin bir başka beklentisi ise kadının huzurlu bir ev ortamı sağlayıp kusursuz çocuklar yetiştirirken iş, aile ve kişisel hayatı arasında doğal bir şekilde denge kuracağı yönündeki beklentidir. Mükemmel bir anne olmanın yüksek standartlarının annelik için baskın söylem haline gelmesi (Arendell, 2000: 1193) bu imkânsız standartları sağlayamayan annelerde istenmeyen bir benlik duygusuna, yetersizlik hissine, utanca, strese ve kötü bir anne olduklarını düşünmelerine sebep olmaktadır (Liss vd. 2013: 1116). Ev içi emeğin eşitsiz dağılımı, destek eksikliği gibi sistematik sorunları annenin omuzlarına yükleyen "mükemmel anne" miti kadınlarda özbenlik çelişkisine sebep olarak anneliği ve annelik deneyimini zorlaştıran ve annelerin kimliksizleşmesine yol açabilen bir varsayımdır.

Mükemmel anne imgesinin karşısında kötü anne imgesi bulunmaktadır ve kötü anne, annelikle ilgili toplumsal beklentileri karşılamayan anne olarak tanımlanmaktadır. Kötü anne olarak tanımlanmamak için çekirdek ailede konumlanan, fedakâr ve mükemmel olmayı başaran annelerin çocuklarına bakmak için tam zamanlı olarak evde kalması gerekmektedir. Erkeklerin baba olması durumunda çalışma hayatlarından vaz geçmeleri ya da düzenlemeleri beklenmezken, anneler için çocuk bakımının ücretli işe göre öncelikli olması beklenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde kadınlara yönelik iş ve aileye ilişkin baskın kültür tasviri, kadınları ya iş odaklı ya da aile odaklı olarak sınıflandırılmaktadır. Başka bir deyişle, kadınlar için hem iş hem aile hayatını birlikte yürütmenin mümkün olmadığı miti halen baskın kültürün parçası olmaya devam etmektedir (Dillaway ve Paré, 2008: 437).

Yoğun annelik ideolojisinin "iyi" anne tanımını oluşturan temel ilkeler çocuk bakımının annenin sorumluluğunda olması gerektiğini, çocuk bakımının çocuk merkezli olması gerektiğini ve son olarak, çocukların kutsal, masum, saf ve paha biçilemez olduklarını ortaya koymaktadır (Hays, 1996: 54). Dolayısıyla bu ideoloji öncelikle çocukların tek bir birincil bakıcıya, yani biyolojik anneye ihtiyaç duyduğunu varsayar (Dillaway ve Paré, 2008: 437). Çalışan anne olmak ile tam zamanlı anne olmak arasında seçim yapmak zorunda bırakılan annelerin, bu ihtiyacı karşılayabilmek için "tam zamanlı" anneler olmayı tercih etmesi beklenmektedir. Bu mit öncelikle ücretli çalışmanın ekonomik gerekçelerini göz ardı ederek çalışan annelerin emeğini değersizleştirmekte ve cinsiyetçi iş bölümünü meşrulaştırmaktadır.

Sonuç olarak, "iyi bir anne" olmanın tanımına dair idealize edilmiş veya basmakalıp inançlar olan annelik mitleri, kadınların annelik uygulamaları ve genel refahları üzerinde

önemli olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Mitlerin dayattığı gerçekçi olmayan beklentilere uyum sağlama zorlukları, farklı aile yapılarının damgalanması, çalışma hayatı ve tam annelik arasında seçim yapma zorunluluğu; annelerde zihinsel sağlık sorunlarına, özbakım ihmaline, yorgunluğa, strese ve baskıya sebep olabilmektedir. Bu olumsuzluklar annelerin benlik algısını etkilemekte ve bu etki annelik deneyimlerine yansıyabilmektedir (Batram-Zantvoort vd., 2021). Dolayısıyla, bu mitlere meydan okumak ve daha gerçekçi, kapsayıcı ve destekleyici bir annelik anlayışını teşvik etmek önemlidir.

1.3.3. Mitlerin Annelerin Benlik Algısına ve Deneyimlerine Yansıması

Çalışmanın bu bölümünde, annelerin benlik algısını ve annelik deneyimini yüksek düzeyde etkileyen mitler ekseninde öncelikle annelik kavramını oluşturan diyalektik yapı incelenmektedir. Diyalektik yapıda ortaya çıkan olumsuz duygu ya da durumların annelerin benlik duygusunu nasıl etkilediği; suçluluk, utanç, öfke, sessizleşme ve finansal kaynaklara erişim bağlamında değerlendirilmektedir. Son olarak, anneliğin; kimlik ve benlik algısı bakımından medeni durum ya da kariyerden daha güçlü bir konuma sahip olduğu (Rogers ve White, 1998: 297) göz önüne alınarak anneliğin dönüştürücü gücünün mitler etrafında oluşturulmuş annelik algısını nasıl kırabileceği tartışılmaktadır.

Annelik deneyimi çok boyutlu yapısıyla pek çok diyalektik gerilimi içinde taşımaktadır. Literatürdeki annelik tanımları da sıklıkla bu diyalektik gerilime dikkat çekmektedir. Örneğin Oberman ve Josselson'a göre annelik hem gücü hem de büyük bir sorumluluğu beraberinde getirmektedir (Oberman ve Josselson, 1996: 344). Ross'a göre ise annelik bir yandan depresyon, sıkıntı ve kaygıya sebep olurken öte yandan kişisel tatmin, neşe ve büyümenin kaynağı olarak deneyimlenmektedir (Ross, 1995: 398). Çocuk yetiştirmek açısından değerlendirildiğinde anneliğin anneler için bir kişisel gelişim aracı olabileceği gibi stres yaratan bir unsura da dönüşebileceği görülmektedir. Hem özgürlüğün ve dönüşümün hem baskı ve tabiiyet duygularının kaynağı olarak annelik, ne tek tek kadınlar için tek bir deneyimdir ne de tüm kadınlar tarafından benzer şekilde deneyimlenmektedir (Arendell, 2000: 1196).

Anneliğin diyalektik yapısında ortaya çıkan olumsuz duyguların başında suçluluk ve utanç gelmektedir. Thurer "iyi anne" tanımının toplumsal bir inşa olduğuna dikkat çekerek sürekli yeniden tanımlandığını öne sürer (Thurer, 1994). Robertson, bu görüşe katılmakla beraber 5000 yıllık bir geçmişe sahip bu inşanın sürekli dönüşerek günümüzde anneleri dipsiz bir empati talebiyle, tatminsizlikle ve düzenli olarak ve sürekli katkı sağlama zorunluluğuyla baş başa bıraktığı için sonucun yorgunluk, kırgınlık, kronik kaygı ve en önemlisi suçluluk

olduğuna dikkat çekmektedir (Robertson, 1996: 833). Toplumsal beklentilerle annenin kendi anneliğini değerlendirmesinin kesişimindeki tutarsızlık ya da boşluklardan kaynaklanan bu duygular, anneliğin her alanında yaşanabilmektedir.

Hastalandığı için çocuk bakım faaliyetlerini aksatan anne, çalışan anne, göçmen anne, annesinden gördüğü anneliğin olumladığı her boyutunu çocuğuna aktaramayan anne, çekirdek ailede yaşamayan anne gibi farklı konumlardaki pek çok anne, suçluluk ve utanç duyma paydasında birleşmektedir. Liss ve arkadaşlarına göre anneler, ücretli çalışma gücüne katılsalar da tam zamanlı annelik yapsalar da toplumsal veya kişisel beklentileri karşılamada yetersiz kaldıklarını düşündükleri için suçluluk duygusu yaşamaktadır. Suçluluk duygusu, belirli bir davranışın sonucu olarak ortaya çıkarken, utancın daha genel ve kapsayıcı bir anlamı bulunmaktadır. Olumsuz ve geneli işaret eden bir öz değerlendirme olarak utanç, depresyona sebep olabileceği için psikolojik olarak daha zararlı kabul edilmektedir (Liss vd., 2013: 1113).

Annelerin suçluluk hissetmesi toplum tarafından anneliğin doğal bir uzantısı olarak görülmektedir (Sutherland, 2010: 310). Örneğin tam zamanlı annelik yapan anneler çocukları için daha iyi olanaklar sağlayabilecek finansal desteği sağlayamadığı için suçluluk duyarken, çalışan anneler tüm vakitlerini çocuklarıyla geçiremedikleri için ya da çocuklarının bazı gelişim aşamalarına tanıklık edemedikleri için suçluluk duyabilmektedir. Kendilerini tamamen çocuklarına adaması gerektiğini düşünen annelerin sonsuz sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir. Bu sorumluluk duygusunun olması gereken "mükemmel anne" mitinin ortaya koyduğu standartlarla birleşmesinde yaşanabilecek herhangi bir aksaklık ya da eksiklik annelerde tükenmişlik, suçluluk ve utanma hissetmelerine neden olabilmektedir (Seagram ve Daniluk 2002: 62).

Mitler aracılığıyla dayatılan toplumsal normların belirlediği gerçekleştirilmesi imkânsız standartlar, annelerin duygusal yük altına girmesine sebep olmakta ve bu durum kadınlar için başka bir mücadele alanı açarak anneler için özbenlik çelişkisi yaratmaktadır. Bu çelişkiden kaynaklanan suçluluk ve utanç duygusunu yoğunlaştıran bir diğer etken ise başkaları tarafından yargılanma korkusudur. Yetersiz görülmekten endişe duyan ve başkaları tarafından yargılanma korkusu yüksek olan anneler daha fazla olumsuz duygu yaşayabilmektedir (Liss vd., 2013: 1113). Başka bir deyişle, geleneksel veya kapalı toplumlarda sıklıkla yaşanan bir kaygı olan "el alem ne der" kaygısı, anneler için farklı bir baskı kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır.

Annelikle içkin bir duygu olagelmiş suçluluk duygusunun üzerine toplumsal baskının eklenmesi, anneleri sıklıkla sessizliğe itmektedir (Swiggart, 1991). İdeolojik annelik

mitlerinin öngördüğü sonsuz mutluluk, tatmin ve kutsanmışlık hisleri yerine zaman zaman kayıtsızlık, sahiplenmeme, kırgınlık, yorgunluk gibi duygular yaşayan anneler, duygularının olması gerekenle örtüşmediği gerekçesiyle de ötekileştirilmekte ve susmaktadırlar. Yine mitlerin öngördüğü şekilde içgüdüsel olarak her zorluğu aşması gereken anne, her türlü sorumluluğu zahmetsizce üstlenebilmelidir. Dolayısıyla anneler, bu ideali karşılayamadığında ya da çocukları bir sorun yaşadığında kendilerini yetersiz ve suçlu hissetme olasılığı yüksek bireylere dönüşmektedir (Barlow ve Cairns, 1997: 233).

Kadınlar sıklıkla ilişkisel anlamda olumlu bir şekilde konumlandırılmalarına rağmen annelik rolü devreye girdiği zaman psikolojik sağlık bağlamında konumlandırılmaları olumsuz olmaktadır. Geçerli dayanakları olan bu konumlandırma doğrultusunda "kaygı, depresyon, mutluluk eksikliği, sıkıntı ve fizyolojik rahatsızlıklar" annelik deneyiminde yaygınlıkla görülmektedir (Goldsteen ve Ross, 1989: 505). Anneliği bu ağırlıklarla deneyimleyen kadınların depresyon düzeyi yeterli kaynaklara sahip annelerin iki katıdır (Goldsteen ve Ross, 1989 :507–508). Tüm anneler arasında en stresli olan grup ise; evli, çalışan, küçük çocukları olan ve çocuk bakımı bulma, karşılama ve çocuk yetiştirme konusunda çoğunlukla yalnız mücadele veren kadınlardan oluşmaktadır (Arendell, 2000: 1197). Hem eş hem anne rolüne sahip olan kadınlarda ideolojiye göre tatmin duygusu artması beklenirken özellikle çalışan kadınların zaman, dikkat ve enerji bağlamında cinsiyetçi anlayıştan ötürü dezavantajlı konuma düştükleri gözlemlenmektedir (Veevers, 1979: 12).

Sınırlılıkları olan bir tanım olsa da mutluluk ve hayattan tatmin olma duyguları ruh sağlığının geçerli göstergeleri olarak kabul edilmektedir. Annelerin ruh sağlığı ve anne olmaktan ötürü duydukları mutluluk ya da tatmin gibi konular feminist bağlamda uzun yıllardır çalışılmaktadır. Örneğin Campbell ve arkadaşlarının 1976 yılında 2000'den fazla Amerikalı katılımcıyla ırk, yaş, medeni durum, cinsiyet gibi demografik verileri analiz ederek yaptıkları bir çalışmada "bir bütün olarak hayattan memnun olma" durumu analiz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre memnuniyet düzeyi en yüksek grup 30 yaş üzeri çocuksuz çiftler ve onları takiben çocukları 17 yaşını geçmiş çiftler olarak tespit edilmiştir (Campbell vd., 1976:39). Bu ve benzeri akademik çalışmalar anne olmayı en önemli tatmin duygusu ve mutluluk kaynağı olarak gösteren yaygın mitlerin gerçekliği yansıtmada başarısız olduğunu göstermektedir.

Anneler, ücretli bir işte çalışmaları durumunda genellikle iş yerinde olumlu duygular yaşarken evde daha olumsuz duygu durumunda bulunmaktadır. Babalar için ise bu durumun tersi geçerli olmaktadır ve aynı durumdaki babalar; iş yerinde olumsuz, evde olumlu duygular yaşamaktadırlar. Duygu durumlarındaki bu önemli farkın sebebi ev işleri ve çocuk bakımında

eşitliksiz iş bölümü olarak açıklanmaktadır. Çalışan anneler için ev, ikinci vardiya anlamına gelirken babalar için ev rahatlamaları, dinlenmeleri ve boş zamanlarını değerlendirdikleri ortamı tanımlamaktadır. Çalışan bekar annelerin durumu ise evli annelerin deneyiminden farklılaşmakta ve bu anneler genellikle bütün sorumlulukları tek başına üstlenmelerine rağmen daha esnek ve özgür hissetmektedirler (Larsen, 1998).

Çalışan annelerin benlik algısını etkileyen farklı duygu durumlarını daha iyi anlamak için Uttal, (1996: 292-293) anneliği tarihsel perspektifte değerlendirerek kadınların eğitim ve iş olanaklarına erişimi olmadığı dönemde annelik mitinin standartlarına uymaya çalışarak "birincil bakım veren", yeterli eğitim ve iş olanaklarından yararlandıkları dönemde ise adeta çalışan anne olmanın ayıbını örtercesine "süper anne" rolünü benimseyerek tüm görev ve sorumlulukları tek başına üstlenen ve son olarak 1970'lerden beri orta sınıf kadının iş gücünde görünür olmasıyla başlayan dönemden beri çeşitli duygulanımlar ve farklı pratiklerle "eşgüdümlü annelik" rolüne yaklaşan annelikler olarak sınıflandırmaktadır. Uttal'ın sözünü ettiği eşgüdümlü annelik modelinin uygulanabilir hale gelmesi için aile içinde ve iş hayatında uyum ve koordinasyonun sağlanması gerekmektedir.

Annelikle ilgili literatürde genel olarak uyum sağlama, esneklik ve dayanıklılık kavramları çocuk gelişimi bağlamında çalışılmış ve annelerin çocukları için hayatı kolaylaştırıcı fonksiyonlarına odaklanılmıştır. Bu çalışmalarda annelerin ebeveynliğin getirdiği zorluklara dayanma ve yeni rollerine uyum sağlama becerileri göz ardı edilmektedir. Baraitser ve Noack annelerin bu becerilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için anneliğin içinde bulunabilecek sevgi-öfke gibi zıt duyguların bir arada var olmasının getirdiği kararsızlığın önemine dikkat çekmiştir. Çalışmada ayrıca nesiller arası aktarımın, anneden öğrenilen annelik bağlamında anahtar bir rol oynadığına ve travma döngülerinde kırılma noktası oluşturabileceğine dikkat çekilmektedir (Baraitser ve Noack, 2007: 172-178). Kadınların kendi anneleriyle ilişkisi aynı zamanda annenin suçluluk ve kaygı hissetmesi gibi psikolojik faktörlerin belirleyicilerinden biri olarak ortaya çıkabilmektedir. Özetle, anneliğin çok boyutlu yapısında tezat duyguların varlığı göz ardı edilmemelidir.

Annelerin çelişkili ya da tezat duygu durumları annelik deneyiminin paradoksal karakterine dayanmaktadır. Çalıştığı için suçluluk duymamaktan suçluluk duyan anneler bu durum için iyi bir örnek oluşturmaktadır (Miller, 2007: 353). Çocuklarını uzun vadeli gelecekte nelerin beklediğinin bilinmemesi annelerin paradoksal duygulanımını yoğunlaştırmaktadır (Arendell, 2000: 1196-1197). Annelik mitlerinin inşa ettiği annelik tanımının dışında kaldığı için annelerin olumsuz duyguları yeterince araştırılmamaktadır. Bu eksikliğin bir başka sebebi ise annelerin kendi durumlarını "anormallik" olarak görüp

olumsuz duyguları konusunda sessiz kalmayı tercih etmeleridir. Yine de bazı araştırmalar evli annelerin babalara göre çok daha yüksek düzeyde öfke yaşadıklarını öne sürmektedir. Kadınların öfkeleri öncelikle ev içinde eşit iş bölümünü deneyimleyemedikleri için eşlerine ve ikinci olarak çocuklarına yönelik olmaktadır (Ross ve Van Willigen, 1996: 582).

Sonuç olarak, annelerin mitlere dayalı annelikten ve annelik uygulamalarından bağımsız olarak; baskılanmadıkları ve özgürleştirici bir deneyim yaşayabilmeleri için ev içinde eşitlikçi bir iş bölümünün sağlanması, kadınların finansal açıdan özgürlüğünün olması ve bireysel olarak annelere ve annelerin düşüncelerine odaklanılması sorunu hem tanımlamada hem çözümünde etkin bir yol olacaktır (Braverman, 1989). Annelerin öznel deneyimlerinin paylaşılması daha fazla farkındalığa, duygusal esnekliğe ve aidiyet duygusuna katkı sağlamaktadır. Ayrıca, bir kimlik olarak annelik yalnızca annelik yapmak değil, bir gruba yani aileye ve bir kategoriye yani kadınlığa ve anneliğe ait olma duygusunu hissettirme gücüne sahip olduğu için anneliğin değerli hissetme ve tamamlanmışlık duygusu gibi olumlu duyguların göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Stets, 2021: 133).

1.3.4. Mitlerle Mücadele Sorunsalı

Feminist çalışmalarda annelik deneyimlerini ve annelikleri tek tipleştirmeye çalışan, dışlayıcı annelik mitleriyle ilgili pek çok mücadele önerisi bulunmaktadır. Feminizm, bu mitlere meydan okuyarak, kadınların özerkliğine ve çeşitliliğine saygı duyan, daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir annelik anlayışı yaratmayı amaçlamaktadır. Bunun gerçekleşmesi için annelik deneyiminin altı çizilerek çeşitli anneliklerin tanınması gerekmektedir. Her kadının kendi koşulları dahilinde ve baskı hissetmeden annelik yapabilmesi için ailenin, toplumun ve devletin sorumluklarını ve yükümlülüklerini yerine getirmesi sağlanmalıdır.

Eşitlikçi olmayan baskın ideolojinin etkilerini ortadan kaldırmak, eşitlikçi bir dünya düzeni kurmak ve mitleri geçersiz kılmak çeşitli sorunsalları içinde barındırmaktadır. Öncelikle, aile içinde eşit ebeveynlik yapılması ve bakım vermek de dahil olmak üzere çocuk yetiştirmenin her alanında sorumluluk ve görevler adil bir şekilde paylaşılması için gereken sosyo-kültürel altyapıya yatırım yapılması ve devletin kurumların ücretli ebeveynlik izni, çocuk bakımı ve sağlık hizmetlerinin herkes için ulaşılabilir hale getirecek politikalar üretmek için çaba göstermesi gerekmektedir. Finansal, zamansal ve emek maliyeti yüksek olan bu çalışmaları yapmak, eşitliksizliklere samimiyetle karşı olma önkoşuluna sahiptir.

Ataerkil ideolojinin ürünleriyle mücadele etmek için gerekli politik ajanda oluşturulması, istenilen sonucu almak için yeterli olmamaktadır. Değişimi yaşayacak toplumun ve özellikle de anneliğin öznesi olan kadınların bu mücadeleye hazır olması

gerekliliği bulunmaktadır. Ataerkil ideolojinin ürünü olan mitler, anneler için yıpratıcı ve baskılayıcı olsa da bizatihi kadınların bu mitlerin taleplerini karşıladıkları durumlarda belli oranda tatmin yaşayabileceği ve bu nedenle annelerin mitlere bağlılık duyabileceği unutulmamalıdır (Braverman, 1989). Freedan'ın toplumsal düzenin haritası olarak tanımladığı ideolojiler gibi mitler de bazı anneler için yol gösterici olabilmektedir.

Annelerin hayattaki en önemli ve öncelikli rolünün annelik olduğuna dair inancının yüksek olduğu durumlarda mitlere karşı mücadele verirken mitlerin annelik deneyimindeki gücüne karşı duyarlı olmak, üzerinde durulması gereken bir konu haline gelmektedir. Mitlerin yıkılması durumunda annelik rolünü hayatının merkezine alarak kimliklerini annelik üzerinden tanımlayan kadınlar, bir senaryodan mahrum kalacakları için temel varoluş sebeplerine meydan okunduğunu düşündürebilirler (Barlow ve Cairns, 1997:244). Sözü geçen annelik mitlerinin arka planında çalışan ideolojik düzene getirilen en önemli feminist eleştiri ideolojinin anneleri ve annelikleri marjinalleştirmesi ve kapsayıcı olmamasıyken mitlerle mücadele ederken feminist ideolojinin annelikleriyle var olan kadınları göz ardı etmesi mantıklı gözükmemektedir.

Toplumsal norm haline gelmiş mitlerin anneler üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek için öncelikle kadınların annelik dışında bir kimlik oluşturmasının önündeki yetersiz eğitim, kaynaklara kısıtlı erişim gibi temel ayrımcılıklarla mücadele etmek gerekmektedir. Annelikler, gerçekleştiği toplumdan ayrı düşünülemeyeceği için (Ehrenreich ve English, 1978), güçlü toplumsal baskıların annelik deneyimleri üzerindeki etkilerini anlamalarına yardımcı olmak ve annelerin değişimin öznesi olmalarına katkıda bulunmak gerekmektedir. Pek çok ülkede annelere bebek emzirme, doğum ve devlet politikasına uygunsa doğum kontrol gibi konularda danışmanlık verilmesine sıklıkla rastlanmaktadır. Fiziksel, duygusal ve deneyimsel açıdan zorlayıcı olabilen ve hatta bir kimlik meselesi haline dönüşen annelik konusunda da annelerin danışmanlık almaları önemli bir açılımı teşvik edecektir.

Annelik genellikle kadınları pek çok açıdan değiştirmektedir ve bu süreçte anneler kendilerini sorgulama ve yeniden değerlendirme fırsatı bulmaktadır. Sorgulama sürecindeki anneler için annelik rolünün çoklu dinamiklerinin farkında olan ve bu konuda yetkin bir danışmanın annelerin gelişim sürecini ilerletebileceği gibi özsaygısına da katkısı olacağını ileri süren Barlow ve Cairns danışmanın kullanması gereken danışmanlık stratejisini de tanımlamaktadır. Barlow ve Cairns, danışmanların anneliğin bağlamsal değişkenleri hakkında bilgilendirme yapmalarının yeterli olmayacağını, aynı zamanda annelik rolüne ilişkin

stereotipler ve annelikle ilgili değerler konusunda farkındalık yaratmaları gerektiğini belirtmektedir (Barlow ve Cairns, 1997: 245).

Sonuç olarak; politik, kültürel, toplumsal ve ekonomik büyük dayanakları olan annelik mitleriyle mücadele ederken bu mitlerin neden ve nasıl ortaya çıktığını açıklamak iyi niyetli bir başlangıç olsa da etkilerini kısa sürede tümden ortadan kaldırmak için yeterli olmayacaktır. Mitlerin varsayımlarını nedensellik içinde değerlendirmek, mitlerin sunduğu köklü hikâye kadar zengin ve donanımlı olamayacağı gibi bazı annelikler için sorunlu bir ideolojik söylem olarak görülebilir. Bununla birlikte, ideolojik varsayımlarının ve ideolojinin yarattığı ortamın içinde mücadele vermenin zorluklarının farkında olarak ve kararlılıkla son derece anlamlı adımlar atılmaktadır.

Mitlerin incelenmesi ve kişisel olarak yeniden yapılandırılması ve gerçekleşmemiş mitler nedeniyle suçluluk gibi olumsuz duygular deneyimleyen anneler için eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanmasının sağlanması, annenin kendi kendine inşa ettiği annelik gelişiminin yolunu açacak güce sahiptir. Ayrıca, annelik mitleri kapsamında yapılan akademik çalışmalar, aktivist hareketler, annelerin annelik hikayelerini paylaşması, medyanın bilinçli yönlendirmesi gibi farklı bağlamlarda annelik mitleriyle mücadeleye önemli katkılar sağlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM
GÖÇ VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Göç, tarihin ilk çağlarından beri insanların hayatına ilk elden etki eden karmaşık ve çok yönlü bir kavramdır. Ekonomik, sosyal, kültürel, politik ve çevresel pek çok dayanağı olan göç olgusu; insan deneyimini doğrudan şekillendirmesi sebebiyle göçmen kadınların annelik deneyimini anlamaya yönelik bu çalışmada öncelikle nedensellik ekseninde göç kuramlarının neler olduğuna yer verilmiştir. Göç çalışmaları ve göç ile toplumsal cinsiyet çalışmalarının ilişkilendirilmesi tarihsel ve sosyolojik bir perspektifle tartışıldıktan sonra göçün kimlik ve aidiyet duygusu üzerindeki etkileri "anadilden kopuş", "yabancı olarak göçmen" ve "dışlanma, baskılanma, yalnızlık" başlıkları altında çalışılmıştır. Son olarak göçün kadınlar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerine yer verilmiştir.

2.1. Uluslararası Göç Tartışmaları ve Toplumsal Cinsiyet

Ulus devletler ve sınırlar var olduğundan beri önemli bir mesele haline dönüşen göç, bir yandan yaşanan savaşlar, çatışmalar, ekonomik ve çevresel sorunlar, diğer yandan da ulaşım ve iletişim kanallarının yaygınlaşması ve hızlanması ile giderek daha fazla insanın hayatını etkiler hale gelmiştir (Castles vd. 2013). Göçün gün geçtikçe daha fazla insanı etkilemesi, göç çalışmalarının önemli bir araştırma alanı haline gelmesine yol açmıştır. Ancak kadın göçmenler bu çalışmalarda göz ardı edilmiş ve göç çalışmaları erkek göçmenler odağında sürdürülmüştür. Bu durumun temelinde cinsiyet ayrımcılığı yatsa da göçmen kadınların uzun yıllar görünmez kalmasının bir diğer nedeni de göç çalışmalarının başlangıcında II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'ya göç eden işçilerin erkek ağırlıklı olması yatmaktadır (Biehl ve Danış, 2020: 8).

Göç çalışmalarının erken dönemlerindeki erkek odaklı bakış açısı nedeniyle erkeklerin ve kadınların göç modelleri tek bir kategoriye indirgenmiştir (Boyd ve Grieco: 2003). Erkeklerin geçim sağlayıcı olarak görüldüğü ataerkil görüş doğrultusunda, kadınların göçü bir erkeğin bakmakla yükümlü olduğu bir birey olarak, temelde göç eden erkeğin bir uzantısı olarak, değerlendirilmiştir (Pedraza, 1991: 305). Oysa Uluslararası Çalışma Örgütü'nün verilerine göre, dünya genelindeki göçmenlerin hemen hemen yarısını kadınlar oluşturmaktadır (UNFPA ve IMP, 2004). Ayrıca, daha iyi iş ya da eğitim olanakları ya da daha olumlu koşullara ulaşmak için kadınlar giderek daha çok kendi başlarına göç etmektedir. Yüksek oranlarda göçmen alan ülkelerdeki göç oranları incelendiğinde, göçmen kadın oranının göçmen erkek oranından daha hızlı arttığı ve hatta bazı ülkelerde bu oranın %70'lere

çıktığı tahmin edilmektedir. Bu eğilim, "göçün feminizasyonu" olarak adlandırılmıştır (Fleury, 2016:5).

Göçün feminizasyonu kavramı her ne kadar kadın göçmen sayısındaki artışla ilintiliyse de bu kavramla esasen kadın göçmenlerin asıl göçmen olarak görülen erkeğin adeta bir uzantısı gibi yanında taşıdığı hane halkından biri olmaktan ziyade kendi iradeleriyle hareket eden, kişisel kararlar veren, aktif ve katılımcı bireyler olmasının altı çizilmektedir (Coşkun, 2016:93). Önceleri yalnızca göçmen kadın sayısındaki artışa işaret ederken zamanla göçmen kadının niteliğini de kapsayan "göçün feminizasyonu" kavramı; içinde bulunduğumuz "Göç Çağında" değişen ve yoğunlaşan göç hareketliliğini, göçün politik ve ekonomik gelişimlere, devlet rejimine, iç karışıklıklara duyarlılığının artmış olmasını ve göçün küreselleşmesini ifade etmek için de kullanılır hale gelmiştir (Castles ve Miller, 2008: 11-12). Özetle, genişletilmiş tanımıyla cinsiyet bağlamından sapmalar göstermekle birlikte göçün feminizasyonu kavramı; kadınların her göç türünde sayıca anlamlı bir artış gösterdiğini, hedef ülkelerdeki istihdama katıldığını ve göç etme kararını münferit olarak verebildiğini ifade etmektedir.

Cinsiyet bağlamında anlamlı farklılık gösteren diğer konular ise kadınların hedef ülke seçme kriterleri, göçün beraberinde getirdiği riskler, göç etme şekilleri, mevcut kaynaklarını ve ağlarını kullanma şekilleri ve anavatanla olan bağlarını nasıl sürdürdükleridir (IOM, 2019). Kadın göçmenlerin baskın bir güce sahip olması ve kadınların göç deneyimlerinin erkek göçmenlerden farklı olması kadın göçünün ayrı bir analiz kategorisi olarak değerlendirilmesi zorunluluğunu getirmiştir. İlk olarak 1980'lerin başında statik bir kategori olarak göç çalışmalarında yer bulan kadın göçmenlere dair araştırmalar için bilim insanları "kadınları ekle ve karıştır" yaklaşımı adını vermiştir. Yaklaşımın bu adı almasının sebebi çalışmaların, erkek ve kadın değişkenlerini kullanarak kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların bireysel düzeyde analiziyle sınırlı tutulmasından kaynaklanmıştır (Hondagneu-Sotelo, 2000: 108).

Toplumsal cinsiyet çalışmalarının göç çalışmalarıyla birleşerek "kadın göçmenlerin" deneyimlerine, farklılıklarına, katkılarına ve etkilerine farklı bir kategori olarak odaklanmaları yine 1980'lerde literatürde yerini almaya başlamıştır. Morokvaśic (1984), "Göçmen Kuşlar Aynı Zamanda Kadındır" adlı çalışmasında "göçün feminizasyonu" ifadesini literatüre sokmakla kalmamış, göç etme motivasyonunu ve göç sonrası deneyimi ev içinde, çalışma yaşamında ve kültürde cinsiyete dayalı eşitsizlik sistemleriyle ilişkilendirmiştir. Kadın göçünün görünür hale gelmesine önemli katkısı olan bu çalışmanın ortaya koyduğu kuramsal çerçeve feminist göç bilim insanları tarafından kabul görmüş ve sonraki çalışmalar için dayanak olmuştur (Donato vd, 2006). Cinsiyet ve göç araştırmalarının bu aşaması, mikro ve

makro düzeydeki süreçlerin etkileşimleri yoluyla göçün, cinsiyet ilişkilerinin nasıl yeniden oluşturulduğu ve dönüştürüldüğüne ilişkin sonraki çalışmaların da temelini atmıştır.

Bu temelde yürütülen ve cinsiyet ilişkileri ekseninde şekillenen çalışmalar kadın göçmenlerin deneyimine odaklanarak gelişmiş olsa da Hondagneu-Sotelo'nun (2003:9) cinsiyet faktörünün göçün kurucu bir unsuru olarak nitelendirilmesiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Bu doğrultuda cinsiyetin; kimlikleri, kurumları ve göçe dair çeşitli uygulamaları etkilediği yönünde görüşler ortaya atılmış ve çalışmaların odaklandığı kategori kadından cinsiyete evrilmiştir. Toplumsal cinsiyet çalışmalarının göç çalışmalarına katkılarından biri cinsiyeti atanmış bir biyolojik kategori olarak değil, güç ilişkilerini şekillendiren ideolojik bir yapı olarak kavramsallaştırması olmuştur (Sert ve Turkmen, 2022:2). Yakın tarihli çalışmalarda ve yaklaşımlarda göç nedenleri, koşulları ve deneyimleri ile göç eden bireylerin cinsiyetleri, cinsel yönelimleri ve benimsedikleri ya da onlara atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri arasında yakın, karşılıklı ve dinamik bir etkileşim olduğu fikri yaygın olarak kabul görmektedir (Donato vd. 2006).

2.1.1. Göç Etme Sebepleri

İnsanlık tarihi kadar eski bir kavram olan göç, defalarca tanımlanmasına rağmen üzerinde uzlaşılmış net bir tanımı bulunmamaktadır. ABD Nüfus Bürosuna göre aynı şehir içindeki hareketler konut hareketliliği olarak adlandırılırken şehir ötesi hareketlilik göç olarak tanımlanmaktadır (Shachter vd., 2003). Uluslararası göçü konu alan bu çalışmada ise bireylerin bir ülkeden başka bir ülkeye hareketi söz konusudur. Tanımı ne olursa olsun göç, beraberinde değişen koşulları, yeni fırsatları ve zorlukları beraberinde getirmektedir. Göç çağı olarak da adlandırılan 21. yüzyılda göçün nedenlerini anlamak; doğru göç politikaları üretmeye, göç ile ilgili literatürün kapsayıcı hale gelmesine ve bireyler kadar toplumlar için de olumlu sonuçlar yaratmaya katkı sağlayacaktır. Çalışmanın bu bölümünde göçün temel itici güçlerinin neler olduğu açıklanmaktadır.

Öncelikle, göçün nedenlerini daha doğru değerlendirebilmek için göç etme durumunun her zaman tek bir sebebe dayanmayabileceğini, göç etmeye karar veren bireylerin bu kararı almasında etkili olan birden fazla sebep olabileceğini, bireylerin hedef ülkeye göç ettikten sonra göç motivasyonlarının itici gücünü bambaşka şekillerde hatırlayabileceklerini, hatta hedef ülkede geçirilen zamana ya da koşullara göre sürekli yeniden anlamlandırabileceklerini unutmamak gerekmektedir. Bu nedenle göç etme eylemini olmuş ve bitmiş tek bir statik durum olarak anlamlandırmak yerine göçü bir süreç olarak anlamaya çalışmak daha kapsayıcı bir bakış açısının önemli bir koşuludur. Ayrıca göç kavramı ilişkili olduğu olgulara içkindir.

Göçün toplumlarda etkilediği temel olgular politika, kültür, ekonomi ve toplumun bizatihi kendisidir (Şen, 2014: 45) ve bu ilişki ağlarının tamamı karşılıklı bir ilişki halindedir. Başka bir deyişle, bu alanlar göçten etkilendiği gibi göçü ve göçün öznesi olan göçmeni de etkilemektedir.

Bireylerin göç etme kararları ister zorunlu ister gönüllü olsun, asıl motivasyon daha iyi bir yaşam isteğidir (Yılmaz, 2014: 1687). Bu isteği karşılamak için gereken koşullar bireylerin ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda farklılık göstermektedir. Göç etme nedenleri genellikle ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve çevresel olmak üzere dört temel eksen etrafında değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki, daha müreffeh bir hayat standardına ulaşmak için daha iyi iş imkanlarının ve finansal kaynakların ulaşılabilir olduğu, istihdam imkânı sağlayabilecek yerlerin tercih edildiği "ekonomik" nedenlere dayalı göçtür (Tsegay, 2023: 61). Göç kararı almayı tetikleyen diğer bir neden ise politikaya dairdir. Siyasi tutarsızlıklar, göç edilen ülkedeki siyasi ideolojinin bireylerin ideolojisiyle uyuşmaması ve çatışmalar göçe sebep olan "politik" nedenlerdendir (Azadi vd., 2020). Sosyo-kültürel nedenlerle göç eden bireylerin sayısı da oldukça yüksektir. Bu nedenler arasında daha iyi eğitim, sağlık, nüfus yapısı gibi faktörler yer almaktadır.

Ekonomik, politik ve sosyo-kültürel nedenlerin yanı sıra bir başka göç nedeni ise gün geçtikçe daha yaygın hale gelen "çevresel" nedenlerdir. Küresel ısınma nedeniyle değişen doğal yaşam, iklim değişiklikleri ve krizi, erozyon, volkanik patlamalar gibi afetler çevresel nedenlere örnek gösterilebilir. Çevresel nedenleri diğer göç nedenlerinden sıklıkla ayıran özellik göç şekliyle ilişkilendirilmektedir. Bireylerin bulundukları yerden farklı yerlere devamlı yaşamak amacıyla gitmeleri olarak tanımlanan "sürekli" göç; zorunlu ve gönüllü göçmenleri kapsamaktadır (Koçak ve Terzi 2012: 171). Daha iyi finansal kaynaklara ulaşma, daha iyi bir politik ortamda yaşama ya da daha iyi eğitim koşullarına sahip olma isteği sıklıkla gönüllü göçe işaret ederken, volkanik patlamalar, erozyon, deprem gibi doğal afetler sonucunda gerçekleşen çevresel nedenlere dayalı göçler genellikle zorunlu göç olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, göç etme kararı temelde; ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve çevresel nedenlere dayansa da gönüllü göçmenler için bireysel ihtiyaçların, isteklerin ve tercihlerin etrafında şekillenmektedir. Ekonomik nedenler bireyler için daha cazip istihdam imkanları, daha iyi bir hayat standardı ve gelir anlamına gelmesi sebebiyle geçmişte olduğu gibi bugün de en bariz göç nedeni olmaya devam etmektedir (Massey vd., 1993: 432). Bireylerin güvenlik, istikrar ve özgürlük arayışlarına karşılık bulamamaları sonucunda göç kararı almaları ise arasında ikinci sırada bulunan politik nedenlere dayanmaktadır. Ayrıca, 21.

yüzyılda insanların mücadele alanlarından biri de çevre ve iklim değişikliğine bağlı çeşitli doğal felaketlerdir (Narin ve Soysal, 2025: 461). Dolayısıyla, sosyo-ekonomik nedenleri takiben; doğal afetler, iklimle ilgili felaketler gibi çevresel değişikliklerin göç modellerini gün geçtikçe daha çok şekillendirdiği bilinmektedir (McLeman, 2014:123). Ancak, bir süreç olarak ele alınması gereken göç, çok boyutlu bir kavramdır ve tek yönlü, indirgemeci bir neden-sonuç ilişkisi içinde değerlendirilmemelidir.

2.1.2. Göç Bağlamında Feminist Kuramsal Çerçeve

Çalışmanın bu bölümünde liberal feminist yaklaşım, radikal feminist yaklaşım, kesişimsellik ve ulusöteci feminist yaklaşım ele alınmıştır. Bu dört yaklaşımın öncelikle kadınların özgürleşmesi, eşit ve özerk bireyler olarak yaşamasını sağlamak için hangi konuları önceledikleri tartışılacaktır. Daha sonra her bir yaklaşım için göç bağlamında teorinin nasıl bir açılım gösterdiği değerlendirilerek kuramların hangi yönleriyle eleştirildiğine değinilecektir. Göç olgusunu farklı feminist yaklaşımların bakış açısıyla görmek göçmen kadın gruplarını etkileyen sosyal, yapısal, ekonomik, kültürel ve politik güçler hakkında daha bütüncül bir anlayışı teşvik ederek kadınların göç deneyimini daha doğru bir şekilde anlamlandırmayı kolaylaştırabilir. Bu araştırmada her tematik bölüm, bu dört farklı feminist perspektifinin durumsal olarak değerlendirildiği ve her bir yaklaşımın bütünleyici ve ayırt edici özellikleri göz önüne alınarak yürütülmüştür.

Kadınların toplum içindeki konumlarını iyileştirmek için liberal feminist kuram fırsat eşitliği vurgusu yaparak tam katılım ve bireysel haklar konularında karşılaşılan yasal engellerin kaldırılmasına vurgu yapmaktadır (Gerson, 2002: 800). Cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması için eğitim, istihdam ve politik katılım odağında ilerleyen liberal feminist kuramın mücadele alanları göç bağlamında değerlendirildiğinde öncelikli gündem göçmen kadınların hem erkeklerle hem de göç edilen ülkedeki vatandaşlarla aynı fırsatlardan yararlanmasını, yani fırsat eşitliğini sağlamaktır (Tong, 2009: 26). Oturma izni, çalışma izni, ikametgâh gösterme, göç mevzuatı gibi yasal konuları temel alan bu feminist perspektifte eğitim, iş ve sağlık olanaklarına eşit erişim hakkına da önem verilmektedir. Liberal feminist teoriye yönelik en önemli eleştiri göçmen kadınların yaşadığı kültürel, yapısal ve bireysel sorunları görmezden gelerek biçimsel eşitliğe odaklanmasından kaynaklanmaktadır.

Kadın göçünü potansiyel olarak kadını güçlendirici bir unsur olarak kabul eden bu teoriye göre göçmen kadınların göç edilen ülkenin dilini öğrenmesi son derece önemlidir. Yaşanılan ülkenin dilini bilmeden kadınların eşit iş imkanlarından yararlanması ve yasal haklarını kullanması daha zor olduğu için liberal feminist teori dil öğrenimini öncelemektedir.

Göçmen kadın grupları arasında son yıllarda kayda değer bir artış gösteren bekar kadınlar ise liberal teori için yeni bir açılımdır. Liberal teoride, daha iyi bir iş ya da daha iyi bir eğitim için göç eden bekar kadınların özgürlük alanlarını geliştirmesi için sosyo-politik ve ekonomik desteklere ihtiyaç duyduğunun altını çizmektedir (Kuehnis, 2021:4). Liberal feminist teorinin bakış açısına göre göçmen kadınların karşılaştığı ya da yaşamakta olduğu güçlükler iş olanaklarından eşit yararlanamama ve yasal engeller olarak görülmekte ve göçmen kadınların eşit bireyler olarak yaşaması için yasal reformlar ve göçmenler için kapsayıcı politikalar önerilmektedir.

Radikal feminizmin bakış açısına göre kadınların toplum ve aile içindeki konumlarını iyileştirmek için temel mücadele alanları erkek egemen yapılar, kadına yönelik şiddet ve geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri olarak özetlenebilir. Kız kardeşliğe ve kadın dayanışmasına vurgu yapan bu teoride, toplumlardaki tüm yapıtaşlarına sızmış ataerkil yapıyı sökme, kadınları cinsel bağlamda özgürleştirme ve "özel olan politiktir" vurgusuyla kadının ev içindeki rolünü değiştirme hedefleri bulunmaktadır. Radikal feminist bakış açısına yönelik en önemli eleştiri teorinin dışlayıcı yapısına yöneliktir. Irk, sınıf, cinsel yönelim gibi konuları göz ardı eden radikal feminizmde kesişimsellikler hesaba katılmamakta ve siyah kadınlar, trans kadınlar gibi gruplar marjinalleştirilmektedir (Bryson, V, 1992: 68-70). Ayrıca, ikinci dalga feminizm üzerinden geçen zamanla birlikte henüz kadın-erkek eşitliği sağlanamamışsa da "ataerkil sistem" tanımı farklı anlamlara evrilmiştir. Sonuçta, bu eksiklikler radikal feminist teorinin eleştirildiği alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Radikal feminizmin göç bağlamında temel odak noktası göçmen kadınların uğradığı şiddet ve ataerkil yapılardır. Radikal feminizm; aile içinde şiddet gören, zorla evlendirilen ya da anavatanlarındaki erkek egemen bir unsur olarak devlet düzeninin uyguladığı şiddetten kaçan kadınların göç etme kararı alabildiklerini ve hedef ülkede ataerkil düzenin yeni şekilleriyle karşılaşarak şiddet görmeye devam ettiklerine vurgu yapmaktadır. Hedef ya da transit ülkelerde yaşanan şiddet türleri arasında insan tacirliği, seks işçiliği, cinsel istismar, kadın ticareti, ev içi bakım hizmetinde karşılaşılabilen taciz durumları ve işverenlerin fırsatçılığı bulunmaktadır (Khatib vd., 2024). Radikal feminist yaklaşımda göçmen kadınların karşılaştığı cinsel ve fiziksel şiddet bireysel boyutta ele alınsa da ulusötesi ataerkil normlar, kurumlar ve yapılar bir bütün olarak eleştirilmektedir. Bu yaklaşımın göçmen kadınların mağduriyetlerini gidermek için sunduğu çözüm önerileri; kadın merkezli destek ağlarının artırılması (Tungohan, 2017: 490), insan ticareti yapanlara ve tacizcilere ağır cezalar verilmesi yönündedir.

Kesişimsel feminist bakış açısında çoklu kimliklerin ve güç yapılarının kadınların deneyimini nasıl şekillendirdiği tartışılmaktadır. Kritik Irk Teorisi'nin kurucularından biri olan Siyah feminist hukukçu akademisyen Kimberlé Crenshaw tarafından ortaya atılan teori, geliştirilerek kesişimsel ayrımcılık teorisine kadar uzanmıştır. Siyah feminizmde uzun bir geçmişi olan bu teorinin temel kavramları "çifte tehlike", "çoklu ayrımcılık" ve "birbirine geçen baskılar" olarak literatürde yerini almıştır (Carastathis, 2014: 305). Temelde ırk, cinsiyet ve sınıf üzerinden yaşanan ayrımcılık türlerine odaklandığı için engellilik, yaşlılık ve ulusal kimlik gibi unsurlara yeterli önemi vermemekle eleştirilmiştir. Ayrıca, kimlik vurgusunda aşırıya kaçarak baskı ve güç gibi daha geniş sistemleri göz ardı ettiği de bir diğer eleştiri konusudur (Flintoff vd, 2008: 74-75). Ancak kesişimsel feminist akademisyenler zaman içinde farklı bağlamları da kesişimselliğe dahil ederek genişleterek kuramın aksayan yönlerine katkıda bulunmuşlardır.

Odak noktasını salt cinsiyet olarak sınırlamak yerine; ırk, etnik köken, din, sınıf gibi diğer faktörlerin de kadınların deneyimlerinde önemli bir yeri olduğunun altını çizen bu bakış açısı, göç çalışmalarında kadın göçmenlerin durumunu anlamak açısından son derece değerlidir. Bu teoriye göre göçmen kadınlar salt kadın oldukları için değil, aynı zamanda göçmen oldukları için olumsuzluklarla karşılaşabilmektedir (Savaş vd, 2021). Ayrıca, göçmenlik statüsü açısından göçmen kadının mülteci ya da sığınmacı olup olmadığı, hedef ülkeye yasal yollardan girip girmediği, hedef ülkede dini azınlıktan olup olmadığı, çalışma ya da oturma izninin olup olmadığı, iyi bir eğitime sahip olup olmadığı gibi pek çok parametre kesişimsel feminist teoride göz önüne alınmaktadır. Birbirine geçen baskılar veya çoklu tehlike altında olan kadın göçmenlerin monolitik bir grup olarak kabul edilmesinin son derece tehlikeli olduğunu iddia eden bu yaklaşımda, kesişen adaletsizliklerle yüzleşme kadınların durumunu iyileştirmek için kaçınılmazdır.

Yirmi birinci yüzyılın başlarından itibaren kadın göçmenlerin görünür hale gelmesi ve göçün aktif aktörleri oldukları konusundaki uzlaşının ardından kesişimsel feminist bakış açısının da katkısıyla göçmen kadınların deneyimleri aileye ya da haneye yönelik sınırlayıcı çalışmaların ötesine geçmiştir (Pessar, 1999). Bunun yanı sıra kadın göçmenin ekonomik durumu, eğitim durumu, hedef ülkenin dilini bilmesi, hedef ülkedeki yasal durumu gibi bir dizi faktörün kadınların göç deneyiminde karşılaştıkları zorlukların düzeyinin belirleyicisi olduğunu bilmek, bu katmanlı gerçeklikler için daha gerçekçi çözüm önerilerinde bulunulmasına katkı sağlamaktadır. Başka bir deyişle, kesişimsel feminist teorinin göçmen kadınların karşılaştığı benzersiz ve karmaşık zorlukları anlamak için ortaya koyduğu çerçeve;

doğru politikaların üretilmesinde, bireysel ve toplumsal uzlaşının ve karşılıklı anlayışın yerleşmesinde gereksinilen bakış açılarına derinlik katmaktadır.

Geleneksel olarak göçmen olgusunun ilişkilendirildiği kavramlar; köklerinden ayrı düşme, eski yaşam pratiklerinin yerini yenilerinin alması, yeni bir dil ve kültürün öğrenilmesi ve bu öğrenme, alışma ve adaptasyon süreçlerinde çekilen zorlukları olmuştur. Ancak göç etme sebepleri, bu sebeplerin nasıl anlamlandırıldığı, göç süreçleri, göç çalışmalarının öznesi gibi kavramlarda temelden değişikliklerin yaşandığı yeni göç çağında göçün öznesi olan göçmenler de değişmiş ve bu durum yeni bir "göçmen" tanımı yapılmasını gerektirmiştir. Yaşam kalıpları, kullandıkları ağlar ve yaptıklarıyla farklılaşan göçmen gruplar hem göç ettikleri hem de göç edilen ülkeyi tek bir toplumsal alan olarak deneyimleyebilmektedir. Sınırları aşan yaşam pratikleriyle ortaya çıkan yeni göçmen deneyimini ve var oluşunu anlayabilmek için yeni bir kavramsallaşma ihtiyacı doğmuştur ve sonuç olarak bu kavramsallaştırmaya "ulusötecilik" adı verilmiştir (Schiller vd., 1992:1).

Ulusötesi feminizmin küresel bağlamında kadın göçmenlerin deneyimleri güç ilişkileri, ekonomi ve kültür temelli ele alınmaktadır. Ancak radikal feminizmin "kız kardeşlik" vurgusu bu teoride Batı merkezli olduğu için eleştirilmekte ve her kadının kendine özgü göç deneyimi; millet, kültür, jeopolitik konum, din gibi farklılıklar ekseninde değerlendirilmektedir (Dutt-Ballerstadt ve Anderson: 2022). Ulusötesi feminist yaklaşımı göçmen kadınların deneyimini değerlendirirken yalnızca güncel uluslararası politikalar ve küresel sosyo-kültürel uygulamalarla sınırlı kalmamakta, göçün nasıl yönlendirildiğini incelemek için tarihsel perspektiften de yararlanmaktadır. Geçmişten bu yana uygulanan neoliberal ekonomi politikalarının ve sömürge tarihinin hali hazırdaki göçmen kadınların deneyimine nasıl yansıdığı da bu yaklaşımın önceliediği çalışma konularındandır (McLaren, 2017).

Ulusötesi feminist yaklaşımda güçlü ekonomiye sahip olmayan ülkelerin ekonomik yönden gelişmiş ülkelere işgücü ihraç ettiğinin altı çizilirken bakım hizmeti veren kadın göçmenlerin durumu cinsiyete dayalı beklentiler ve sömürge tarihi ışığında değerlendirilmektedir (Omelaniuk, 2005). Öte yandan aynı durum feminist perspektiften mahrum bazı akademisyenler tarafından "küresel bakım zinciri" olarak görülmekte ve giderek artan bakım hizmeti ihtiyacı için bir çözüm olarak değerlendirilmektedir (Lee ve Pacini-Kethabaw, 2011). Batı'nın dayatmalarını sorgulayan bu yaklaşımda yerel bağlamları dikkate almayan politikalar da eleştirilmektedir. Göçmen kadınların ulusötesi bağlarını nasıl sürdürdüklerini inceleyen bu teorinin çağrısı anlayış ve sınır ötesi dayanışmadır. Özetle, bu

yaklaşım feminist aktivizmin ve analizin sınırları aşmasını teşvik ederken göçün nasıl şekillendiğini sorgulamayı da sağlamaktadır.

2.2. Göçün Türkiye'de Yaşayan İranlı Kadınlar Üzerindeki Etkisi

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'de yaşayan İranlı kadınların göç deneyimleri tartışılacaktır. Değerlendirmeler daha önce açıklanmış olan dört temel feminist göç kuramının ışığında yapılacaktır. Öncelikle göçü bir süreç olarak kabul eden bir yaklaşımla yola çıkıldığı için İranlı kadınların temel göç motivasyonuna değinilecek ve hedef ya da transit ülke olarak neden Türkiye'yi seçtikleri açıklanacaktır. Bu veriler doğrultusunda İranlı göçmen kadınların Türkiye'de sosyal uyum açısından yaşadıkları zorluklar ve Türkiye'de yaşamanın sağladığı kolaylıklar, kesişimsellik bağlamında deneyimlerinin nasıl şekillendiği, göç öncesinde, esnasında ve sonrasında göçün aile içi dinamikleri nasıl etkilediği tartışılacak ve son olarak kadına -özellikle göçmen kadına- yönelik şiddetin boyutları tartışılarak her bir başlıkta göçün olumlu ve olumsuz yönleri ortaya koyulacaktır.

2.2.1. Türkiye'de İranlı Göçmen Kadınlar ve Temel Göç Motivasyonları

Türkiye hem göç alan hem göç veren bir ülke olarak pek çok milletten göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'ye göç veren ülkeler arasında İran ilk sıralarda yer almakta ve her geçen sene İranlı göçmen nüfusunda artış gözlemlenmektedir (TUİK, Uluslararası Göç İstatistikleri, 2023). Türkiye'de yaşayan İranlı göçmenlerin yaklaşık yarısını kadınlar oluşturmaktadır. 2020 yılında Türkiye'de yaşayan İranlı göçmen sayısı 42.351 iken bunların 18820'sini kadın göçmenler oluşturmuştur (TUİK, 2019-2020). Yine aynı yıl, Türkiye'ye göç veren ülkeler arasında 5. sırada yer alan İran, 2023 yılında bu ülkeler arasında 4. sıraya yerleşmiştir. Türkiye'de yaşayan İranlı göçmenlerin yarısının kadınlardan oluşması, ülkemizde kayda değer sayıda İranlı göçmen kadının bulunduğunu kanıtlamaktadır (Lotfi ve Porsuk, 2021: 1049).

Türkiye'de yaşayan İran göçmenlerinin yaklaşık yarısını oluşturan kadınların sayıca ve göç motivasyonları bakımından farklı bir konumu olmasına ve Türkiye'nin aldığı göçü farklı boyutlarıyla inceleyen pek çok araştırma olmasına rağmen bu araştırmalar genellikle yoğunluğu nedeniyle Suriye'den gelen göçü konu almaktadır (Canefe, 2016; Adalı ve Türkyılmaz, Sert ve Danış, 2021). Balkan ülkelerinden gelen göç ikinci sırada yer alırken (Genç vd., 2025) İran'dan gelen göç daha az çalışılmıştır. İran'dan gelen göçle ilgili çalışmalar yasa dışı göçmenler ve transit göç bağlamında yapılmış (Kirişçi, 2007), Türkiye'ye yasal yollarla girerek oturma iznine sahip göçmen deneyimlerine fazla yer verilmemiştir

(Akçapar, 2010; Kalaylıoğlu, 2015; Lotfi ve Porsuk, 2021; İçduygu ve Yükseker, 2012). Akçapar'ın çalışması (2006) dini azınlıkları ele alırken, Ekhtiari ve Aysan'nın çalışmaları (2022) genel olarak İranlı göçmenlerin Türkiye'ye entegrasyonunu değerlendirmektedir. Bu çalışmanın öznesini oluşturan ve oturma izni olan İranlı göçmen kadınlarla ilgili kapsamlı bir feminist çalışmaya ulaşılamamıştır.

Türkiye'de önemli bir göçmen grubunu oluşturan İranlı kadınlar, göç motivasyonları açısından da diğer gruplardan ayrılmaktadır. En önemli göç motivasyonu olarak sıklıkla karşılaşılan ekonomik sebepler İranlı kadın göçmenler için genellikle toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, özel ve kamusal alanda kadına yönelik şiddet ve devlet rejiminin baskısından kaynaklanan politik nedenlerden sonra gelmektedir (Khodaviren, 2015). İran İslam Cumhuriyeti kadınlara biçimsel, yasal ve sosyal kısıtlamalar getirmektedir. Bu rejiminin politik ve sosyal talepleri cinsiyete dayalı zulümden kaçmak ve daha özgür bir yaşam sürmek isteyen kadınları göç etmeye yönlendirmektedir. Ayrıca, 2022 yılında yaşanan "Kadın, Yaşam, Özgürlük" protestolarının katılımcılarına ve kadın hakları aktivistlerine yönelik baskılar son dönem İranlı kadın göçünü artırmıştır (Rouhi, 2022: 190).

İranlı kadınları göçe iten sebeplerin başında gelen cinsiyet ayrımcılığının temellerine inildiğinde İran'ın da Türkiye'de olduğu gibi bir dönüşüm geçirdiği ve Şah Pehlevi döneminde kademeli olarak cinsiyet eşitliği süreçlerinden geçtiği görülmektedir. Fakat İran'da başlayan bu değişim rüzgarları devrimle tersine çevrilmiş ve İranlı kadınlar cinsiyet eşitliğine dair kazanımlarını kaybetmiştir. Devrimle beraber Şeriat düzenine geçilmiş ve toplum içinde kadın kendi başına bir birey olarak değil, erkeğin tamamlayıcısı olarak konumlandırılmıştır. Bu yeni rejimde kadınların kamusal alanda ne giyecekleri yeniden belirlenmiş, baş örtüsü (hicap) zorunluluğu getirilmiştir. Ahlak polisi tarafından katı şekilde takip edilen bu biçimsel kurallar kadınların kamusal alandaki hayatlarını zorlaştırarak onları özel alandan çıkmamayı tercih etmeye itmiştir (Tajuddin, 2000: 166).

Devrimden sonraki değişiklikler yalnızca biçimsel olmakla kalmamış, kadınlar yasal haklarından da mahrum edilmişlerdir. Aile Koruma Yasasının kaldırılması, üniversitelerde kadınların okuyacakları bölümlere kısıtlamalar getirilmesi, ahlak polisi tarafından katı şekilde uygulanan kısıtlayıcı kurallar, muta nikahının yani devletin teşvikiyle kıyılan geçici nikahların meşrulaşması ve artması, kadının boşanmasının önüne koyulan engeller, boşanma durumunda çocukların velayetinin anneye verilmemesi, kızlarda evlenme yaşının düşürülmesi gibi yeni düzenlemelerle kadınlar cinsiyet temelli ayrımcılık yaşamakta ve devlet şiddetine maruz kalmaktadır. Bu eşitlikten uzak yasal uygulamalardan biri de kan parasıdır. Cinayet durumlarında katilin ödediği kan parası mağdurun kadın olması durumunda yarıya

düşmektedir (Afshar, 1988: 220-231). Dolayısıyla, yasa önünde ve toplum içinde erkeğin eşiti olarak görülmeyen kadınlar için göç etmek bir çıkış yolu olarak görülebilmektedir.

İş hayatı bağlamında kadının konumu da devrimden sonra kadınların hak kaybına uğradıkları alanlardan biri olmuştur. İran'da "makbul" kadınların çalışma alanları geleneksel ataerkil sistemlerin basmakalıp dikey ve yatay mesleki ayrımcılığın bir tezahürü olarak eğitim ve sağlık sektörleriyle sınırlandırılmaktadır. Ayrıca yine devrimden sonra hükümet tarafından finanse edilen kreşlerin tümü kapatılmıştır. Kreşlerin kapatılması, çalışan anneleri özel alana yani ev içine mahkûm etmek için devlet eliyle gerçekleştirilmiştir. Tüm bunlara ek olarak küçük çocuk sahibi annelerin tam zamanlı çalışmasını yasaklayan düzenlemeler yapılarak ve evli kadınların eşlerinden resmi bir izin kâğıdı almadan çalışmasına olanak verilmeyerek, kadınlar ekonomik ve sosyal özgürlük bağlamında son derece kısıtlı hale getirilmişlerdir (Tajuddin, 2000: 167).

İran İslam rejiminin bu ve benzeri uygulamaları yalnızca devlet kurumlarında, yasa karşısında ve devletin görevlendirdiği ahlak polisi marifetiyle sokaklarda değil, özel alanda da İranlı kadınları şiddetin her türüne açık bir konuma getirmektedir. Erkek lehine kararlar veren devletten aldığı güçle erkekler zorla evlenme, keyfi olarak boşanma ya da boşanmama, kadına fiziksel şiddet uygulama konularında bir bakıma destek görmektedir. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı, temel bir özgürlük beklentisiyle göç etmeye karar veren İranlı kadınlar için Türkiye pek çok açıdan tercih sebebi olmaktadır. Bu sebepler kısaca Türkiye ve İran'ın sınır komşusu olması yani mesafe olarak yakınlık, Türkiye ve İran arasındaki vize protokolü, iki ülkenin kültürel yakınlığı, İran medyasında Türk programlarının yeri ve Türkiye'de çok sayıda İranlı'nın yaşıyor olması olarak özetlenebilir.

Türkiye ile İran'ın sınır komşusu olması tek başına göçün sebebini açıklamak için yeterli değildir. Pakistan, Afganistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Ermenistan ve Irak'la da sınır komşusu olan İran halkı için iki ülkenin mesafe olarak yakınlığının yanı sıra Türkiye'ye vizesiz ve zahmetsiz süreçlerle ulaşılabilir olması önemlidir. Ayrıca, İran vatandaşları; Türkiye'de konut satın alarak, iş/ şirket kurarak ya da yatırım yaparak Türk vatandaşlığı statüsünü kazanabilmektedir (Ghanbarlou ve Sığın, 2022:248). 2018 senesinde Türk Vatandaşlığı Kanununa dair yönetmelik değişikliğine gidilmesiyle konut satın alma koşulu için gereken 1000000 Amerikan doları 250.000'e, en az 100 kişi çalıştırma koşulu ise 50 kişiye düşürülmüştür ((Ghanbarlou ve Sığın, 2022: 231). Yönetmelikte gidilen bu değişiklik ve diğer kolaylaştırıcı unsurlar İranlılar için Türkiye'yi hedef ülke haline getirmekte etkili olmuştur.

İranlı göçmenlerin Türkiye'ye göç etmesinde önemli bir itici güç görevi gören kültürel yakınlığın birden fazla sebebi bulunmaktadır. Bunlardan ilki iki ülkenin komşu olması ve Türkiye'nin İran vatandaşlarından vize talebinin olmaması nedeniyle pek çok İranlı'nın göç etmeden önce Türkiye'de tatil amaçlı bulunmuş olmasıdır. Bu durum, daha önceden tanıdıkları bir ülke olarak Türkiye'yi hedef ülke yapmıştır. Bir diğer sebep ise tarihsel perspektifte İran ve Türkiye'nin ortak yönlerinin çok olmasına dayanmaktadır. Her iki ülkenin de imparatorluk geçmişinin olması, Müslüman olması ve biri Şah Pehlevi diğeri Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde -farklı gerekçelerle de olsa- laik ve özgürlükçü adımların atıldığı ülkeler olmasıdır. İran'da yaşanan devrim sonrasında kadınların özgürlükleri ellerinden alınmış ve Atatürk İranlı kadınların önemli bir kısmı için özgürlüğün sembolü haline gelmiştir ((Weiker, 1982: 3; Batu vd., 2023: 111). Son olarak Türkiye ve İran mutfağı arasındaki benzer unsurlar ve aile ilişkilerindeki paralellik iki ülkeyi yakınlaştırmaktadır.

İran'dan gelen göçün Türkiye'ye yönlenmesinde katkı sağlayan bir diğer unsur ise İran medyasında Türk dizilerine sıklıkla yer verilmesi olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar tek başına bir göç sebebi olmasa da Türkiye'nin nasıl bir ülke olduğu, dili ve değerleri hakkında dolaylı bir şekilde de olsa bilgiye ulaşılabilmesi İran halkının Türkiye hakkında fikir sahibi olmasını kolaylaştırmaktadır. Göçün sıkıntılı yanlarından biri de yeni ülkenin dilini öğrenmektir. Oysa bu diziler aracılığıyla pek çok etnik gruba ev sahipliği yapan İran'da Kaşkay Türkleri, Halaç Türkleri, Azeriler, Türkmenler gibi Türk kökenli gruplar Türkçeyi kolaylıkla öğrenebilmektedir. Türkiye'nin İran üzerindeki izlenimine dair katkı sağlayan Türk dizileri, yalnızca vakit geçirme ya da eğlence aracı olarak değil, İran'ın sosyo-kültürel yapısını etkileyen bir unsur olarak görülmektedir (Berg, 201). "Doğu'dan bakıldığında Batılı görünen Türkiye" imajını destekleyen dizilerin İran halkının Türkiye hakkındaki görüşlerini etkilediği bilinmektedir (Ghanbarlou ve Sığın, 2025:269-270).

Türkiye'de çok sayıda İranlı'nın yaşaması İranlı kadınların göç ülkesi olarak Türkiye'yi seçmesinde rol oynayan bir diğer önemli faktördür. Kümülatif nedensellik teorisine göre, gerek göç etmenin duygusal yükünü paylaşmanın rahatlığını sunması gerek göç hareketinin beraberinde getirdiği maliyetleri ve riskleri azaltması bakımından bir ülkeye daha önceden göç eden grupların yeni göçmenlerin göç etmesini kolaylaştırmaktadır (Massey vd, 1993: 451). Bu yönüyle göç kararının alınmasını kolaylaştıran önemli bir faktörün sosyal bağlar ve göç ağları olduğu söylenebilir. Göç öncesi, göç esnasında ve göç sonrası şiddete daha açık hale gelebilen kadın göçmenler için bu ağlar önemli bir motivasyon olmaktadır. Bu teori doğrultusunda belli bir ülkenin belli bir bölgesinde aynı gruptan göçmenlerin bulunması göçün doğal sonuçlarından biri olarak kabul edilmektedir.

2.2.2. Sosyal Uyum

İranlı göçmen kadınların Türkiye'deki sosyal uyumları bireylerin kendi özelliklerinden etkilenebildiği gibi genel olarak sosyal uyumu etkileyen parametreler tarafından da belirlenmektedir. Çalışmanın bu bölümünde İranlı göçmen kadınların sosyal uyum bağlamında Türkiye deneyimleri paylaşılacaktır. Öncelikle göçmen kadınların göç ettikleri ülkede yerleşerek orada yaşamaya karar vermesinin önemine değinilecektir. Göç edilen ülkenin hedef ya da transit ülke olması sosyal uyum açısından etkili bir faktördür. Bir diğer faktör ise göçmen kadının göçmenlik statüsüdür. Göçmenlerin yaşam kalitesini etkileyen ve sosyal konumunu belirleyen faktörlerin başında göçmen bireylerin göçmenlik bağlamında yasal durumu gelmektedir. Sosyal uyuma etkisi olan diğer faktörler sırasıyla sosyal ağlar, iş imkanları, aidiyet duygusu ve kültürel alışveriş başlıkları altında tartışılacaktır.

İranlı göçmen kadınların diğer göçmen gruplar gibi göç ettikleri ülkenin kendileri için geçici ya da kalıcı olması durumu o ülke ile bağ kurma ve uyum sağlama süreçlerini ilk elden etkilemektedir. Bir kişinin başka bir ülkeye yerleşme amacıyla geçici olarak göç ettiği ülkeye "transit ülke", bu niyetle yapılan göçe ise "transit göç" denilmektedir (Collyer vd., 2012). Türkiye, Endozeyza, Fas, Tayland gibi ülkeler pek çok göçmen için transit ülke olarak işlev görmüştür (Kuschminder ve Koser, 2016: 2). Transit göçün tanımı ise muğlaklık içermektedir. Göçmenlerin niyeti, göçün süresi, göçmenin transit ülkedeki yasal statüsü, hedef ülkeye ne zaman ve nasıl gidileceğindeki belirsizlikler transit göçmen tanımını zorlaştırmaktadır (Düvell, 2008). Türkiye'ye hedef ülke olarak taşınan göçmen kadınların aksine transit göçmen olarak yerleşen göçmenlerin aidiyet hissetmemeleri, dil öğrenme çabası içine girmemeleri, belirsiz kalış süreleri gibi sebeplerden zorluklar yaşadıkları bilinmektedir.

İranlı göçmen kadınların Türkiye'deki sosyal uyumlarını etkileyen bir diğer faktör göçmen kadınların göçmen olarak yasal durumlarıdır. Bu çalışmada "göçmen" kelimesi bir çatı kavram olarak kullanılmaktadır ve sığınmacıları, mültecileri, yasal ve kayıtlı ya da kayıt dışı göçmenleri kapsamaktadır. Her ne kadar bu araştırmanın konusu yasal yollarla Türkiye'ye girmiş ve oturma izni olan İranlı göçmen annelerle sınırlı olsa da Türkiye'ye sığınmacı olarak giren göçmen kadınların yaşadıkları mağduriyet göz ardı edilmemelidir. Türkiye'de yaşayan İranlı kadın sığınmacıların sosyal uyum bağlamında yaşadıkları sıkıntıların başında yaşayacakları kenti kendilerinin seçememesi gelmektedir. Sığınmacıların yerleşebileceği önceden belirlenmiş sınırlı sayıdaki uydu şehirlerden birine yerleştirilen kadınların sosyal dışlanma ve izolasyon yaşadıkları tespit edilmiştir (Vaghefi, 2014:2).

Yasal sınırlamaların getirdiği ve İstanbul, Ankara, Antalya gibi şehirleri dışarıda bırakarak Farsça konuşan grupların önceden göç etmediği daha küçük yerleşim yerlerine

yerleştirilen İranlı kadın göçmenler (Dinçer, 2022: 110) özellikle Türkçe konuşamıyorlarsa yaşadıkları dışlanma ve izolasyon daha derin hale gelmektedir. Ayrıca, sığınmacıların yasal olarak çalışma haklarının olmaması onları maddi zorluklarla baş başa bırakmaktadır. Sığınmacı kadının kayıt dışı bir işte çalışması durumunda ise kadınlar hem sosyal güvence, adil bir gelir gibi bağlamlarda hak kaybına uğrarken aynı zamanda yasaları çiğnedikleri için suçlu durumuna düşmektedir. Kayıt dışı çalışan bir sığınmacının çalışma durumu tespit edildiğinde sıkıntı yaşayacağı gerçeğine dayanarak, söz konusu kadınların şiddete daha açık hale geleceği söylenebilir (Sarı, 2021).

İranlı göçmen kadınların sosyal uyum süreçlerine katkıda bulunan başlıca faktör sosyal ağlardır. Göç çalışmalarının başından beri, göç edilen ülkede göçmen bireylerin arkadaş veya akrabalarının bulunması göçü kolaylaştıran bir unsur olarak ele alınmıştır (Tilly ve Brown, 1967; Ritchey, 1976). Göçmenlerin hedef ülke seçimlerinde önemli rol oynayan sosyal ağlar sayesinde göçmen gruplar yeni ülkelerindeki yasal süreçlerden ev kiralamaya, sağlık hizmetlerinden yaşadıkları kentteki okullara kadar pek çok konuda bilgi sahibi olabilmektedir. Bilmemekten kaynaklanan endişe ve korku gibi duygulara maruz kalmayan göçmen gruplarının sosyal uyum süreçleri daha kolay geçmektedir. Sosyal uyuma katkısının büyüklüğü anlaşıldıkça göç çalışmaları söylemine "sosyal sermaye" ve "sosyal ağlar" kavramları eklenmiştir (Koser, 1997). Sosyal sermaye, bireylerin sosyal ağlarının devamlılığı nedeniyle elde ettikleri kaynakların tamamı olarak tanımlanmaktadır (Vertovec, 2003).

Sosyal sermayesi yüksek göçmen gruplar avantajlı durumda olsa da hedef ülkede yeni sosyal ağlar geliştirmek aidiyet duygusunu pekiştirmek için önemli bir koşuldur. Bu koşulun yerine getirilebilmesi için genellikle hedef ülkedeki dilin bilinmesi gerekmektedir. İranlı göçmen bir kadının Türkiye'ye geldiğinde Türkçe bilmediği varsayımından yola çıkılırsa, konuyla ilgili kilit noktanın göç edilen şehir olduğu fark edilecektir. Politik perspektiften değerlendirildiğinde, Türkiye'nin uyum programları göçmenlerin uyum programlarına yatırım yapan bazı ülkelerin aksine yetersiz kaldığı ortaya çıkmaktadır. Ancak göçmenlerin sosyal ağlarının devamlılığının sağlanması göç ettikleri yere has özelliklerle ilişkilidir (Menjivar, 2000: 237). Örneğin Antalya'da yaşayan İranlı göçmen bir kadın ücretsiz bir şekilde dil kurslarından yararlanabilirken aynı durum Yalova'daki İranlı kadın için geçerli değildir (Dinçer, 2022).

Yüzyıllara dayalı tarihi bağlar nedeniyle Türk ve İran toplumları arasında aşinalık bulunmaktadır. İki Müslüman ülke arasında her ne kadar mezhep farkı olsa da dini değerler aynı paraleldedir. Türkiye'nin laik bir ülke olması ise çoğu zaman başlı başına göç sebebi olmaktadır. Toplumlar arası bu aşinalık nedeniyle İranlı göçmenler ırksal önyargı,

dışlanmışlık ve yabancı düşmanlığıyla genellikle karşılaşmamaktadır. İki ülke arasındaki kültürel mesafenin, yani kültürel değer ve normların farklı olması, göçmen grupların deneyimine doğrudan etki etmektedir (Zou vd., 2023). İran ve Türkiye arasındaki kültürel mesafe fazla olmadığı için İranlı göçmen kadınlar için kültür alışverişi ve kültürel uyumlanma genellikle stresli süreçler barındırmamaktadır. Öte yandan, belirsiz statüleri nedeniyle dikkat çekmekten çekinen İranlı sığınmacı kadınlar ve onları en iyi ihtimalle "geçici" gören yerli toplum arasında yoğun bir kültürel alışveriş ya da uyum söz konusu olamamaktadır.

2.2.3. Kesişimsellik

Bu araştırmanın öznesi olan katılımcıların kadın olma, anne olma ve göçmen olma ortak paydasında birleşmesi çalışmanın temel perspektifinin kesişimsellik olmasını gerektirmiştir. Bu yaklaşımın amacı elbette kadın deneyimlerini yalnızca ortak paydalar altında gruplamak değil, tek tek her göçmen kadının biricik deneyimindeki farklılıkları da anlamaktır. Bu nedenle, göç bağlamında feminist kuramsal çerçeve kapsamında açıklanmış olan kesişimsellik, kavramı çalışmanın bu bölümünde İranlı göçmen kadınların deneyimlerini açıklamak için daha detaylı bir şekilde incelenecektir. Feminist bakış açısıyla kesişimsellik kavramı göç üzerinden tanımlanacak ve İranlı göçmen kadınların göç deneyimleri farklı boyutlarıyla birden fazla ötekileştirilmiş kimlikler bağlamında tartışılacaktır. Son olarak, kesişimsel yaklaşımın kadınlar için daha kapsayıcı politikalar üretmeyi ve uygulamayı nasıl mümkün kılabileceği ile ilgili önerilerde bulunulacaktır.

Collins (2022) ve Lorde'un (2012) altını çizdiği gibi nasıl ırkçılık, sömürgecilik ve sınıf sömürüsü bir toplum düzeni kurmak için mücadele edilmesi gereken önemli konularsa, toplumsal cinsiyet nedeniyle bireylerin baskılanması ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalması da eşit ölçüde mücadeleyi hak etmektedir. Kadınların göçmen statüsünde olması ise genellikle bu mücadeleyi daha zor hale getirmektedir. Toplumsal ve hukuki yapılar birden fazla ötekileşmiş kimliğin kesişiminde olan bireyleri koruyamadığı için (Crenshaw, 2013) anavatanlarında cinsiyetleri nedeniyle sistematik olarak eşitliksizliklerle ve ayrımcılıkla karşılaşan İranlı kadınlar, göç sonrasında da korunmasız kalabilmektedir. İranlı göçmenlerin korunmasız kaldığı mücadele alanları göç idaresi gibi devlet kurumları, kamusal alandaki emek sömürüsü ve din ve etnik köken gibi kimlik unsurları olarak görülebilir.

İranlı göçmen kadın grupları pek çok göçmen grup gibi devlet kurumlarında çeşitli şekillerde sorun yaşasalar da bu kurumlar arasında İl Göç İdaresi öne çıkmaktadır. Düzenli ve düzensiz göçle ilgili tüm işlemlerden olduğu gibi uluslararası korumaya dair işlemlerden de sorumlu olan İl Göç İdaresi özellikle İranlı kadın göçmenler için çok önemli bir kurumdur

(Gönülaçan ve Çolak, 2017: 2325). Düzenli ve düzensiz tüm göçmen gruplar; kimlik çıkarma ve yenileme, il dışına çıkmak için izin belgesi, kayıt yaptırma, sağlık ve eğitim hizmeti konularında yönlendirilme gibi pek çok hizmet için İl Göç İdaresi'ne gitmek durumundadır (Gönülaçan ve Çoklak, 2017: 2328). Bu kurumda sık yaşanan mevzuat değişikliklerinden zamanında haberdar olmayan, dil konusunda sıkıntı yaşayan kırılgan göçmen gruplar önemli sıkıntılar yaşamaktadır.

GİGM bünyesinde çevirmenler bulunmaktadır ve göçmenlere talepleri üzerine bilgilendirme yapılmaktadır ancak kesişimsellik perspektifiyle değerlendirildiğinde özellikle de göçmen yoğunluğunun etkisiyle Göç İdareleri hem çözüm merkezleri hem de mağduriyet alanları olarak değerlendirilebilir. İranlı göçmen gruplar özelinde Göç İdaresine dair bir diğer konu ise uluslararası korumadır. Din, ırk, belli bir gruba aidiyet ya da politik görüşleri nedeniyle zulme uğradığı fikriyle Türkiye'den uluslararası koruma talebinde bulunan en kalabalık grup Iraklılardan sonra İranlılardan oluşmaktadır (Gönülaçan ve Çolak, 2017: 2325). İl Göç İdaresi'nin yoğunluğu göz önüne alındığında verilen ya da verilmek istenen hizmet kalitesi ister istemez düşmekte ve bu durum İranlı kadınların göçmen topluluklardan gelen gayri resmi destek kanallarına sevk etmektedir (Vaghefi, 2014).

Benzer engeller ve kesişimsellik, göçmen kadınların istihdam durumunda da yaşanmaktadır. Kadınların iş gücüne katılmasının önündeki engeller ataerkil toplumsal normların kadına atfettiği sorumluluklarla ilintilidir. İLO'nun verilerine göre (2024), yaklaşık 1,6 milyar kadın ve bu sayının yarısı kadar erkek istihdamın dışındadır. Başka bir deyişle işsiz kadınların sayısı işsiz erkeklerden iki kat fazladır. Bu çarpıcı farkın sebeplerinden en önemlisi bakım faaliyetlerinin kadın işi olarak kabul edilmesidir. İstihdam dışı kalan kadınların %45'i, erkeklerin ise yalnızca %5'i bakım sorumlulukları nedeniyle işgücünün dışında kaldıklarını ifade etmektedir. 708 milyon kadını iş piyasalarının dışında bırakan bu ayrımcı yaklaşım, göçmen kadınlar bağlamında farklı bir boyut kazanmaktadır çünkü göçmen kadınların önemli bir kısmı kendi ailelerini, çocuklarını ve yaşlılarını arkalarında bırakarak farklı bir ülkeye bakım hizmeti vermek için gitmektedir (Nawyn, 2010: 754-755).

Genellikle ev işleri, bakım hizmetleri ve tarım gibi sektörlerde iş bulan göçmen kadınlar sıklıkla kayıt dışı, sigortasız, düşük ücretli, sendikal desteklerden mahrum bir işgücünün sömürülen emektarları olarak hizmet görmektedir. Kendi ülkelerinde "görünmez emek" işçileri (Hondagneu-Sotelo: 2000) olan kadınlar göç sonrasında küresel bakım zincirinin (Parrenas: 2016) "görünmez halkasına" dönüşmektedir. Küresel toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir ürünü olarak kadın emeğinin sömürülme derecesini etkileyen kesişimsel faktörler sınıf, etnik köken, eğitim durumu olarak ortaya çıkmaktadır (Breman, 1985).

Göçmen kadınlar için ayrıca kadının göçmenlikteki yasal statüsü belirleyicidir çünkü sığınmacı kadınların Türkiye'de çalışma izni olmaması bu kadınları güvencesiz ve kayıt dışı çalışmaya teşvik etmektedir. Sınır dışı edilmekten korkan göçmen kadınlar taciz de dahil olmak üzere eşitliksiz çalışma koşullarıyla ilgili koşullardan yasal yollarla şikayetçi olma hakkından bile mahrum bırakılmaktadır.

Öte yandan göçmen statüsüyle Türkiye'de yaşayan eğitimli İranlı kadınlar çalışma izni alarak istihdama katılma konusunda yasal sıkıntılar yaşamamaktadır. Eğitimli İranlı kadınların ileri derecede İngilizce bilmesi yaygın bir durumdur. Dil öğrenme konusunda tecrübeli olan bu grup Türkçe öğrenme konusunda da başarılı olmaktadır. Hedef ülkenin dilini konuşmak göçmen gruplar için istihdama katılmaktan sosyal ağlarını geliştirmeye, haklarını aramaktan aidiyet hissetmeye kadar pek çok alanda avantaj sağlamaktadır (Eghbal, 2018: 88-89). İran'ın kırsal kesiminden Türkiye'ye göç etmiş, eğitimsiz ve sığınmacı İranlı göçmen kadınlar ise bu avantajlara genellikle sahip olamamaktadır. Kesişimsel perspektifle değerlendirildiğinde pek çok etnik gruba ev sahipliği yapan İran'dan gelen göçmen grupların hem etnik grubu hem de göç ettiği yerin kırsal ya da kentsel oluşu da fark yaratmaktadır.

Feminist analizde kesişimsellik ve bağlam vurgusu yapan Mohanty'nin (2005) belirttiği gibi göç bağlamında kadının aktif bir özne olarak analitik bir kategoride ele alınması ve kadın deneyimine odaklanan araştırmaların devam etmesi kadın göçü konusunda kapsayıcı ve çok boyutlu bakış açıkları gereksinilen yeni göç politikaları için yol gösterici olacaktır. Mohanty'nin altını çizdiği bir diğer husus da göçmen kadınların mağdur olarak değil, kendi ağlarını ve direnme sistemlerini geliştiren aktivistler olduğunun unutulmaması gerektiğidir. Türkiye'de yaşayan İranlı göçmen kadınlar özelinde ulusötesi dayanışma ve aktivizmin bir örneği Mahsa Amini'nin İran'da öldürülmesiyle fitili ateşlenen kadın özgürlüğü hareketidir. Bu protesto hareketine Türkiye'de yaşayan İranlı kadınların çeşitli şekillerde destek vermiş ve dünya çapında bir kadın aktivizmi gerçekleşmiştir. Ulusötesi feminizm ve kesişimsellik bağlamında kadınların dayanışması kendileri olarak yaşayabilecekleri alanlar yaratmak için kaçınılmazdır.

Sonuç olarak İranlı göçmen kadınların cinsiyetleri başta olmak üzere, göçmenlik durumları, sosyo-ekonomik konumları, eğitim durumları, sınıfları gibi pek çok faktör birleşerek göçmen kadınlar için karmaşık süreçler, üstesinden gelinmesi gereken zorluklar ve sistematik olarak yeni mücadele alanlarının oluşması sonuçlarını doğurmaktadır. Eğitimsizlik nedeniyle yasal haklarını arayamayan, ekonomik durumu nedeniyle vatandaşlık ya da oturma izni gibi haklara sahip olamayan, kadın oldukları için istihdamda nitelikleri adil değerlendirmeden mahrum kalan, göçmen bir kadın olduğu için ev kiralarken bile farklı

muamele görebilen, siyasi ve toplumsal dışlanmanın öznesi olabilen göçmen kadınlar için kadın deneyimlerinin farklılıklarını görmezden gelmek yerine farklılıklar arasında dayanışmayı öneren kesişimsellik, feminizmin kapsayıcılığı bakımından kritik öneme sahiptir.

2.2.4. Göçün Aile İçi Dinamikleri Üzerindeki Etkisi

Göçün aile içi dinamikler üzerindeki etkisini daha iyi anlayabilmek için bu bölümde öncelikle aile kavramının her toplumda, her kuşakta ya da her cinsiyet için aynı olmadığını ve toplumun en küçük yapı taşı olmasına rağmen dönüşen ve dönüştüren bir gücü olduğu açıklanacaktır. İranlı göçmen kadınların aile dinamikleri de bu perspektifle değerlendirilerek üç kesit olarak ele alınacaktır. Göçün bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiği gibi aile dinamikleri de süreçlerden geçmekte ve değişmektedir. Göçün bu değişimde önemli bir payı olduğu düşüncesiyle öncelikle İranlı kadınların göç öncesi aile dinamikleri tartışılacaktır. Daha sonra, göç sonrası deneyimin aile içindeki dengeleri nasıl değiştirebileceği üzerinde durulacaktır. Göç sonrası süreçte İranlı göçmen kadınların aile içi dinamiklerindeki değişimlere ve Türkiye'de yaşamanın bu değişimlere olan etkisine yer verilecektir.

En yaygın tanımıyla toplumun en küçük çekirdek yapısı olarak kabul edilen aile kavramı doğal olarak toplumların, bireylerin ve içinde bulunulan çağın normları doğrultusunda tekrar tekrar şekillenmektedir. Giddens'ın (1986: 115) da altına çizdiği gibi toplumların dönüşmesiyle aile kurumu da dönüşüme uğramaktadır. Sanayi Devriminden önce ekonomik üretimin merkezi olarak geniş aileler normu oluştururken, sanayileşen toplumlarda ailenin üretim birimi olması söz konusu olmadığı için, çekirdek aileler yeni aile normu haline gelmiştir. Aile dinamiklerini değiştiren bu süreci takiben kadınların istihdama yüksek katılımı, farklı cinsel yönelimlerin kabul edilmesi, sosyo-ekonomik ilişkilerin değişmesi gibi yenilikler sistematik olarak aile tanımını dönüştürmektedir. Aynı aile içinde bile aile içi dinamiklerin zamansal olarak değişmesi mümkündür.

Sabit ve durağan değil, dönüşen bir kurum olan aile, ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal değişikliklere uyumlanan bir birimdir ve yeni bir coğrafi ve tarihsel çerçevede yeniden anlamlandırılır (Smart, 2007: 19). Sözü geçen tarihsel ve coğrafi konumlanmanın değişimi en somut anlamıyla göç yoluyla gerçekleşmektedir. Bu nedenle göç eden bireylerin aile içi dinamiklerinde anlamlı değişimlerin yaşanması kuvvetle muhtemeldir. İranlı kadınların aile dinamiklerindeki olası dönüşümü anlamak için öncelikle İran'daki aile kavramını ve aile ilişkilerini anlamak gerekmektedir. İran'daki yaşam hem kadınlar hem erkekler için İran İslam Devriminden sonra büyük ölçüde değişmiştir. Özellikle kadınlar için son derece kısıtlayıcı

kurallar getiren yeni İran'da toplumsal normlar adeta tepetaklak edilmiş ve şeriat düzenine geçilmiştir.

İran özelinde bu yeni düzenin kadınların aile içi deneyimlerine etkisini özel ataerkilliğin toplumsal ataerkilleşmeyle yer değiştirmesi olarak değerlendirmek mümkündür. Geleneksel değerlere sahip Müslüman bir ülke olan İran'da aile dinamiklerinin evrimi hane halkı odağından, yani özel alandan, devlete dayalı kamusal bir yapı odağına geçmiştir (Walby, 1990: 24). Ailenin özel alandaki ataerkil yapısı kadınları ev içinde konumlandırarak, eşlerine bağımlı kılarak, ev içi üretim ve yeniden üretimle sınırlandırmaktadır. Öte yandan kamusal ataerki kadınların ikincil konumunu devletin kurumları aracılığıyla ve devlet eliyle sağlar. İran'da değişen aile dinamiklerinin temelinde Walby'nin değindiği erkek egemen normların tarafında olan yani taraflı bir devlet anlayışı ve kadınları sistematik olarak engelleyen devlet politikaları yatmaktadır.

İran'daki aile yapısının genellikle ataerkil olduğu, ailede otorite kabul edilen kişinin erkek olduğu, ev işi ve bakım faaliyetlerinin kadınların sorumluluğu altında olduğu söylenebilir. Ev işlerindeki sorumluluğun eşit paylaşılması en azından özel alanda kadın ve erkeğin eşit bireyler olarak var olmasına izin verirken, aksi durumlarda özellikle İran örneğinde olduğu gibi devlet baskısı yaşayan kadınların yaşamları dayanılmaz bir hal alabilmektedir. Federici'nin deyişiyle "Onlar aşk derler, biz ücretsiz iş deriz. Ev kadınının meslek hastalıkları: nevrozlar, intiharlar, cinsiyetsizleştirme…" (1975: 187). Şeri hükümlerin etkisiyle evlilik, miras, şahitlik, çocuk velayeti ve boşanma gibi sayısız alanda erkeğin yanında olan ve kadını savunmasız bırakan bir devlet düzeninde kadınların özel alanda yaşadığı eşitsizlikler varoluşsal bir sorun haline gelebilmektedir. Bu nedenle İran'da kadınların özel alan deneyimleri büyük bir önem taşımaktadır.

İranlı kadınların aile içi dinamiklerini anlamlandırabilmek için kesişimsel perspektiften yararlanmak kaçınılmazdır. Pek çok kültürden insanı bünyesinde birleştirmiş ve genişçe bir yüzölçümüne sahip olan İran'da kadınların özel alanı nasıl deneyimledikleri etnik kökenleri, yaşadıkları yerin kırsal alanda ya da kentte olması, eğitim durumları, kök aile yapıları ve en önemlisi kök ailenin şeriat düzenine ne ölçüde bağlı olduğuyla yakından ilişkilidir. Bu parametreler bakımından avantajlı olan kadınlar yasal bağlamda tüm kadınlar gibi dezavantajlı olsalar da aile içindeki konumlarını iyileştirebilmektedir. İlk evlilik yaşının yükselmesi, doğum oranlarında azalma, eğitim düzeyinin artması, kadınların çalışma hayatında daha görünür hale gelmesi ve yükselen boşanma oranları gibi veriler bu tespiti doğrular niteliktedir (Mogdadam, 2004: 11).

Dolayısıyla, devlet ideolojisinden bağımsız bir değerlendirme yapıldığında yargı ve yasama organlarında, istihdamda ya da devlete ait kurumlarda olmasa da aile içinde "bazı" kadınların konumları sosyo-demografik olarak anlamlı ve olumlu bir değişim içindedir. Öte yandan kırsal alanda yaşayan, yeterli eğitim alamamış, istihdam imkanından yoksun, ideolojik olarak kısıtlayıcı kuralları olan bir etnik yapıya sahip kadınların mağduriyetleri azalmadığı gibi, devlet tarafından desteklenen ataerkil normlar nedeniyle artmaktadır. Kırılgan grupta yer alan bu kadınlar için bazen göç etmek bir çare gibi gözükse de İran'da yaşadıkları zorlukların bir kısmını göç öncesinde ve hatta göç sonrasında yeniden fakat daha katmanlı bir şekilde deneyimlemeleri mümkündür (Brown vd., 2015: 19).

Aile içi dinamikler bağlamında avantajlı grupta yer alsa da almasa da İranlı kadınların göç sonrası deneyimleri ikili bir yapıya işaret etmektedir. Bir yanda yeni fırsatların bir yanda yeni kısıtlamaların sarmaladığı bu yeni aile dinamikleri temelde güç dengesindeki kaymalarla belirlenmektedir. Türkiye'de karşılaşılabilen yasal dezavantajlar, ekonomik zorluklar, göçmen istihdamının sorunlu yapısı, sosyal ağların azalması gibi nedenlerden erkeklerin aile içindeki otoritesi sarsılabilmektedir. Türkiye'de daha ileri iş ya da eğitim fırsatı bulan kadın göçmenler ise özellikle büyük şehirlerde geleneksel aile kalıplarına karşı koyacak güce kavuşmaktadır. Ancak yine göç nedeniyle kadınların bakım ve duygusal emek yüklerinin arttığı gözlemlenmektedir. Ayrıca, göçmen kadının göçmenlik bağlamındaki yasal statüsü de aile dinamikleri bakımından belirleyici bir rol oynamaktadır (Sinacore vd., 2013). Türkiye'ye yasa dışı yollardan giriş yapan, kayıt dışı ya da sığınmacı statüsündeki kadınların aile içinde daha büyük sıkıntılar yaşayabilmektedir.

Aile içi dinamiklerin göç sonrasındaki değişimine bir diğer örnek ise kuşaklar arası çatışmadır. Bu çatışma, genç kuşakların adaptasyon gücünün daha yüksek olması nedeniyle yeni ülkenin normlarına daha hızlı uyumlanması ve ebeveynlerin bu hızdan rahatsız olmalarından kaynaklanabilir (Landale, 2012). Hatta aile daha geniş anlamıyla düşünüldüğünde ebeveyn-çocuk arasındaki bu çatışmanın bir benzeri ebeveynlerin İran'da kalan aile ve akrabaları arasında yaşanabilmektedir. Hedef ülkenin sosyo-kültürel ögeleri göçmen gruplar için bir müzakere alanıdır (Akıncı vd., 2015: 67-68). Yeni kültürün hangi yanlarının benimseneceği, kök kültürün hangi yönlerinin korunacağı gibi sosyo-kültürel meseleler genellikle göçmen kadınların sorumluluğu altındadır. Hedef ülkenin kültürüne uyum sağlamak ile kendi kültüründen kopmamak arasında denge sağlamak önemli bir sorumluluktur.

Sonuç olarak, İranlı kadınların Türkiye'ye göç etmeden önce ve göç ettikten sonraki aile dinamiklerindeki değişim en çok göç sonrası değişen güç ilişkileriyle şekillenmektedir.

Hem kadın hem erkek göçmenler için söz konusu olan yasal belirsizlikler ve kültürel uyum sorunlarının yanı sıra kadın göçmen grupların ayrıca köklü toplumsal cinsiyet normlarının değişen yüzleriyle müzakere içine girmeleri gerekmektedir. Kesişimsellik perspektifi ile aile yapısı, eğitim durumu, göçmenlik statüsü gibi pek çok değişkenin konuya dahil olması, göçmen kadınların yeni ülkelerindeki fırsatlardan yararlanma durumlarını ve kısıtlamalardan ne kadar etkilendiklerini belirlemede yardımcı olmaktadır. İçinde birçok ikiliği barındıran göç kavramı kadın göçmenler için bir yandan kadın özerkliği için katalizör görevi yaparken öte yandan özellikle zaten kırılgan olan gruplarda mağduriyeti artırabilmektedir.

2.2.5. Göçmen Kadına Yönelik Şiddet

Çalışmanın bu bölümünde İranlı göçmen kadınların anavatanlarında özel ve kamusal alanda uğradıkları şiddet ve göç sonrası şiddet deneyimleri açıklanmaya çalışılarak göçün şiddet bağlamında etkisi tartışılacaktır. Bu amaçla önce genel olarak şiddet ve kadına yönelik şiddet kavramlarına açıklık getirilecek ve sonra İran'da özel alanda kadına yönelik şiddet konusu değerlendirilecektir. Bu çalışma kapsamında görüşülen katılımcıların evli ya da boşanmış kadınlardan oluşması göz önüne alınarak özel alanda kadına yönelik şiddet "eş şiddeti" bağlamıyla sınırlı tutulmuştur. İran'da kamusal alanda kadınların uğradıkları şiddetle ilgili bilgilendirme yapıldıktan sonra şiddet bağlamında İranlı kadınların göç sonrası deneyimlerine yer verilecektir. Son olarak, Türkiye'de yaşayan İranlı kadınların ne kadar güvende olduğu ya da hissettiği tartışılarak Türkiye'ye göç etmiş olmanın şiddetten kaçmanın doğru yolu olup olmadığı tartışılacaktır.

Dünya Sağlık Örgütü şiddeti; "bir birey, grup ya da topluluğun başka bir bireyi öldürmesi, yaralaması, psikolojik olarak zarar vermesi, geri kalmışlığa ya da yoksulluğa itmesi, fiziksel gücünü ya da kuvvetini gerçekten ya da tehdit amacıyla kasıtlı olarak kullanması" olarak tanımlamaktadır (1996). Küresel bir olgu olan kadına yönelik şiddet ise fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet olarak çeşitli şekillerde tezahür etmekte ve kontrol, tehdit, saldırı, taciz, aşağılama, takip gibi eylemleri de kapsamaktadır (Guruge vd., 2012). Kadına yönelik şiddetin failleri farklılık gösterse de kadınları şiddete maruz bırakan kişi sıklıkla eş/ partner ya da eski eş/ partner olmaktadır (Ferubrant vd., 2011). Dolayısıyla şiddete uğrayan kadınlar için "güvenli liman" olması gereken evleri, yani özel alan, tehlikenin merkezi haline gelmektedir.

En yaygın şekilde eşleri/ partnerleri tarafından şiddet gören kadınlar; ruhsal, sosyal ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmakta ve ev içi şiddet, kadınların yaşamlarını ve onurlarını hedef almaktadır (Abbas ve Saadati, 2011). Coğrafi ya da kültürel herhangi bir sınır

tanımayan ev içi şiddet İranlı kadınlar için de önemli bir sorun teşkil etmektedir. İran Sağlık Bakanlığı Kadın ve Sosyal Katılım Departmanının 2001 yılında 28 şehirde gerçekleştirdiği kapsamlı bir anket çalışması İran'da kadınların %66'sının en az bir defa aile içi şiddet gördüğünü belgelemektedir. İran'da ev içi şiddetin yaşanma yoğunluğu bakımından bölgesel farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin İran'ın orta bölgelerinde oran %59 iken, İran'ın doğusunda ve güneyinde %70'e batısında ise %75'e çıkmaktadır (Hajnasiri vd., 2016: 3). Farklı çalışmalarda bu oranlar çok daha yüksek olabilmektedir (Pournaghash-Tehrani, 2011: 1-5).

Söz konusu verilerin İran devleti tarafından uygulanan bir anketin sonucu olması ve çok farklı şekillerde tanımlanan aile içi şiddet kavramının kültürel karşılığı düşünüldüğünde İran'da ev içi şiddetin son derece yaygın olduğu söylenebilir. Ayrıca, şiddete uğrayan İranlı kadınlar, erkeğin hissetmesi gereken suçluluk duygusunu üstlenerek ve sosyal statü kaybı, terk edilme ve çocuklarını bir daha görememe gibi endişelerle şiddeti belgelemek için adli makamlara başvurmaktan kaçınmış olabilecekleri de unutulmamalıdır (Hajnasiri vd., 2016: 6). İran'da ev içi şiddetin en yaygın olduğu alanlar sırasıyla; fiziksel, ekonomik ve cinsel şiddet olarak sıralanmakta psikolojik şiddet ise özellikle sözel saldırı bağlamında son sırada yer almaktadır (Pournaghash-Tehrani, 2011: 2). İran'da ev içi şiddet bağlamında fiziksel şiddetin ötesine geçilerek diğer şiddet türlerinin de araştırılması, toplumun geçirdiği sosyo-kültürel değişime bağlanmaktadır (Mehdizadeh vd., 2004: 46).

Özel alanda aile içi şiddet sorunlarını alevlendiren müdahale ise devletten yani kamusal alandan gelmektedir. Özel alanın ihlali totaliter rejimlerin bir nişanı gibidir ve devlet ideolojisinin yaslandığı güçler aracığıyla gerekçelendirilmeye ya da kamufle edilmeye çalışılır. İran devlet rejimi özel alan ihlallerini İslam dininin etik talepleri olarak dikte ederek din kisvesi altında siyasi gücün taleplerini karşılamaktadır (Kar, 2003: 829). Bu talepler genellikle özel alana müdahale ederek, kadınların giyim şekillerine karışarak, eğitim ve istihdamlarını olmasa da eğitim ve istihdam alanlarını kısıtlayarak, sosyal ilişkilerini sınırlandırmaya mecbur bırakarak, yasa önünde erkeklerle eşit haklardan yararlanma hakkından mahrum edilerek karşılanmaktadır. Özel alanda ve kamusal alanda şiddet gören İranlı kadınlar (Gamburd, 2000) ve erkekler şiddetten uzaklaşmanın yolunu göç kararı alarak arayabilmektedir (Boyd ve Grieco, 2003).

Şiddet algısının toplumdan topluma değişmesi, göçmen kadınları iki kültürün değerleriyle yargılayacağı için iki kere kırılgan hale getirerek şiddetin farklı yönleriyle karşılaşmasına zemin hazırlayabilmektedir. Erkekler de zulüm ve şiddetten kaçmak için göç edebilirler ancak kadınlar hem şiddet hem de göç deneyiminde daha savunmasız

kalabilmektedir. Göçmen kadınlara yönelik şiddet, göç aracılığıyla kesişimselliklerin arttığı karmaşık yapılı bir sorundur. İran'da aile içi şiddete maruz kalsa da kalmasa da göçmen kadınları -kimliklerine göre farklılık göstermek kaydıyla- bilmedikleri bir hukuk sistemi, yabancı oldukları bir dil, rekabetçi istihdam savaşları gibi sorunlar beklemektedir (Menjívar ve Salcido, 2002). Bu sorunları aşmak için mücadele vermek zorunda olan göçmen kadınlar şiddetin dört türüyle de farklı boyutlarda yüzleşebilmektedir. Ayrıca, bireylerin ve toplumların ideolojik ve politik kabulleri, sosyo-kültürel aidiyetleri gibi faktörler şiddetin tanımının yapılmasını zorlaştırmaktadır. Başka bir deyişle, bir davranış, durum ya da uygulamanın şiddet olarak kabul edilip edilmeyeceği durumsal, kültürel, ideolojik ve sosyal faktörlerle ilintilidir (Adak, 2013:5). Her ne kadar şiddetin tanımı toplumdan topluma fark gösteriyor olsa da özellikle fiziksel ve cinsel şiddet öyküsü bulunan kadınların hayatları zorlaşmakta, ruhsal bozukluklar geliştirmeleri mümkün olmakta, hatta intihara yönelik davranış riskleri artmaktadır (Arık vd., 2024).

Yalnızca göçmen kadınların aile içi dinamiklerinde deneyimlenen ve şiddet olarak tanımlanmasa da emek sömürüsü ve cinsiyet ayrımcılığı temelli bir durum söz konusudur. Çalışan kadınlar için kullanılan "çifte vardiya" terimi çalışan göçmen kadınların iş yükünü açıklamak için yetersiz kalmaktadır. Almanya'da çalışan Türk kadınlarının hem iş yerinde hem de evde büyük özverilerle çalışarak özel alanlarındaki güç dengesini korumaya çalışması gibi özellikle Türkiye ya da İran gibi geleneksel toplumsal yapıdan gelen ailelerde evdeki güç dengelerini sarsmamak için insan üstü bir performans sergilemeleri gerekebilmektedir (Kudat, 1982: 298). Bu "insanüstü" performansın sergilenmesi için verilen emek ve taşınılan duygusal yük, en basit deyişle kadının görünmez emeğinin sömürüsü olsa da aslında bir "özgürlük suçudur". Erkeklerin kadınların hayatlarına getirdikleri "mikro düzenlemeler", basmakalıplaşmış makbul kadın rollerini pekiştirerek kadınların öznelliklerini, zamanlarını ve emeklerini gasp etmektedir. Geleneksel yapıyı sürdürmek isteyen erkekler eşlerini/ partnerlerini eşit bireyler olma hakkından mahrum bırakarak "özgürlük suçu" işlemektedir (Stark, 2013).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırma Tasarımı

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve alt amaçları açıklanmış ve araştırma sorularına yer verilmiştir. Araştırma yöntemi; nitel araştırmanın temel özellikleri doğrultusunda çalışmanın nasıl yürütüldüğü, veri toplama süreci, örneklem seçimi, veri analizi, araştırmanın güven duyulabilirliği, etik boyutu ve sınırlılıkları alt başlıklarıyla anlatılmıştır. Verilerin analiz edilmesinden sonra ortaya çıkan tema, alt tema ve boyutlar bir tablo haline getirilerek aktarılmıştır. Son olarak da araştırmacının kimliği ve araştırmadaki rolü ile katılımcıların sosyodemografik özelliklerine yer verilmiştir.

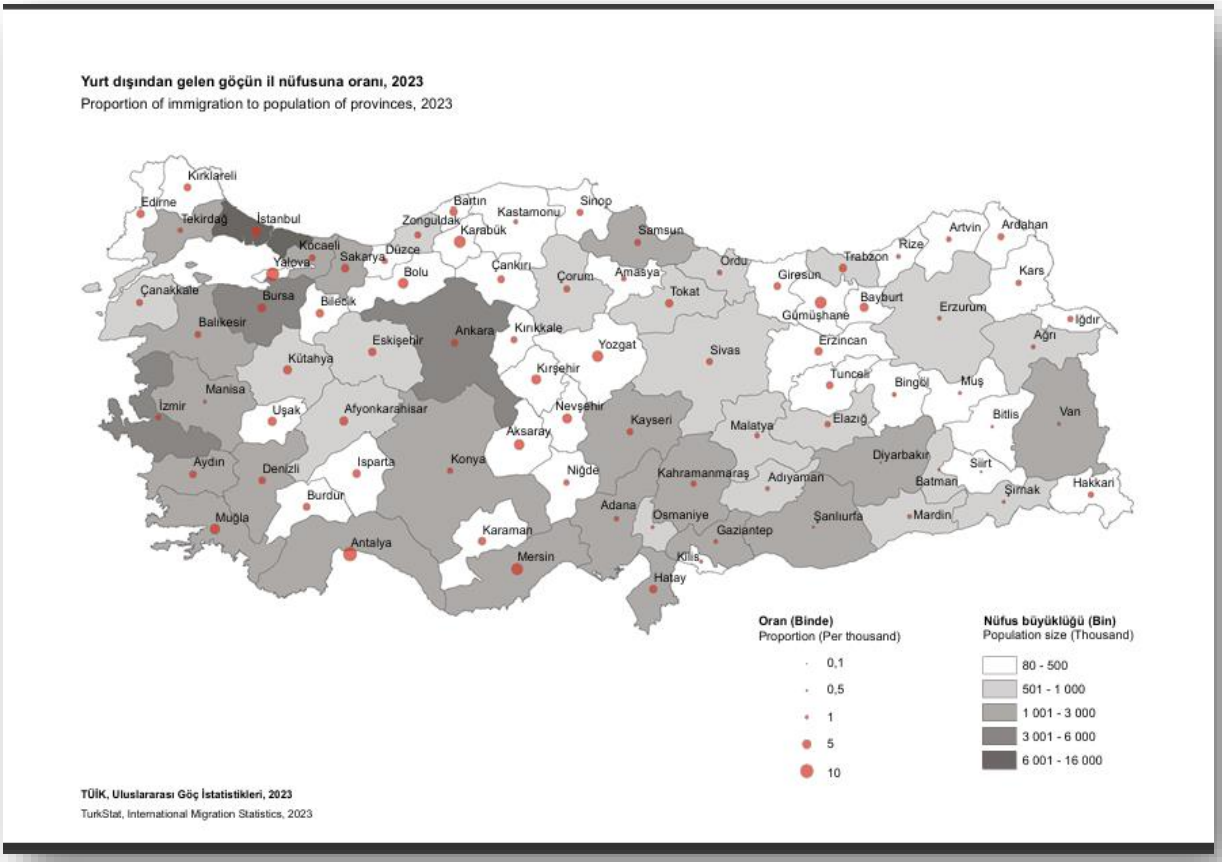
3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Alt Amaçları

Bu çalışmanın amacı göçmenliğin annelikle kesiştiği noktada Antalya'da yaşayan İranlı annelerin deneyimlerini göçmenlik, kadınlık, annelik ve aidiyet kavramları ekseninde nasıl anlamlandırdıklarını anlamaya çalışmak ve bu deneyimlerden nasıl etkilendiklerini araştırmaktır. Aidiyet ve kimlik bağlamında değerlendirildiğinde hem anne olmanın hem de göçmen olmanın kişinin yaşamında göz ardı edilemeyecek değişiklikler yaratması beklenir. Bu çalışmada annelik ve göçmenlik kimliklerinin kesişimselliğinde Antalya'da yaşayan İranlı annelerin yaşadıkları değişimler sebep-sonuç ilişkisi içinde tartışılmıştır.

Araştırma evreni olarak İranlı annelerin seçilmesinin önemli bir sebebi İran'ın diğer ülkelerin göç verme sebeplerinden farklı bir yönünün bulunmasıdır. İran'ın verdiği göç, 1979 İslam devrimi sonrası yaşanan siyasi, dini ve sosyal değişimler nedeniyle yıldan yıla artarak devam etmektedir. İran'dan 1970 yılında 130.000 kişi göç etmişken, devrimin yaşandığı 1979 yılında 800.000'den fazla kişi göç etmiş ve İran 2020 yılına gelindiğinde 3.000.000'un üzerinde göç vermiştir (Azadi vd., 2020). İran'ın en fazla göç verdiği ülkeler sırasıyla ABD (%32), Kanada (%14), Almanya (%11), İsveç (%5) ve yine %5 ile Türkiye'dir (Azadi vd., 2020).

%5'lik göç oranıyla beşinci sırada yer alan Türkiye hem hedef ülke hem de transit ülke olma özelliğiyle diğer ülkelerden ayrılmaktadır. Bu çalışmanın örneklemi üzerinde bu belirleyici durum ortaya çıkmaktadır. 12 katılımcı Türkiye'yi hedef ülke olarak görürken 3 katılımcı için Türkiye transit ülke konumundadır. Türkiye'nin aldığı göç açısından bakıldığında İran %6,7'lik bir oranla 4. sırada yer almaktadır (TUİK, Uluslararası Göç İstatistikleri, 2023). Bu çalışma özelinde Antalya ilinin seçilmesinin sebebi Antalya'nın %9,5

ile İstanbul'dan sonra en fazla göç alan ikinci il olmasına rağmen göçün nüfusa oranı açısından değerlendirildiğinde daha büyük bir göç yoğunluğuna sahip olmasıdır (TUİK,2003).

Şekil 3.1 Yurt Dışından Gelen Göçün İl Nüfusuna Oranı

Çalışma kapsam bakımından çok boyutludur ve sadece Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları alanına değil, Göç Çalışmalarına ve Kültürel Çalışmalara da katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Ayrıca göçmen kadınların sesini daha duyulur hale getirme, alanyazına katkıda bulunma ve politika yapıcıları bilgilendirmeyi amaçlayan bu araştırmanın göç, göçmen annelik, aidiyet ve cinsiyet dinamikleriyle ilişkili karmaşıklıkların daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunması beklenmektedir.

Araştırmanın alt amaçları bu beklentiler doğrultusunda şekillenmiştir. Bu amaçlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Göçmen nüfus içindeki belirli bir grubun farklı deneyimlerini keşfederek anlamaya çalışmak,
2. Göç süreci, kimlik oluşumu ve uyum stratejileri hakkında bilgi edinmek,

3. Annelerin deneyimleri genellikle diğer aile üyelerininkinden farklı olduğu için, göç bağlamında toplumsal cinsiyet dinamiklerine ışık tutmak,
4. Göçün gerçekleştiği yeni şehirde sosyo-kültürel beklentilerin ve toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl yeniden şekillendiğini ya varlığını koruduğunu anlamlandırmak,
5. İranlı annelerin yeni bir kültürel ve sosyal çevreye uyum sağlarken karşılaştıkları zorluklar ve fırsatlara dair içgörü edinmek,
6. Kültürler arası anlayışı teşvik ederek göçmen kadınların deneyimlerinin çeşitliliği konusunda daha derin bir anlayış kazanmak,
7. Politika yapıcıları göçmen kadınların karşılaştıkları zorluklar hakkında bilgilendirerek bu gruplara ne gibi program ve hizmetlerin ulaşması gerektiği konusunda desteklemek,
8. Göç, kültürel çalışmalar ve toplumsal cinsiyet çalışmaları konularındaki akademik literatüre katkıda bulunarak bu alanlara yeni bilgi ve bakış açıları sunmak,
9. İranlı anneleri deneyimlerini dile getirerek, temsil ve onaylanma duygusunu geliştirerek güçlendirmek,
10. Basmakalıp yargılara ve yanlış anlamalara meydan okuyarak, İranlı göçmen annelerin deneyimlerin daha incelikli ve doğru bir şekilde tasvir edilmesine katkıda bulunmak.

3.1.2. Araştırma Soruları

Nitel çalışmalarda araştırma soruları katılımcılarıların çalışılan konu hakkındaki duygu, düşünce ve bakış açılarını detaylı bir şekilde anlamak için "neden" ve "nasıl" sorularına cevap arayacak şekilde hazırlanır (Creswell,2020). Bu yöntemle hazırlanan soruların bir diğer özelliği de tümevarımsal olmasıdır ve bir hipotezin test edilmesini değil esnek olmayı hedeflemesidir. Araştırmacının daha esnek olması görüşmeler esnasında ortaya çıkan, öngörülmemiş konu ve kavramların da araştırmaya dahil edilerek çalışılan olgunun daha detaylı bir şekilde anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır (Smith, 2009).

Bu çalışma için yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme soruları hazırlanmıştır. Sorular demografik sorular, karşılaştırma soruları ve kavramsal sorular olarak üç başlık altında toplanmıştır. Soruların yarı-yapılandırılmış olması görüşmeler sırasında esneklik sağlamış ve katılımcıların cevapları doğrultusunda soruların yeri değişmiş ya da katılımcının öznel deneyimi doğrultusunda değindiği farklı konulara yer verilmiştir. Karşılaştırma sorularının ve kavramsal soruların hazırlanması aşamasında "neden" ve "nasıl" sorularına cevap aranmıştır.

Üç başlık altında toplanan araştırma sorularının ilk aşamasında demografik sorulara yer verilmiştir. Katılımcıların yaşı, medeni durumu, mesleği, eğitim durumu, kendisinin ve ailesinin gelir durumu, kaç senedir Antalya'da yaşadığı, çocuk sayısı, çocukların yaşları, bir göçmen olarak Türkiye'deki yasal durumları (vatandaşlık başvurusu, oturma izni, çalışma izni vb.) hakkındaki sorulara cevap aranmıştır.

İkinci soru grubu karşılaştırmalı sorulardan oluşmaktadır ve bu aşamada katılımcıların İran'daki ve Türkiye'deki deneyimlerini karşılaştırmaları istenmiştir. Karşılaştırma soruları aracılığıyla katılımcıların İran'daki ve Türkiye'deki kadınlık ve annelik deneyimleri, çocuk yetiştirme yaklaşımları, sosyal hayatları ve bu iki ülke ile olan bağları karşılaştırılmıştır.

Araştırma sorularının son aşamasında kavramsal sorular bulunmaktadır. Kavramsal sorular aracılığıyla katılımcıların; annelik, göçmen annelik, aidiyet, göçün aidiyet algısına etkisi ve kaygı kavramlarını nasıl deneyimleyip anlamlandırdıklarını anlamak hedeflenmiştir.

3.1.3. Araştırma Yöntemi

Antalya'da yaşayan İranlı kadınların annelik deneyimlerini konu alan bu çalışmada katılımcıların -göçmen annelerin- içinde bulundukları durumu, deneyimlerini ve hayat görüşlerini anlayarak yorumlamak hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda öncelikle araştırmanın kavramsal çerçevesi belirlenmiştir. Annelik, göç ve göçmen annelik konularında literatür taraması yapılmış ve çalışmanın birinci ve ikinci bölümlerinde betimleyici yaklaşım kullanılarak aktarılmıştır. Araştırmanın uygulama bölümünde ise nitel araştırma desenlerinden biri olan yorumsayıcı fenomenolojik desen kullanılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın uygulama aşamasında neden nitel yöntem ve yorumsayıcı fenomenolojik desen kullanıldığı açıklanmıştır.

Sosyal Bilimler alanında yapılan çalışmalarda nitel yöntem, nicel yöntem ve her iki yöntemin birlikte kullanıldığı üç araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Yöntem seçimi araştırma sonuçlarının genelleştirilip genelleştirilemeyeceği, kesin sonuçlara varılıp varılmayacağı, varsayım ya da hipotezinin olup olmayacağı, bulguların nasıl aktarılacağından araştırmacının rolüne kadar tüm süreçleri dolaysız bir şekilde etkilemektedir (Wallen ve Fraenkel, 2013).

Nitel ve nicel yöntemler arasındaki en belirgin fark anlama ve anlamlandırma şeklidir. Nitel çalışmalarda bütünü oluşturan parçaların her birini analiz etmek bütünü anlamak için yeterli değildir, çünkü nitel çalışmalarda bilginin kaynağı insandır. Bu nedenle kişilerin davranışlarının ardındaki güdüleri anlamak, olaylara ve kavramlara yükledikleri anlamları keşfetmek hedeflenir (Stake, 2010). Bireyler aynı olguyu deneyimleseler de bu deneyimden

nasıl etkilendikleri ya da bu konudaki görüşleri, duygu ve düşünceleri farklılık gösterebilir. Bu tür çalışmalarda nitel yaklaşım en elverişli yaklaşım olarak görülür (Biggerstraff, 2012). Temel olarak kadınların göç ve anneliği nasıl deneyimlediklerini anlamayı amaçlayan bu çalışmada nitel yaklaşım benimsenmiştir.

Bir çatı kavram olan nitel yöntem dahilinde farklı desenler bulunmaktadır. Sıklıkla kullanılan desenler fenomenoloji, etnografya, durum çalışması, söylem analizi ve gömülü kuramdır (Özdemir ve Tuti, 2023: 220). Bu çalışmada yorumsayıcı fenomenolojik desen kullanılmıştır. Jonathan Smith tarafından geliştirilen yorumsayıcı fenomenolojik desenin amacı idyografik, öznel deneyimleri anlamak ve anlamlandırmaktır (Smith, 2009). Bütünü oluşturan parçaların her birinin analiz edilmesi bile bütünü anlamak için yeterli değildir. Creswell'in görüşüne göre nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir desen olan yorumsayıcı fenomenolojik desen, bireylerin deneyim ve algılarını yorumlamak amacıyla gözlem ve görüşmelerin yapıldığı; belge ve raporların da kullanılabildiği derinlemesine bir bilgi toplama aracı olarak tanımlanmaktadır. Yorumsayıcı fenomenolojik desen deneyimi merkeze alır ve kişilerin bir fenomen ya da kavrama dair deneyimlerini anlamaya çalışarak ortak deneyimin anlamını bulmayı hedefler (Creswell, 2000; 98).

Bu çalışmada yorumsayıcı fenomenolojik desenin kullanılmasının sebebini daha iyi anlamak için bu desenin nitel yöntemdeki yerine değinmek faydalı olacaktır. Nitel yöntemde Neuman (2006)'a göre sosyal bilim açısından yorumlayıcı paradigma "insanların kendi toplumsal dünyalarını nasıl oluşturduğu ve sürdürdüğüne dair anlayış ve yorumlara varmak üzere insanların doğal ortamlarında toplumsal olarak anlamlı eylemin doğrudan ayrıntılı gözlem yoluyla sistematik analizidir".

Bilgi üretmenin yollarından biri olan yorumsayıcı paradigma; tümevarımcı bir yaklaşımla, her katılımcının kendi bağlamında değerlendirilip empatik bir anlayışla yorumlanması temeline dayanır (Neuman, 2006: 140). İstisnaların kaideyi bozduğu varsayımıyla yola çıkan ve sonuca değil sürece odaklanan bu yöntemde önceden belirlenen bir hipotezi test etmek mümkün değildir; bunun yerine araştırma problemine odaklanılır. Bu araştırmanın problemi Antalya'da yaşayan İranlı kadınların anneliği nasıl anlamlandırdığını, anneliği İran'da ve Türkiye'de nasıl deneyimlediğini ve göçmen bir anne olmanın olumlu-olumsuz yanlarını, göçmenliğin ve anneliğin kimliklerini ve aidiyet duygularını nasıl etkilediğini derinlemesine analiz etmek olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla araştırma yöntemi olarak nitel yöntem ve veri toplama yöntemi olarak kullanılacak desenin yorumsayıcı fenomenolojik desen olmasına karar verilmiştir.

3.1.3.1. Nitel Araştırmanın Temel Özellikleri

Nitel araştırmacılar, nitel araştırmanın temel özelliklerini tanımlama ve sistematik bir çerçeveye oturtma konusunda uzun yıllar boyunca çeşitli tartışmalar yürütmüşlerdir. Bu tartışmalar, nitel araştırmanın doğası gereği esnek, bağlamsal ve yoruma dayalı oluşu nedeniyle geniş bir düşünsel çeşitliliğe sahiptir. Buna rağmen yakın geçmişte nitel araştırmanın hangi unsurları içerdiğine ilişkin belirli bir kuramsal uzlaşıya ulaşılmıştır. Creswell'in (2020: 296) ortaya koyduğu temel özellikler, tümevarımsal ve tümdengelimli veri analizi, katılımcıların rolü, ortaya çıkan tasarım, düşünümsellik (yansıyabilirlik/araştırmacının rolü) ve bütünsel yaklaşım olmak üzere beş başlıkta toplanmaktadır. Bu bölümde, söz konusu beş temel özellik ayrıntılı biçimde açıklanmakta ve yürütülen araştırmanın bu özellikleri hangi yönleriyle taşıdığı ortaya konmaktadır.

Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan tümevarımsal yaklaşım, araştırmacının verilerden anlam çıkarmasını, örüntüler ve ilişkiler bulmasını ve bu süreçte verilerden kavramsal bir yapı üretmesini sağlar (Braun ve Clarke, 2006). Bu çalışmada da katılımcılardan elde edilen derinlikli ve bağlamsal bilgiler, özelden genele doğru ilerleyen bir analitik süreçten geçirilmiştir. Öncelikle katılımcıların bireysel hikâyeleri, ifade tarzları ve deneyim alanları anlamlandırılmış; daha sonra bu veriler kategoriler hâline getirilmiştir. Bu süreç sonucunda araştırmanın üç ana teması annelik, göçmen bir kadın olmanın aidiyet duygusuyla ilişkisi ve göçmen annelik olarak belirlenmiştir. Analizin sonraki aşamasında tümdengelimli yaklaşım devreye sokulmuş, oluşturulan temalar araştırma soruları ve kuramsal çerçeveyle karşılaştırılarak veriler yeniden gözden geçirilmiştir. Böylece eksik ya da tamamlanması gereken noktalar tespit edilmiş, verilerin bütünlüğü güçlendirilmiştir. Bu çift yönlü analiz süreci, nitel araştırmanın hem keşfetmeye hem de anlamlandırmaya dayalı yapısını somutlaştırmaktadır. Alt temalar ve alt temalarda ortaya çıkan boyutlar tablo haline getirilmiştir (bkz. Tablo 3.1). Ana hatlarıyla ifade etmek gerekirse; alt temalar, kutsal annelik kavramının katılımcılar açısından taşıdığı gerçek anlam, göçmen bir kadın olmanın aidiyet duygusuna etkisi ve göçmen bir anne olmanın hem annelik algısını hem de kişisel kimlik inşasını nasıl dönüştürdüğü şeklinde ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların rolü, nitel araştırmanın omurgasını oluşturmaktadır çünkü nitel çalışmalar, öznel deneyimlerin sahip olduğu yalnızca o bireye özgü bilgiyi ve deneyimi merkeze alır. Bu bağlamda katılımcılar yalnızca veri sağlayan kişiler değil, araştırmanın anlam dünyasını kuran ortaklarıdır. Bu çalışmada Antalya'da yaşayan İranlı kadınların annelik deneyimleri incelendiğinden, katılımcıların gündelik hayat pratikleri, duygusal tepkileri, toplumsal konumlanışları ve kültürel arka planları doğrudan analizin parçası hâline gelmiştir.

Derinlemesine görüşmeler aracılığıyla katılımcıların deneyimlerini kendi kelimeleriyle aktarmaları sağlanmış; bu durum araştırmanın güvenebilirliğini ve yorumlayıcı zenginliğini artırmıştır. Böylece araştırma sürecinin merkezinde, literatürün yönlendirdiği soyut bir çerçeve değil, katılımcıların yaşantılarına dayanan somut bir saha gerçekliği yer almıştır. Ayrıca, katılımcılardan K2, K3, K4, K9 ve K14 ile derinlemesine görüşmenin dışında veli toplantısı, sergi, panel, konferans, doğum günü kutlamaları gibi çeşitli sosyal ortamlarda bir araya gelinmiş ve bu durum verilerin doğru anlamlandırılmasını kolaylaştırmıştır.

Nitel araştırmalarda kullanılan ortaya çıkan tasarım ilkesi, sürecin statik değil dinamik olduğunu vurgular. Araştırma planı başlangıçta belirlenmiş olsa da saha gerçekliği ve elde edilen veriler araştırmacıyı yeni yönelimlere sevk edebilir. Bu nedenle nitel araştırmacı, süreci kontrollü bir esneklikle yürütmelidir. Bu çalışmada da araştırma sürecinde çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden ilk katılımcıyla katılımcının evinde yapılan pilot görüşme sonucunda yarı yapılandırılmış görüşme formundaki bazı soruların katılımcılardan beklenen derinlikte yanıtlar alınmasına elverişli olmadığı görülmüş; bu nedenle form gözden geçirilerek yeniden hazırlanmıştır. Başlangıçta planlanmayan bazı sorular görüşmelere eklenmiştir. Bu görüşme çalışmaya dahil edilmemiştir. Ayrıca, katılımcıların çocuklarının yaşının araştırmanın sınırlılığının bir parçası olması gerekliliği tespit edilmiş ve bu doğrultuda 25 yaş ve altı olarak sınırlandırılmıştır. Bu tür değişiklikler, nitel araştırmanın temel hedefi olan "anlamı yakalama" çabasının doğal bir sonucudur.

Nitel araştırmaların benimsediği bütünsel yaklaşım, incelenen olgunun tek bir nedene ya da tek yönlü, düz bir ilişkiye indirgenmeden çok boyutlu biçimde ele alınmasını gerektirir. Annelik ve göçmenlik gibi toplumsal, kültürel ve duygusal katmanları bulunan bir olgu söz konusu olduğunda, bireylerin yaşam dünyaları çok yönlü bir perspektifle değerlendirilmek zorundadır. Bu doğrulta çalışmada katılımcıların kişisel anlatıları, aile içi ilişkileri, toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel normlarla kurdukları ilişki ve göç deneyimlerinin psikososyal etkileri bütüncül olarak analiz edilmiştir. Amaç, katılımcıların annelik deneyimlerinin yalnızca bir boyutunu değil, tüm bağlamsal etkileşimleriyle birlikte ortaya koymaktır.

Son olarak düşünümsellik, yani araştırmacının kendi konumunu, deneyimlerini, önyargılarını ve etkileşimlerini görünür kılması nitel araştırmalar için kritik bir bileşendir. Araştırmacının kendisini gizlemesi ya da tarafsız bir gözlemci gibi davranması çoğu durumda hem mümkün değildir hem de araştırmanın doğasına aykırıdır. Yıldırım ve Şimşek'in (2008: 297) belirttiği gibi nitel araştırmalarda araştırmacı, uzun süreli iletişim nedeniyle sürecin doğal bir parçası hâline gelir. Bu nedenle araştırmacının kimliği ve sahada kurduğu etkileşim, veri üretimini ve yorumlama sürecini doğrudan etkiler. Ayrıca Özdemir'in (2010: 326)

vurguladığı üzere, nitel araştırma bireyin kendi ürettiği toplumsal sistemlerin derinliklerini anlamaya yönelik kişisel bir çabayı da gerektirmektedir. Bu nedenle araştırmacının kendi konumunu açıklaması hem etik hem de metodolojik bir zorunluluktur.

Bu çalışmada araştırmacı, sürecin her aşamasında kendi etkisini, varsayımlarını ve anlamlandırma biçimlerini gözlemlemiş ve bu durumu analiz sürecinin parçası hâline getirmiştir. Araştırmacı, Türkiye'de yüksek oranda iç ve dış göç alan başlıca şehirlerden biri olan Antalya'da yaşayan ve yaklaşık 20 senedir farklı kültürlerden gelen öğrencilerle öğrenen bir öğretmendir. Yurt içinde ve dışında göçmenliği deneyimlemiş olan araştırmacı, iki çocuklu bir anne olarak anneliğin zorluklarından da lütuflarından da kısmen haberdar olduğunu düşünmektedir. Bir Orta Doğu ülkesi olmasına rağmen diğer Orta Doğu ülkelerinden bazı yönleriyle ayrılan iki ülkeden birinin vatandaşıdır. Uzun zamandır hayatın hemen hemen her alanında göçmen olduğunu hisseden araştırmacı, Orta Doğu'da olmasına rağmen bazı yönleriyle farklı olan diğer ülkedeki -İran'daki- kadınların annelik, göçmen annelik, kimlik ve aidiyet konusundaki deneyimlerini anlama konusunda doğal olarak isteklidir.

3.1.3.2. Örneklem Seçimi

Örneklem, önceden belirlenmiş kurallar doğrultusunda belirli bir evrenden derlenen ve evreni temsil etme gücüne sahip bir grup olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 1995: 110). Evreni doğru temsil etmesi için bu çalışmanın örneklemini oluştururken katılımcılara farklı kanallardan ulaşılmaya çalışılmıştır. İran ve Komşu Ülkeler Derneği Başkanı Suzan Hariri ile iletişime geçilip derneğin çeşitli toplantılarına katılarak, farklı muhitlerdeki devlet okullarının ve özel okulların yöneticileriyle görüşülüp İranlı velileri bularak ve Akdeniz Üniversitesi Göç Enstitüsü gibi kurumlarla iletişime geçerek araştırmanın katılımcılarına farklı kanallar aracılığıyla ulaşılmıştır.

Nicel çalışmalarda dış geçerlik, nitel çalışmalarda ise aktarılabilirlik olarak adlandırılan güvenlik kriterinin sağlanması için amaçlı örneklem kullanılması, dahil etme ve dışarda bırakma kriterlerinin oluşturulması ve katılımcıların ayrıntılı bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Amaçlı örneklem fenomenolojik çalışmalar için uygundur ve katılımcıların başka katılımcıları tavsiye etmesiyle örneklem büyütmenin söz konusu olduğu durumlarda kartopu stratejisi kullanılmaktadır. Dahil etme ve dışarda bırakma kriterlerinin önceden belirlenerek ortak deneyimlere sahip olduğu düşünülen belli bir katılımcı grubuyla çalışma yapılması durumunda ise ölçüt temelli strateji kullanılmaktadır (Tekindal ve Arsu, 2020: 167). Amaçlı örneklemin kullanıldığı bu çalışmada kartopu stratejisi ve ölçüt temelli strateji birlikte kullanılmıştır.

Kesin çıkarımlarda bulunma ya da elde edilen sonucu topluma genelleme amacı bulunmayan bir araştırma yöntemi olan nitel çalışmalarda genellikle az sayıda katılımcıyla çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 48-65). Katılımcı sayısının az tutulmasının ve örneklemin sınırlı kalmasının sebeplerinden biri nicel araştırmalarda sıklıkla kullanılan anketler yerine bu tür araştırmalarda her bir katılımcıyla uzun zaman alan derinlemesine görüşmeler ve gözlem yapılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmanın katılımcılarıyla yapılan görüşmeler esnasında gözlem notları tutulduğu gibi üç katılımcıyla dernek toplantılarına katılarak, iki katılımcıyla sergi gezerek ve üç katılımcıyla öğretmen olarak çalıştıkları okulların öğretmenler odasında yaptıkları informal toplantılara dahil olarak da gözlemlerde bulunulmuştur. Bunun yanı sıra, yapılan derinlemesine görüşmelerden en kısası 38, en uzunu ise 136 dakika sürmüştür.

Nicel çalışmalarda temsiliyet açısından son derece önemli olan örneklem büyüklüğü, nitel çalışmalar için de aynı önemi taşır ancak örneklem büyüklüğüne karar vermek için kullanılan yöntem farklıdır. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünden, başka bir deyişle, araştırmanın katılımcı sayısından bahsederken sıklıkla "doygunluk", "doyum noktası" ya da "veri doygunluğu" kavramıyla karşılaşılır.

Bu kavrama bir alternatif olarak "bilgi gücü" kavramı karşımıza çıkar (Malterud 2016: 1756). Doygunluk kavramı yalnızca katılımcılardan elde edilen verilerin tekrara düşmesi ve artık yeni bir veriye ulaşılamaması durumuna işaret ederek o noktada araştırma için katılımcı sayısının yeterli olduğunu gösterir (Merriam 2018: 79). Bilgi gücü kavramı ise katılımcıların bilgi ve deneyiminin yeterliliğini de belirleyici olarak kabul eder ve örneklemin özgüllüğü, araştırmanın amacı, görüşmenin kalitesi ve analiz stratejisini de hesaba katar (Malterud 2016). Bu çalışmada katılımcıların en az dört senedir Antalya'da yaşayan göçmen nüfus içinde yalnızca Türkçe konuşabilen İranlı annelerden oluşması hem örneklem özgüllüğünü ortaya koymakta hem de katılımcıların her iki ülkede de yeterli deneyime sahip olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışmaya katkı veren 15 katılımcı olmasına rağmen "veri doygunluğu" ve "bilgi gücü" bakımından örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu düşünülmektedir.

3.1.3.3. Veri Analizi

Antalya'da yaşayan İranlı kadınların annelik deneyimini anlamayı amaçlayan bu araştırmada YFA deseni kullanılmıştır. Bu desen aracılığıyla deneyimlenen fenomenin nedenleri üzerine düşünerek deneyimin yapısal tanımını ortaya çıkarmak mümkündür. Bu amaçla atılacak ilk adım yapılan derinlemesine görüşmelerin harfi harfine yazıya dökülmesi,

katılımcıların jest, mimik ya da sessizlikleriyle ilgili tutulan notların ve gözlemlerin transkriptlere eklenmesinin ardından son olarak bütün transkriptlerin tekrar tekrar okunarak ortaya çıkan örüntünün not edilmesidir. Bu ilk aşamada araştırmacı tekrar eden temaları görür ve verideki ayrıntıları fark eder (Moustakas, 1994:97).

Bir sonraki aşamada araştırmacı, katılımcıların deneyimlerinin önemli yönlerini ortaya çıkaran anlamlı ifadeleri ve anlatıları belirler. Bu ifade ve anlatılar araştırılan fenomenin özünü yansıtabilecek birimler olarak kabul edilir (Giorgie, 2009:87). Araştırmacı birbirine benzeyen verileri gruplandırarak temalar oluşturur. Oluşturulan temalar çalışılan olguya dair deneyimlenen yaşantının özünü temsil etmelidir. Bu aşamada çalışmanın temelini oluşturan anlamlı veriler kategorize edilir ve veri analizine başlanır (Creswell, 2013). Nihai amaç katılımcıların algılarıyla örtüşen olguların kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamak olduğu için son aşamada araştırmacı, katılımcılar tarafından paylaşılan yaşanılan deneyimin evrensel doğasını yakalamaya çalışır ve temaları olgunun özüne ilişkin bir tanım halinde sentezler (Van Manen, 1990).

Bu çalışmada yukarda sözü geçen analiz stratejileri ile aynı paralelde olan Smith'in sekiz maddelik fenomenolojik analiz sürecinden (Smith ve ark. 2009:79-80) yararlanılmıştır ve süreç şu şekilde ilerlemiştir:

1. Yapılan derinlemesine görüşmeler kelimesi kelimesine transkriptlere dönüştürülmüş ve kodlamalar yapılmıştır.
2. Katılımcıların çalışılan olgu ile ilgili deneyimlerindeki benzerlikler/ farklılıklar tespit edilmiş ve temalar tanımlanmıştır. Bu aşamada öncelikle her bir katılımcının deneyimine dair algısı anlaşılmaya çalışılmış ve katılımcıların sosyo-demografik özellikleri doğrultusunda tekrar tekrar değerlendirilmiştir. Bu analitik yöntem her bir katılımcı için ayrı ayrı yapıldıktan sonra bütünleşik olarak veri yeniden ele alınmıştır.
3. Tanımlanan temaların ne anlama geldiği teorik çerçeve üzerinden tekrar değerlendirilmiş ve böylece verileri daha anlaşılır bir zemine oturtarak yorumlama imkânı sağlanmıştır.
4. Temalar arasındaki bağlantıyı ortaya koyan bir çerçeve oluşturulmuştur.
5. Temaların son hali ortaya çıkana kadar yapılan ilk kodlamalardan itibaren oluşturulmuş kümeler ve kategoriler sadeleştirilmiştir.
6. Yorumların güvenebilirliğini ve inanırlığını test etmek için bu konuda uzman olan danışmanla iş birliği içine girilmiştir.

7. Katılımcıların tema bazındaki aktarımlarını doğrudan alıntılara dönüştürmek için sadeleştirmeler yapılmıştır.
8. Araştırmacı kişisel algısını ve bakış açısını sürekli sorgulamış ve araştırma süreci boyunca araştırmanın işleyişi üzerine kişisel notlar almıştır.

Veri analizinin son aşamasında, ortaya çıkan tema, alt tema ve boyutlar tespit edilmiştir.

Tablo 3.1 Araştırmanın Tema, Alt Tema ve Boyutları

Tema	Alt Tema	Boyut
1. Kutsal anneliğin gerçek anlamı	**1.1.** Annelik tanımları **1.2.** Gelecek kaygısının annelikle ilişkisi **1.3.** Kuşaklar arası annelik	**1.1.1.** Anne olmanın zorlukları **1.1.2**.Anne olmanın güçlendirici boyutu **1.1.3.**Çocuk yaşının annelik pratiklerine etkisi **1.3.1.**Kültürel aktarım **1.3.2.**Annelik bilgisi ve deneyiminin aktarımı
2.Göçmen bir kadın olmanın aidiyet duygusuyla ilişkisi	**2.1.** Sosyal ve duygusal bağlamda aidiyet **2.2**. Kimlik bağlamında aidiyet **2.3.** Özel alanda aidiyet **2.4.** Değerler, dini pratikler ve kültür bağlamında aidiyet	**2.1.1.**Göç motivasyonu **2.1.2.**Sosyal ağlar **2.1.3.**Dil **2.1.4.**Ruh sağlığı **2.2.1.**Kimlik **2.2.2.**Benlik algısı **2.3.1.**Aile içi dinamiklerde değişim **2.3.2.**Ulusötesicilik **2.3.3.**Çalışma hayatı **2.3.4.**Değişen toplumsal cinsiyet rolleri **2.4.1.**Kültürel korumacılık **2.4.2.**Din
3.Göçmen annelik	**3.1.**Göçmen anne olmanın zorlayıcı yanları **3.2.** Göçmen anne olmanın güçlendirici yanları	**3.1.1.**Baskı, ayrımcılık ve dışlanma **3.1.2.**Çifte sorumluluk **3.2.1.**Dil ve kültür bağlamında zenginleşme **3.2.2.**Güven, aidiyet, huzur ve mutluluk **3.2.3.**Yeni bir kimlik oluşturmanın verdiği güç

3.1.3.4. Araştırmanın Güvenirliği

Kullanılan araştırma yöntemi ne olursa olsun her bilimsel çalışma, yüksek doğruluk değerine sahip olmalıdır ve her paradigma için araştırmanın doğruluğunu ortaya koyan kriterler bulunmalıdır. Tarihsel süreçte yerini daha erken alan rasyonel paradigma için kriterler sıklıkla iç geçerlik, dış geçerlik, güvenebilirlik ve nesnellik olarak formüle edilir. Ancak bu kriterler açısından nitel çalışmalar, nicel çalışmalar kadar net değildir (Lub, 2015: 2). Niteliksel paradigmanın taşıdığı bilginin niceliksel paradigmadan farklı olduğu

önermesiyle yola çıkan Guba ve Lincoln (1994) niteliksel çalışmalar için bu kriterleri inanırlık, aktarılabilirlik, güvenebilirlik ve onaylanabilirlik olarak tanımlamıştır. Tablo 3.2 nicel yöntemde kullanılan kriterlerin nitel yöntemdeki karşılığını (Başkale, 2016: 24) ve bu çalışma özelinde kullanılan uygulamaları göstermektedir.

Tablo 3.2 Nitel ve Nicel Yöntemlerde Kullanılan Kriterler

Nicel Yöntemin Kriterleri	**Nitel Yöntemin Kriterleri**	**Araştırmada kriteri karşılamak için kullanılan uygulama**
İç Geçerlik	İnanırlık	Uzun süreli etkileşim Katılımcı Teyidi
Dış Geçerlik	Aktarılabilirlik	Amaçlı Örneklem Dahil etme/ Dışarda bırakma kriterleri Katılımcıların ayrıntılı tanıtımı
Güvenirlik	Güvenebilirlik - Güvenirlik	Başka bir/ birkaç uzmanın süreci ve sonuçları incelemesi; görüş bildirmesi
Objektiflik	Onaylanabilirlik	Araştırmacının olası önyargılarını azaltma

3.1.3.5. Araştırmanın Etik Boyutu

Nitel araştırmalarda araştırmanın temel bilgi kaynağı insan ve insan deneyimi olduğu için araştırmacının önemli bir etik sorumluluğu bulunmaktadır. Araştırmacının sorumlu olduğu en önemli konu katılımcıların mahremiyetini koruma, özel hayatlarına saygılı olma, haklarını koruma ve katılımcılara zarar vermemektir (Hammersley ve Traiano, 2017:2). Bu doğrultuda gizlilik, özel hayata saygı, yanıltmama ve verilere sadık kalma gibi bir takım temel etik ilkeler belirlenmiştir (Creswell, 2020: 176).

Bu çalışmada saha araştırmasına başlamadan önce Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurul Başkanlığına çalışma hakkında bilgi verilerek istenilen formlar doldurulуş ve 01.02.2024 tarihinde 02 toplantı sayısı, 35 karar sayılı kurur kararı ile gereken izin alınmıştır. Ayrıca katılımcılar için bilgilendirme ve onam formu hazırlanmıştır. Katılımcılara görüşmelerden önce çalışmayla ilgili bilgi verilmiş, görüşmelerin herhangi bir aşamasında görüşmeden çekilebilecekleri, görüşmelerin yalnızca araştırma için kullanılacağı, isimlerinin ve çocuklarının isimleri gibi kim olduklarını gösterecek verilerin farklı şekilde kodlanacağı söylenmiştir. Katılımcıların bir kısmı kullanılacak kod adı/adları kendileri seçmek istemiştir. Görüşmeler tamamlandıktan sonra bazı katılımcıların aynı kod adı seçtikleri ve bunun karmaşaya sebep olacağı düşünülerek katılımcılar K1, K2, K3… olarak adlandırılmıştır. Katılımcılarla araştırmacının iletişim bilgileri paylaşılmış ve bir soruları

olduğu zaman arayabilecekleri hatırlatılmıştır. Tamamı gönüllü olan katılımcılardan ses kaydı almak için ayrıca izin istenmiş ve kayıtlar hiçbir değişiklik yapılmadan deşifre edilmiştir.

3.1.3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın bir parçası olmayı kabul eden katılımcıların tamamı Antalya'da yaşayan, araştırmaya katılıp görüşme sorularını yanıtlayabilecek düzeyde Türkçe konuşan, evlilikleri esnasında çocuk sahibi olmuş, heteroseksüel İranlı annelerdir. Katılımcı grubu bu özellikleriyle homojen bir grup olmasına rağmen katılımcıların yaş grupları, eğitim düzeyleri, sosyo-ekonomik durumları, çocuk sayıları ve çocukların yaşı açısından ayrışıktır. Bu durum yorumsayıcı fenomenolojik analiz açısından kısıtlayıcı bir etken olsa da tamamen homojen bir grupla çalışmak bu araştırma için olası örneklem sayısı düşünüldüğünde kaçınılmaz olmuştur.

Derinlemesine görüşmelerin Türkçe yapılması araştırmanın bir diğer sınırlılığıdır. Katılımcıların seçilmesi aşamasında daha çok kişiye ulaşmak amacıyla görüşmelerin İngilizce bilen katılımcılarla İngilizce ve yabancı dil bilmeyen katılımcılarla ise bir çevirmen yardımıyla Farsça görüşmek düşünüldüyse de herhangi bir çevirinin anlatıyı ve nihayetinde anlamı etkileyeceği hesaba katılarak bu düşünceden vaz geçilmiştir. Dolayısıyla derinlemesine görüşme yapabilecek düzeyde Türkçe konuşamayan İranlı kadınlarla görüşme yapılmamıştır. Katılımcılar kendilerine yöneltilen soruları anlama güçlüğü çektikleri zaman çevrimiçi bir çeviri himetinden yararlanmış ya da araştırmacı soruyu açıklayarak tekrar yöneltmiştir. Sonuç olarak dahil etme kriterleri:

- Katılımcıların en az dört yıldır Antalya'da yaşaması,
- İkametinin Antalya'da olması ve oturma izninin bulunması
- Göçmen nüfus içinde yer alması,
- İranlı olması,
- Çocuk sahibi olması,
- Türkçeye derinlemesine görüşme yapabilecek düzeyde hâkim olması olarak belirlenmiştir.

Araştırma kapsamına alınma kriteri yalnızca Türkçe düzeyindeki yeterlilikle kalmamış; evlilik dışı çocuk sahibi olan anneler, çocuk yaşta anne olan kadınlar, çocuğu zihinsel ya da fiziksel engelli olan anneler, lezbiyen anneler ve çocuğundan ayrı yaşayan anneler de çalışmaya dahil edilmemiştir. Katılımcıların bu şekilde belirlenmesinin sebebi araştırmanın amacının İranlı kadınların göçmen annelik deneyimini mümkün olduğunca az değişkenle ortaya koyma isteğidir. Annelik halihazırda kadınların hayatını değiştiren önemli

bir faktörken üzerine göç hikayesi eklendiğinde konu ister istemez daha karmaşık hale gelmektedir.

Araştırmanın pek çok sınırlılığı olmasına rağmen araştırmanın amacı ve alt amaçları bakımından yeterli olduğu düşünülmüştür. Bununla birlikte, araştırmanın kapsamında olmayan gruplarla ilgili yapılacak çalışmaların alana önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

3.2. Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri ve Görüşme Süreci

K1

35 yaşında olan K1, 5 senedir Antalya'da yaşamaktadır. Kendisine İran ve Komşu Ülkeler Derneği aracılığıyla ulaşılmıştır. Kendisinin isteği üzerine çalıştığı emlak ofisine yakın bir simitçide buluşulmuş ve 62 dakikalık bir görüşme yapılmıştır. Türkiye'de oturma ve çalışma izni bulunmaktadır. 12 yaşında bir kızı ve 7 yaşında bir oğlu olan K1, hem İran'da hem de Türkiye'de anneliği deneyimlemiştir. Lise mezunu olan K1 Antalya'da hem ressamlık hem de emlakçılık yapmaktadır. Evlendiği günden beri göç planı olmasına rağmen yıllar sonra eşinin isteği üzerine Antalya'ya göç etmişlerdir. K1 Türkiye'de ve özellikle Antalya'da kendisini mutlu ve rahat hissetse de kızının Amerika'da üniversiteye gitmesini istemektedir.

K2

K2, 37 yaşındadır ve 7 senedir Antalya'da yaşamaktadır. 9 yaşındaki oğlu araştırmacının oğluyla arkadaş olduğu için samimi bir ilişkileri vardır. Hem bu samimiyete dayanarak hem de evde kronik bir hastalığı olan eşini rahatsız etmek istemediği için K2 görüşmenin araştırmacının evinde yapılmasını tercih etmiştir. Görüşme 136 dakika sürmüştür ve bu görüşmenin yanı sıra farklı pek çok sosyal ortamda K2'nin deneyimine dair gözlem yapma fırsatı bulunmultur. İran'da Hristiyan bir aile ve özellikle de Hristiyan bir kadın olmanın zorluklarını yaşamış olan K2 başlarda Türkiye'yi transit göç ülkesi olarak görse de ABD'ye ve Kanada'ya yaptığı vize başvurularından olumlu sonuç alamamış ve Antalya'da yaşamaya karar vermiştir. İran'da mühendislik okuyan K2 Antalya'da çalışmamaktadır ve vaktinin çoğunu hasta olan eşinin ve 9 yaşındaki oğlunun bakım faaliyetlerine ayırmaktadır.

K3

47 yaşında olan K3, 13 yıldır Antalya'da yaşamaktadır. 23 yaşında bir kız çocuğunun annesi olan K3'e araştırmacının Alanya'da yaşayan bir arkadaşı aracılığıyla ulaşılmıştır. K3 Alanya'da yaşadığı için görüşme yeri olarak evinin yakınındaki bir kafeyi tercih etmiştir. Alanya'da aktif bir hayat süren ve dışa dönük bir yapısı olan katılımcıyla 180 dakika vakit geçirilmiş ancak 52 dakikalık bölümü araştırma kapsamında kayıt altına alınmıştır. İran'da

hemşirelik okuyan K3, Antalya'ya taşındığı zaman önce özel bir eğitim kurumunda çalışmış sonrasında eşiyle beraber bir tercümanlık bürosu açmıştır. Hem eşi hem de kendisi Türk vatandaşlığına hak kazansa da kızları henüz Türk vatandaşı olamamıştır. İran'daki üniversitelerin 20-25 bölüme kız öğrenci alımını durdurma kararı üzerine eşiyle beraber Türkiye'ye göç etmeye karar veren katılımcı bundan sonra da Antalya'da yaşamayı planlamaktadır.

K4

K4, 48 yaşındadır ve 9 yıldır Antalya'da yaşamaktadır. Araştırmacı, çocuklarının okula yeni başladığı dönemde K4 ile tanışmıştır. K4'le yıllara dayanan bir ilişkinin süregelmiş olması hem görüşmenin verimli geçmesini sağlamış hem de katılımcı hakkında yeterli gözlemin yapılmış olmasını mümkün kılmıştır. K4, görüşmenin çalıştığı okuldaki ofisinde gerçekleştirmek istemiş ve kendisiyle 73 dakikalık bir görüşme yapılmıştır. İran'da İngilizce Öğretmenliği üzerine eğitim alan K4, Antalya'da da İngilizce öğretmenliği yapmaktadır. Göç etme kararını eşiyle birlikte alan K4 "artık altın kaba kusmak istemediğini" söylemiş ve zaten her yıl tatillerini geçirdikleri ve sevdikleri bir yer olduğu için Türkiye'yi seçtiklerini anlatmıştır. Antalya'da kalmak için önce ikamet, sonra çalışma izni almıştır. Türk vatandaşlığını almak için uzun süre beklemesi gereken ve çeşitli engellerle karşılaşan K4 sonunda vatandaşlık hakkını kazanmıştır. Bundan sonraki hayatını Antalya'da geçirmeyi istemektedir. Kendisinin tamamen buraya ait olduğunu hisseden katılımcı, öldüğü zaman Alanya'ya gömülmek istediğini söylemiştir.

K5

İki çocuk annesi olan K5, 40 yaşındadır ve 5 yıldır Antalya'da yaşamaktadır. Kendisine İran ve Komşu Ülkeler Derneği aracılığıyla ulaşılmıştır. Katılımcının evinin yakınlarındaki bir simitçide buluşulmuş ve 58 dakikalık bir görüşme gerçekleşmiştir. Henüz 5 yıldır Türkiye'de yaşadığı için henüz vatandaşlık hakkı kazanmamış olsa da oturma izni vardır. İran'da psikiyatri alanında hekimlik yapan katılımcı mesleğini Türkiye'de yapamamaktadır. Mesleğini yapabilmesi için gereken denklik sağlanmamıştır ve bu denkliğin sağlanması için uzun yıllar daha eğitim alması gerekmektedir. Bir kız bir erkek çocuk sahibi olan katılımcı özellikle kızının eğitim hayatı için endişelenmiş ve eşini de ikna ederek Türkiye'ye göç etme kararı almıştır. Mesleki ve finansal kaygılarına rağmen bundan sonra da Antalya'da yaşamayı istemektedir.

K6

45 yaşında olan K6, 4 yıldır Antalya'da yaşamaktadır. Kendisiyle Akdeniz Üniversitesi Göç Enstitüsü'nün düzenlediği bir panelde tanışılmış ve derinlemesine görüşme yapmak için

randevu talep edilmiştir. Katılımcının isteği üzerine bir kafede buluşulmuş ve 113 dakikalık bir görüşme gerçekleşmiştir. Şu anda bir yetişkin olan kızını daha küçücük bir yaştayken babasından satın aldığını söyleyen katılımcı daha sonra başka bir evlilik yapmış ve eşinin desteğiyle Türkiye'ye adeta kaçarak gelmiştir. Lise mezunu olan K6 Antalya'da ressamlık ve iç alan dekoru yapmaktadır. Türk vatandaşlığına geçmek için mücadele veren katılımcının oturma izni bulunmaktadır. Görüşme esnasında sık sık göz yaşı döken katılımcı Türkiye'ye taşındığından beri ilk defa kendisiyle bu kadar ilgilenildiğini belirtmiş ve konuşabildiği, sesini dururabildiği için minnettar olduğunu ifade etmiştir. K6, kendisi için ilk ve son göç edilen yerin Antalya olduğunu ifade etmiştir.

K7

39 yaşındaki K7, 5 yıldır Antalya'da yaşamaktadır. Bir ev satın almak üzere yanlış numarayı arayan K7, yanlışlıkla bu çalışmanın araştırmacısına ulaşmış ve böylece araştırmacının değil de katılımcının araştırmacıyı bulduğu tek örneği oluşturmuştur. Telefon görüşmesinde Lara'da bir restoranda buluşabileceğini söyleyen katılımcıyla 52 dakikalık bir görüşme yapılmıştır. İngiliz Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans yapmış olan katılımcı Antalya'da çalışmamaktadır. 16 ve 10 yaşlarında iki çocuğu olan K7, vatandaşlık için başvuru yapmıştır ve halen oturma izniyle Türkiye'de ikamet etmektedir. Göç kararını eşiyle birlikte veren katılımcı, İran'nın artık yaşayamayacakları bir yere döndüğünü ve çocuklarının eğitimi için Antalya'yı tercih ettiklerini ifade etmiştir ve başka bir ülkeye göç etme planları bulunmamaktadır.

K8

K8, 43 yaşındadır ve 6 yıldır Antalya'da yaşamaktadır. Akdeniz Üniverisesinde öğrenci olan K8'e bir akademisyen aracılığıyla ulaşılmış ve üniversitenin bahçesinde 62 dakika süren bir görüşme yapılmıştır. İran'da eğitim üzerine lisans yapmış olan katılımcı Antalya'da öğrencidir ve çalışmamaktadır. Vatandaşlık hakkını henüz elde etmemiş olan K8'in oturma izni vardır. 17 yaşında bir kız annesi olan katılımcı göç kararını kendisi vermiştir. Antalya'da yaşamayı çok sevdiğini ve burada huzur bulduğunu söyleyen K8'in başka bir yere göç etmek gibi bir isteği yoktur.

K9

41 yaşındaki K9, dört yıldır Antalya'da yaşamaktadır. Kendisine bu çalışmanın katılımcılarından K4'ün referansıyla ulaşılmıştır. Araştırmada kartopu yöntemiyle ulaşılan iki katılımcıdan biri olan K9'la çalıştığı okuldaki ofisinde 48 dakikalık bir görüşme yapılmıştır. İran'da öğretmen olan katılımcı, Antalya'da da öğretmenlik yapmaktadır. 13 yaşındaki oğlu da aynı okulda eğitim görmektedir. Ergenlik çağında bir çocuğun Antalya'da yetişmesi

konusunda endişelerini paylaşan K9'un çalışma ve oturma izni bulunmaktadır fakat başka bir ülkede yaşama planı olduğu için vatandaşlık başvurusu yapmamıştır. Türkiye'ye göç etme fikri eşinden çıkmış ve bir buçuk ay gibi kısa bir süre içinde Antalya'ya yerleşmiştir.

K10

Altı yıldır Antalya'da yaşayan K10, 38 yaşındadır. Kendisine ortak bir tanıdık vesilesiyle ulaşılmıştır. Katılımcının seçtiği bir kafede 67 dakikalık bir görüşme yapılmıştır. Biri 4 yaşında diğeri 8 aylık olan iki çocuk annesi katılımcı görüşmeye bebeğiyle gelmiştir. Bebeğin de etkisiyle samimi bir ortam oluşmuş ve katılımcı böyle bir buluşma yaşandığı için teşekkürlerini iletmiştir. Diğer katılımcılardan farklı olarak K10, Antalya'ya göç etmeye karar vermemiş, kendi deyişiyle Antalya "başına gelmiştir". Eşi Türk olan ve Antalya'da yaşayan K10, aşık olduğu ve evlendiği için Türkiye'ye göç etmiştir. Yine eşinin Türk olması sebebiyle 3 yıl sonunda Türk vatandaşlığına otomatik olarak hak kazanmıştır. İran'da lisans eğitimini tamamlamış olan katılımcı, Antalya'da çalışmamaktadır ve başka bir ülkeye göç planı yoktur.

K11

38 yaşındaki K11, 6 yıldır Antalya'da yaşamaktadır. Araştırmada kartopu yöntemiyle ulaşılan ikinci katılımcıdır ve onunla da çalıştığı okulda buluşularak 45 dakikalık bir görüşme yapılmıştır. Yüksek lisans eğitimini İran'da tamamlayan K11, Antalya'da öğretmenlik yapmaktadır. Tek maaşla ve kimseden destek almadan 15 yaşındaki oğlunu büyütmektedir. İkamet ve çalışma izi vardır. Daha önce Türkiye'ye hiç gelmemiş olan K11 sırf İran'dan kaçmak için en yakın yolu seçtiğini ve o yolun da Antalya'ya çıktığını söyler. Boşanmış bir kadın olarak İran'da yaşamanın ve çocuk büyütmenin zorluklarıyla başa çıkamayacağını düşünen katılımcı Antalya'ya taşınmıştır fakat Almanya ya da İngiltere gibi bir ülkeye göç etme planı vardır.

K12

46 yaşındaki K12, 5 yıl Manavgat'ta yaşadıktan sonra İsveç'e taşınmış ve halen her yıl bir ayını Manavgat'ta geçirmektedir. Katılımcıyla tesadüfen bir havaalanında karşılaşılmış ve görüşme orada gerçekleşmiştir. Buluşma sırasında onam formu bulunmadığı için kendisinden sesli olarak onam alınmış ve kaydedilmiştir. Görüşme; hem Antalya dışında gerçekleşen tek görüşme olması hem katılımcının artık tam zamanlı olarak Antalya'da yaşamaması açısından farklılık gösterse de çokkültürlü bir bağlamda annelik ve göçmenlik konularına boyut katması açısından çalışmaya dahil edilmiştir. 38 dakika süren görüşme esnasında K12'nin Türkiye'de oturma izni olduğu ve eşinin Türk olmasına rağmen zaten hem İran hem de İsveç vatandaşı olduğu için vatandaşlık talebinin bulunmadığı öğrenilmiştir. 24 yaşında bir kız ve 11 yaşında

bir erkek çocuk annesi olan katılımcı İsveç'te sosyolog olarak çalışmaktadır ve İsveç'te yaşamaktan memnundur.

K13

48 yaşındaki K13, 13 yıldır Türkiye'de yaşamaktadır. Yerleşeceği nihai şehri seçmeden önce Amerika'da yaşamış, yerleşmeye uygun olup olmadığını öğrenmek içinse Almanya, Fransa ve Hollanda'da kalmıştır. Modern Müslüman bir şehir beklentisiyle Antalya'ya yerleşmeye karar veren katılımcıyla araştırmacının tez izleme jürisinde bulunan kıymetli bir öğretim üyesi aracılığıyla bir araya gelinmiştir. K13'ün isteği üzerine katılımcının kendi evinde buluşulmuş ve 72 dakikalık bir görüşme yapılmıştır. Dört çocuk annesi olan katılımcının ilk çocuğu ABD'de dünyaya gelmiş, diğer çocuklar Türkiye'de doğmuştur. İlk eşinden olan 3 çocuk Amerikan vatandaşıdır. İkinci eşi Türk olan katılımcının Türk vatandaşlığı bulunmaktadır ve şimdilik başka bir ülkeye yerleşme düşüncesi yoktur.

K14

39 yaşındaki K14, 9 yıldır Antalya'da yaşamaktadır. Antalya'da bir üniversitede akademisyen olarak çalışan katılımcıya ortak bir tanıdık aracılığıyla ulaşılmış ve çalıştığı üniversitedeki odasında 84 dakikalık bir görüşme yapılmıştır. 8 yıldır çalışma izniyle Türkiye'de ikamet eden K14, bu yıl Türk vatandaşı olmuştur. Mimarlık Fakültesinde doçent olarak çalışan katılımcının 3 yaşında bir kızı vardır. Lisans eğitimini KKTC'de tamamlayan katılımcı için göç edeceği ülkenin dilini iyi bilmek en önemli kriterlerden biridir ve bu nedenle lisans eğitimi biter bitmez Antalya'ya göç etmiştir. Hali hazırda başka bir ülkeye göç etme planı olmasa da başka bir ülkeye taşınma fikrine açık olduğunu belirtmiştir.

K15

42 yaşındaki K15, 7 yıldır Antalya'da yaşamaktadır. Araştırmacının okul idarecileriyle temasa geçip çocuğu okula giden velilere ulaşmaya çalışması sonucu K15 ile tanışılmıştır. Katılımcının kızının gittiği kreşin yakınlarında bir kafede buluşulmuş ve 110 dakikalık bir görüşme yapılmıştır. Oturma ve çalışma izni olan K15 İran'da Hukuk Fakültesini bitirmiştir ancak Türkiye'de geçerliliği olmadığı için kuaförlük yapmaktadır. Bebeği doğar doğmaz eşinden ayrılan K15, İran'da yaşamanın kendisi ve şu anda 1,5 yaşında olan kızı için tehlikeli olacağını düşünerek Antalya'ya göç etmeye karar vermiştir. Tekrar göç etme planı bulunmamaktadır.

Tablo 3.3 Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcının Kod Adı	Yaşı	Çocuğunun/ Çocuklarının Yaşı	Göç sonrası Antalya'da geçirdiği sene sayısı	Yaşadığı ilçe	Eğitim Durumu	Antalya'daki Mesleği
K1	35	12/ 7	5	Konyaaltı	Lise	Ressam/Emlakçı
K2	37	9	7	Konyaaltı	Lisans Doğal Kaynaklar Mühendisliği	Ev kadını
K3	47	23	13	Alanya	Lisans Hemşirelik	Tercüman
K4	48	25	9	Konyaaltı	Lisans Eğitim	Öğretmen
K5	40	13/ 11	5	Konyaaltı	Lisans Tıp Fakültesi	Ev kadını
K6	45	20	4	Konyaaltı	Lise	Ressam/ İç mimar
K7	39	16/ 10	5	Muratpaşa	Yüksek Lisans İngiliz Dili ve Edebiyatı	Ev kadını
K8	43	17	6	Konyaaltı	Lisans Eğitim	Öğrenci
K9	41	13	4	Kepez	Lisans Eğitim	Öğretmen
K10	38	4/ 7 aylık	6	Konyaaltı	Lisans İngiliz Dili ve Edebiyatı	Ev Kadını
K11	38	15	6	Kepez	Yüksek Lisans İngilizce Öğretmenliği	Öğretmen
K12	46	24 / 11	10	Manavgat İsveç	Lisans Sosyoloji	Sosyolog
K13	38	14/ 11/ 11	12	Konyaaltı	Lisans İktisat	Kreş sahibi
K14	39	3	9	Döşemealtı	Doktora Mimarlık Fakültesi	Akademisyen
K15	38	8	7	Muratpaşa	Lisans Hukuk Fakültesi	Kuaför

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Kutsal Anneliğin Gerçek Anlamı

Uzun yıllardır kutsallık atfedilen anneliğin gerçek anlamını ortaya çıkarmak için anneliğin çok yönlü ve çok katmanlı doğasıyla ilgilenen feminist teori, toplumsal beklentilerin kadınların anneliği nasıl deneyimlediğini ve annelerin deneyimlerinin kadınların eylemliliğini, özerkliğini ve kimliğini nasıl etkilediğini incelemektedir. Bu çalışmada, kutsallık maskesiyle gizlenen anneliğin katılımcılar için hem gerçek yaşam pratiklerinde hem duygusal boyutuyla ne anlama geldiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ilk teması olan kutsal anneliğin gerçek anlamı için alt temalar annelik tanımları, gelecek kaygısının annelikle ilişkisi ve son olarak kuşaklar arası annelik başlıkları altında tartışılmıştır.

Ortaya çıkan tema ve alt temaların boyutlarının incelendiği bu bölümünde önce katılımcılar için anne olmanın ne anlama geldiği aktarılmış ve bu tanımlar doğrultusunda anne olmanın güçlendirici yanları ve getirdiği zorluklar açıklanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda çocuk yaşının annelik pratiklerine doğrudan etkisi olduğu tespit edilmiş ve annelik başlığı altında çalışılmıştır. Bir diğer alt tema olan "gelecek kaygısı ve annelik ilişkisi" ile ilgili bulgular değerlendirildikten sonra "kuşaklar arası annelik" alt teması kültürel aktarım ve annelik bilgisinin ve deneyiminin aktarımı boyutlarıyla incelenmiştir.

4.1.1. Annelik Tanımları

Annelik üzerine yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak biyolojik bakış açılarını temel alsa da feminist bir yaklaşımla anneliğin sosyal ve kültürel bağlamlardan nasıl etkilendiğinin altı çizilmektedir. Anneliğin anlamını kavrayabilmek, yalnızca annelik eylemini değil aynı zamanda anneliğin bireysel, duygusal, ilişkisel ve toplumsal sonuçlarını da inceleyen disiplinler arası bir yaklaşımı gerektirmektedir. Bu çalışmada katılımcılar anneliği bir kendinden vaz geçme hali, kendini gerçekleştirme yolu, fedakârlık, sorumluluk, özgürlüğün kısıtlanması, güç kaynağı, değişim, umut ve endişe olarak kavramsallaştırmışlardır. K1, K13 ve K14 anneliğin sadece olumlu tarafını vurgularken, K2 anneliğin sadece olumsuz yanlarından bahsetmiştir. Diğer katılımcılar ise anneliğin hem güçlendirici yanlarını hem de zorluklarını dile getirmişlerdir.

Anneliğin sadece güçlendirici ve olumlu taraflarına değinen K1, anneliğin kendisi için ne anlama geldiğini anlatırken "Bence çok iyi. Gerçekten eğer benim çocukların yoktuysa ben belki bu değildim. Mesela ben çok umutum var çocuklarım için o yüzden çok çabalıyorum.

Ama çocuk yoksa yani gidiyorsun geliyorsun. Bir şey önemli değil yani." diyerek anneliğin kendisini nasıl yeniden var ettiğini ve çocuklarının kendisi için bir yaşam amacı olduğunu ifade etmiştir. Umut kaynağı çocukları olan K1 için anne olmak hayatına anlam katarak onu dönüştürmüştür.

Nicolson'a göre ilişkisellik ve karşılıklı bağlılıkla karakterize edilen yeni bir ilişki türüne girmek çoğunlukla sancılı bir süreç olarak görülmektedir. Bu nedenle kadınlar için genellikle yoğun ve ömür boyu süren bir ilişki olan anneliğin kadınların kimlikleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olması şaşırtıcı değildir. Annelik kadınların anne olmadan önceki kimliklerinden kopmalarına veya pek çok alanda değişiklik yapmalarına sebep olmaktadır (Nicolson, 1999: 176). Nicolson'un görüşüyle paralel bir deneyim yaşayan K2 bu araştırmada anneliğin yalnızca zorluklarından bahseden tek katılımcıdır ve anneliğin her şeyi değiştirdiğini şöyle anlatmıştır:

> "Annelik aslında yani insan kendinin eski hayatını yaşamıyor. Her şey değişiyor. İnsan kendini sorumlu hissediyor. Her şey değişiyor; saat, mekân, fikirlerin, kanuun evde. Yani insan o kadar özgür değil. Asla özgür değil. Her şey çocuğa bağlanıyor. Dışarda saat, aile arasındaki ilişki… Her şey değişiyor canım. Sen, yok oluyorsun." (K2)

Bu anlatıyla K2, anneliğin değiştiren gücünden bahsetse de K2'nin deneyimlediği dönüşüm kendisi için kısıtlayıcı ve engelleyici olmuştur. Çocuk sahibi olduktan sonra yüklendiği sorumluluk nedeniyle yatma kalkma saatlerinden sosyalleştiği yerlere kadar her şeyin değiştiğini belirten K2, evdeki kuralların ve hatta kendi fikirlerinin bile değiştiğini belirtmiştir. Hayatın yeni ekseninin çocuk olduğunu ve bu durumun kendi özgürlüğünü tamamen elinden aldığını söyleyerek eski kimliğinin yok olduğundan yakınmıştır. Nicolson, K2'nin ifadesiyle örtüşen bir paradokstan bahseder: Nicolson, paradoksal olarak anne olmak kadına geleneksel toplumlarda daha makbul bir sosyal konum kazandırırken annenin kendi kimliğini ve özgürlük alanını kaybetmesine yol açmaktadır (Nicolson, 1999: 162) der ve bu görüş K2'nin ifadesiyle örtüşmektedir.

Araştırmanın diğer katılımcıları ise anneliğin karmaşık bir kavram olmasına ve çok boyutluluğuna dikkat çekmişlerdir. K5, anneliği hem kadın deneyiminin en çok küçümsendiği hem de yeni bir dünyayı en güçlü şekilde şekillendirebileceğimiz yer olarak tanımlayan Solnit'in sözlerini (Solnit, 2017) tekrar edercesine anneliğin hem her şey hem de hiçbir şey olduğunu söyleyerek anneliğin tek bir anlama indirgenemeyeceğini ifade etmiştir. Anneliğin hem kendinden vaz geçme hali hem de kendini gerçekleştirme yolu olduğunu düşünen K5, çocuğunun iyi bir insan olması için bir anne olarak üzerine düşen her şeyi yaptığını ve bu dünyaya bir çocuk vermenin karşılığının kendisiyle ilgili olan her şeyi de çocuğun iyiliği için

vermek olduğunu söylemiştir. Anneliğin kendisine hem güç verdiğini hem de zayıflattığını ama sonuçta bunlardan da öte bir anlamı olduğunu şöyle aktarmaktadır:

> "Anneliik… Büyük bir his… Güç demiyorsunuz, zayıflamak demiyorsunuz. Her şey var. Hiçbir şey yok. Neden? Vücuduma, kendi kanıma, kendime bir çocuk veriyorum -bu dünyaya- ve kendim hislerimi ve kendim olan her şeyimi ona veriyorum. Onu büyütürüm ve her şey onun iyilik için istiyorum. O iyi bir terbiye, iyi bir eğitim, bir insaan… önce iyi bir insan olsun. Bu annelik." (K5)

K5 gibi K8 de anneliğin çok boyutluluğuna ve karmaşık yapısına dikkat çekmektedir. Anne olmayı kendinden vaz geçme hali olarak anlamlandıran K8, anneliğin önceliklerini değiştirdiğini ifade etmiştir. Kendisini ikinci plana alarak çocuklarının isteklerini yerine getirmek için çabalayan ve yalnızca çocuklarını düşündüğünü söyleyen K8, anneliğin getirdiği bu zorlukların yanı sıra anneliğin duygusal boyutuna vurgu yaparak çocuklarına duyduğu sevginin onu güçlendirdiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

> "Bence anne olmak kendini yok saymak. Başkasını düşünmek, önceliklerin o olmak. Yani önce çocuğunu düşünüyorsunuz. Hiç kendini düşünmüyorsunuz. Hiçbir şey kendiniz için istemiyorsunuz. Sadece onu düşünüyorsunuz. Âşık oluyorsunuz yani, öyle bir duygu. Vücudundan seviyorsun, kendinden daha fazla onu seviyorsun. Gücünü burdan alıyorsun. Bence bu." (K8)

Sonuç olarak, feminist bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde annelik genel kalıplara oturtulabilen ya da evrensel bir deneyim değildir. Kadınların kendi annelik deneyimlerini tanımlama ve kişisel olarak anlamlandırma şekilleri son derece kıymetlidir. Sosyal, kültürel, politik ve ekonomik bağlamalarla sürekli yeniden şekillenen anneliğin bu çalışma özelinde yer yer ortak noktalara sahip olsa bile her katılımcı için farklı bir anlamı olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcılar için annelik hem kişiyi özgürlüğünden ve önceki kimliğinden koparan bir baskı alanı hem de bir direniş ve güçlenme alanı olarak değerlendirilmiştir.

4.1.1.1. Anne Olmanın Güçlendirici Yanları

Annelik; geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine meydan okuyarak, kadınlara kendini gerçekleştirme ve eylemlilik aracı olarak ya da sürekli dönüşümü gerektiren dinamik yapısıyla kadının içinde farklı kimlikler ya da potansiyeller bulmasına katkı sağlayarak çeşitli şekillerde güçlendirici olabilmektedir. Feminist çalışmalar anneliğin toplumsal yapılar tarafından nasıl şekillendiğini eleştirirken anneliğin sınıf, ırk, göçmenlik gibi kimliğin diğer yönleriyle nasıl kesiştiğini açıklamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde kesişimselliğe değinilse de bu konu "göçmen annelik" başlığı altında detaylı bir şekilde tartışılacaktır.

Bu çalışma kapsamında anne olmanın güçlendirici yanları bir alt tema olarak ortaya çıkmış ve katılımcılar bağlanma ve duygusal emek, toplumsal normlara meydan okuma ve kesişimsellik boyutlarına değinmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda konunun boyutları; paylaşım, cesaret, dönüşüm ve direniş kavramları ile açıklanmıştır. K4, K13 ve K12 bağlanma ve duygusal emeğin annelikleri üzerindeki etkisinin altını çizerken K3 ve K11 toplumsal normlara meydan okuma bağlamında anneliğin kendisini güçlendirdiğini ileri sürmüştür. Araştırma Antalya'da yaşayan İranlı kadınların annelik deneyimini konu aldığı için kaçınılmaz olarak katılımcıların tamamı kesişimsellik boyutu hakkındaki deneyimlerini ve duygularını aktarmışlardır.

Bazı feminist teorisyenler anneliğin bağlanma ve duygusal emek boyutuna odaklanmaktadır. Erkek egemen toplumlarda bu boyut küçümsenerek değersizleştirilmeye çalışılsa da genellikle kadınların kendine değer vermesine ve güçlü hissetmesine katkıda bulunmaktadır. Chodorow, Anneliğin Yeniden Üretimi (1978) adlı eserinde, anneliğin kadınlara benzersiz bir duygusal ve psikolojik tatmin biçimi sunabileceğini öne sürmektedir. K13, "Ben ne zaman sıkıntı yaşamışım, bir şey olmuşum; çocuklarıma bi sarıldığım zaman her şey geçti. Bana çok güç verdiler. Annelik beni daha ayak üstünde tutan bir şeydir" diyerek duygusal tatminin güçlendirici boyutunu vurgulamaktadır.

Annelik duygusunun kendisine verdiği güç sayesinde bu dünyada yapamayacağı hiçbir şey olmadığını düşünen K13, kendisini bir aslan gibi hissettiğini söylemiştir. Anneliğin çok boyutlu yapısından ve özellikle de duygusal emek boyutuyla anlatılmaz bir bağ yarattığını düşünen K13 için annelik son derece güçlendirici bir duygu olarak deneyimlenmektedir. K13, annelikle ilgili görüşlerini şu şekilde aktarmıştır:

> "Ay annelik çok güzel bir şey. Annelik çok güçlü bir duygu. Ben çocuklarım için yapmayacağım bir şey yok. Her şeyi yaparım; dünyayı yakarım. Çocuklarımı her zaman şöyle düşündüm: Ben bir aslanım, arkamda 3 tane yavrum var. Anneliği hiç kimse anlatamaz nasıl bir duygu. Çünkü çok değişik bir duygu. Allah herkese versin inşallah, kim isterse. Bir anne her şeyi yapar." (K13)

Chodorow, anneliğin, derinlikleri ve dönüştürücü potansiyelleri bakımından güçlendirici olabilecek duygusal bağların yaratılmasına olanak sağladığını iddia etmektedir (Chodorow, 1978: 66). Katılımcılardan K4'ün deneyimi Chodorow'un bu iddiasını destekler niteliktedir. Çocuğunun yetişkinlik döneminde olduğunu ve Türkiye'de büyüdüğünü söyleyen K4, kızıyla kurduğu duygusal bağ sayesinde kızını aynı zamanda dayanağı olarak gördüğünü ve kızı sayesinde kendisini daha güçlü hissettiğini şu sözlerle anlatmıştır: **"**Bazen de hocam dertleşiyoruz. Ben mesela bir bakıyorum, sadece kızımla dertleşebiliyorum. Bana çok güzel

şeyler söylüyor. Benim psikolojik olarak destek oluyo bana. Tamamen bu kültürde büyüyüp, burda okuduğu için bana çok destek oluyo."

K4 gibi çocuğuyla arasındaki paylaşım sayesinde güçlendiğini hatta bugün olduğu kişiyi çocuğuyla arasındaki etkileşime ve duygusal bağa dayandıran K12 kendisini şöyle ifade etmiştir:

> "Benim hayatım kızımdı. Kızıma da çok genç sahip oldum. Kızımla beraber büyüdük. O bana hayatı öğrendi, ben de ona hayatı öğrendim. Tabi ki o zaman yani… gençken başka. Mesela ben oğluma yol göstermeye yol gösterebilirim. Kızımla beraber büyüdük, o da çocuktu ben de çocuktum. Bazen ben ona şey ediyorum, teşekkür. Ben ne oldum bugün; onun sayesinde. O da ne oldu bugün; benim sayemde." (K12)

K12, anne olma yaşının annelikle doğrudan ilişkisi olduğunu vurgulayan bu ifadesinden sonra "Ama (oğlunu işaret ederek) bu farklı oluyo, bu ne oldusa; benim sayemde. Ne olursa olsun benim sayemde çünkü biz yani hayatta piştik. O zorlu zaman, o parasız zaman, öğrencilik zamanları kızımla geçirdik ve tam hayatı oturttuk, bu geldi" diyerek ekonomik koşulların ve tecrübenin annelikle bağlantısını kurmuştur.

Feminist teorisyenler ayrıca annelik eylemini normatif toplumsal beklentilere direnmek için potansiyel bir alan olarak görmektedirler. Davis, anneliğin sadece biyolojik üremeyle ilgili olmadığını, aynı zamanda kapitalist ve ataerkil yapılara meydan okuyan radikal yeni bir aile ve topluluk vizyonu yaratmakla ilgili olduğunu belirtir (Davis, 1981: 106). K11, zorluklarla boşanmış ve çocuğuyla tek başına Antalya'ya göç etmiş bir anne olarak kapitalist ve ataerkil yapılara meydan okuyan farklı bir direnişin içindedir. K11'in annelik rolüne sadece göçmenlik değil, aynı zamanda da "babalık" rolünün eklendiğini şu sözlerle aktarmıştır: "Ama kendim yaşama göre arkadaşlar var okulda gerçekten annelik bence hele ki bende babalık da var. Çocuk bana sen daha babamsın diyor. Bence eğer bir tek sıfat söylesem fedakârlık oluyor. Ama onun dışında da birçok şey var. Kavram bulamıyorum bunun için." Çocuğu olmasa bu kadar alanda savaş verecek gücü bulamayacağını belirten K11, çocuğu sayesinde kendini güçlü hisseden katılımcılardan biridir.

Solnit, *In The Mother of All Questions* (2017) adlı eserinde anneliğin sosyal beklentilere meydan okuyan güçlü bir kimlik olabileceğini tartışmaktadır. Anneliğin kadınlara ataerkil yapılara karşı eşsiz bir direniş biçimi sunabileceğini savunan Solnit, annelerin nasıl yeni destek ve ağ biçimleri oluşturduklarını vurgulayarak bunun ilginin, sevginin ve hatta direnişin bir ifadesi olduğunu öne sürmektedir. K3, "Ben anne olmayı seçtiysem eşim de baba olmayı seçti. O yüzden ben anneliğimi yapacağım, o da babalığını" diyerek çocuk sahibi

olmanın ortak bir karar olması nedeniyle çocuk bakım ve sorumluluğunda ebeveynler arasındaki ortaklığın öneminden bahsetmiştir.

Crenshaw gibi feminist akademisyenler kesişimsellik bağlamında; ırk, sınıf, cinsellik ve diğer kimliklere bağlı olarak annelik deneyiminin kadınlar için farklılaştığı görüşünü savunmaktadır (Crenshaw, 2013). Dolayısıyla annelik yoluyla güçlenme, bu kesişimler dikkate alındığında daha derin ve çok boyutlu anlamlarda yorumlanabilmektedir. Bu çalışma bağlamında göçmen kadınların annelik deneyimi çalışıldığı için kesişimsellik konusu "Göçmen Annelik" bölümünde daha detaylı tartışılacaktır.

Bu bakış açılarının her biri, anneliğin, bir kadının kendi koşullarında deneyimlendiğinde, rolünü şekillendirmesine ve yeniden tanımlamasına, başkalarıyla ilgilenmesine ve onu kısıtlamayı amaçlayan sosyal sistemlere meydan okumasına olanak sağlayarak güçlenme sunduğunu vurgulamaktadır. Feminist yaklaşım; kadınların üreme hakları, sosyal adalet ve emek eşitliği bağlamında güçlenmesiyle ve toplumsal kısıtlamalara direnmesiyle özgürleşeceğini ileri sürmektedir. Feminist söylem anneliğin güçlendirici yanlarına dikkat çekerek farklı, özerk ve kesişimsel annelik anlayışını kucaklamaktadır. Anneliğin güçlendirici yanlarını benimsemek sadece kadınların özgürleşmesiyle kalmaz, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğine anlamlı bir katkı sunar.

Sonuç olarak, anneliğin son derece kişisel bir deneyim olduğunu, dönüştürücü bir gücü olduğunu ve ne kadar anne varsa o kadar anneliğin devinimsel olarak oluştuğunu söylemek mümkündür. Katılımcılardan elde edilen veriler anneliğin öncelikle yeni bir benlik edinmek olduğunu göstermiştir. Bu çalışma kapsamında anneliğin güçlendirici tarafı incelendiğinde anneliğin bir dönüşüm, cesaret ve direniş kaynağı olduğu ortaya çıkmıştır.

4.1.1.2. Anne Olmanın Getirdiği Zorluklar

Pek çok kültürde kutsallaştırılarak idealize edilen anneliğin gerçek anlamı uzun yıllar boyunca feminist çalışmaların konusu olmuştur. 1963 yılında Friedan**,** *The Feminine Mystique* adlı eserinde evli, çocuklu, güzel bir evde yaşayan ve dolayısıyla "her şeye" sahip olan Amerikan kadınlarının adı olmayan bir probleme sahip olduklarını anlatmaktadır. Ataerkil kapitalist sistemlerin kutsallaştırdığı ideal annelik kavramına yönelik başkaldırı niteliğinde olan bu çalışmanın ardından 1976'da Rich kurumların ve toplumun anneliği şekillendirmesini ve baskılamasını, 1978'de Chodorow eşitsizliklerin toplumsal olarak anneliği yeniden üretmesini, 1984'te Hooks kesişimsellik bağlamında kadınların nasıl iki kere mağdur edilmesini ve yine aynı yıl Hochschild *The Second Shift* ile kadının ev içi emeğinin değersizleştirilmesini eleştirmişlerdir. Feminist yaklaşımda, anne olmanın getirdiği zorluklar;

cinsiyet eşitsizliğini, toplumsal beklentileri ve ekonomik baskıları kapsayan geniş bir bağlamın kişilerin günlük pratiklerine ve duygu dünyalarına yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışma kapsamında anne olmanın getirdiği zorluklar bir alt tema olarak ortaya çıkmış ve katılımcılar; toplumsal beklentilerin annelik ve annelik duygusunun üzerindeki etkisi, anne olan kadının fırsatlarının sınırlanması, annelerin değersizleştirilmesi ve kesişimsellik boyutlarına değinmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda konunun boyutları; aidiyet, emek, fedakârlık ve kendinden vaz geçme kavramları ile açıklanmıştır. K5 toplumsal beklentilerin annelik duygusu üzerine etkisi, K3 emek, K7 ve K2 fedakârlık, K6, K10, K2 ve K15 ise kendinden vaz geçmek kavramının kendi anneliklerindeki farklı tezahürleriyle anneliğin zorluklarını dile getirmişlerdir. Katılımcıların göçmen anneliğin zorlukları ile ilgili aktarımları anneliğin kesişimsellik boyutuyla ilgili açıklayıcı olsa da "göçmen annelik" bölümünde çalışılmak üzere bu bölümde kapsam dışı bırakılmıştır.

Anneliğin, sosyal bir inşanın ürünü olduğu görüşünü benimseyen ve sosyo-kültürel beklentiler tarafından şekillenebilen bir rol olduğu görüşünü savunan de Beauvoir gibi sosyal bilimciler, toplumun kadınları anne rolüne nasıl indirgediğini ve kadınların kişisel özelliklerini ve potansiyellerini nasıl sınırlandırdığını eleştirmiştir (De Beauvoir, 2009: 265). Kadınların sosyo-kültürel beklentiler nedeniyle baskılandığını ve toplumun anneliği gerçeklikten uzak bir kavramsallaştırmayla kutsayarak kadınları sınırlandırdığını düşünen ve bu görüşe adeta isyan eden K5, toplumun gözünde "anne" olarak makbul kabul edilmesi için neler yapması gerektiğini şöyle anlatmıştır:

> "Biliyor musunuz annelik pek anlamı yok. Eğer bir kadın çocuğu doğurursa, ona iyi bakarsa, kendin süt veriyorsa; böyle yaparak kendine iyi bakmasa, saadece saadece çocuklara bakarsa, o zaman "anne" diyorlar. Ama eğer bir kadın kendine iyi bakarsa, sınıf gideer, gezme gideer, arkadaşlarına gideer… aa o çok kötü bir anne. Amma ben de anneyim!" (K5)

Anneliğin toplum tarafından sorgulanmasının çocuğun doğumuyla başladığını ve annenin bebeğini emzirmesinden diğer tüm bakım faaliyetlerine kadar her bir aşamanın eleştiriye açık bir alan olarak görüldüğünü belirterek toplum gözünde iyi bir anne olarak kabul görmek için kadının kendinden tümden vaz geçmesi gerektiğini söyleyerek bu görüşü eleştirmektedir. K5'in bu eleştirisi literatürle aynı paraleldedir. Anneliğin belirli toplumsal ve kültürel normlar çerçevesinde nasıl şekillendiğini araştıran Rich gibi akademisyenler geleneksel anne fedakarlığı kavramına meydan okumakta ve kültürel anlatıların çoğu zaman bir kadının kendi annelik pratiğini nasıl gölgede bıraktığını vurgulamaktadır. Rich, anneler idealize edilmiş özverili ve koşulsuz sevgi imajının yükü altında olduğundan, anneliği

çevreleyen beklentilerin sıklıkla izolasyon veya kırgınlık duygularına yol açabileceğini ileri sürmektedir (Rich, 2021: 24).

Annelik, doğası gereği insani bağlantıların en dolaysız ve görece en vazgeçilmezi olarak tanımlanabilir. Sadece kadınlara özgü olan biyolojik üreme kapasitesinin ve içten bağlantının bedeli birçok kültürde kadınları tüm bakım faaliyetlerini yürütmekten ve ev hayatını düzenlemekten sorumlu tutmakla ödetilmektedir (Chavkin 2010: 4). Annelerin yükünü katlayarak artıran bu toplumsal ideoloji, anne olmayı olduğundan daha zor hale getirmektedir. Bu görüşle örtüşecek şekilde K3 anneliği, "Annelik zor. Dünyanın en zor şeyi. Ömür boyu dinlenmeden emek vermek" diyerek anlatmıştır. K7 ise anneliğin fedakârlık boyutuna dikkat çekerek tek kelimeyle anneliği şöyle tanımlamaktadır: "Fedakârlık. Benim için o demek bir kelimeyle. Çocuklar için her şey, elimden gelen her şey yapabilirim."

Anneliğin fedakârlık boyutuna vurgu yapan bir başka katılımcı K2'dir. "Bir tür fedakârlık insan hissediyor. Başka bir şey… Anne olunca her şey değişiyor canım. Sorumluluk hissi farklı. Mesela eskiden insan çok özgür; yatıyor, kalıyor falan. Her şey istediği gibi. Ama şimdi bir insan var ki hep senin fikrinde var" diyen K2, çocuğu olmadan önce özgür olduğunu ve günlük hayatını kendi istek ve ihtiyaçları doğrultusunda yaşadığını aktarmıştır. Anne olmadan önce istediği saatte yatan, istediği saatte kalkan ve kendisini öncelediği bir hayat akışının olduğunu belirterek anne olduktan sonra bu durumun tamamen değiştiğini görüşme boyunca birkaç kez dile getirmiştir. Anne olmanın verdiği sorumluluk duygusuyla hep çocuğunu düşündüğünü ve fedakârlık yapması gerektiğini söyleyen K2, oğlunu merkeze alan bir hayat sürmektedir.

Bu çalışma için yapılan görüşmelerde K6, K10, K2 ve K15 yoğun annelik ideolojisinin "annenin kendinden vaz geçmesi ve çocuğunu/ çocuklarını merkeze alması" boyutuyla ilgili ifadeler kullanmışlardır fakat her bir katılımcının anlatısı aynı boyutun farklı yönlerine işaret etmektedir. Katılımcı ifadelerindeki boyutlar Hays'in *The Cultural Contradictions of Motherhood* adlı kitabında açıkladığı yoğun anneliğin temel ilkeleriyle örtüşmektedir. Bu ilkelerden biri annelerin, kendi boş zamanları ve ücretli iş talepleri de dahil olmak üzere, çocuklarının ihtiyaç ve isteklerini kararlı bir şekilde başkalarının ihtiyaç ve arzularından öncelikli tutmasını gerekliliğidir. Anne olduktan sonra kızı için mesleğini değiştiren K 15, anneliği şöyle anlatmaktadır: "Annelik zor. Çok zor. Şimdi bir ben bakiyorum kızıma, hem de çalışıyorum kuaforda. Bi de bütün gün fikirimde ya ööle olursa ya bööle olursa. Canim kızim. Geldi o hayatıma. Güzel oldu geldi ama ben gittim."

K15 bu kısa ifadesiyle anne olmanın getirdiği zorlukların nasıl karmaşık ağlarla örüldüğünü ve çok katmanlılığını anlatmaktadır. Anneliğin zor olduğunu söyleyen K15,

kızının bakım faaliyetlerinin ve ev işlerinin tamamını üstlendiği gibi aslında avukat olduğu halde kuaförde çalışarak geçimini sağlamaktadır. Tüm bu sorumlulukların üzerine bir de annelik kaygısının duygusal yükü eklenince elbette K15 için annelik zordur. Kendinden vaz geçmenin başka bir boyutunu deneyimlemekte olan K10'un görüşü şu yöndedir: "Çocuklara ait olabilir miyim? Çocuklara aidiyet hissetmek! Öyle hissediyorum. Ama bunu da unutmak istiyorum, kaybetmek istiyorum çünkü biraz fazla gibi. Bence bir kendime değil onlara da kötü olacak."

K10, görüşme sırasında kendisini çok sorgulamış ve sesli düşünerek araştırmacıyla beraber bir anlam arayışı içine girmiştir. K10'a kendisini neye ya da nereye ait hissettiği sorulduğunda, annelikle ilgili bir soru olmamasına rağmen kendisi de şaşırarak kendisini çocuklarına ait hissettiğini söylemiştir. Bu cevabının hemen ardından bu hissi geride bırakmak istediğini çünkü bu durumun yalnızca kendisi için değil çocukları için de olumsuz sonuçlar doğuracağını düşünmüştür. K10 açıklamasında "bunu da unutmak istiyorum" demiştir çünkü aslında unuttuğu başka bir şey daha vardır: kendisi: "Annee… Annelik bence kendini unutmak. Hiç bi şeyi artık kendine istemezsin. Hiç bi şeyi. Ben şu anda bu haldeyim. Ne yapacak olsam, tatile bile gitmek istesem… içimde bir şey geliyor."

Katılımcılardan K6 da K10 gibi anneliğin kendisini unutmasını gerektirdiğini ve anne olmadan önceki kendisiyle nasıl vedalaştığını ağlayarak anlatıyor: "Annelik nedir? Annelik… Mesela ben öyle düşünüyorum ki ben gebe olduğumu anladığım zamandan kendimi bi köşeye bıraktım. Bay bay K6. Yeni bir hayat başlıyor senin için." K6 sözlerine şöyle devam etmektedir: "Ve onun için yana yana yaşıyorum. Annelik bu. Kendini bi köşeye bırakıyorsun, dünyan, alışkanlığın, çevren, her şey çocuğun için olur. Başka bi türlü olur." K6 gebe olduğunu anlar anlamaz kendini ikinci plana attığını ve çocuğunu merkeze aldığını ifade etmektedir. Bu yaklaşım Hays'in açıkladığı yoğun annelik ilkelerinden bir diğerine karşılık gelmektedir. Bu ilke doğrultusunda annelerin çocuklarının gereksinimlerini ve isteklerini karşılayabilmek için çocuğu merkeze almaları gerekmektedir. Çocuğu merkeze almak annenin sadece kendini ikinci plana atmasıyla değil, çoğu zaman çocukları eğlendirmeyi, rahat ettirmeyi ve sakinleştirmeyi de gerektirmektedir.

> "Ne biliim ya şu an çok sıkıldım bi şey yapiim diye kendim için; onu bile ilk önce çocukları düşünüyorum. Tamam; nereye gitsem ki oğlum mutlu olsun, kızım rahat olsun. Bu. Yani hep onlar önde geliyo. Hatta eşime bile anlatıyorum, söylüyorum. Ben eskiden mesela ne biliim yemek seçecektim; hiç kimseyi düşünmezdim. Bi tek kendim ne istiyorum ona bakardım. Şimdi mesela restoranda bile diyorum "tamam bunu sipariş ediim". Neden? Çünkü Aras onu seviyo. Belki bundan da yerse diye." (K10)

Hays'in aktardığı yoğun annelik ilkelerinden biri olan çocuğunun rahatını düşünmek ve onları rahatlatmak görevi K10'un annelik deneyiminin bir parçasıdır. Çalışma kapsamında ortaya çıkan temalarla örtüşmesi bağlamında yoğun anneliğin son yaptırımı kadınları annelikleri üzerinden yargılayarak ve tek bir birey tarafından karşılanamayacak taleplerle baş başa bırakarak anneliğin değerini düşürmektir. Bu önemli bir hususdur çünkü anneliğin başlangıç aşamasından itibaren kadınların bir kısmı önce "fedakârlık" adı altında başlamak kaydıyla zaman içinde kendi taleplerinden, isteklerinden, gereksinmelerinden feragat ederek kendilerini tanımaz hale gelmektedir. Çalışma kapsamında K10 da dahil olmak üzere hangi yemeği sevdiğini artık bilmediğini söylen üç katılımcı bulunmaktadır.

Hangi yemeği sevdiğini bile unutan diğer katılımcılar K2 ve K6'dır. K6: "Bazen unutuyorsun; ben ne yemek severdim, şimdi ne olsa ben çok mutlu olurum ya da şimdi ne yapsam. İlk düşünüyorsun, çocuğu bi parka mesela götürsem, en sevdiğini alsam, o yemeği pişirsem… Hep öyle düşünüyorsun" diyerek her konuda önce çocuğunu düşündüğünü belirtmiştir. K2 ise K6'yla benzer duygular içindedir ve "Mesela hiç kendimi düşünmüyorum, K2 ne istiyor mesela? Ne yemek istiyor? Ne giymek istiyor? Ne güzellik yapıyor falan… O çocuk benim gözümden geçiyor mesela o anda. O parayı onun için harcıyorum" diyerek kişisel seçimlerinden vaz geçtiğini ve kaynaklarını da oğlu için kullandığını söylemiştir.

Yoğun annelikte annelerin çocuklarının zihinsel, fiziksel ve psikolojik olarak istenilen şekilde gelişimini sağlamak için bol miktarda zaman, düşünce ve çaba harcamasını gerekmektedir (Hays, 1996: 8-11). Kısacası annelerin tamamen adanmış olmasını gerektiren yoğun annelik ideolojisi; duygusal açıdan yorucu, emek yoğun ve mali açıdan pahalı uygulamalar talep etmektedir. Bu talepleri karşılamaya çalışan anneler kendilerini unutmak, kendilerinden vaz geçmek inancıyla kendileriyle ilgili basit kişisel kararları bile almaz/ alamaz hale gelmektedirler. Örneğin kısa saç sevdiğini söyleyen K10 kendi saçıyla ilgili kararlarda bile çocuğunu mutlu etmeyi tercih etmiştir:

> Bunda bile kendimi düşünmüyorum, çocuğumu düşünüyorum. Mesela ben hep böyle kısa saç seviyorum ve zaten Antalya biliyosun kısa saç daha rahat. Bir kere oğlum bana söyledi ki "Öğretmenim çok güzel." Neden dedim. "Saçları uzun çünkü." Dedim sen uzun saç mı seviyorsun. Evet. Dedim uzatıcam saçlarımı. Eşim tam ters, bana söylüyor kısa saç sana çok yakışıyo. Yok, oğlum bu saç seviyorsa, boş ver uzasın. O derecede.

Feminist literatürde sıklıkla çalışılan bir konu olan anneliğin, beraberinde pek çok zorluk getirdiği söylenebilir. Bu zorlukların büyük bir kısmı ataerkil yapılar tarafından ataerkil ideolojiler aracılığıyla dayatılmaktadır. Kadın emeğini küçük görerek değersizleştirmeye çalışan bu ideolojiler kadınların kendilerinden vazgeçecek kadar değersiz

olduğu hissini doğurmakta, yoğun annelik kavramıyla açıklanan ideal annelik ideolojileri ise kadınların suçluluk ve yetersizlik hissetmelerine yol açmaktadır. Feminist çalışmalar; anneliğin gerçek değerinin kabul edilmesi hem günlük pratikleri hem de anne psikolojisini zora sokan ideal annelik mitinin yıkılması için çabalayarak anneler için daha destekleyici ve adil bir toplum yaratmayı hedeflemektedir.

Sonuç olarak, annelik tek bir boyutta incelenebilecek bir kavram değildir. Çoğu durumda anneleri güçlendirdiği kadar zorladığı gerçeği göz ardı edilemez. Bu çalışmada 3 katılımcı hariç tüm katılımcılar anneliğin kendileri için ne anlama geldiği sorusuna cevap verirken zorluklardan bahsetmişlerdir. Katılımcılardan elde edilen veriler anneliğin sıklıkla anne olmadan önceki kimliğinle vedalaşmak anlamına geldiğini göstermiştir. Çalışma kapsamında anne olmanın zorlayıcı yanları incelendiğinde anneliğin karşılıksız ve sürekli emek verme, fedakârlık ve bir kendini unutma hali olduğu ortaya çıkmıştır.

4.1.1.3. Çocuk Yaşının Annelik Üzerindeki Etkisi

Çocuk yaşının annelik uygulamaları üzerindeki etkisi, gelişim psikolojisi, sosyoloji ve aile çalışmaları alanlarında yoğun olarak çalışılan karmaşık ve çok yönlü bir konudur. Çocukların yaşlarına göre değişen gelişimsel ihtiyaçları genellikle annelerin bakım ve destek stratejilerinde değişiklik yapmasını gerektirir. Gelişim evrelerine ya da yaşlarına göre çocukların ihtiyaçlarının, taleplerinin ve isteklerinin değişmesi, ebeveynler tarafından yeni ayarlamalar yapılmasını gerektirir. Bu ayarlamalar ebeveynlik tarzları, duygusal destek, disiplin stratejileri ve özerkliğin sağlanması gibi çeşitli boyutlarda gözlemlenebilir.

Çocukların yaşının annelerin deneyimleri üzerindeki etkisi, annenin hem duygusal hem de düşünsel ve fiziksel zorlukları açısından pek çok açıdan değerlendirilebilir. Feminist bir bakış açısı, toplumsal beklentilerin, cinsiyet rollerinin ve yapısal eşitsizliklerin, çocuklarının gelişiminin farklı aşamalarında annelerin deneyimlerini nasıl şekillendirdiğinin eleştirel bir şekilde incelenmesine yardımcı olur. Araştırmanın bu bölümünde çocuk yaşının annelik uygulamalarını nasıl etkilediğine ilişkin farkları anlamak için önce her yaş grubunun ihtiyacına yönelik teorik bir çerçeve sunulmuş ve bu çerçeveye paralel olarak katılımcılardan edinilen veriler aracılığıyla ampirik kanıtlarla desteklenmiştir.

Çocuk yaşının annelik üzerindeki etkisini çalışmak için öncelikle çocukların gelişim dönemlerini sınıflandırmak gerekmiştir. Bu sınıflandırma için Brown ve Beran'ın (2007) "Çocukların Gelişimsel Dönemleri" adlı çalışmasından yararlanılmıştır. Brown ve Beran'a göre 0-2 yaş arası bebeklik dönemi, 2-7 yaş arası erken çocukluk dönemi, 7-12 yaş arası ikinci

çocukluk dönemi olarak tanımlanmıştır. Anneliğin ömür boyu süren bir rol olduğu göz önüne alınarak ergenlik ve yetişkinlik dönemi de çalışmanın kapsamına eklenmiştir.

Tablo 4.1 Katılımcıların çocuk sayısı, çocukların yaşı, çocuğun/ çocukların Antalya'ya göç ettiği yıl kaç yaşında olduğu ve medeni durumu

Katılımcının Kod Adı	Katılımcının Yaşı	Çocuğunun/ Çocukların Yaşı ve Cinsiyeti	Antalya'ya göç edildiği yıl çocukların yaşı	Katılımcının Medeni Durumu
K1	35	12- K/ 7- E	7 / 2	Evli
K2	37	9- E	1,5	Evli
K3	47	23- K	10	Evli
K4	48	25- K	14	Evli
K5	40	13- E / 11- K	9 / 7	Evli
K6	45	20- K	16	Evli (2. eşi)
K7	39	16- K / 10- E	9/ 3	Evli
K8	43	17- K	11	Evli
K9	41	13- E	9	Evli
K10	38	4-E / 7 aylık- K	Antalya'da doğmuşlar	Evli
K11	38	15- E	9	Boşanmış
K12	46	24- K / 11- E	14 / 1	Evli
K13	38	14 (Erkek), 11 (Kız), 11 (Kız)	14 (E) 1 yaşında İkizlere hamile	Boşanmış
K14	39	3 (Kız)	Antalya'da doğmuş.	Evli
K15	38	8 (Kız)	6 aylık	Boşanmış

4.1.1.3.1. Bebeklik Döneminde Annelik

Yaşamına anneye tam bağımlı olarak başlayan ve anne karnında büyüyen bir bebeğin anneyle bağının ilk kopuşu doğumla birlikte kordonun kesilmesiyle başlamaktadır ve bu aşamada bebek artık gözle görülen, dokunulabilen, acıktığını, uykusunun geldiğini ifade eden biri haline gelir. Bu gelişim aşamasından yani doğumdan sonra bebeğin yürümeye başladığı döneme kadar geçen zaman zarfında anneler için genellikle gerek duygusal açıdan gerek fiziksel olarak yorucu olabilen yoğun bir bakım verme dönemi başlamaktadır.

Biri 4 yaşında diğeri henüz 7 aylık iki çocuğu olan K10, bebeklik döneminde anneliğin nasıl geçtiğini şöyle aktarıyor:

> "Oğlum 4 yaşında. O kreşe başladığında ben tam bir toparlandım. Pilatese başladım. Kendime biraz bakiim falan dedim. E sonra kızım geldi. Her şey sil baştan. Eşimin ailesi uzakta, benimki de. Tek başıma bakıyorum. Yani geldi bakıcı filan, değiştirdik 2-3 sefer. Artık vazgeçtik. Dedim ben çalışmıyorum, kendim bakıyorum."

Feminist bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde bebeklik dönemindeki annelik deneyimi kadınları genellikle birincil bakıcı olarak gören geleneksel cinsiyet normları tarafından kalıplara oturtulmaktadır. Kalıplaşmış bu cinsiyet normları sadece çevre ya da aile baskısıyla değil aynı zamanda akademik literatürle de beslenir. Örneğin Bowlby'nin bağlanma teorisine göre çocuğun sosyal ve duygusal gelişimini etkileyen en önemli faktör anne-çocuk arasındaki erken dönemde kurulan bağın niteliğidir (Bowlby, 1969: 28). Aynı şekilde Ainworth da bebeklerinin ihtiyaçlarını her zaman karşılamaya hazır ve duyarlı annelerin bebeklerinin duygusal açıdan olumlu sonuçlar vereceğinin altını çizmektedir (Ainsworth, 1979).

Hochschild, *The Second Shift* adlı çalışmasında anneliğin meşakkatini iki temel boyutuyla ele almaktadır. Bunlardan ilki çalışmasına da adını veren "ikinci vardiya" kavramıdır ve kadınların genellikle ücret karşılığı yaptıkları çalışmanın ardından üstlendikleri ücretsiz ev içi emeği ifade etmektedir. Çalışmanın diğer boyutu ise annelerin doğal ve içgüdüsel olarak çocuklarına nasıl bakacağını bilmeleri gerektiğini varsayan toplumsal annelik içgüdüsü varsayımının, özellikle ilk yıllarda suçluluk ve kendinden şüphe duyma duygularını artırdığına işaret etmesidir (Hochschild, 1989: 157-162). Bu kültürel baskı, fiziksel yorgunluk gerçeğiyle birleştiğinde annelik daha zorlayıcı bir deneyim haline gelmektedir.

4.1.1.3.2. Erken Çocukluk Döneminde Annelik

Çocukluğun bu dönemi 2-7 yaş arası çocukları kapsamaktadır ve yaşamının ilk iki yılını daha kapalı bir çevre ve daha düşük yoğunluklu bir çevresel etkileşimle geçiren bebek için yeni bir dönemin başlangıcını işaret etmektedir. Unutmamak gerekir ki çocukların geçirdiği her evreden anneler de geçmekte ve bu da anneliğin son derece dinamik ve değişken bir rol olduğunu göstermektedir. Sözlü iletişim kurma, sosyal yeterliliğini artırma ve yürüme gibi yeni becerilerle donanan çocuk, bu dönemde her şeyden önce sosyal hayatta daha fazla özerklik kazanmaktadır. Çocuk kreşe başlama yaşına geldiğinde sadece çocuğun değil annenin de hayatında değişiklikler olmaktadır. K6'nın çocuğu şu anda 20 yaşında olsa da sosyal çevresinin ilk olarak kızının erken çocukluk döneminde nasıl değiştiğini şöyle anlatıyor:

> "Ama çocuk olduktan sonra çocuğa göre karar veriyorsun. Benim çocuğumun kreş ya da okul zamanından sonra benim çevrem işten hariç; okullar oldu, kreşler oldu. Onlarla çok buluşuyordum, derneklere katılıyordum. Kızım çok değiştirdi benim çevremi. Kızım 20 yaşına geldi ben hala derneklere üye oluyorum, okullara yardım etmek seviyorum. Öyle benim hayatım." (K6)

Erken çocukluk döneminin son evresi olan 7 yaş ilkokula başlama yaşı olduğu için çocuğun sosyal ortamı yepyeni bir boyut kazanmaktadır. Okulun de çevresel ortama eklendiği bu sürecin yönetimi ebeveynlik işlevine yeni zorluklar getirmektedir. Araştırmanın katılımcılarından K1, K10, K13 ve K14'ün çocukları erken çocukluk dönemindedir. Ayrıca K10 dışındaki tüm katılımcıların çocukları bu dönemden geçmiştir. Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde çocukların yeni sosyalleşme ve okullaşma dönemine girmesi katılımcıların ve ailelerinin hayatını temelden etkileyecek son derece önemli bir dönüm noktasını belirlemiştir. Çalışma kapsamında görüşülen katılımcıların göç kararını almalarında çocukların yaşının belirleyici olduğu ortaya çıkmıştır. Bu K1 neden göç etmeye karar verdiğini söyle anlatıyor:

> "Biz o zaman ki evlendik o zaman göç istedim ama eşim onaylamadı. Biz çocuklar için daha fazla karar verdik. Kızım için. Kızım birinci sınıf başladı orda. Mesela namaz gidiyorlar o zamanda, birinci sınıfta. Zaten bu kız 7 yaşında, namaz ne biliyor yani? Hep böyle devam edecek anladım. Dedim gidiyoruz." (K1)

Çocuğun yeni talep ve beklentilerine karşılık vermeyi öğrenme aşamasındaki annenin çalışma hayatının olması durumunda -doğum izni bitmiş olduğu için- yeni bir çocuk bakım organizasyonunu da yönetmesi beklenmektedir **(**Rullo ve Musatti, 2005: 109).

4.1.1.3.3. İkinci Çocukluk Döneminde Annelik

Arlie Hochschild (1983) tarafından kuramlaştırılan feminist duygusal emek kavramı, kadınların ailelerinin duygusal refahını yönetme yükünü nasıl omuzlamaya devam ettiklerini vurgulamaktadır. Okul çağındaki çocukların anneleri genellikle çocuklarının sadece okul çalışmalarını ve ders dışı etkinliklerini değil aynı zamanda duygusal durumlarını ve sosyal etkileşimlerini de yönetme görevini üstlenerek azalan bakım faaliyetinin yerine artan bir yönetsel faaliyet içine girmektedir (Lareau, 2018: 445).

> "Ben kızım 6 aylık vardı geldim Antalya'ya. O dönem para lazım; hem çalışmak lazım hem bebek hep vaktini ver. Ama şimdi kızım 8 yaşında. Okul işi arttı, toplantisi, arkadaşlariyle birleştirmesi var artık. Evvelden ev ve kreş vardı. Şimdi her şey var sanki. Arkadaşları ne zaman çağırsa hiç hayır demiyorum ki dışlamasınlar. Hem de iş var. Bu da zor yani."

Annelerden beklenen bu yönetim faaliyetleri ve duygusal emek, önemli bir yük olabilir çünkü annelerden her zaman ulaşılabilir olmaları ve çocuklarının ihtiyaçlarına cevap verirken aynı zamanda diğer ev sorumluluklarını da yerine getirmeleri beklenmektedir.

4.1.1.3.4. Ergenlik Döneminde Annelik

Ergenlik dönemindeki çocuklar genellikle daha fazla özerklik ararlar ve tepkisel davranmaya meyilli olabilirler. Bu durum anne-çocuk ilişkisinin dinamiklerinde bir değişime yol açabilmektedir. Bu dönemde, tıpkı çocukları gibi, kadınların annelikleri de yeni bir dönemden geçmektedir. Katılımcılardan K7, K8, K9, K11 ve K13 ergenlik döneminde anneliği deneyimlemektedir. Bu dönemde çocuklarının geçirdiği değişimin kendi anneliklerini de değiştirdiğini ifade eden katılımcılardan K8 duygularını şöyle anlatıyor:

> "Buraya geldiğimizde oğlum daha küçüktü. Onunla daha fazla ilgilenmem gerekiyordu. Şimdi ergenlik döneminde. Hiçbir şeye karıştırmıyor. İzin vermiyor müdahale etmeme. Ailece bir şey yapmıyoruz şimdi. Güzel bir konser var diyelim; bize katılmaz. Çoğu zaman evde yalnız kalmak istiyor. Ben de bu döneme alışıyorum işte."

Pek çok anne bu dönemde çocuklarına daha fazla özgürlük alanı tanıma ve çocuklarına rehberlik ederek destek olma ekseninde gerilim yaşamaktadır. Feminist bir bakış açısıyla değerlendirildiğine çocuğu ergenlik döneminde olan annelerin çifte bir açmazın içine düştüğü görülmektedir çünkü bir yandan yeni dönem annelik rolüne uyumlanmaya çalışan anneden, aynı zamanda çocuğu için duygusal destek ve rehberlik verebilecek konumda olması beklenmektedir (Doucet, 2006).

Şu anda kızı 17 yaşında olan K8, kızının 7. sınıfta yani ergenlik döneminde geçirdiği süreci ve kendisinin bu süreci nasıl deneyimlediğini şöyle aktarıyor:

> "Kızım 7. sınıfı çook zor geçti. Hep okulun kapısında böyle duruyordu "Anne beni eve götür. Anne beni eve götür!" Çok zor bir süreçti. Çok psikolojik, psikolojisi bozuldu bi dönem. Bu bir-iki sene sürdü. Ben ona hep destek oldum "Geçecek anneciiim, alışacaksın." Ben kaç kere okula gittim rehber öğretmenine söylemek için. Ona Arap çağırıyorlardı. "Arap gel, Arap git." Çok üzüldü çocuğum. Ben çok baskı hissettim o dönem."

Annelere yüklenen bu duygusal ve düşünsel zorluğun yanı sıra geleneksel toplumlarda evin temizlenmesi, yemeğin hazırlanması, aile ilişkilerin dengelenmesi gibi konularda annelere yönelik toplumsal beklenti babalara yönelik toplumsal beklentiden daha yüksektir (Doucet, 2006: 142). Bu toplumsal baskı, kadınların anneliğin bu aşamasını nasıl deneyimleyeceğini şekillendirebilir; çünkü çocuklarıyla yakın ilişkileri sürdürme ve aynı zamanda yetkin bakıcılar olarak görülme sorumluluğu annelerin üzerindedir.

4.1.1.3.5. Çocukları Yetişkin Olan Anneler

Çocukları yetişkinlik dönemine giren annelerin elbette artık çocukların bakım ihtiyacını gidermesi gerekmemektedir. Bunun yerini sıklıkla çocuğun iş hayatı, çocuğun geleceğiyle ilgili endişeler, evli olma ya da olmama problemleri almaktadır. Yetişkin çocuğun çocuk sahibi olması durumunda ise adeta bir ömür süren döngü baştan başlamaktadır çünkü özellikle geleneksel toplumlarda çocuk bakımında anneanne ve babaanneler sıklıkla en büyük destekçi olarak görülmektedir. Bu çalışmaya dahil olan katılımcılardan K3, K4, K6 ve K12'nin çocukları yetişkinlik dönemindedir ancak hiçbiri çocuk sahibi değildir. Bu nedenle torun sahibi kadınların bakım döngüsü çalışmaya dahil edilmemiştir. Yetişkinlik dönemindeki çocukların hepsi kız olduğu için bu bölümde özellikle yetişkin kızlar ve anneleri hakkında tartışma yapılacaktır.

Reich (1982), Eichenbaum ve Orbach (1984) gibi feministler ataerkil anlayışın kadınlığa ve anneliğe atfettiği anlamların kadınları kendi duygularına ve kendi deneyimlerine yabancılaşmaya götürdüğünü ileri sürmüşlerdir. Annelerin cefakâr ve şefkatli, kızların ise itaatkâr ve vazifeşinas olmasının norm kabul edilmesini hedeflemek gerçeklikten uzak bir hedef olsa da sonuçları oldukça ağır olmaktadır. Bu varsayımsal hedef hem anneler hem de kızlar için hayal kırıklığı, pişmanlık ya da suçluluk duygularıyla ıskalanmaktadır. Anneler ve yetişkin kızları arasında sıklıkla iç gerilimler yaşanmasına rağmen her iki taraf da duygularını yüzeysel bir sevgi perdesi altında gizlemeyi tercih edebilir. 20 yaşında bir kızı olan ve kızıyla yaşayan K6, kızıyla arasındaki gerilimi şöyle anlatıyor:

> "Sen onun iyiliğini istiyorsun, sadece onu düşünüyorsun. Onun o taraftan gördüğü şeytan gibi bir şey kafasının üstünde. Ona ödev diyor, onu yasaklıyor, bunu istemiyor. Çabalamam sırf onun için. O güçlü olsun diye. 20 yaşına gelmiş, bu senelerde düşünüyor ki her şey kural oldu: geç gelme, onu yeme, o arkadaşın belki iyi değil…Onun gözünde şeytan oluyorsun işte. Bağırsam, kızsam bu sefer de bir pişmanlık arkasından…" (K6)

Anne-kız gerilimini konu alan çalışmaların dışında yetişkin çocuk ve ebeveyn üzerine çapılan araştırmaların çoğu evden ayrılan çocukla ebeveynlerin ilişki sıklığını ilişki kalitesinin göstergesi olarak kabul etmektedir. Her ne kadar çalışmaların odağı ilişki sıklığı olsa da ilişkide karşılıklı destek ve karşılıklı psikolojik yakınlığın önemine de değinilmektedir (Patsdaughter ve Killien, 1990: 41). 25 yaşında olan ve kendi evinde yaşayan kızıyla düzenli olarak görüştüğünü ve kızından önemli ölçüde duygusal destek aldığını söyleyen K4 kendisi İran'da kızı ise Türkiye'de yetiştiği için farklı kodlara sahip olduklarını ve bu konuda kızından destek gördüğünü şu şekilde anlatıyor:

> "Belli bi saatten sonra mesela kız çocuğu dışarda olursa çok tehlikeli. Yani taciz falan filan. Ben İran'da bu kafayla büyümüşüm ki güneş battığı zaman evde olmam lazım. Ama hala da öyleyim. Bir gün kızım bana dedi ki ne yapıyorsun. Hızlıca arabayla eve gidiyorum. Ter boşalmış her yerimden. Dedi amaan karanlık olsun, ne olacak gecikirsek. Çünkü burda büyüdüğü için. Dedi kendine gel." (K4)

Kızının "kendine gel" demesi üzerine çok düşündüğünü söyleyen K4, kızının bir gün "Seni sabaha kadar sokakta tutacağım" dediğini ve hayatında ilk defa nasıl sabahladığını keyifle anlatıyor:

> "Hocaam, sabaha kadar biz… Sabaha kadar! (Gülüyor). Dedi ki kızım, eve gitmiyceksin sen. Bak buranın ne kadar güvenli olduğunu sana göstermek istiyorum. Sahile gittik oturduk denizin, güneşin kenarına. Güneş doğdu, izledik. Bak dedi, gördün mü? Yani kızım beni rahatlatıyor. İşte bendeki o kodlamalar… (K4)

K12 de K4 gibi kızıyla ara sıra gerilim yaşasa da kızına duygusal ve psikolojik destek verdiği kadar ondan da aldığını söylüyor. İran'dan önce ailesiyle İsveç'e göç eden ve sonra bir Türk ile evlenerek Antalya, Manavgat'a taşınan K12, 10 yılını Manavgat'ta geçirdikten sonra ailesiyle birlikte tekrar İsveç'e göç etmiş. Yılın 2 ayını halen kayınvalidesinin evinde Manavgat'ta geçiren K12, 24 yaşındaki kızının ayrı evde yaşadığını ve düzenli olarak görüştüklerini ifade ediyor ve birbirlerine nasıl destek olduklarını şöyle anlatıyor:

> "Diyorum ki sadece İran'dan Türkiye'ye göç etmem olsaydı daha kolay olabilirdi Türkiye. Çok daha kolay olurdu. Ama kızım İsveç yani bu tarafı da gördüğü için çok şeyler ona ters geldi. Hem İran'da hem Türkiye'de başkası ne der düşüncesi çok var. Kadın-erkek eşit olmuyor. Ben bambaşka şeylerle kızımı büyüttüm. Şimdi büyüdü; o bana ben ona hep destek yapıyoruz bu konularda." (K12)

Çocuğun gelişim aşamaları boyunca annelik uygulamalarının evrimi, bebeklikteki son derece yoğun bakım verme yaklaşımından, çocukluk ve ergenlik döneminde bağımsızlığı teşvik etmeye ve öğrenmeyi desteklemeye doğru bir değişimi göstermektedir. Yetişkinlik döneminde ise Ungerson'un (1983) tarafından vurgulanan "birine bakmakla" "birini önemsemek" kavramları arasındaki ayrım belirleyici olmaktadır. Çocukların yaşı büyüdükçe genellikle bakım ihtiyaçları azalırken önemsenme ihtiyaçları artmaktadır. Çeşitli yaş gruplarında yapılan araştırmalar, çocuğun yaşının annelerin duygusal destek, kontrol ve özerklik arasındaki dengeyi nasıl sağlaması gerektiğini ve annelerin çocuğun değişen ihtiyaçlarına uyum sağlamadaki esnekliği, optimal duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimin teşvik edilmesinde merkezi öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Bakım ihtiyaçları yaşla beraber azalsa hatta bitse bile çocuklarla ilgili endişenin hiç azalmadığını ve göçmen anne olunması durumunda bu zorlukların adeta katlanarak arttığını,

yaşanan sorunlara yasal sorunların da eklendiğini söylemek mümkündür. K6, 18 yaşını geçmesi nedeniyle artık kızının hiçbir bakım ihtiyacının kalmadığını ama yerini yeni endişelerin aldığını anlatıyor. Türk vatandaşlığına henüz hak kazanmamış ve oturma izniyle Antalya'da yaşayan K6, kızı 18 yaşını geçtiği için Türkiye'de yaşamasının yasal olmayacağını ve aile olarak Türkiye'de kalmaları için gereken izni alamadığını söylüyor. Bunu anlatırken çok göz yaşı döken K6 yaşadığı süreci şöyle aktarıyor:

> "Sen 18 yaşına kadar çocuğunu, tek çocuğunu bu hayata taşıyorsun. Kendi kökünü koparıyorsun onun daha iyi yaşaması için. Sonra diyorlar ki kızıma sana kimlik vermiyoruz ya ülkene dön ya burda ev alırsın. Ben nasıl kızımı bırakıcam ki gitsin? Anne olduğumdan beri savaşıyorum. Şimdi herkes biliyor ben işkence içinde yaşıyorum. Bu kız İran'a dönse ben ne yaparım? Ben onun özgürlüğü için gelmedim mi buraya!" (K6)

K6'nın deneyiminde de görüldüğü gibi anneler, çocuklarının gelişim aşamaları boyunca sürekli olarak annelik deneyimlerini şekillendiren dış faktörlere maruz kalmaktadır. Feminist teori cinsiyet, sınıf, ırk ve göçmenlik gibi diğer faktörlerin kesişiminin annelerin çocuk yetiştirmenin her aşamasını nasıl deneyimledikleri üzerindeki etkisine vurgu yapar. Örneğin, işçi sınıfından ve farklı etnisiteden anneler genellikle daha belirgin ekonomik ve sosyal baskılarla karşı karşıya kalmakta ve bu da bakım vermeyle ilgili zorlukları daha da artırabilmektedir. Bu anneler, çoğunlukla resmi olmayan destek ağlarına daha fazla bağımlı olduklarından ve orta sınıf annelerle aynı kaynaklara sahip olamayabileceklerinden, daha yüksek bir stres ve sosyal dışlanma duygusu yaşamaktadırlar (Collins, 2022). K6'nın durumunda finansal olarak oturma izni için gerekli olan evi almada yetersiz kalması sadece sosyal dışlanma değil kızının İran'a dönmesi ihtimalini doğurmuştur.

Sonuç olarak, çocuğun yaşı, annelerden yapması beklenen işin türünü ve yoğunluğunu derinden etkilemektedir ancak bir çocuğun sürekli değişen ihtiyaçlarını karşılama görevinin aile içinde tek bir bireye yani anneye yüklenmesi genellikle eşitsizlikleri normalleştiren bir algıya sebep olmaktadır. Feminist bir perspektiften bakıldığında, bu sadece bireysel bir deneyim meselesi değil, toplumsal cinsiyet rollerini güçlendiren daha geniş toplumsal ve kültürel sistemlere derinden gömülü bir konudur. Annelerin çocuğun yaşıyla beraber farklı gelişim aşamalarına uyum sağlamaları ve sürekli değişen sorumluluk alanlarında emek vermeleri gerekmektedir ancak göçmen annelik bağlamında değerlendirildiğinde bu zorluklar katlanarak artmaktadır.

4.1.2. Gelecek Kaygısının Annelikle İlişkisi

Anne olmanın güçlendirici yanları ve anne olmanın getirdiği zorlukları çocukların yaşlarının anneliğe etkisini de inceledikten sonra bu başlık altında anneliğin gelecek kaygısıyla ilişkisine değinilecektir. Çalışma kapsamında katılımcılara direkt olarak anneliğin gelecek kaygısıyla ilişkisine dair bir soru sorulmamıştır ancak katılımcıların tümü görüşmenin herhangi bir aşamasında çocuklarıyla ilgili kaygılarını dile getirmişlerdir. Anneler; yaşadıkları coğrafya, sahip oldukları ekonomik koşullar ve kültürel ya da sosyal altyapıları ne olursa olsun çocuklarının güvenliği, sağlığı, fiziksel, duygusal, sosyal ve akademik gelişimi, kariyeri ve refahı gibi konularda ortak bir kaygıyı paylaşmaktadırlar.

Anneliğin ortak paydalarından biri olan kaygı motifi anne olmanın getirdiği zorluklardan biri olarak görülebilir fakat bu kaygıyı doğru anlamak ve yorumlamak annelerin endişelerini gidermeye yardımcı olabileceği gibi anne-çocuk arasındaki bağın güçlenmesine katkı sağlayabileceği için kıymetlidir. Katılımcılardan K9, K2 ve K15 anne olmanın kendileri için ne demek olduğu sorusuna cevap verirken çocuklarıyla ilgili kaygılarını dile getirerek gelecek kaygısının annelikle doğrudan ilişkili bir kavram olduğunu doğrulamaktadırlar. K9 anneliği kaygı üzerinden tanımlamıştır çünkü K9'a göre bir anneyi anne yapan şey çocuğunun nazik, çalışkan, saygılı, dersleriyle alakadar olan ve doğru ilgi alanlarına yönelmiş bir kişi olmasıdır ve çocuğu ergenlik döneminde olan K9 bu konulardaki endişesini şöyle aktarmaktadır:

> "Aaa… Anne olmak… Bir insanı normal yani kibar, çalışkan bir insan. Başkalarına saygılı, derslerini yapan, anladınız yani. Hayatını iyi yönde harcayan biri. Bunu yetiştirmektir. Benim bu konularda çok endişeliyim, öyle olmak zorundayım. Oğluma doğrusunu gösteriyorum, onun da anlamasını istiyorum. Dediğime uymasını… Hiç işe yaramıyor." (K9)

Anneliğin kendisi için ne anlama geldiği sorusuna "kaygı" cevabını veren bir diğer katılımcı K15'tir. "Şimdi kızım 8 yaşında. Okulda olsa, uyuyo olsa fark etmez. Hep fikrimde. Ben babası almasın benden diye benden geçtim ya. Gebeyim öğrendiğimden beri hep kaygı oldu bende. Yine de anne olmak hep endişe etmek bence. Hep kaygılanırsın çocuun için." diyerek anneliği endişeli ve kaygılı olma hali olarak anlamlandırmaktadır. K15, kaygıyı yoğun olarak güvenlik ve sağlık boyutunda deneyimlemektedir. 8 yaşındaki kızı yaşı itibariyle yalnızca okula gitmek için annesinden ayrı kalmaktadır. Kızı okuldayken kızını düşünen ve okula başına neler gelebileceğini kurgulayan K15, kızı kendi yanındayken de kaygısının azalmadığını, uyurken bile kızına bir şey olacağı endişesini taşıdığını anlatmaktadır. Bu kaygının bir kısmı ataerkil annelik ideolojisinin aygıtlarıyla beslenmektedir.

Duygusal anlamda çocukları için zaten kaygılı olan annelerin kaygı düzeyleri toplum ve devletin kurumları aracılığıyla artırılmaktadır. Toplum tarafından çocuğun hastalığı, fiziksel kusuru, davranış bozuklukları gibi olumsuz durumlarda annenin suçlanması sıradanlaşmış bir davranış kalıbıdır. Devletin anneleri baskılama kurumlarının başında ise özellikle okul ve hastaneler gelmektedir. Okullarda davranış bozukluğu olan ya da uyum sorunu yaşayan çocukların sorunları tartışılırken sıklıkla anneler sorunların sebebi olarak gösterilmektedir. Bir çocuğun kaza geçirmesi ve hastaneye kaldırılması ya da çocuk ölümü gibi durumlarda annelere düşüncesizce sorular sorulması standart bir uygulamadır (Illingworth, C. M. ve Illingworth, R. S., 1984: 383). Çocuklarının uyum sağlayamaması, davranış bozukluğunun olması, kaza geçirmesi hatta hayatını kaybetmesi durumunda anneyi mercek altına almak anneler üzerinde ayrıca bir baskı ve endişe kaynağı olmaktadır. K2 bu konudaki endişesini şöyle aktarmaktadır:

> **“**Hatta senin çocuk 9 yaş olursa, sen hep onu düşünüyorsun: “Acaba o nasıl yaşıyor? Onun durum iyi mi?” Bir anne olmak bir insanı sürekli düşünmek sanki. Onun durumu iyi mi, iyi değil mi, neye ihtiyacı var? Ben ona katılmıyorum; insan kendi ihtiyacını inkâr ediyor ya da mahvediyor mesela. Çocuğun başına bir hal olsa… Ben bunun sorumlusuyum. O sorumluluk çok canım. Ben bunu istemiyorum.” (K2)

K2, zaten anne olarak üstlendiği sorumluluğun ve sahip olduğu kaygının üzerine Illingworth’ün çalışmasında değindiği gibi bir de toplum ve devlet tarafından inşa edilmekte olan annelik beklentilerini eleştirerek “O sorumluluk çok canım” demektedir. Çocuğun okullaşma dönemine girmesinden sonra kaygısının arttığını ve çocuğu yanında olmadığı zamanlarda da ihtiyaçlarını ve durumunu merak ettiğini dile getiren K2, çocuğunun başına kötü bir şey gelmesi durumunda kendisinin sorumlu olacağını/ tutulacağını dile getirmektedir. K2, bu durumun kendisini mahvettiğini ve böyle bir düzeni istemediğini anlatarak aslında yoğun anneliğe yönelik önemli bir eleştiri yapmaktadır.

Evrensel olarak ebeveynler, çocuklarının eğitimine aktif olarak katkıda bulunma ve çocuklarının öğrenme deneyimini etkileyen karar alma süreçlerine dahil olma fırsatlarını en iyi şekilde değerlendirmek isterler (Smith ve diğerleri, 2020: 522). Aile içinde çocuğun okullaşmasıyla ilgili süreçleri takip etmek yoğun annelik ideolojisinin bir uzantısı olarak genellikle annelerin sorumluluğu olarak kabul edilmektedir. Bu durum genellikle annelerin baskı altında hissetmesine sebep olmakta ve çocuklarının akademik durumu K9’ın durumunda olduğu gibi daha derin bir kaygı kaynağı olarak kendini göstermektedir. K9 kaygısını şöyle dile getirmektedir: “Oğlum iki yıl sonra üniversite olacak. Okulunu çok düşünüyorum. Bugünümü yaşamıyorum bunu düşünmekten.”

Öğrencilerin okul başarısı ile bu başarıya ebeveyn katılımının etkisi arasındaki ilişki incelendiğinde her ne kadar ebeveyn katılımının başarıya olumlu bir etkisi olduğu düşüncesi yaygınsa da ampirik araştırma literatüründe önemli tutarsızlıklar bulunmaktadır. Bu tutarsızlıkların ortaya çıkmasının en önemli sebebi ebeveyn katılımının çok yönlü doğası olarak tespit edilmiştir (Fan, X., Chen, M., 2021: 17). Ebeveyn katılımındaki eşitliksizlik annelerin üzerine büyük bir yük bindirmekte ve anneleri bu sorumluluklar altında yalnızlaştırmaktadır. K1, çocuklarının okul ve kariyer planlamalarının tek sorumlusu olduğu hissiyle kaygısını şöyle anlatmaktadır:

> "Bende düşünme çok var. Yani gerçekten her zaman ben böyle düşünüyorum ne olacak. Çünkü benim çocuklarım için çok daha büyük programım var. Her zaman onları düşünüyorum. İyi okumaları için diyorum ne yapacayim, ne yapmalıyım. Çocuklarım ne iş mesela yapabilir. Öyle evet, çok düşünüyorum." (K1)

Sonuç olarak, annelerin çocukları için kaygı duyması, ebeveynliğin doğasında var olan derin sevgi ve bağlılığın evrensel bir tezahürü olsa da kaygının gerçek kaynağına inmek ve altında yatan sebepleri doğru anlamak daha eşitlikçi bir toplum düzeninin sağlanması için gereklidir. Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların çocuklarıyla ilgili kaygı duydukları alanlar literatüre paralel olarak çocuğun güvenliği, sağlığı, fiziksel, duygusal, sosyal ve akademik gelişimi ve kariyeri olarak tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer bulgusu, annelerin bu konularda çocukların tek sorumlusu olduğunu düşünmeleri ya da hissetmeleridir. Katılımcıların kaygı yoğunluğunda toplumsal yapıların etkisi de görülmektedir. Bu nedenle annelerin kaygılarının doğal özüne indirgenmesinin hem annelerin hem de çocuklarının refahını destekleyen daha iyi bir ortamının yaratılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4.1.3. Kuşaklar Arası Annelik

Anneler, çocuklarının içinde bulunduğu yaş döneminin gerektirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda değişen ve birçok işi bir arada yapmayı gerektiren pek çok sorumluluğu yerine getirmektedir. Gebelikle başlayan bu süreçte kadınların hayatı genellikle dönüşü olmayacak şekilde değişmekte ve tekrar tekrar dönüşmektedir. Genellikle gebelikte beslenme alışkanlıklarını bebeğe göre düzenleyen kadın, sağlıklı bir bebek dünyaya getirmek için aldığı tavsiyelerin en azından bir kısmına hatta çoğu durumda hepsine uyarak ilk değişimini yaşamaktadır. Bebeğin dünyaya gelmesiyle bebeğin beslenme, temizlenme, uyku düzeni gibi ihtiyaçlarını karşılamak için çaba gösteren kadın, bebeğiyle kişisel ve duygusal bir etkileşim süreci içine girmektedir. Ömür boyu sürmesi beklenen annelik süreci kız çocukların anne olmasıyla bir döngü oluşturur.

Bu döngüde anneler ve kızları arasındaki ilişki iki insan arasındaki herhangi bir ilişki olmanın çok ötesinde bir anlam taşımaktadır çünkü bir nesilden diğerine aktarılan toplumsal beklentiler, toplumsal cinsiyet dinamikleri ve aile kurgusu gibi olgular annelerden kızlarına aktarılmaktadır. Dolayısıyla kızların kendi bakış açılarını oluşturmaları, anne olarak benimseyecekleri davranış kalıplarını seçmeleri ya da toplumdaki rolleri gibi önemli konularda anne-kız ilişkisinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Kuşaklar arası annelik başlığının ilk bölümü olan "kültürel aktarım" temasıyla; değerler, dil ve gelenekler gibi kültürel unsurların kadınlar aracılığıyla kuşaklar arası nasıl aktarıldığına ve bu aktarımın katılımcıların kendi kişisel deneyimlerini ve annelik deneyimlerini nasıl etkilediği anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın "öğrenilen annelik" başlıklı ikinci bölümünde ise ataerkil yapıların kuşaklar arası annelik kimliğini nasıl etkilediği ve anneliği annelerinden öğrendiğini söyleyen katılımcıların deneyim ve duygularına odaklanılmıştır.

4.1.3.1. Kültürel Aktarım

Toplum, birlikte yaşama kültürünün karmaşık ve somut bir biçimi olarak kültürü inşa etmektedir. Bireylerin ait olduğu iklim ise aile, toplum ve kültür tarafından işlenmektedir. Her ne kadar toplumsal değerler ve aile dünyanın sürekli hızla değişen düzeninden etkilense de halen toplumsal değerlerin ve kültürün taşıyıcısı olma görevini sürdürmektedir (Kılıçoğlu vd., 2023: 36). Toplumların devamlılığını sağlamakta bir harç görevi gören kültürel aktarım; inançların, değerlerin, geleneklerin ve davranışların bir nesilden diğerine aktarıldığı süreç olarak kabul edilebilir. Tarihsel çerçevede annelerin yüzyıllardır bakıcılık ve çocuk yetiştirme görevlerinde birinci aktör kabul edilmeleri nedeniyle kültürün birincil aktarıcıları olarak hizmet ederek çok önemli bir rol oynadıkları söylenebilir.

Feminist yaklaşımlarda, annelerin kültürel aktarımdaki rolünü anlamak, bu rolün toplumsal cinsiyet rollerine, güç dinamiklerine ve toplumsal beklentilere hangi durumlarda hizmet ettiğini, hangi durumlarda dönüştürücü bir gücü haiz olduğunu analiz etmek anneliğin çok yönlü rolünü derinlemesine incelemek için kaçınılmazdır. Bu çalışma özelinde anneler aracılığıyla kültürel aktarım; dil, değerler ve gelenekler bağlamında çalışılmıştır. Katılımcılardan K1, K12 ve K14 sözel anlatımda ana dilin koruyucusu olarak annelerinden bahsederken, K3 ve K5 annelerini anadilin taşıyıcısı olarak gördüklerini belirtmişlerdir. K4, K5, K7, K8 ve K11 ise gelenek ve değerler bağlamında annelerinin öğretilerini ve bu öğretilerin kendi deneyimlerindeki yansımalarını aktarmışlardır.

Anneler aracılığıyla kültür aktarımının anadili korumak boyutunda görüş bildiren 4 katılımcı bulunmaktadır. Bu katılımcılardan K1'in annesi İran'da yaşamaktadır. Anadili olan

Farsçanın öğrenilmesi konusunda hassas olan K1'in annesi torununun Farsçayı iyi bilmediği için üzülmekte ve bu konudan kızını sorumlu tuttuğu için kızını eleştirmektedir. K1 bu durumun kendisini zorladığını şu şekilde anlatıyor: "Bazen benim annem oğlumla konuşuyor. Diyor neden Farsça bilmiyor. Aklı almıyor annemin. Diyorum "O her zaman okulda. Sabah okula gidiyor, akşama kadar her zaman Türklerle konuşuyor." K1 anadilin çocuklara aktarımı konusunda annesi kadar hassas davranmamakta ve dil konusuna durumsal olarak yaklaşıp günlük hayatta çocuğunun sıkıntı yaşamamasını öncelemektedir.

K12'nin annesiyle anadil aktarımı konusundaki deneyimi K1'inkiyle kısmen örtüşmektedir. Diğer katılımcılardan farklı olarak iki kere göçmenlik deneyimleyen K12, Antalya'da yaşadıktan sonra İsveç'e göç etmiş fakat her sene Antalya'da kısmi zamanlı olarak yaşamaktadır. İki çocuğunun Farsça, Türkçe ve İsveççe konuşabilmesinin büyük bir zenginlik olduğunu şöyle anlatmaktadır: "Gerçekten bu çok zengin bir şey. Hem de dil konusunda. Çünkü mesela benim annem öyle, dilde çok baskı yapıyor. Benim çocuklarım, kardeşimin çocuklar hepsi hem çok güzel Farsça konuşuyorlar hem Türkçe konuşuyorlar" K12'nin ifadesinden, annesinden anadilleri olan Farsçanın çocuklara aktarılması konusunda baskı gördüğünü fakat bu baskının kendi deneyiminde olumsuz bir karşılığı olmadığı için kendisini etkilemediği anlaşılmaktadır.

K1 ve K12'nin durumunda olduğu gibi K14'ün annesi de torununun Farsça öğrenmesini önemsemiş ve kızının yoğun çalışma hayatı nedeniyle torununun hem Farsça öğrenmesi hem de bebeğin bakım faaliyetlerinde ona destek olmak için bebek büyüyene kadar kızının yanında yaşamayı kabul etmiştir. Oturma izni alamadığı için bu planı hayata geçiremeyen K14 ve ailesi, anneanneyi yanlarında çalışan bir bakıcı olarak göstermeyi denemişler fakat bu teşebbüs de olumsuz sonuçlanmıştır. Bu durumda K14, kızına Farsça öğretme sorumluluğunu üstlenmiş ancak o zaman 2 yaşında olan kızının kreşe gitmeden önce Türkçe öğrenmesinin çocuğu için daha önemli ve pratik olduğunu düşünmüştür. K14, kızının dil öğrenme süreçleriyle ilgili görüşlerini şöyle anlatıyor:

> "Konuşuyorum, konuşuyorum ve şimdi Farsçayı %100 anlıyor kızım ama o Türkçe konuştu ilk. Çünkü benim annemin bu durumlarından dolayı artık ben onu okula verecektim ve derdini anlatacaktı. O yüzden de, hani o dönem, ben de biraz daha Türkçe konuşmasını destekledim ama şimdi Türkçeyi tamamladığı için Farsçaya geçtim." (K14)

"Kültürel aktarımda anadilin taşıyıcısı olarak anneler" boyutunda K1, K12 ve K14 temelde anadilin bir sonraki kuşağa aktarımı hakkında başka bir ülkede yaşayan kızlarına tavsiyede bulunmuş, bu tavsiye bazen baskıya dönüşse de her katılımcının bu duruma yaklaşımı farklı olmuştur. K11 ise anadil konusunda bambaşka bir deneyimi dile

getirmektedir. Bir dilde herhangi bir lehçenin ya da alt lehçenin makbul kabul edilmesi ve belirli bölgelerin lehçe ya da alt lehçelerinin makbul kabul edilmemesi, hatta alay konusu olması pek çok ülkede görülen, yaygın bir durumdur. İran'da da böyle bir durumun olduğunu ve kendi yaşadığı bölgenin lehçesinin alay konusu olması sebebiyle annesinin özellikle kendisine "makbul" lehçeyi öğrettiğini söyleyen K11, annesinin kendi lehçesini öğrenmesine izin vermediğini üzülerek anlatmıştır. K11, bir lehçenin üstünlük ya da statü belirttiği inancını benimsemeyerek daha sonra kendi lehçesini öğrendiğini şöyle ifade etmektedir:

> "Ben İran kuzeyden geliyorum. Hazar Denizi. Orda da başka bir dil var ama İran'da şöyle bir durum var, böyle aksanları biraz dalga geçiliyor. Özellikle benim olduğum şehirde. Böyle aksanla dalga geçmek varsa benim şehrin şivesidir o. Annem izin vermezdi konuşmamıza, öğrenmemize. 25'te başladım onu öğrenmeye ben." (K11)

Bu çalışmada anadilin anneler aracılığıyla kuşaklararası aktarımının ikinci boyutu olarak annelerin anadilin taşıyıcısı olması ele alınmaktadır. İranlı kadınlar, köklü bir kültürel mirasa sahiptir ve bu kültürel mirastan, özellikle sözlü edebiyat alanındaki edinimleri, kadınların günlük anlatılarının bir parçası haline gelmiştir. Araştırmadaki görüşmeler araştırmacının Farsça bilmemesinden dolayı Türkçe yapılmasına rağmen tüm katılımcıların kelimeleri adeta resim fırçası gibi kullanıp anlamlı anlatı tabloları oluşturması dikkat çekici bulunduğu için görüşme yapılan K3 ve K5'e bu anlatı becerisinin kaynağı sorulmuştur. Katılımcılar, bu becerilerini annelerine ve İran'ın sözlü edebiyat kültürüne bağlamıştır. K5, "Annem. Annem hep bizimle konuştuu, anlattı, biraz büyüyünce kitaplar verdii. İran edebiyatı neymiş ilk öyle bildim. Sonra kendi oldu böyle ama Türkçem kötü" diyerek daha sonradan edindiği bir dil olmasına rağmen dili nasıl etkin şekilde kullandığını açıklamıştır. K3 ise şu sözlerle düşüncesini aktarmıştır:

> "Buu aslında belki İranlı olmakla ilgili. Bizde edebiyat çok önemli. Kadınlar sırf ilham olmuyor edebiyata; masala, şiire. Kadın şairlerimiz çoktur mesela. (Gülerek ekliyor) Kadın hem yazar hem yazdırır yani. Ama tabii annemden öğrendim konuşmayı. Daha küçükken ninnilerle başladı, sonra hikayeler anlatırdı. Anlam bu oldu bende. Çok memnun oldum siz anlatım için iltifat edince." (K3)

K3'e ve K5'e anlatım güçlerinin çok yüksek ve güzel olduğu konusunda iltifat edilmesi üzerine her iki katılımcı da İran'ın edebi mirasından ve annelerinden edindikleri kültürel aktarımdan bahsetmişlerdir. Kadının hem kalem tutan yani sözü söyleyen hem de kalemi tutturan yani sözü söyleten olduğunun altını çizen K3, kadınların İran edebiyatındaki yerini vurgulamaktadır. *Şehname*, *Vis Ramin, Şirin ve Hüsrev* veya *Binbir Gece Masalları* gibi başyapıtlarda İran'ın kültürünü, değerlerini ve hayal gücünü şekillendirmede kadınların

hayallerinin gücünün etkisi görülmektedir (Noorian, Z. ve Griffith, B., 2024). Bu etki hem edebiyat hem de annelik yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

Efsaneler, masallar ve şiirler gibi annelik yoluyla kuşaklararası aktarılan bir diğer öge de ninnilerdir. Anneler bebekliğin ilk dönemlerinden başlayarak çocuklarıyla ninniler aracılığıyla da iletişim kurmaktadır. K3'ün sözünü ettiği ninniler, "sanatsal yaratıcısı olan kadından ya da anneden ayrı düşünülemez" (Çıblak Coşkun, 2013: 501) ve annenin çocuğuna yalnızca çocuğunun geleceğiyle ilgili dileklerini, hayallerini ve anne sevgisini değil aynı zamanda içinde yaşanan toplumun kültürel ögeleri ve kültürel beklentileri yansıtır (Gedik, 2013: 1121).

Kültürel beklentiler sıklıkla kadınlar aracılığıyla aktarılmaktadır ancak bu beklentiler kadınların cinsiyet rollerini güçlendirebileceği gibi olanaklarını da kısıtlayabilmektedir. Bebekliğin erken dönemlerinde ninniler aracılığıyla başlayan kültürel aktarım, annelerin gelenek ve toplumsal değerlerin taşıyıcısı olmaktan sorumlu tutulmasıyla devam etmektedir. Bu çalışmada K4, K5, K7, K8 ve K11 gelenek ve kültürel değerlerin kendilerine anneleri tarafından aktarıldığını anlatmış ve bu öğretileri kendi annelik deneyimlerine nasıl yansıttıklarını ya da neden yansıtmadıklarını aktarmışlardır. Katılımcıların bu konuda farklı yönelimlerinin olması, kadınların anneliğin ve aktarımlarının genellikle bunaltıcı ve çok kapsamlı olduğunu düşündükleri gibi çocuklu kadınların toplumsal beklentilerle annelik aktarımları arasında bir mücadele alanı olması görüşüyle örtüşmektedir (Maher & Saugeres, 2007:15).

Katılımcılardan K4 ve K5 annelerinin ataerkil toplumsal cinsiyet rollerinin taşıyıcılığını yaparak kendi kültürlerindeki geleneksel öğretileri aktardıklarının altını çizmişlerdir. K4'ün deneyiminde torununun Antalya'da ayrı bir eve çıktığını öğrenen anneanne çok göz yaşı dökmüş ve bu durumu sorgulamıştır. K4 ise annesininkine benzer bir üzüntü yaşasa da kızına bunu yansıtmamış ve güçlü durarak kızına da güç ve cesaret vermeyi tercih etmiştir. Aynı durum için anne ve anneannenin yaklaşımı farklılık göstermiş ve annelikteki kuşaklararası dönüşümün bir örneği şu anlatıyla aktarılmıştır:

> "Mesela kızımın evine ilk gittiğimde çok zorlandım. Ağladım ama içimde ağladım. Güçlü duruyorum ki o gücü de ona geçireyim, o da rahat gitsin. Ama içim böyle, içime taş bastım. Annem İran'da hep ağladı "Nası gider? Nası başka yere geçer?" İran için bu çok çok ilginç bi şey yani senin bi evin var, ortamın var; kızın başka eve geçiyo. Hımm, ne iş yapıyo? Hemen bunlar başlar." (K4)

K5 de K4'ünkine benzeyen bir dönüşüm hikayesi anlatmaktadır. K5, çocukluk döneminde kız çocuklarının baskılanması, izole edilmesi, yalnızlaştırılması ve spor etkinliklerinde yer almaması gibi ataerkil ideolojinin etkisindeki bir anne tarafından zaman

zaman fiziksel şiddet görerek büyütülmüştür. K5, annesinin görüşlerinin ve dolayısıyla davranışlarının yıllar sonra kardeşinin dünyaya gelmesiyle değiştiğini ve annesinin o günleri gülerek inkâr ettiğini anlatmaktadır. K4'ün bazı yönleriyle geleneksel annelikten kopuşu kendi anneliğiyle gerçekleşmişken, K5'in annesi kendi içinde bu değişimi deneyimlemiştir. K5 annesinin dönüşümünü şöyle paylaşmaktadır:

> "Ben çocukkenden annem izin vermiyodu dışarıya çıkmaya. Bunu yapmaa, bunu oynamaa. Mesela ben kuzenlerimle bir gün çok hatırlıyorum futbal oynuyodum. Annem bana dövdü neden kuzeninle futbal oynuyorsun. Anne ne olduu? Teyzen laf ediyor. O ne der de var. Ama şimdi anneme söylüyorum. Annem "hayır, ben demedim ki. O zaman sen başka şey yaptın diye ben böyle dedim (gülerek). Kabul ediyo. Şimdi annem çok değişti. Kardeşim için çok değişti. Çook değişti." (K5)

Geleneklerin ve değerlerin kendisine annesi tarafından aktarıldığını söyleyen K8'in annesine diğer katılımcılardan farklı bir eleştirisi bulunmaktadır. K8 annesinin kendisiyle özellikle erkeklerle kurulan ya da kurulacak olan ilişkiler konusunda doğru zamanda paylaşımlarda bulunmadığını düşünmektedir. Annelerin kızlarına erken yaşlardan itibaren yol göstermenin ve kızlarıyla paylaşımda bulunmanın önemli olduğunu düşünen K8, annesinin en başta eleştirdiği evliliğinden kendisi de memnun değildir. Fakat bunu eksik paylaşım ve geç başlayan öğrenme süreciyle bağdaştıran K8, bu durumdan ders aldığını ve kızında aynı hatayı tekrarlamayacağını anlatmaktadır:

> "Mesela benim annem ben 13 yaşımdayken başladı beni "şunu yapma, erkek budur". Eğitim o zaman aklına geldi. Ben hiçbir şey kabul etmedim o zaman ondan. Yook anne, yok anne. Zaten bana demişti ki "bu adamla evlenme, bu sana göre değil." En küçük yaştan söylemesi lazımdı. Ben annemden ders aldım. Dedim ki benim bi zaman kızım olsa, çocuğum olsa ben ona çok küçük yaştan söyleyeceğim her şeyi. Ben 15 yaşına gelmişim, sen yeni başlamışsın eğitime. O olmaz, ben kabul edemem." (K8)

Annesinin kültürel değerleri aktarmada belirli konularda geç kalmış olduğunu düşünerek annesine eleştirisini yönelten K8'in tersine K11 annesi dahil kimsenin oğluyla arasına girmemesi gerektiği görüşündedir. Oğlunu kendi süzgecinden geçirdiği değerlerle yetiştirmeyi isteyen K11, anneliğine müdahalelerde bulunulduğunu ve uyumlu bir insan olmasına rağmen bu müdahalelere müsaade etmediğini şu sözlerle anlatmıştır: "Yine orda anneliğime müdahaleyi yaşadım. Ama şey değil, bu sadece yemek filan değil. En çok terbiye konusunda. Terbiye konusunda annem zaten çok uğraşıyor ama normalde ben çok herkese tamam tamam diyen biriyim. Ama oğlum konusunda anneme bile izin vermedim."

Özellikle boşandıktan sonraki süreçte ailesinin yanına taşınan ve oğlunun bakımı ile ilgili annesinden önemli ölçüde destek gören K11, değerlerin çocuklara aktarılması

konusunun yalnızca annenin sorumluluğunda olması gerektiğine inandığı için annesinden aldığı desteğin yemek ve bakımla sınırlı kalmasını talep etmiştir. Annesiyle yaptığı konuşmayı aktarırken: "Dedim ki bu benim çocuğum. Bunun terbiyesi benim görevim, hiç karışamazsınız. Onların evinde kaldım boşandıktan sonra ve şuraya gelene kadar 6 sene oldu. Bir kere o konuşmamdan sonra annem oğluma "ne yapıyorsun!" demedi" diyen K11 sözlerini "Şu ana kadar başarılı sanırım kendimi bu konuda" diyerek ve gülümseyerek bitirmiştir.

Sonuç olarak, çalışmanın bu bölümünde kültürel aktarımın dil, gelenek ve değerler boyutlarında annelerin deneyimlerine yer verilmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler doğrultusunda, bir yandan ataerkil normların taşıyıcılığını yapan öte yandan kadınların özgürleşmesi ve bilinçlenmesi için aracı olan iki ucu keskin bir olgunun yani kültürel aktarımın her katılımcıda farklı ve kendine özgü bir yankı bulduğu tespit edilmiştir. Benzer deneyimler yaşayan ve benzer değerleri taşıyan katılımcıların bile yaklaşımlarında görülen çeşitlilik, kadınların kendi durumlarıyla uyumlu ve kendi hayatlarına özgü çözümler bulabildiğini, bazı durumlarda tamamen kabul, bazen de tümden reddetme gücüne sahip olduklarını göstermektedir.

4.1.3.2. Annelik Bilgisinin ve Deneyiminin Aktarımı

Annelik bilgisinin ve deneyiminin annelerden kızlara aktarılması her insanın hayatını doğrudan etkileyen önemli bir süreçtir. Bu süreç zaman zaman dolaysız aktarımı içerse de doğası itibariyle genellikle gözlem ve deneyim üzerinden şekillenmektedir. Annelerinden anneliği gözlemleyerek ya da kendi çocukluk deneyimlerinden yola çıkarak anlamlandırmaya çalışan kadınlar için annelerinin öğretileri sıklıkla karmaşık bir pazarlık sürecine işaret etmektedir. Bu çalışma kapsamında görüşülen kadınların durumunda olduğu gibi kadınlar, bazı konularda annelerini model almayı seçerken bazılarında değişiklik yapmak istemiş, bazıları tümden annesini model alırken, diğerleri o öğretiyi tamamen reddederek kendi annelik motiflerini oluşturduğunu ifade etmiştir.

Katılımcılara anneliği nasıl öğrendiklerine dair bir soru sorulmamasına rağmen çoğu katılımcının "Anne olmak sizin için ne ifade ediyor?" sorusunda kendi anneleri üzerinden de cevap vermeleri ya da görüşmenin tamamı göze alındığında mutlaka kendi annelerinden bahsetmeleri göz ardı edilmeyecek kadar önemli bir bulgudur. Bu nedenle çalışmaya dahil edilen "annelik bilgisinin ve deneyiminin aktarılması" başlığı altında geleneksel annelik ideolojilerinin katılımcıların annelik pratiklerini nasıl etkilediğine, en önemli boyut olarak ortaya çıkan "fedakâr anne" ve "güçlü anne" anlayışlarının katılımcılar için ne ifade ettiğine

ve son olarak katılımcıların annelerinden öğrendiği anneliğin günlük annelik pratiklerine nasıl yansıdığına odaklanılmıştır.

Geleneksel annelik ideolojisinin makbul kabul ettiği "yoğun annelik" olarak adlandırılan ideoloji "iyi" annelerin her şeyden önce çocuğun bakım faaliyetlerinden sorumlu olmasını ve duygusal emeğin yanı sıra para ve zaman gibi kaynaklarını çocuğuna aktarmasını diretmektedir. Ataerkil düşünce yapısından gücünü alan bu ideoloji ayrıca, "daha iyi" anne olabilmenin koşulunu kadının ücretli işini bırakması ya da azaltması olarak belirlemiştir (Hays, 1996). Kadınlara yeterli özgürlük alanı bırakmayan bu annelik tarzının kuşaklar arası aktarılan bir öğretiye dönüşmesi durumunda kadının mağduriyeti azalmadan devam etmektedir.

Anneliği kendi annesinden öğrendiğini söyleyen K2, bu durumun annelik deneyimini nasıl etkilediğini şöyle anlatmaktadır: "Hatta mesela insan evlenmeden önce her şey yiyor mesela. Her şey onun elinden geçiyor ve yiyor. Ama çocuktan sonra her şey değişiyor. Kesinlikle sürekli sürekli yemek hazırlamak lazım, sağlıklı yemek hazırlamak lazım" diyor ve ekliyor "Bir insan olarak, bir kadın olarak kendimin ihtiyaçları var. Alıyorum kendim giyimimi, her şeyimi alıyorum. Ama kesin başka bir insan hep benim ihtiyacıma giriyor. Onun ilgili çekiyorum. Böyle görünce anneden başka da yapmak bilmiyorum."

Anneliği annesinden görerek öğrendiğini söyleyen K2'nin sözü geçen baskın "yoğun annelik" ideolojisiyle kendi ihtiyaçlarının önüne çocuğunun ihtiyaçlarını koyduğu ve kendisi için alış-verişe çıksa bile aklının çocuğuna gittiğini ve onun için alış-veriş yaptığını söyleyerek hem zaman hem de para gibi kaynakları çocuğu için kullandığını ifade etmektedir. Aslında kendi ihtiyaçlarının da farkında olan K2, anne olmadan önce istediği şeyleri yiyebildiğini fakat şu anda 9 yaşında olan oğlu için sürekli sağlıklı yemekler pişirdiğini söyleyerek anneliğin kadınların günlük pratiklerini nasıl etkilediği hakkında bilgi vermiştir.

Yoğun annelik ideolojisinin başat kavramlarından biri kendini çocuğuna tamamen adama kavramıdır. Bu kavram, üstü örtülü bir şekilde gerçek duygusal tatmin vadetse de annelerin psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Yoğun annelik kadınlar için hem fiziksel hem duygusal açıdan son derece yıpratıcıdır fakat sonuç olarak çocukların fedakarlığa dayalı böyle bir annelikten olumlu şekilde yararlanması beklenir. Ataerkil ideolojinin bu beklentisine rağmen yapılan çalışmalar çocukların bu annelik şeklinden genellikle olumlu etkilenmediğini ve bu ideolojik uygulamanın annelerde suçluluk duygusu, stres ve gerginlik yarattığını ortaya koymuşlardır (Gunderson ve Barret, 2017: 993).

Anneliği annesinden öğrenen bir diğer katılımcı K10'dur ve kendisinin fedakâr bir anne tarafından yoğun annelik ideolojisiyle büyütüldüğünü ve bu durumdan nasıl zarar

gördüğünü şöyle anlatmaktadır: “Annem kendisini tamamen bize feda etti ve bunu sürekli bize söyledi. Sürekli self-conscious, sürekli self-conscious olduk bu şeyden. Biz de kendimizi sürekli annemize feda etmek için bir sürü iş yaptık. Yani neler neler yaptık.” Annesinin fedakarlığının altında henüz anne olmadan bile ezildiğini hisseden ve bu nedenle içe kapanık olduğunu söyleyen K10, kendisinin de annesi için çok fedakarlıklar yaptığını bir örnekle açıklamaktadır: “Mesela kendi başıma ev alabilirdim İran’da ama annem kötü olduğu için “yok, evlenmeden önce ben senin tek başına yaşamanı istemiyorum” diye bundan vaz geçtim. Yani çook istediğim kendimden vaz geçtim.”

Genç bir kadının İran gibi geleneksel bir toplumda tek başına bir ev almasının annesini kötü hissettireceği için bu hayalinden vaz geçen K10, annesinin yaptığı fedakarlıkların karşısında kendisinden vaz geçtiğini söylemektedir. Kendisinin de annesi gibi fedakâr olduğunu söyleyen K10, çocukları için neleri feda ettiğini kendi annesinin yaptığı gibi sürekli hatırlatmaktan korkmaktadır. Çocuklarının kendisi gibi içe kapanık olmasını istemeyen K10, içinde bulunduğu bu döngüyü kırması gerektiğinin bilincindedir. K10, kendi annesinden gördüğü annelik modelinden çocuklarının da zarar görebileceği endişesini ve içinde bulunduğu döngüyü kırmak istediğini şu sözlerle paylaşmıştır:

> “Onun için bu durumdan korkuyorum acaba ben de o kadar kendimi hep feda ediyorum, ben de bir gün annem gibi sürekli onlara tek tek anlatacam. Ben bunu yapacağdım sizin için yapmadım, ben bunu da yapacağdım sizin için yapmadım diye bu sefer bunları rahatsız edicem bunlar self-conscious olacaklar. Belki de onlar olmazlar bilmiyorum, belki de ben çok fazla abarttım ama istemiyorum. Yani ben de bir şekilde bunu kendime çözmek istiyorum.”

Cinsiyetçi yaklaşımın annelik üzerindeki baskısını ve annelik deneyimini nasıl olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkarmaya çalışan Maushart, Gunderson ve Barret’in çalışmasıyla aynı paralelde bir sonuca ulaşmış ve annelikte yaşanan duygusal ikilikleri analiz ederken, annelerin idealize edilmiş “mükemmel anne” beklentilerini karşılamaya çalışırken, annelere yönelik yoğun duygusal taleplerin sıklıkla hayal kırıklığı veya suçluluk duygularına yol açtığını ileri sürmüştür (Maushart, 2000: 72). Katılımcılardan K11, fedakâr bir anne olmasına rağmen kendi anneliğini annesiyle kıyasladığı zaman kendisini yetersiz görmektedir. Çocuğu için anne olmadan önceki günlük rutinlerini, sosyalleşme ortamını ve dolayısıyla hayat tarzını bıraktıysa da kendi anneliğini “eski anneler” üzerinden sorgulayan K11 şu sözleri söylemiştir:

> “Yani gerçekten o kadar büyük bence ki… Söz bulamıyorum. Fedakârlık var içinde. Kendinden vazgeçmek var. Tabii ki biz eski anneler gibi değiliz. Yani %100’ümüzü vermiyoruz. Ben de

> vermiyorum. Yani evet sosyal hayatımı filan bütün bunları verdim. Ben de bunları feda ettim ama geçen anneler gibi değiliz.” (K11)

K10’un ve K11’in deneyiminde olduğu gibi K14 de anneliği annesinden öğrendiğini ve fedakâr bir anne tarafından yetiştirildiğini söylemektedir: “Evet, anneliği annemden görmüşüm, öğrenmişim. Benim annem de öyle yaptı yani hani kendisi çok yaşamadığı şey büyük bir ihtimal bizim için çok çabaladı yaptı”. Fedakâr annelerin çocukları olma ortak paydasında K11 ve K14’ün deneyimleri kesişse de K11, annesi kadar fedakâr olamadığı için kendini yetersiz hissederken K14, annesinin bu yanını eleştirmektedir. Annesinin kendi hayatında yaptığı çok şey olmadığını, bunun yerine çocukları için çabaladığını söyleyen K14 “fedakâr anne” modelinin kendisi için olumlu sonuçlar vermediğini çünkü bu annelik modelinin çocuk için bir yük olduğunu düşünmektedir: “Benim annem hep bizi çok ama güçlü yetiştirmeyi çabaladı şöyle bir dezavantajı var. Bunu çocuğu sözel olarak söylemek gerekmiyor bence yani bu bir yük çünkü bana bu yük eklendi.”

Annesinin hep iyi niyetli olmasının yanı sıra çocuklarını güçlü yetiştirmek için sözel olarak da tavsiyelerde bulunması K14 için kendi deyişiyle bir yük olmuştur. Kendi çocuğunun böyle bir yükün altında kalmasını istemeyen K14, “Ben çocuğuma hiçbir zaman sen çok güçlüsün demeyeceğim ama güçlü olması için altyapı olabildikçe oluşturacağım yani uygulamada onu güçlü yapmaya çalışacağım ama sözelde hiçbir zaman onu güçlüsün demeyeceğim” demiştir. İran gibi kadının boşanmasının çok sorunlu olduğu bir ülkede boşanmış bir kadın olarak çocuklarını yetiştiren K14’ün annesi çocuklarının güçlü olmasını istemiş ve bunu da sıklıkla dile getirmiştir. K14, bu durumun kendisi için bir dezavantaj olduğunu düşünmektedir. Her zaman güçlü olması ya da güçlü görülmesi beklenen K14, bunun kendisini yorduğunu ve onun da her insan gibi yorgun olma, bir şeyi yapamama ve bunları söyleme hakkının olması gerektiğini dile getirmektedir:

> “Çünkü bu bir yara bende ve bence birçoğu kadında olabilir ama kesinlikle hiçbirinin annesi bunu kötü niyetle yapmamış ama siz bir zamanda güçsüz olma hakkınız var. O hakkı sizden alınıyor, bir zamanda yapamıyorum, yapamadığım yorgunum veya bunları söylemek çok doğal ve bunu kendinize hak görmemek de çok ağır.” (K14)

Her katılımcıya sorulduğu gibi K4’e de anneliğin kendisi için ne ifade ettiği sorulmuş ve K4 bu soruya cevap verirken diğer katılımcılardan farklı olarak öncelikle kendi annesinden bahsetmiştir. K2, K10 ve K14’ün durumunda olduğu gibi K4 de annesini düşündüğünde aklına ilk “fedakârlık” kavramı gelmiştir. “Kendi annemi mi düşüniim, kendimi mi düşüniim… Zor bir soru bu. Kendi annemi düşünürsem, benim annem böyle çok kendinden

geçti. Çok sacrifice yaptı kendisini" diyen K4'ü diğer katılımcılardan ayıran bir diğer konu ise kendi annesinden gördüğü "fedakâr anne" modelinin kendisini özgürleştirdiğini düşünmesi ve bu nedenle kızını da böyle yetiştirmek istemesidir.

> "Çünkü bana çok bağlıydı ama hiçbir şey demeden benim buraya gelmemi kabullendi. Bu bile çook çok büyük bir sacrifice. Belki de ondandır ben de kızımı öyle büyütüyorum. Onu düşünüyorum. Annemden aldığım bu dersten dolayı kızımı da böyle büyütüyorum ki kendi böyle bağımsız olsun." (K4)

Annelik bilgisinin ve deneyiminin aktarımı alt temasıyla ilgili veriler analiz edildiğinde ortaya çıkan son boyut katılımcıların annelerinden öğrendiği anneliğin günlük annelik pratiklerine yansıması olarak tespit edilmiştir. K10 anneliği annesinden görüp öğrendiğini ve annesini kendi anneliğinde rol model aldığını söylemektedir. K10, annesinin yalnızca fedakârlık, güçlü olma, şefkat gösterme gibi soyut kavramlarla anlatılan özelliklerinden değil aynı zamanda çocuklarıyla oyun oynamaya vakit bulamaması gibi günlük annelik pratikleriyle ilgili bir konudan şu şekilde bahsetmektedir: "Biz girdik bu hayata, bir anne gördük. Tabii ki o bizim rol modelimiz olacak. O bize nasıl davransa biz de onu davranıcaz. Mesela annemiz bizimle çok oynamıyordu. Vakti olmuyordu; 6 çocuğu vardı."

K10, henüz kendisi anne değilken kendi iradesi ve isteğiyle rahatça çocuklarla oyun oynayabildiğini fakat kendi çocukları olduğunda bunu başaramadığını anlatmıştır. Annesinin 6 çocuklu bir ev kadını olduğu göz önüne alındığında oyun oynamak gibi görece keyfi bir aktiviteye fazla zaman ayıramaması beklenmedik bir durum değildir. Oysa K10, kendi ifadesiyle "maddi hiçbir sıkıntı" yaşamamaktadır ve oyun çağında tek bir çocuğu vardır. Annesiyle bu bağlamda aynı deneyimi paylaşmasa da kafasındaki "anne" kodunda çocuğuyla oyun oynamak bulunmamaktadır. Diğer çocuklarla hala oynayabildiğini fakat kendi çocuğuyla oynayamadığını söyleyen K10, içinde bulunduğu psikolojiyi şöyle anlatmakta:

> "Ve ben bekarken nasıl güzel çocuklarla oyun oynuyordum, saatlarca. Herkes bayılıyordu. Şu an kendi çocuklarımla oyun oynayamıyorum. İçimden gelmemekle alakalı değil. Rol modelim annem yani anne olarak yapamıyorum ama annelikten çıkıyorum ya başka çocuklarla yapabiliyorum. Kendi çocuklarıma yapamıyorum. Yani maalesef çok kötü bi psikolo şeyi. Yani ister istemez içimizde var." (K10)

Bu çalışmada anneliği annesinden öğrenen ya da başka bir deyişle kendi annesini anne olarak rol model alan K4 gibi katılımcıların yanı sıra, annesi gibi annelik yapmak isteyen ama yapamadığını düşünen (K11), annesinin annelik şeklini bazı yönleriyle modelleyen bazı yönlerini ise benimsemeyen (K10, K14) görüşlerle karşılaşılmıştır. Bizatihi anneliğin çok boyutluluğunun üzerine bir de kendi annelerinden öğrendikleri annelik uygulamaları ya da

davranışları işin içine girince annelik kavramı ister istemez daha karmaşık bir hal almaktadır. Feminist yaklaşımla değerlendirildiğinde, kuşaklar arası annelik bilgisi aktarımı için kadınların kimliklerini ataerkil cinsiyet kısıtlamalarının ötesinde yaşayabilecekleri ve kendi annelik rollerini yeniden şekillendirebilecekleri bir alan olarak görülmelidir. Böyle görüldüğü takdirde, anne-kız ilişkisi tek boyutlu bir sosyalleşme alanı olmanın dışına çıkarak bir fırsat ve değişim alanına dönüşebilir.

Sonuç olarak, kadınların anne olmayı kendi annelerinden öğrenmeleri, güçlendirici olabildiği gibi sınırlandırıcı da olabilmektedir. Annelerinin üzerinden anneliği öğrendiğini söyleyen katılımcılardan her birinin yaklaşımı yer yer benzerlikler gösterse de farklı olmuştur. Annesini modelleyen, annesini modellemek istemeyen ya da bazı konularda annesine benzemek isteyen ama belli konularda farklı annelik uygulamaları içinde bulunmak isteyen kadınların tümü aslında kendi biricik anneliğini deneyimlemektedir. Kuşaklar arası annelik bilgisinin aktarımı bağlamında değerlendirildiğinde katılımcıların farklı görüşlere sahip olması, annelik rolünün sadece biyolojik bir işlev değil, aynı zamanda kültürel beklentiler ve cinsiyet normları tarafından şekillendirilen sosyal bir yapı olmasıyla ilişkilendirilebilir.

4.2. Göçmen Bir Kadın Olmanın Aidiyet Duygusuyla İlişkisi

Kendi ülkesinden ayrılarak başka bir ülkeye göç eden kişi genellikle göç edilen ülkedeki kültürel, sosyal, politik ve ekonomik faktörlerle karşı karşıya kalmakta ve bu durum göç eden kişinin kimlik ve aidiyet duygusu üzerinde dinamik, değişen ve değiştiren bir etkisi bulunmaktadır. Göç, bu çalışmanın öznesi olan İranlı kadınların kimlik ve aidiyet duygularına ilişkisi bakımından her katılımcı için ayrı ve kendilerine özgü bir deneyim olsa da katılımcılar birden fazla kimliğin kesiştiği bir noktada birleşmiştir. Çalışmanın bu bölümünde göçmen kadınların aidiyet alanları nasıl oluşturdukları, köklerinin korudukları, vaz geçmeyi tercih ettikleri ya da vaz geçirildikleri yönlerinin neler olduğu ve yeni bir ülkede yaşamlarını şekillendirirken güçlerini nasıl kullandıklarını anlamak hedeflenmiştir.

Çalışmanın ikinci teması olan göçmen bir kadın olmanın aidiyet duygusuyla ilişkisi için alt temalar sırasıyla sosyal ve duygusal bağlamda aidiyet, kimlik bağlamında aidiyet, kamusal alanda aidiyet, özel alanda aidiyet ve değer yargıları, dini pratikler ve kültür bağlamında aidiyet başlıkları altında incelenmiştir. Sosyal ve duygusal bağlamda aidiyet alt teması kapsamında öncelikli olarak katılımcıların göç etme sebebi, göç kararının kim tarafından alındığı ve bundan sonra başka bir göç planlarının olup olmadığı aktarılarak aidiyet kavramını tartışmak için bir zemin oluşturulmuştur. Çalışmada ortaya çıkan alt temalar ana hatlarıyla göç motivasyonu, sosyal ağlar, dil, ruhsal sağlığı, kimlik, öz algı, aile içi

dinamikler, ulusötecilik, çalışma hayatı, değişen toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel korumacılık ve din boyutlarıyla tartışılmıştır.

4.2.1. Sosyal ve Duygusal Bağlamda Aidiyet Duygusu

Bu çalışma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların göç nedeniyle aidiyet duygularının öncelikli olarak sosyal ve duygusal bağlamda etkilendiği tespit edilmiştir. Bu alt temanın boyutları göç motivasyonu, dil, sosyal ağlar ve psikolojik faktörler olarak belirlenmiştir. Hedef ülkenin dilini bilmek göçmenlerin anlamlı bağlar kurmasını ve kaynaklara erişmesini sağlayarak sosyal aidiyet anlamında önemli bir köprü görevi görürken, dil engelleri izolasyona yol açabilmekte ve aidiyet duygusunu engelleyebilmektedir. Öte yandan güçlü sosyal ağlar kurmak duygusal destek sağladığı gibi kültürel uyumu da teşvik etmektedir. Bunların yokluğu veya kırılganlığı ise yalnızlık ve yerinden edilme duygularını şiddetlendirerek göçmen kadınların psikolojik durumunu etkilemekte ve bu durum; kaygıya, depresyona ve kaybolmuş bir kimlik duygusuna yol açabilmektedir. Göç motivasyonu açıklandıktan sonra alt temaların diğer boyutları özel alana aidiyet ve kamusal alanda aidiyet başlıkları altında tartışılacaktır.

4.2.1.1. Göç Motivasyonu

Bu araştırmada katılımcılara neden göç etmeye karar verdikleri, bu kararı kimin aldığı ve yeniden bir göç planlarının olup olmadığı sorulmuştur. Geist ve McManus çalışmalarında göç motivasyonu hakkında bilgi edinmenin göç sonrası sonuçları doğru anlamlandırmak için önemli bir kaynak olduğunu vurgulayarak göç eden kişinin medeni durumunun, cinsiyetinin ve çocuk sahibi olup olmadığının duygusal ve sosyal aidiyet duygusu üzerinde belirleyici olduğunu vurgulamışlardır. Aynı çalışmada, göç eden kişinin bekar olması durumunda cinsiyetin önemli olmayabileceğini fakat evli erkekler ve kadınlar arasında belirgin farklar olduğunu, çiftin çocukları varsa bu farkın daha da belirginleştiği belirtilmiştir (Geist ve McManus, 2012: 215). Bu araştırmanın katılımcılarının tamamı anne olduğu için sosyal ve duygusal aidiyet çok katmanlı bir yapı olarak ortaya çıkmıştır.

15 katılımcıyla yürütülen bu çalışmada katılımcıların 8'i göç motivasyonu olarak çocuklarının geleceği ve eğitimini göstermiştir. K10 ve K14 Antalya'ya göç ettikleri zaman çocuk sahibi olmadıklarını dile getirmiş, K2 ise eşinin ailesinin Antalya'da yaşaması nedeniyle hasta olan eşinin bakımını daha kolay gerçekleştireceğini düşündüğü için göç etmeye karar verdiğini ifade etmiştir. K6, K11 ve K15 İran'da boşanmış bir kadın olarak yaşamanın ve çocuk yetiştirmenin getirdiği zorluklar nedeniyle göç kararı aldıklarını ifade

etmişlerdir. K9 ve K4 için ise İran'daki politik ortamın hayatlarını yaşanmaz hale getirmesi temel göç motivasyonları olmuştur. Geist ve McManus'un çalışmasına paralel olarak bu çalışmada da göç eden kişinin medeni durumunun, çocuk sahibi olup olmadığının ve cinsiyetinin göç sonrası deneyimini doğrudan etkilediği tespit edilmiştir.

Bu araştırmanın katılımcıları göç kararı alma sebeplerini açıklarken göç teorilerinin çizdiği çerçeveye paralel cevaplar vermişlerdir. Göç teorilerinin temel aldığı göç motivasyonu konusunda literatürde gerçek bir uzlaşı olmasa da göç kararının itici gücü olarak; eğitim, politik baskı, daha iyi bir hayat standardı, iş imkanları ve iklimsel değişiklikler ön plana çıkmaktadır (Berry ve Sam, 1997). Araştırmanın katılımcılarının İran'dan yasal yollarla göç eden kadınlar olması sebebiyle iklimsel değişiklikler hiçbir katılımcının göç sebebi değildir. Öncelikle, Black ve arkadaşlarının altını çizdiği gibi, çevresel ve iklimsel değişiklikler özellikle çevresel bozulmanın geçim kaynaklarının kaybıyla ilişkili olduğu durumlarda göç için önemli bir itici güç olarak ortaya çıkmaktadır (Black vd., 2011: 448) ve İran özelinde iklimsel değişiklikler göçü tetikleyecek boyutta değildir. Ayrıca, "iklim mültecileri" kavramı uluslararası jargonda yerini her ne kadar almış olsa da göç bağlamında yasal tanınma sınırlı kalmaktadır ve bu araştırmanın tüm katılımcıları yasal yollarla göç etmiştir.

İnsan hayatının her alanını etkileyen varoluşsal bir değişim anlamına gelen (Castles, 2003: 22) göç etmek gibi son derece önemli bir karar genellikle bireylerin tek başına aldıkları bireysel bir karar olmaktan ziyade; kaynaklarını çeşitlendirmek, riski yönetmek ve daha iyi hayat koşullarına sahip olmak için geliştirilen bir hane halkı stratejisi olarak değerlendirilebilir (Stark ve Bloom, 1985: 173). Bu nedenle araştırma kapsamında katılımcılara göç etme motivasyonlarının ne olduğu sorusuyla birlikte göç kararını kimin aldığı da sorulmuştur. Bekâr olan katılımcılar dışında katılımcıların tamamı göç kararını aileleriyle beraber aldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan K3, göç kararının kim tarafından ve neden alındığını şöyle ifade etmektedir: "Eşimle beraber karar verdik göç etmeye. Mecbur hissettim ben açıkçası. İran'da 20-25 bölüme kız öğrenci alımını durdurdular. Benim kızım var. Ne yapacak? Ben bu haberi duyar duymaz karar verdim gitmeye".

İranlı kadınlar, devletin ideolojik rejiminden kaynaklanan bir baskı altında yaşamakla birlikte eğitim alanında son derece ileri bir konuma sahiptirler. İran'da üniversiteye giren erkek oranı %35 iken kadın oranının %65'e ulaşmasıyla birlikte devlet 2006 yılından itibaren kadın öğrencilerin alabileceği dersler ve üniversite tercihleri konusunda düzenli olarak yeni kısıtlamalar getirme gereği duymuştur (Esfahani, M. K., 2014: 48). Esfahani'nin *İranlı Kadınlar: Bir Adım İleri İki Adım Geri* adlı çalışmasında değindiği gibi kadınların emek vererek ve çalışarak elde ettikleri üniversiteye giriş hakları dahi devlet eliyle düzenli olarak

kısıtlanmaktadır. K3 ise okul çağında olan kızının ve arkası gelmeyen kısıtlamaların kızının geleceğine olacak olası etkilerinden kaçmak ve kızının temel bir insan hakkı olan eğitim hakkından özgürce yararlanabilmesi için ani bir kararla Antalya'ya göç etmiştir. Zaten İranlı kadınların göçünde etkili olan nedenlerden biri İran'da kadınların eğitiminin kısıtlanması ya da engellenmesidir (Lotfı & Porsuk, 2021:1050).

Göç etmeye eşiyle birlikte karar verdiğini söyleyen K3, aslında bunun keyfi bir karar olmadığını, göç etmeyi bir zorunluluk olarak gördüğünü söylemektedir. K3'ün göç etme motivasyonu çocuğunun eğitimi olarak gözükse de, çocuğunun başka bir ülkede eğitim almasını istemesi İran'daki rejimin kız çocuklarının eğitiminde ayrımcı bir politika gütmesine dayanmaktadır. Dolayısıyla kız çocuğunun eğitiminin olumsuz etkileneceği düşüncesi aslında politik baskının bir ürünüdür. Bu nedenle K3'ün göç motivasyonu hem daha iyi bir eğitime ulaşma hem de politik baskıdan uzaklaşma isteği olarak değerlendirilebilir. Çok benzer bir durumda olan K5, "Evet, ilk Türkiye'ye geldik. Eşimle karar verdik gelmeye. Çocuklarımız eğitim için geldik. İran'da nasıl olsun!" diyerek İran'daki rejimin çocukların eğitim hayatlarını olumsuz yönde etkilediğini ve göç etme kararının bu durumun sonucu verildiğini ifade etmektedir.

Çocuklarının eğitimi için eşiyle birlikte göç etme kararı alan bir diğer katılımcı ise K7'dir. "Valla hem ben, hem eşim; ikimiz karar verdik. İran durumu gördük ve anladık ki artık yaşayamıyoruz burada. Her şey çok karışıık. Okullar öyle… Sonuç göremiyorduk." diyerek K3 ve K7 gibi İran'daki rejimin çocuklarının eğitim hayatı için uygun olmadığı düşüncesiyle göç etme kararı almıştır. "Çocuğumuz, o tarihte 10 yaşındaydı. Çocuk çok zekiymiş. Ben onun için daha fazla eğitim istiyordum." dedikten sonra öfkeli bir tonlamayla "Onun için daha fazla eğitim, daha başaracağı bir hayat, daha mutlu istiyordum çocuğumu. Ama orada eğitim ne demek? Sadece Kuran ya da çok çok ağır matematik ama çocuk mutlu değil" diye isyan duygularıyla duygularını aktarmıştır. K7'nin çocuklarının eğitimine dair doğal istekleri İran'da karşılık bulamamış ve çocuklarının potansiyellerini siyasi kısıtlamalara maruz kalmadan kullanabilecekleri ve hem akademik yönden başarılı hem de mutlu olacakları bir yer arayışına girmiştir.

İran'daki eğitim konusunu dans ve spor dersleri üzerinden de açıklayan K7, "Mesela kızım için dans önemli. Çünkü o çok iyi dans yapıyor. Lisansı da var. Burada lisans çıkardılar onun için. Ve de küçük oğlum var. Onun da futbol lisansı var şimdi. Başarılar, zekiler, burda oldu." diyerek kızının ve oğlunun dans ve spor alanlarında lisans alabilmesinin bile İran'da mümkün olmadığını ve bu lisansları ancak Antalya'da alabildiklerini dile getirmektedir. Kızının İran'dayken de dans etmeye hevesli olduğunu ve bunun yasak olması sebebiyle kızına

evinde gizli gizli dans dersleri aldırdığını anlatan K7, “İran’da öyle. Gizli gizli. Normal şeyler bile gizli gizli, evde… Dans ama kızlarda böyle, gizli gizli de olsa yapabilir. Ama erkeklerde başka. Hiç dans yapan erkek görmedim ben İran’da.” diyor ve şimdi kızının Antalya’da kızların ve erkeklerin beraber dans dersleri aldığı bir kurumda eğitim gördüğünü sevinçle ekliyor.

K3, K4, K5 ve K7 İran’daki rejimin getirdiği baskının ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığının çocuklarının eğitimi üzerindeki olumsuz etkisini bertaraf etmek için göç kararı alırken katılımcılardan K11, “Gerçeği mi söyliyim? Bir anda. Türkiye’ye hiç gelmemiştim önceden. Sırf İran’dan gitmek için en yakın yola seçtim. O da Türkiye’ydi.” K11, boşanmış bir kadın olarak İran’da yaşamanın zorluklarına yıllarca göğüs gerse de artık ergenlik çağına gelen oğlunun o ortamda büyümesini istemediği için, ani bir kararla komşu ülke olması sebebiyle Türkiye’ye adeta kaçtığını şu sözlerle anlatmıştır: “Ben İran’da 12 sene önce boşandım ve boşanmış bir kadın için İran çok zor. Çocuğum büyüyodu. O ortamda büyütmek istemedim. O fikirlerle… Bir de gerçekten çok, çok zorlandım…”

“Aslında ben karar vermedim yani benim başıma geldi. Çünkü eşimle tanıştım. Âşık olduk, evlenmeye karar verdik. Türkiye’de tanıştık. Ben tatile geldim İstanbul’a; orada tanıştık.” diyerek Antalya’ya neden taşındığını anlatan K10 dışındaki katılımcıların tamamı göç etmeye karar verme sebeplerini açıklarken ya da yapılan derinlemesine görüşmelerin çeşitli yerlerindeki anlatılarında İran’daki rejimin oluşturduğu baskıdan söz etmiştir. Siyasi rejim baskısının en belirgin göç sebebi olarak ortaya çıktığı bu çalışmanın bulguları literatürle örtüşmektedir. Göç literatüründe bireylerin ülkelerinden ayrılmasına yol açan en önemli sebeplerden biri savaş, zulme varan siyasi baskılar ve dolayısıyla insan haklarının ihlali olarak değerlendirilmektedir. İçinde bulunduğumuz göç çağında her ne kadar bireylerin göç etme sebepleri farklılık gösterse de bu çalışma özelinde göç hareketlerinde siyasi baskının çok önemli bir itici güç oluşturduğu söylenebilir.

Göç literatüründe en önemli göç sebeplerinden biri olarak kabul edilen siyasi baskılar, savaş ve insan haklarının ihlali sayısal verilerle de desteklenmektedir. Örneğin Suriye İç Savaşı 21. yüzyılın en büyük göç hareketliliğini tetikleyerek 2022 yılına kadar 6,8 milyondan fazla Suriyelinin göç kararı almasına neden olmuştur (UNHCR, 2022). Yine aynı rapora göre 2022 yılı sonu itibarıyla dünya genelinde 108,4 milyon kişi zulüm, çatışma, şiddet, insan hakları ihlalleri ve kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylar sonucu zorla yerinden edilmiştir. Zolberg ve arkadaşlarının belirttiği gibi, çağdaş dünyada zorunlu göçün en güçlü nedenlerinin başında devletlerin çöküşü, iç savaşlar, insan haklarının ihlali ve rejim baskısı gelmektedir (Zolberg vd.: 1989: 12).

Çoğu durumda göç kararı verirken bireylerin ve ailelerin ekonomik koşullarını iyileştirme isteği en önemli itici güçlerden biri olarak kabul edilmektedir. Çünkü ekonomik eşitsizlikler göç etme motivasyonları arasında sıklıkla gözlemlenen önemli bir itici güçtür. Neoklasik ekonomi teorisi göç etme motivasyonları arasında son derece yaygın olarak yer bulan ekonomik sebepleri göçün başat sebebi olarak göstermektedir. Bu teoriye göre bireyler göç kararı alırken öncelikli olarak gelirlerini maksimize etmek için daha kuvvetli işgücü piyasası olanaklarına sahip olan bölgeleri tercih etmektedir (Todaro & Smith, 2020: 370). Ülkeler arasında ücret farklarının olması ve işgücündeki arz-talep dengesizlikleri göçün ekonomik olarak temellenebilecek bir kavram olduğu görüşünü desteklemektedir. Bu çalışma özelinde ise bazı katılımcıların ekonomik koşullarında ve kariyerlerinde önemli kayıplar vereceklerini bilmelerine rağmen göç ettikleri ortaya çıkmıştır.

> "Okulumu, üniversitede öğretmenlik yaparken bıraktım. Bir karar verdim ve buraya gelmem 25 günde oldu. 25 gün içinde her şeyi bıraktım. Yolda biletimi aldım, o kadar bıkmış duruma geldim. Üniversiteden anaokula taşındım. Şu an anaokulu öğretmeniyim. Hayatımı baştan kurdum. Yapabiliyorum ama biraz zor. Yaşımdan dolayı da daha zor ama mecbur." (K11)

İran'daki siyasi baskılardan yorulan ve yeni bir nesil olarak umudu olan oğlunu devletin direttiği değil, kendi inandığı değerlerle büyütme arzusu taşıyan K11, bir aydan daha kısa sürede kendisini hiç tanımadığı bir ülkede bulmuştur. İran'da üniversitede çalışan bir akademisyen olmasına rağmen şu anda Antalya'da bir anaokulunda öğretmenlik yapmaktadır. İlerleyen yaşına ve İran'daki ekonomik koşullarını Antalya'da sağlayamamasına rağmen göç etmiştir. Katılımcılardan K4 de K11 gibi İran'da sahip olduğu ekonomik koşullara burada sahip olamayacağını bilmesine rağmen göç etmeye karar vermiş ve bu konudaki duygularını şöyle aktarmıştır:

> "Şimdi bizim açıkçası ordaki konfor alanımız burayla karşılaştırılamaz. Ordaki benim evim lüks dairelerden, bilmem şeyin taşı bembeyaz mermer… Siyah çizgisi olmayan. Ara bul, ara bul. Dünyalarca para harca… Eşimin arabası ayrı benim arabam ayrı… Öyle bir konfor hayatta yaşıyoduk." (K4)

İran'da ekonomik olarak son derece refah koşullarda yaşayan ve bu refahın sağladığı zevkle döşenmiş bir ev, daha iyi bir araba gibi lükslere sahip olduğunu belirten K4 bu konforlu hayattan neden vazgeçtiklerini "Biz Azeriler şey deriz 'altın kaba kan kusmak' gibi. Yani evet çok konfor bi hayatımız var ama mutsuzuz. Mutsuz olmanın da gerek yok dedik." diyerek özetliyor. İran'da doktor olan, üniversitede ders veren ve varsıl bir hayat süren K5 de K4'ün durumunda olduğu gibi daha iyi ekonomik koşullardan ve daha da önemlisi mesleğinden vazgeçerek göç kararı aldığını üzülerek şöyle dile getiriyor: "Arkadaşlarım hep

söylüyorlar ki sen neden oraya gittin, buradaydın, işin vardı, üniversitede ders veriyordun, çok yüksek bir iş ve hayat. Ama ben burda ev hanımı."

Katılımcılara neden göç kararı aldıklarının sorulduğu bu çalışmada aynı katılımcının bu soruyu yanıtlarken birçok göç etme sebebi sıralayabildiği gibi görüşmenin herhangi bir aşamasında yeni bir göç motivasyonundan da bahsedebildiği gözlemlenmiştir. Hatta Kx'in durumunda olduğu gibi ilk olarak dile getirdikleri göç nedeni ile görüşmenin başka bir bölümündeki anlatıları tezat oluşturabilmektedir. Bu durum, göçmenlerin göç etme eylemini göç ettikten sonra da gerekçelendirmeye devam etmesiyle açıklanabilir (Faist, T., 2000:37). Bu nedenle katılımcıların İran'dayken İran'dan ayrılma nedenleri ve Türkiye'de yaşarken eklenen nedenleri bir bütünsellik içinde değerlendirmek ve katılımcıların göç etme nedenlerini nasıl anlattıklarının da onları göçmen olarak tutan nedenlerle birlikte anlaşılması gerekmektedir.

4.2.1.2. Katılımcıların İran ve Türkiye'ye Hissettikleri Bağın Aidiyet Duygusuna Etkisi

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların İran'a olan bağlarının ve Türkiye ile kurdukları bağın aidiyet duygusuna etkisi tartışılmaktadır. Göçmen grupların anavatanlarıyla yeni ülkeyle kurdukları duygusal bağların aidiyeti nasıl etkilediğini anlamak, kapsayıcı politikalar geliştirmek ve toplumsal uyumu teşvik etmek adına son derece önemlidir. Göç deneyimi doğası gereği bireylerin anavatanlarına karşı hislerle yeni ülkeye duyulan hislerin karmaşık bir hale gelebildiği ve bireylerin duygusal ve sosyal hayatlarını doğrudan etkileyen bir unsurdur. Bu nedenle görüşmeler esnasında katılımcılara İran ile nasıl bir bağları olduğu ve Türkiye ile nasıl bir bağ kurdukları sorulmuştur. Temel bir insan ihtiyacı olan aidiyet duygusu, göçmen gruplar için sıklıkla anavatana duyulan özlem, köklerine ve kültürüne bağlılık, yeni ülke için duyulan umutlar, kaygılar ve alışma süreçleriyle karmaşık bir yapıya bürünmektedir. Bu duyguların etkileşimi, uyum süreçlerini ve genel aidiyet duygusunu önemli ölçüde etkilemektedir (Vertovec, 2009: 23).

Bu araştırma kapsamında görüşülen katılımcılardan K1, K2 ve K10, ailelerinin İran'da olması sebebiyle bir bağlarının olduğunu, öte yandan hali hazırda yaşadıkları şehir olan Antalya ile güzel bir bağ kurduklarını dile getirirken K3, K4, K5, K6 ve K7 anavatanlarına sevgi duymaktadır. K8, K9 ve K12 İran'a karşı herhangi bir bağ hissetmediklerini belitmiş, K11 ise ülke sevgisinden vazgeçmek zorunda kaldığı için duygu karmaşası yaşamaktadır. K14 ve K15 ise ülkelerini çok sevmelerine rağmen oraya ait hissedemediklerini üzüntüyle aktarmıştır. Katılımcılar Türkiye ile kurdukları bağ konusunda da farklı görüşler bildirmişlerdir. K9 ve K12 Türkiye ile derin bir bağları olmadığını söylerken K4, K5, K14 ve

K15 kendilerini Türkiye'ye ait hissettiklerini ifade etmişlerdir. K2 ve K11 ise gittikleri her yere alışabileceklerini, bu nedenle Türkiye'de bir aidiyet sorunu yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Etnik kimlikler kaçınılmaz sonuçlar değil, bireylerin her türlü kişisel kaynağını ve kırılganlıklarını kapsamak suretiyle kendilerini içinde buldukları sosyal, yapısal, kültürel ve tarihsel durumları yorumlama, anlama ve bunlara yanıt verme çabalarının karmaşık ürünleridir (Rumbaut, 2005: 142). Dolayısıyla kişilerin kendilerini ait hissettiği kimlik kişinin etnik kimliğiyle doğrudan bağlantılı olabileceği gibi bambaşka bir kimliğe evrilebilme gücüne de sahiptir. Bu çalışmada elde edilen bulgular Rumbaut'nun görüşüyle genel olarak aynı paraleldedir ve katılımcılar anavatanlarına herhangi bir bağ hissetmeyenler, sosyal çevre ve aile nedeniyle anavatanlarına bağlılık duyanlar, politik nedenlerden ötürü ülke sevgileri ellerinden alınmış gibi hissedenler, kendilerini tamamen Türkiye'ye ait hissedenler ve herhangi bir ülkeye aidiyet duymadıklarını ifade edenler olarak çeşitlilik göstermektedir.

İran'a olan bağını "Benim canımm, kalbimm. Annem! Ama maalesef… Toprağım, her şeyim" diyerek gözyaşları içinde anlatan K5, Türkiye ile bir bağ kurdunuz mu sorusuna "Çook, çok. Hem de nasıl çok" diyerek cevap vermiştir. Antalya'dan başka bir yerde yaşamayı düşünmediğini belirten K5, anavatanını çok sevmekle beraber değiştiremeyeceği koşullardan ötürü çok sevdiği ülkesinden ayrılmış olsa da yeni ülkesiyle de güzel bir bağ kurmuş ve burada olmaktan memnuniyet duyduğunu ifade etmiştir. K5 gibi K6 da İran'a olan bağını nasıl tanımlayacağı sorusuna ilk önce ağlamaktan cevap verememiş, daha sonra yine ağlayarak "Nasıl… O hissi söylemek olur mu? Olmaz ki" demiştir. Sözlerine "Köküm orda zaten. Ailem orda. Ama çocuğum, kız çocuğum için" diye devam eden K6, Türkiye ile de güçlü bağlar kurmuş ve kendisine yeni bir vatan bulduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir: "Başka ülke yok. Artık burada inşallah. Başka bi yere gitmeyi hiç düşünmem."

"Çok seviyorduk Antalya'yı. Kızım için en güvenli, en yakın İran'a, kültürümüze, kendimize…" diyen K6'nın Türkiye'den başka yaşayacak bir ülke olmadığı görüşünün temelinde anavatanının kültürüne yakın olmakla beraber özellikle kız çocukları için en azından eğitim bağlamında bir ayrımcılıkla karşılaşmayacağı düşüncesi ve daha önceden de bildiği Antalya'nın güvenli bir şehir olduğu fikri yatmaktadır. K6 ile benzer bir görüşü paylaşan K7, İran'a olan bağı ile ilgili soruya başka bir soruyla yanıt vermiştir: "Bir zaman bir değerli kolye, altın bir kolye kaybetmiş miydiniz?" İran'ı altın bir kolyeye benzeten K7, kolyesinin kaybettikten sonra neler hissettiğini ve kolyesini kimin aldığını da sözlerine ekliyor: "Bazı zamanlar onu çok özlüyorum. Ama kaybettim onu; artık yok. Hırsız geldi, onu aldı". K7, Türkiye'yi hırsızlık olayından sonra bulduğu gümüş kolye olarak görmektedir.

“Türkiye benim için o altının yerine geçen gümüş diyebilirim. Onu seviyorum ve kullanıyorum. Keyifli. Çok seviyorum onu” diyen K7, tıpkı K5 ve K6 gibi anavatanına derin bir sevgi duymakta fakat bu derin bağın devlet rejimi tarafından koparıldığını, köklerinden ayrı düşse de alıştığı iklimde ama koparılmadan yaşayabileceği bir toprakta yaşamaktan memnun olduğunu ifade etmektedir. Azeri kökenli olduğu için kendisini zaten Türk bilen K4 ise İran’a olan bağını anlatmaya önce eşimin verdiği yanıtı aktararak başlamıştır: “Eşim diyor ki İran annem, Türkiye eşim. İkisini de çok seviyorum”. K4, eşinin bu cevabını şu sözlerle açıklamaktadır: “Köküm çünkü İran. Ondan kopamıyorsun ne kadar istesen de. Anne gibi. O bizim hayatımızın gerçeği”. K4 eşinin Türkiye’yi eşi olarak gördüğü için ondan ayrılabileceğini fakat İran’dan asla ayrılamayacağını da belirtmektedir.

İran’a büyük bir sevgi duysa da eşinin aksine, kendisini Türkiye’ye ait gören K4, “Biz İran’ı da seviyoruz ama Türkiye’yi bambaşka görüyorum. Biz Atatürk aşığıyız. Asıl buraya gelmemizin nedeni de o” demiş ve Türkiye’yle bağının derinliğini şu sözlerle ifade etmiştir: “Oğluma dedim ki beni Alanya’ya defnedin. Yani öyle düşün, o kadar çok seviyorum burayı”. İki sene önce babasını kaybetmesine rağmen üç senedir İran’a gitmediğini söyleyen K4, “Ben oranın sokağını falan özlemiyorum. Güzel aslında, çok güzel ama tek özlediğim şey annem” diyerek güzel ülkesinin güzel sokaklarını, ahlak polisinin ve devletin kadın düşmanı politikalarından güç alan kişilerin özlem duyulmayacak bir yer haline getirdiğini sözlerine eklemiştir. Bu görüşleri nedeniyle eşinden “Sen hemen kestin attın” eleştirisi alan K4, bu konudaki sözlerini “Kestin attın değil. Kesip atmak değil. Ben şimdiyi yaşamayı tercih ederim” diyerek sonlandırmıştır.

Anavatanlarıyla olan bağlarını hem sevgi hem de acı üzerinden tanımlamak için aynı kelimeleri seçen K3 ve K14, “Benim yaram” sözleriyle ifade etmişlerdir. Bu küçük ifadenin arkasında büyük bir hayal kırıklığı bulunmaktadır. K7’nin altın kolyesinin çalınma benzetmesinde olduğu gibi K3 ve K14’ün de ifadeleri köklerinden zorunlu bir şekilde koparıldıklarını ve geri dönüş umudu taşımadıkları için de anavatanlarının içlerinde bir iç sızısına dönüştüğü görüşü bulunmaktadır. K3, Türkiye’yi “Burası benim küçük yuvam” diye tanımlarken, K14 Türkiye ile çok sıkı bir bağ kurduğunu şöyle aktarmaktadır: “Ben Türkiye’yle bağ kurdum tabii. Eşim Türk, çocuğum burda doğdu büyüyor. Ben burada çalışıyorum” diyor ve ekliyor “Geçenlerde işyerinde arkadaşlarla konuşurken arkadaşlar beni durdurdular, dediler ki sen artık Türk oldun. Sadece vatandaşlık değil yani”.

K14, en sevdiği arkadaşlarının, babasının ve kardeşinin İran’da olduğunu söyleyen K14, “İran benim için hep anavatanım kalacak” dese de hemen ekliyor: “Ancak kendimi orayı ne kadar ait hissediyorum. Ondan emin değilim”. İran’daki evine gittiği zaman iyi hissettiğini

söyleyen K14, “Ama biliyorum, oradan gene çıkmam gerekiyor. Ben artık buraya ait değilim” diyerek aslında yarasının kabuğunu kaldırmakta ve çok sevdiği anavatanına karşı aidiyet duymamanın acısını dile getirmektedir. K15 de K14 gibi anavatanını sevmekte fakat oraya aidiyet hissetmemektedir. “İran’ı hatırlamak istemiyorum. İran beni aldatan sevgilim” diyen K15’in benzetmesi çalınan kolye ve yara benzetmeleriyle “aldatılmışlık” ortak paydasında birleşmektedir. Katılımcılar kendilerine ait olan ve bireylerin kimlikleri üzerinde direkt etkisi olan aidiyet duygularının devlet ideolojisi tarafından yok edilmeye çalışıldığını anlatırken, bir daha oraya dönme umutları yüksek olmasa da K14’ün dediği gibi “Tahran, her zaman kalbimde olan, sevdiğim ve kötü bir şey olduğuna bana dokunan…” yer olarak kalmaktadır.

Hatırlamak gerekirse katılımcılardan K3, K4, K5, K6, K7 ve K14 anavatanları olan İran’a derin bir sevgi duyduklarını ifade etmiştir. Hatta katılımcılardan K4, K5 ve K6 bu soruyu cevaplarken gözyaşlarına hâkim olamamıştır. Öte yandan, yine aynı katılımcı grubu içinden K3, K4, K5 ve K14, kendilerini tercih ederek geldikleri ülke olan Türkiye’ye ait hissettiklerini dile getirmişlerdir. K6 ve K7 Türkiye’ye dair bir aidiyet hissinden bahsetmese de her iki katılımcı da Antalya’da yaşamaktan son derece memnun olduklarını ve buradan ayrılmayı kesinlikle düşünmediklerini belirmiştir. Anavatanlarına sevgiyle bağlı olan bu katılımcıların Türkiye ile benzer bir bağ kurmuş olmaları tezat gibi gözükse de literatürle tutarlıdır. Araştırmalar, anavatanlarına bağlılık duygusunu koruyan göçmenlerin ev sahibi ülkeye de güçlü bir bağlılık geliştirdiğini göstermektedir. Bu duygulara sahip olan göçmen grupların daha yüksek yaşam memnuniyeti ve daha büyük bir aidiyet duygusu hissettiği saptanmıştır (Amit ve Bar-Lew, 2015: 958).

Katılımcılardan K8, K9 ve K12, İran’la herhangi bir bağlarının olmadığını ifade etmiştir. K9 ve K10 Türkiye ile de bir bağ kurmamış olduklarını ifade ederken, K8 Antalya’da huzur bulduğunu ve bu nedenle Türkiye ile daha sıkı bir bağı olduğunu anlatmıştır. K8’e İran’la olan bağı sorulduğunda “Babam” demesinin üzerine, daha önceden görüşülen katılımcıların verdiği metaforik cevaplar düşünülerek “İran benim babamdır mı diyorsunuz?” diye sorulmuş ve K8 gülümseyerek, “Yok, gerçek babam. Yani İran denildiğinde babamı hatırlıyorum. Vefat etmiş” cevabını vermiştir. İran’la başka bir bağının bulunmadığını söyleyen K8, bu durumu çocukluğunda yaşanılan İran-Irak Savaşına, gençliğini yaşayamadan genç yaşta evlenmesine ve kapalı bir çevrede yetişmesine bağlamaktadır. “İran’da bir şey yapamadım. Eğlence falan yapamadım. Bir şey yaşamadım: çıkma, etme, otur. Bir anım yok ki orayla” diyerek anavatanı hakkındaki duygusunu anlatmıştır.

Çocukluğunu savaşa, gençlik yıllarını kendisini mutlu hissetmediği bir evliliğin gerekliliklerine, kendisinin seçim hakkı olmaksızın, teslim etmiş olan K8, Türkiye ile olan

ilişkisini “Burada bağ kurdum çünki kendim seçtim, kendim beğendim” sözleriyle anlatmış ve yeni ülkesiyle şu şekilde iletişim kurduğunu ifade etmiştir: “Burada toprakla konuştum, kâinatla konuştum, herkesle konuştum. Sevdim. Huzur yaptım”. K4’ün durumunda olduğu gibi K8 de kendisinin olmasa da eşinin İran’a çok bağlı olduğunu ve bu derin sevginin ve bağlılığın sebebini şu sözlerle açıklamıştır: “Mesela benim eşim, kızım çok seviyorlar, çok fazla onların sevgisi. Eşim erkek olduğu için çok iyi memleket orası”. Eşinin İran’a bağlılığını İran’daki rejimin kadın düşmanı ve erkek yanlısı duruşuyla açıklayan K8, İran’ı “erkek tarafı bir memleket” olarak tanımlamıştır.

Katılımcılardan K9, K8 gibi İran’a derin bir bağ hissetmemekle birlikte, K8’in tersine, Türkiye ile de anlamlı bir bağ kurmadıklarını ifade etmişlerdir. K9 kendisinin duygusal bir insan olmadığını söyleyerek sözlerine başlamış ve “İran’ı hiç özlemiyorum. Belki 10 yıl sonra…” demiştir. İran’a bir özlem duymamasının sebebini “orda herşey o kadar karışık ki. Biliyorsunuz, politik konular nedeniyle… Sadece kaçmak istedim, kurtulmak” diyerek açıklamıştır. “Biraz huzur, biraz özgürlük için. Bu nedenle göç ettik zaten” diyen K9, Türkiye ile de bir bağ kuramadığını ve bunun sebebinin Türkiye’yi hedef ülke olarak görmemesinden kaynaklandığını şöyle anlatmıştır: “Aaa, buraya da yok. Burada sabit değilim. Geçici olduğunu düşünüyorum. Belki seneye başka yerdeyim.” Antalya’da kurduğu yaşamın geçici olduğunu düşünmesi Türkçe’yi öğrenmesinden, kurduğu ilişkilere kadar hayatının çoğu alanını etkilemiş olduğu için K9, göç literatürüyle paralel olarak her iki ülkede de yaşam memnuniyeti ve aidiyet duygusu hissetmemektedir.

Katılımcılardan K12, K9 gibi ne İran’a ne de Türkiye’ye derinden bağlı olmadığını söylemiştir. K12, bu çalışma açısından diğer katılımcılardan iki açıdan farklılık göstermektedir. Öncelikle K12, on sene Manavgat’ta eşinin ailesiyle kaldıktan sonra İsveç’e göç etmiş ve artık Antalya’da yarı zamanlı ikamet eden tek katılımcıdır. İkinci olarak, çalışmada gerçekleştirilen diğer görüşmelerin aksine, K12 ile herhangi bir görüşme önceden planlanmamış, kendisiyle tesadüfen İsveç’te, eşinin Türkçe olarak “Ölmek istiyorum!” demesi üzerine samimi bir şekilde tanışılmış ve görüşme hemen orada sözlü onamın kaydedilmesiyle başlatılmıştır. K12’nin eşi İsveç’te yaşadıkları için her ne kadar gece-gündüz dengesini kuramadığı hayatı “Ölmek istiyorum!” diyerek protesto etse de K12, yarı zamanlı da olsa İsveç’te yaşamaktan son derece memnun olduğunu aktarmıştır. İran’la ilişkisini “Öyle akraba, bir şey yok. Bir teyzem var. Bağım yok” diye tanımlarken, benzer şekilde Türkiye için de “O da eşimin ailesi” sözleriyle özetlemiştir.

K1 ve K10 İran’la kurdukları bağı ailelerinin İran’da yaşamasına bağlamış, Türkiye’yi ve özellikle Antalya’yı sevdiklerini ve burada yaşamaktan memnun olduklarını ifade

etmişlerdir. Her iki katılımcı da ne İran ne Türkiye için coşkulu ya da duygu yüklü ifadeler kullanmış, diğer katılımcılarda; ağlama, duraksama, öfke gibi duygulanımlar gözlenirken bu katılımcılar sorulara içten fakat mesafeli yanıtlar vermiştir. K1 İran için "Ben İran'ı seviyorum. İran da Türkiye gibi çok güzel. Ailem de orda yani" demiş ve Türkiye için de aynı paralelde bir cevap vermiştir: "Türkiye çok güzel, ben Türkiye de çok seviyorum. Antalya özellikle yani". Eşiyle bazen başka bir ülkeye taşınmayı konuştuklarını ve konuşmanın hep "Antalya kadar yoksa oralar ne yapaceğiz" diyerek bittiğini gülerek anlatmıştır. Antalya'nın güzel olduğunu, aradığı her şeyi bulduğunu ve rahatının yerinde olduğunu söyleyen K1, özel bir bağdan bahsetmese de Antalya'da yaşamaktan memnun olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcılardan K2, İran'a olan bağının ne olduğunu önce halen İran'da yaşayan ailesi ve arkadaşları üzerinden tanımlamış ve onlar için üzüldüğünü dile getirmiştir. Bu duygusal bağlardan bahsettikten sonra "mesela eev, ya da bazı yemekler, ya da sokaklaar, havaa, her şey…" diyerek daha kapsayıcı bir bağı dile getirmiştir. Sözlerini "İnsan üzülüyor ama oraya dönmek de istemiyorum" diyerek tamamlayan K2, İran'daki devlet rejiminden kaçmış ve Türkiye'ye Amerika'ya taşınmak üzere transit ülke olarak göç etmiştir. Ancak eşinin sonradan ortaya çıkan ciddi sağlık sorunları için daha önce Türkiye'ye göç eden eşinin ailesinden destek alacağı düşüncesiyle bu süre uzamış, arkasından gelen vize problemleri nedeniyle de K2 Antalya'da yaklaşık 7 sene geçirmiştir. Türkiye'yi hedef ülke olarak düşünmemiş olması nedeniyle bu ülkeyle kurduğu bağı önce "Aslında insan nereye gelir, orda bağlandım hissediyor. Mesela dil, sokaklar, kültüür…" sözleriyle açıklasa da zamanla bu genel yaklaşımın özel olarak Türkiye'ye daha kuvvetli bir bağla bağlandığını şu sözlerle anlatmıştır: "Sokaklar, alış-veriş, insanlaraa, kültüre, her şeye, heer şeye bağlanıyorsun. Yavaş yavaş insan kendini buralı hissediyor. Sanki burada doğdu ya da burada büyüdü."

15 katılımcının desteğiyle yürütülen bu çalışmada K10 dışındaki tüm katılımcılar anavatanlarıyla olan bağın niteliği ne olursa olsun İran'da yaşanan politik gerginlikler, erkeklerin lehine sistemli ayrımcılıklar ve ülkelerinde yaşanan özellikle kadınlara ve kız çocuklarına yönelik baskı unsurlarından bahsetmiş ve yine aşık olup evlenmesi nedeniyle Antalya'ya taşınan K10 dışındaki tüm katılımcılar devletin baskısından kurtulmak için anavatanlarını terk etmişlerdir. Katılımcılara göç motivasyonları sorulduğunda çeşitli cevaplar vermiş olsalar da İran'la olan bağlarını tanımlarken 14 katılımcının bu konuya dolaylı ya da dolaysız olarak değinmesi anlamlıdır.

Çalışmanın bu bölümünde ortaya çıkan bir diğer anlamlı sonuç ise katılımcıların tamamının anavatanları ile sahip oldukları bağ ile Türkiye ile kurdukları bağ arasında pozitif korelasyon olmasıdır. Başka bir deyişle, anavatanıyla kuvvetli bağları olan katılımcılar

Türkiye ile de kuvvetli bağlar kurarken, anavatanına bağı kuvvetli olmayan katılımcıların Türkiye ile kurdukları bağ da zayıf olmuştur. Ayrıca, katılımcılardan 12'sinin evli olduğu bu çalışmada görüşmede sorulmamış olmasına rağmen, 4 katılımcının eşlerinin anavatanlarına olan bağdan bahsetmesi ve eşlerin tamamının anavatanlarına katılımcılardan çok daha kuvvetli bir duyguyla bağlı olması düşünülmeye değer bir konudur.

Son olarak, göç çalışmaları kapsamında yapılan araştırmaların da işaret ettiği gibi göçmenler ne önceki kimliklerini ne de anavatanlarına olan kültürel yakınlıklarını kolayca terk etmemektedir. Bu durum göçmenlerin yeni toplumda kolektif ve bireysel kimliklerinin yeniden inşası için son derece önemli bir temel oluşturmaktadır. Bu nedenle anavatanlarına bağı kuvvetli olan katılımcıların Türkiye ile kurdukları bağ da güçlü olmuştur. Ancak unutmamak gerekir ki, kimlik ve aidiyet bağlantısı etnik köken bağlamıyla sınırlı kalmayan, kapsayıcı bir konudur. Kimlik kavramını, 'ötekiyle karşılaşmanın bir sonucu' olarak tanımlayan Burgat'ın (2023:21) görüşü doğrultusunda aidiyet duygusunun kapsamının daha da genişlediği söylenebilir. Aidiyetin yeni tanımlarından biri 'diğeriyle ilişki kurma isteği ve kültürde yetkinlik kazanma' kaygısıdır (Hannerz, 1990: 239). Bu aidiyet tanımları bireyleri özgürleştirirken özellikle ulusötesi göç bağlamında devletleri ulusal kimliğin tanımlayıcısı olma rolünden uzaklaştırmaktadır.

4.2.2. Kamusal Alanda Aidiyet

Bireylerin iletişimlerini de kapsayan sosyal ortamların oluştuğu ve bireysel kimliklerin toplumsal olarak ifade edildiği alan olarak tanımlanan kamusal alanın (Habermas, 1991), toplumsal cinsiyet çalışmaları açısından kapsamı biraz daha genişletilerek bireylerin özel alanlarının yani evlerinin dışına adım atar atmaz başladığı kabul edilmektedir. Antalya'da yaşayan İranlı kadın göçmenlerin kamusal alandaki aidiyet duygusunu göç öncesi ve sonrası olarak karşılaştırmalı bir şekilde ele alan bu bölümde hem yeni olanaklara kavuşan hem de yeni zorluklarla mücadele eden İranlı kadınların kamusal alandaki hareket alanlarını ve aidiyet duygularını nasıl yeniden şekillendirdiklerini anlamak hedeflenmiştir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde İran'daki teokratik devlet ideolojisinin özellikle kadınlar üzerinde tahakküm kurduğu yapı ile göç sonucunda Antalya'da ulaşılan nispeten demokratik ve çoğulcu bağlamda bulunan olanaklar ve zorluklar tartışılmıştır.

Özel ve kamusal alan arasındaki ilişki özellikle İran bağlamında kırk yılı aşkın bir süredir tartışılmakta ve İran halkını ideolojik olarak ayrıştıran "muhafazakâr" gruplar ile "reformist" gruplar arasındaki çatışmanın da temelini oluşturmaktadır (Adelkhah, 2004: 228). Özel olanın politik olması gibi kamusal olan da özel olandan tümden ayrı olmaması; aksine

özel ve kamusal alanların zıt kutuplar olmaktan ziyade bir sürekliliğe işaret etmesi sebebiyle bu çalışmadaki katılımcıların kamusal alandaki deneyimleri hayatlarının her alanına sirayet ettiği için bu çalışmanın her temasında yer almıştır. Özellikle 1979 devriminden sonra İran'daki kamusal alan düzenlemelerinin cinsiyetçi, din temelli ve ahlaki kodlara dayandırılması ve bu kodların kadın katılımını, görünürlüğünü ve haklarını tehdit etmesi (Shirazi, 2001), bu araştırmadaki katılımcıların temel sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde tekrara düşmemek amacıyla katılımcıların hem İran'daki hem de Türkiye'deki kamusal alan deneyimleri değerlendirilerek farklı alt temalara da yer verilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada K10 dışındaki tüm katılımcılar İran'daki kamusal alanda yaşadıkları zorluklardan, baskıdan ve ayrımcılıktan bahsetmiştir. Temel olarak ahlak polisi ve hicap gibi kadının kapanmasını şart koşan uygulamalardan zarar gördüklerini ifade eden katılımcıların rahatsızlık duyduğu ikinci alt tema ise kamusal alan ve özel alanın etkileşim dahilinde bir süreklilik olarak görülmesinin yanı sıra kamusal ve özel alanın bazı yönleriyle son derece keskin çizgilerle ayrılması olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan K2, K3, K4, K6, K7, K8, K11, K13 ve K15 İran'da kamusal alanda özellikle kadına yönelik baskı ve şiddetin kendilerini ikiyüzlü hissetmelerine yol açması sebebiyle özdeğerlerine ve benliklerine bir saldırı olarak nitelendirmişlerdir. İran'da evlerinin dışındaki yaşam deneyimlerini anlamayı hedefleyen sorulardan "maske takma ve ikiyüzlü" olma zorunluluğunun özsaygılarına olan yıkıcı etkisinin sıklıkla tekrar eden bir alt tema olarak çıkması araştırmanın önemli bir bulgusudur.

"Ama biliyor musun o tarafta baskı o kadar çok ki mecburen %100 değişmelisin. Belediyeye gidiyorsun %100 K6 değişmeli. Partiye gidiyorsun başka" diyen K6, her ortamda başka bir insanmış gibi davranmak zorunda olmasının kamusal alandaki yoğun baskıdan kaynaklandığını ifade etmiştir. K6, bu durumun İran'da bir kere bulunmuş olan kişiler tarafından bile kolayca fark edildiğini Fransa'da yaşayan Türk asıllı bir yazar olan dostuyla olan bir anısını anlatarak açıklamıştır. Yazar dostunun İran'daki kamusal-özel alan arasındaki keskin ayrımı, "Ben seneler önce İran'a geldim. Sokaklarda geziyordum. Her şey öyleydi (başını örtme işareti yapıyor). Sonra biri bizi misafir etti, bi eve gittik. Evi açtığı zaman Paris'e gittim. Döndüm, Paris. Bu ne? İnanamadım" sözleriyle kendisine aktardığını anlatan K6, "Şimdi benim Türk arkadaşlarım benim evime geliyorlar Antalya'da. Söylüyor İran'da da böyle mi yaşıyordun. Diyorum evet. Ev içinde evet" diyerek İran'da ve Antalya'da ev içinde yaşadığı ortamda bir değişiklik olmadığını açıklamıştır.

İran'da özel alanda yani evin içinde kendisi için bir mikrokozmos oluşturabildiğini, "Evin içinde köpek var, (sesini biraz kısarak söylüyor) içki var, müzik var, piyano var. Her şey var" sözleriyle aktaran K6, "Ama evden dışarı çıkarken köpek götürmezsin. Bunu değiştirmelisin, onu değiştirmelisin. Her şey başka… Başka bi K6 çıktı sokağa" diyerek sürekli değişmek zorunda kalmanın üzerinde yarattığı baskıdan bahsetmektedir. Beş köpeği olan K6, İran'da evcil hayvan beslemenin de yasak olduğunu, "evcil hayvanı evde saklamak, dışarda dolanmak, gezmek yasak. Alıyorlar, götürüyorlar, (eliyle kafa koparma işareti yapıyor). Saklayamazsın, yasak. Bir de ceza verirsin" sözleriyle anlatmıştır. Köpekleriyle Antalya'ya göç eden K6, gözleri dolarak, "Bak bunlar bile çok fark ediyo, ben 5 köpeği buraya getirdim. Dedim rahat yaşasınlar. Buraya gelme şansını paylaştırmak istemiyordum" demiştir. Çünkü "buraya gelme şansını" bulamayıp İran'da kalanlar yaşama şansını da kaybetmektedir.

4.2.3. Özel Alanda Aidiyet

Özel alan ve kamusal alan kavramları sıklıkla bir ikilik olarak ele alınsa da esasen birbirine içkin kavramlardır. İran özelinde, özellikle eğitimli, şehirli ve sosyo-kültürel birikimi yüksek bireyler için, kamusal-özel ayrımı gerçek bir ikilik anlamına gelse de İranlı kadınların aile içi dinamiklerinin şekillenmesinde devlet rejiminin önemli ölçüde payı bulunmaktadır. İran devlet rejiminde kadının özel alandaki konumu eş, anne ve bakıcı olarak tanımlanmak istenmektedir. Bunu gerçekleştirmek amacıyla İslam Devrimi sonrasında yasalarda kadın aleyhine pek çok değişiklik yapılmış ve ders kitaplarına bile kadının aile içindeki ikincil konumu meşrulaştıracak toplumsal cinsiyetçi klişelere yer verilmiştir (Aşık, 2006: 151). Dolayısıyla, İranlı kadınların özel alandaki konumları kültürel normlar, bireysel bakış açıları ve devlet rejiminin ürettiği politikaların kesişiminde şekillenmektedir (Mortazavi ve Poelker, 2017: 73).

Bu çalışma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmelerde katılımcılar, özel alanda yani evlerinin içinde neler deneyimlediklerini ve bu deneyimler doğrultusunda kendi evlerine aidiyetlerini nasıl yorumladıklarını anlatmışlardır. Özel alan deneyimleri bakımından bazı katılımcılar birden fazla alt temaya değinirken, K13 birden fazla evlilik ve birden fazla göç deneyimi yaşadığı için bu konuda yorum yapmak istemediğini belirtmiştir. Çalışmada ortaya çıkan alt temalar sırasıyla ev işlerinin paylaşılması (K2, K3, K4, K10, K14 ve K15), boşanma-velayet ve şiddet (K6, K8, K11, K15), diğer akrabaların çekirdek aileye etkisi (K1, K6, K8, K9 ve K12), göç sonrası erkekliğin zayıflaması (K9), kısıtlama ve ikiyüzlülük (K5) ve son olarak ailenin parçalanması (K7) olmuştur. Göç etmenin kadınların özel alandaki

konumunda değişikliklere yol açması nedeniyle bu bölümde katılımcıların hem göç öncesi hem göç sonrası deneyimlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın alt temalarında 6 katılımcı tarafından dile getirilen ve dolayısıyla en çok altı çizilen konu, özel alanda ev işi sorumluluğunun paylaşılması olmuştur. Bu araştırmanın verileri kültürel olarak aile merkezli olduğu için birey merkezli toplumlara nazaran İran'da kadınların ev işi ve bakım faaliyetlerinin birinci sorumlusu olduğu ve geleneksel cinsiyet rolleri atfedilerek toplumun kadından beklentisinin son derece talepkâr olduğu yönündeki araştırmaların (Taghizadeh vd., 2021: 137) tersini göstermektedir. Katılımcılardan K2, özel alanda ev işlerinin toplumsal cinsiyetçi bir şekilde kadınların işi olarak görülmediğini ve erkeklerin de eş işi yaptığını şu sözlerle dile getirmiştir: "Mesela erkekler daha yardımcı oluyor İran'da kadınlara. Mesela kesin sen evde her şeyi yapmak zorundasın, hayır!". Sözlerine, "Hafta sonu özellikle zamanlar benim eşim temizlik yapıyordu mesela. Yemek yapıyordu. Hayır demiyordu, bu senin işin demiyordu." diyerek devam eden K2, İran'ın bu konuda Türkiye'den daha eşitlikçi olduğunu aktarmıştır.

K2, İran'da erkeklerin ev işi sorumluluğunu paylaşması bakımından bölgesel farklılıklar olduğunu fakat yine de her bölgede erkeklerin belli oranda ev işi sorumluluğunu aldığını şu sözlerle ifade etmiştir: "Mesela şehir şehir başka. Ama bu fikir çoğu erkekte var ke kesin o iş. O sorun o kadın için değil, ben de yapabilirim. Genelde böyle ama bir şehir bunu daha fazla gösteriyor, bir şehir daha az." Ev işlerinin paylaşılması açısından İran'da kadınların Türkiye'ye göre daha rahat olduğunu gözlemleyen bir diğer katılımcı da K3'tür. Ancak K3, K2'den farklı olarak ev içindeki eşitlikçi anlayışı; karar verme, şiddet ve destek bağlamlarını da dahil ederek yorumlamıştır: "İran'da daha kolaydı ama şu açıdan: İran'da ev içinde kadın insandır. Patrondur demek istemiyorum ama kadının sözü geçer, erkek ev işi yapar, yemek yapar." Türkiye'ye dair gözlemini "Burada erkekler eşitlikçi değil, şiddet var kadına, destek olmak yok. %100 böyledir demiyorum ama genelde böyle görüyorum." diyerek aktaran K3, sözlerini "Ev içinde kadın rahat olsa da dışarda kadın yok; insan değil" sözleriyle tamamlamıştır.

Kadının konumunun kamusal alanda ve özel alanda aynı olmadığını vurgulayan K3, İran'ın dışına çıkıldığında İranlı kadının konumu hakkındaki algının kamusal alandaki konumuyla şekillendiğini de ima etmektedir. Aynı ima, K4'ün ifadesine şöyle yansımıştır: "Orda eşim çok yardım ediyo, yemek falan yapar. Hatta burda söyleyince diyolar "nası yani? Eşin nasıl yemek yapıyo?!" K4'ün Antalya'daki arkadaşlarının şaşkınlığının arkasında İranlı kadının yurt dışındaki imajının kadının kamusal alandaki konumuyla belirlendiği bulunmaktadır. K14 de İranlı kadının dışarıdan nasıl algılandığı hakkında Türk olan eşiyle

zaman zaman tartıştıklarını ve İranlı kadının özel alandaki konumunu dışarıdan anlamanın zor olduğunu şu sözlerle anlatmıştır: "Çünkü İran'a karşı çok önyargı var, ister istemez; medyadan dolayı. İranlı kadın denince bir şey düşünüyor benim eşim. Ben yoruldum artık anlatmaktan ve vaz geçtim dedim. Hak da veriyorum bir yerde." K14, eşinin İran hakkındaki görüşlerini değiştirmenin zor olduğunu şöyle ifade etmiştir:

> "Hep o televizyon içinde bir İran görüyor. Orada işte o molaları görüyor. O kapalı siyah kadınları görüyor, orasını bir tek görüyor. Şimdi bunu anlatacaksın ki, orada en eğlenceli insanlar yaşıyor. En güzel restoranlar var. En güzel giyinen kadınlar var. En güzel davranan nazik erkekler var. Kadınlar evde üstüün. Bunları nasıl anlatacaksın o kişiye ve bu işte hep bir tartışmaya dönüşüyor ve gerekçesiz bir milliyetçiliğe dönüşüyor aslında." (K14)

K14 ayrıca, medya üzerinden İranlı kadını okumanın mümkün olmadığını, İran halkı ve İran devlet rejimini ayrı ayrı değerlendirmenin gerektiğini ifade etmiştir: "Çünkü o karşı tarafın seni gördüğü. Aslında milliyetçilikle bir alakası yok. Bu gerçekte durum böyle. Yani hani devlet başka bir şey yapıyor. Halk da başka türlü bir yerde duruyor bu kadar". Türk olan eşinin İran'daki durumu doğru değerlendiremediğini düşünen K14, Türkiye'de hem evinde hem de çevresinde erkeklerin ev işlerine yeterli katkı koymadığını ifade etmiştir: "Burada şeye çok şahit oldum, yani yemek yeniliyor erkek koltuğa yaslanıyor ve kadınlar kalkıp mesela yemek topluyor". İran'da ise durumun farklı olduğunu, "Ama mesela orada öyle bir durum yok. Yani benim babam yemek hazırlardı. Erkek kardeşim çok yardım ederdi. Yani hani böyle erkekler otursun, kadınlar kalsın bir şey diye bir tanımlar yok orda" diyerek aktarmıştır.

K4, "İran'da ev içinde kadın insandır. Patrondur demek istemiyorum ama kadının sözü geçer" diyen K3'le eşlerin ev içindeki iş sorumluluğunu paylaşması açısından aynı doğrultuda düşünmektedir. K4'ün eşi evin en büyük çocuğudur ve kayınvalidesi sınıf öğretmenidir. Çalışan bir annenin en büyük çocuğu olan K4'ün eşi ev işlerinde ortak sorumluluk alabilmektedir. "Kayınvalidem eşimle beraber hem çocukları büyütmüşler hem evi handle yapmışlar. O yüzden eşim mesela ev işlerini, yemeği falan biliyo. Yardım eder, çok yardım eder bu konuda. Yani ev işlerinde beraberiz" diyen K4, karar verme konusunda, özellikle de önemli konularda verilen kararlar konusunda K3 gibi düşünmemektedir. "Amaa karar verme aşamasına geldiğinde yanii erkekler daha baskın" diyen K4 sadece kendi ailesinde değil, genel olarak karar mekanizmalarında erkeklerin daha aktif olduğunun altını çizmektedir.

Ev işlerinde İranlı erkeklerin sorumluluk aldığını söyleyen bir diğer katılımcı K15'tir. K15, "Yapar yapar, İran'da ev işi yapar adamlar. Burdaki gibi değil" diyerek Türkiye'deki gözleminde erkeklerin daha az ev işi sorumluluğu aldığını da ifade etmektedir. Ancak,

sözlerine “Ama dayak, acı parası, boşanma, şiddet derseniiz, İran çok kötü. Çocuğum için geçtim acıdan, göremem bir daha…” diye ağlayarak devam eden K15, aile içi şiddet, velayet ve boşanma konularında İran’daki kadının durumunun zorluklarını dile getirmiştir. Bu konularda İran devlet rejiminin cinsiyetçi ve ayrımcı uygulamaları kadınları özel alanda da yalnız ve savunmasız bırakmaktadır. “Bak erkekler belki aynı kötü, aynı kötü değil bilemem. Ama devlet onlar yanda durdukça… Benim eski eşimin şiddetti öyle öyle büyüdü. Kimse dur demedi. O durmasa da oluyomuş onu anladı” diyen K15, cinsiyetçi ve ayrımcı rejimlerin toplumun en küçük birimi olan çekirdek aileyi nasıl etkilediğini aktarmıştır.

Devlet politikalarının aile içi dinamiklere olan etkisi özellikle boşanma, çocukların velayeti ve kadınların özerkliğinin kısıtlanması olarak tezahür etmektedir (Moghadam, 2003). Bu araştırmada özel alanda aidiyet başlığı altında ulaşılan verilerden elde edilen ikinci alt tema, ilgili literatürle paralel olarak boşanma, velayet ve şiddet olarak tespit edilmiştir. K15 gibi K6, K8 ve K11’in özel alandaki deneyimlerine yansıyan şiddet, boşanma ve velayet sorunları literatürde de sıklıkla ele alınan konulardan biridir. Örneğin 2014 yılında Kahraman’ın yaptığı geniş kapsamlı bir çalışmada katılımcı İranlı kadınların yaklaşık %60’ının aile içi şiddet mağduru olduğu ya da bu şiddetin tanığı olduğu ortaya koyulmuştur. Çalışmaya katılan kadınların %42,6’sı eşinden, %14,7’si ise babasından şiddet gördüğünü ifade etmiştir (Kahraman, 2014: 98-99). Kadınların özsaygısını yaralayan, kimliğini zedeleyen, kamusal ve özel alanda varlığını tehdit eden şiddet, İran’da bu konuda yasal destek bulamayan kadınlar için daha karmaşık bir sorun haline gelmektedir.

İran İslam Cumhuriyetinin yasaları iki tür evlilik ve iki tür boşanmaya izin vermektedir. Kalıcı evlilikler ya da muta nikahı gibi nikahlarla gerçekleşen geçici evlilikler olarak iki şekilde gerçekleşen evlilik türlerinin ikisinde de Kuran’ı gerekçe olarak göstermek suretiyle erkek aile reisi olarak kabul edilmektir ve erkekler pek çok hakka sahiptir (Afkhami ve Friedl, 1994:3). Boşanma konusunda ise erkek boşanmak istediğini söylediği an boşanabilirken kadınlar için ya evlenirken nikah sözleşmesine bu konuda bir madde eklemiş olmaları ya da evlenirken aldığı mehiri erkeğe bağışlaması gerekmektedir (Aktaş, 1997: 133). Erkeklerin bir sözüyle gerçekleşen boşanma kadınlar için K15’in de söylediği gibi “varından-yoğundan vazgeçme” yoluyla gerçekleşmektedir. “Biliyor musun ben kızımı eşimden satın aldım. Kızım 4 yaşındaydı” diyen K6 evlenirken aldığı mehirden, “Bizde de İran’da mehdiye gibi bir şey var. Evleniyorsun, altın veriyorlar geline. Öyle bir geleneksel bir şey. Ciddi bir para oluyordu geçimimiz için” sözleriyle bahsetmiştir.

K6’yı terk edip giden ve 3-4 yıl ne kızının ne K6’nın hiçbir ihtiyacını karşılamayan eşin “Kaç seneden sonra geldi söyledi ki tamam ben kabul ediyorum boşansak ve kızı veririm

sana. Ama sen bugüne kadar ne aldık, ne varlığımız var benim" sözleriyle kabul ettiğini anlatan K6, eşinin şu sözlerini de unutamamış: "Sonra söyledi. Sen her şeyini bana bırak, ben çocuğumu sana vericem ama bi şartım var: sen evlendiğin gün çocuğu alıcam!". Uzun yıllardır görmediği ve başkasıyla yaşadığını bildiği eşinin bu sözleri üzerine kuralları hep erkeklerin koyduğunu hatırlayan K6, ağlayarak "Yine bana kural koydu. Bi erkek olarak. Ben de sadece o zaman düşünüyordum ki kızımı alsam bana yeter" sözleriyle içtenlikle anlatmıştır. Mehir dahil o güne kadar kazandığı ne varsa eşine veren K6, eşinin kendisini ve kızını kendisinin (K6'nın) satın aldığı evden nasıl attığını da sözlerine eklemiştir: "Sonra kızıma direkt söyledi ben anneni boşadım onun için o ev benim. Evden gitmelisiniz. Kızım şoke oldu. 7 yaşındaydı o zaman. Nasıl baba nasıl… Ben dedim kızım önemli değil, yaparız, bir şeyler yaparız. Geçti, geçti dedim".

İran'da boşanmanın ve çocukların velayetini almanın kadınlar için çok zor olduğunu bilen ve bir kız annesi olan K8'in mücadelesi K6'nınkinden farklıdır. İran'da kadınların boşanmasının meşakkatini kaldıramayacağını düşünen K8, boşanmayı kızı büyüyene kadar ertelemeyi tercih etmiştir. Bu esnada eşi ve kızıyla Antalya'ya göç eden K8 halen evlidir. İran için "erkek tarafı memleket" diyen K8, İran'da kadınların boşanma şartlarını şöyle anlatmaktadır: "Yani sen boşanmak da istesen, onun istemesi lazım. Bir şey sana vermiyor. Para falan vermiyo. Hatta parasız da kapı önünde bırakacak seni. Çocuğunu da alabilir". K8, Mehiri geri verip boşanma hakkını "satın alamayan" kadınlarının durumunu: "Ama bi kadın olarak sen paran olmasa, işin olmasa; çocuğun için heer şeye katlanmak zorundasın bi evlilikte. Öyle boşaniim de, gidiim de; öyle bi dünya yok" diyerek açıklamıştır. "Eğer mesela ben çalışsaydım belki boşanabilirdim. Katlanamazdım bazı şeylere. Biz yine de boşanmak duruma geldik ama ben kızımdan dolayı kaldım" diyen K8, kadının çalışmamasını da boşanmanın önündeki engellerden biri olarak görmektedir.

Eşi ve kendisi halen İran vatandaşı olan K8, Antalya'ya göç ettikten sonra bile boşanması durumunda, eşinin İran yasalarını kullanabileceğini ve kızını alacağını düşünmüştür. Ancak senelerce sabrederek evliliğini kızı için sürdüren K8, hem kızının 18 yaşına girmiş olması hem de Antalya'ya taşınmanın eşiyle ilişkilerini nispeten düzeltmesi bakımından şu anda daha rahat bir hayat sürmektedir. "O alacak kızımı. O İran vatandaşı olduğu için oranın haklarını kullanacak. Şimdi 18 yaşına girse fark etmez ama o zaman, 7 sene önce boşansaydım kızı alacaktı benden. Hatta tehdit etti böyle, kızı alacam, her şeyi alacam, görüşemezsin falan" sözleriyle tehdit edilen K8, neden boşanmadığını ve bu süreçte neler yaptığını, "O yüzden kaldım. Her şeyi düzene koymaya çalıştım. Kendimi biraz sıktım.

Kal, kızın için kal dedim. Düzene koydum evliliği falan. Ondan iki sene sonra buraya geldik. Daha iyi oldu her şey" diyerek açıklamıştır.

İran'daki devlet rejiminin kadınları sıkıştırdığı eş/partner şiddeti- boşanma- velayet üçgeninde yıllarını harcamış olan bir diğer katılımcı da K11'dir. K11, İran'da boşanma süreçlerinin kadınlar için uzun ve yorucu olduğunu "Kadın (boşanma davası) açabiliyor ama çok zor. Benim beş buçuk senede oldu. Benim çocuğum 2 yaşındayken açtım bu davayı. Çocuğum 7 yaşındayken bitti bu olay" diyerek açıklamıştır. Erkeklerin boşanmak istemesi durumunda hiçbir sıkıntı yaşamadığını belirten K11, boşanmak isteyen erkeğin yapması gerekenleri şöyle aktarmıştır: "Ama erkek boşanmak istese hemen boşanırlar. Hemen. Sadece orda mehir var. Erkek bunu istese bir gün bile sürmez. Mehiri öder ve boşar. Mehiri ödeyemezse de kadın da istemiyorum diyene kadar biraz uğraşmak zorunda kalır ama yine de kolay boşar". K11 de bu alt temada cevap veren diğer 3 katılımcı gibi kamusal alanın özel alanı nasıl etkilediğini vurgulayarak eşitsizliklerle dolu ve adaletsiz politikaların kadın deneyimine ilk elden etkisini örneklendirmiştir.

> "Mehirden, nafakadan vazgeçtim. Bir de 7 tane darbe raporum vardı. Onun için kan parası ödemesi gerekiyordu. Yaklaşık çevirsem o günde yani şu an değil o günde 5 milyon TL gibi bir para ediyordu hepsi. Ben bütün bunlardan vaz geçtim. Oğlumun nafakasından bile. Bir de bu kan parasının dışında bir de üstüne 2 sene hapse girecekti. Zorunda kaldı vermeye." (K11)

Eşinden gördüğü fiziksel şiddetin 7 tanesini darp raporlarıyla ispatlamakla kalmayıp maddi haklarının tamamından vazgeçen K11, eşinin hapse girmekten kaçınmasının da etkisiyle boşanmaya mecbur kaldığını söylemiştir. Bu koşullarda bile boşanmanın kolay gerçekleşmediğini **"**Yine de bunun için bile 5,5 sene mücadele ettim ben. Kolay olmadı, bir anda olmadı. İran'da 5 sene 6 sene çok normal bir süre kadınsa eğer boşanmak isteyen" diyerek ifade eden K11, yaşadığı şiddetin yalnızca fiziksel olmadığını, gördüğü psikolojik şiddetin de ağır olduğunu aktarmıştır: "Zor süreçler geçirdim İran'da. Psikoloji dolayı biraz, biraz değil baya sıkıntı yaşadım. Fiziksel olarak da yaşadım. Eşim yüzümden". K11, zor bir evlilik ve zor bir boşanma süreci geçirmiş olmanın etkisiyle tekrar evlenmeyi istememektedir: "Bu yüzden bir daha evlenmeyi asla düşünmüyorum. Bir kere yandım."

Bu araştırmada İranlı kadınların özel alandaki konuma dair ortaya çıkan üçüncü alt tema, diğer akrabaların ve akrabalık ilişkilerinin çekirdek aileye etkisi olmuştur. İran'daki aile yapısı genellikle bireysellikten önce ailenin geldiği, akrabalarla yoğun ilişkilerin sürdürüldüğü, gelenekçi bir aileye işaret etmektedir. Bu tip gelenekçi ailelerde ailenin korunması esastır ve cinsiyet, yaş, aile içi roller ekseninde hiyerarşik bir düzen mevcuttur (Gökçe, 1976, s. 61). Bu yoğun akrabalık ilişkileri göç sonrasında yoğunluğunu kaybettiği

için İranlı göçmen kadınlar hem yalnızlaşmayı hem de özgürleşmeyi aynı anda deneyimleyebilmektedir. Katılımcılardan K1, K6, K8, K9 ve K12 göç sonrasında akrabalık ilişkilerinin seyrelen yoğunluğunun çekirdek aile dinamiklerini olumlu yönde değiştirdiğini ve bu değişimin eşleriyle olan ilişkilerini iyileştirdiğini ifade etmişlerdir.

İran'da yoğun akrabalık ilişkileri içinde yaşayan ve akrabalarıyla dayanışma içinde olan K1, Antalya'ya göç ettikten sonra bu dayanışma türünü bulamamış ve her zaman hazır olan desteklerden mahrum kalmıştır. K1, bu mahrumiyetin kendisini nasıl güçlendirdiğini "Ben fikrim çok değişti. Ben öyle hissediyordum ki ben zaten her zaman destekler lazım. Yani destek olmasa hiçbir şey yapamam kendim" diyerek açıklamaya başlamış ve hem kendisinin hem de eşinin göç sonrasında fikirlerini nasıl değiştirdiklerini şöyle aktarmıştır: "Artık şöyle düşünüyorum: ben ne kadar isteyim, o kadar alıyorum. Ne istersem onu alıyorum. Bunlar bende çok değişti. Çok büyüdüm yani ben. Ben, ben büyüyünce de eşim." Akrabaların isteklerini yerine getirme baskısının ortadan kalkmasıyla kendilerine beklenmedik bir özgürlük alanı açan K1, göç sonrasında "kendi" olmayı, "kendi" istekleri için gayret göstermeyi öğrendiğini dile getirmiştir.

Ayrıca göç sonrasında çekirdek ailelerinde yaşadıkları sıkıntıların da son bulduğunu "Hatta bizim ailemizde yani ben ve eşim, problemimiz çok vardı, çok vardı. Çok yani. Kavga ediyordu mesela, aileler çok problem vardı. Buraya geldik, hep bitti" sözleriyle ifade etmiştir. "Göçten sonra çok büyüdük biz. Başkalarının etkisi gitti. Anladık ki "biz" yaşıyoruz, kimse karışamaz" diyen K1 ile aynı görüşte olan bir diğer katılımcı ise K8'dir. Eşiyle boşanma raddesine gelen ve kızı için evliliğini sürdüren K8, göç sonrası eşinin akrabalarından uzaklaşmanın evliliği için daha iyi olacağını düşüncesiyle Antalya'ya taşındığını ve bu görüşünde haklı çıktığını şöyle anlatmıştır: "Diyorum ya, Türkiye'ye gelme nedenlerimden birisi de bu. Onun ailesi. Koymuyorlardı, hep karışıyorlardı. Evliliğimiz bitiyordu nerdeyse. Daha iyi oldu her şey. Çünkü onun ailesi ordaydılar. Etki azaldı".

> "Eşim de kendisi iyi, ailesinden dolayı etkileniyo, bana yükleniyo. Biraz da gelme sebebim onlar. Bir şey olursa artık olsun, daha rahatım yani. Yani çok yakın olmakdan söz çıkıyoo, bizimkiler de çok karışıyolardı. Benim eşim de bir erkek. Her şey ona hak. O yüzden dedim bu böyle olmuyo, bu şekilde biz devam edemeyiz." (K8)

Evliliğine bu şekilde devam edemeyeceğini düşünen K8 için kızının velayeti nedeniyle boşanmak da mümkün olmadığından göç etmek iyi bir seçenek olmuş. Bu nedenle önce eşinin Antalya'ya gelmesini sağlayan K8, "Sonra biz geldik. Biraz evliliğimi de kurtardım, kızımı da kurtardım. Çok onun için yaptım, hep onun için yaptım. Yani kendimden geçtim" diyen K8, "Siz diyorsunuz anne ne? İşte bu. Kendimden geçtim, gençliğimden geçtim. Belki

boşansaydım daha farklı bir hayatım olabilirdi. Başka şeyler yapabilirdim. Hiçbir şey yapmadım, etmedim. Çok şeye katladım, çook şeye. Ama kızımı kurtardım" sözleriyle göz yaşlarına boğulmuştur. İran'da kadın, Türkiye'de göçmen ama her yerde anne olan kadının çok katmanlı sorunları olsa da bazı ailelerde kadınlar için daha özgür alanlar oluşturabilmektedir. Kesişimsellik perspektifiyle değerlendirildiğinde, her çekirdek ailenin kendi dinamiğini etkileyen parametrelerin olduğu ve bu parametrelerin kadınların deneyimlerini doğrudan şekillendirdiğini söylemek mümkündür.

Örneğin yılın yarısını Antalya'da diğer yarısını ise Stockholm'de geçiren K12'nin eşinin ailesiyle sürdürdüğü yarı zamanlı ilişki ve nerede olursa olsun kimsenin çekirdek ailesine karışamayacağını söyleyen K9'un deneyimi hem birbirlerinden hem de K8'in deneyiminden çok farklıdır. K9, "Ordayız ya da burdayız. Bize kimse karışamaz" diyerek kimsenin ailesine müdahale etmesine izin vermeyeceğini dile getirmiştir. Yine de akrabalardan bu yönde girişimler olduğunu ve Antalya'da olmanın işleri kolaylaştırdığını şu sözlerle aktarmıştır: "Durdurmanın yolu yok. Özellikle eşimin ailesi. Durduramazsın, karışırlar. Ama şimdi burdayız, bıraktık gitti. Türkiye'de aslında kimse karışmıyor bize". K12 ise İran ve Türkiye'deki akrabalık ilişkilerinin benzerliğine dikkat çekerek kayınvalidesiyle yaşadığı zorlukları şu örnekle aktarmıştır: "İran da öyle Türkiye de öyle. Öyle kadın-erkek eşit olmuyor. Kayınvalidem "neden bez değiştiricez, neden gitcez mamasını hazırlıycaz mesela kızım o (oğlu yani) otursun ben yaparım." Böyle bir şeyler ki bana çok ters geliyordu. Onlar biraz zor oldu".

K6'nin akrabalık ilişkilerinin çekirdek ailesi üzerindeki etkisi ise diğer katılımcıların deneyimine hiç benzememektedir. Eşinden şiddet gören, terk edilen, geçimine hiçbir katkıda bulunulmayan, aldatılan ve kızını eşinden satın alan K6, gece-gündüz çalışarak tek odalı eski bir ev almayı başardığını ancak bunu kendi ailesine söylediğinde "Oo nerden geldi para… Tek başına neler yapıyorsun??" sözleriyle itham edildiğini aktarmıştır. "Zaten çok para değildi. Sizin arabalarınızdan birinin yarısı olmuyordu o ev" diye düşünen K6 için ailesinden görmediği maddi destekten ziyade ailesinin tek kızını elinden almak için gösterdiği çaba yıkmış. Görüşmenin hemen hemen tamamında göz yaşı akıtan K6, kendi ailesinin boşanmayı engellemek için kurduğu planı şöyle aktarmıştır: "Gittiler damatla konuştular. Gel biz bir beraber olsak, torunumun kafasına girsek, kızı (torunu) Tahran'a getirsek bizim kızımız da gelir. Torunu yani yem gibi zorla alsalar ben de mecburen gidicem. Bunu yapan benim ailem."

> "Öyle kadın olmak… Kadın olmak sen hem ülken, hem eşin, hem devlet, hem annen, hem baban, hem çocuk… Herkesle savaşmalısın. Çünkü bir hayat kurmak istiyorsun. Normal bir hayat. Yani küçük bir

> evde çocuğuna bakabileceğin bir hayat. Ama ona da izin vermiyorlar. Sen gel, benim çatımın altında otur. Benim onay verdiğim işi yap, yemeği ye, çocuğunu büyüt." (K6)

Kadın olmanın, kendi başına var olabilen, küçük bir evde yaşayıp kızını büyütebilen, yeniden bir hayat kurabilen, kısacası insan onuruna yakışır şekilde sıradan bir hayat yaşayabilen bir kadın olmanın bazı kesişimselliklerde büyük savaşlar vermeyi gerektirdiğini vurgulayan K6, "Zordu. Öyle zayıf değilim ama o kadar kendimi zor zor… Hayat çok zordu. Ben her şeyimi verdim; gençliğim, varlığım, her şeyim… Ve bir kız aldım ben. Öyle düşünüyorum" demiş ve bütün bu engelleri tek tek nasıl aştığını, engellerin çoğunu İran'da büyük mücadeleler vererek aştığını, Antalya'ya göç ederek de İran'daki devlet baskısından kurtulduğunu anlatmıştır. Tüm bu anlatılarda her kadının aile ilişkilerini düzenlemek için verdiği emek göze çarpmaktadır. Ayrıca, göç sonrası azalan akraba ilişkileri katılımcıların sosyal ağlarını zayıflatsa da çoğu durumda onları güçlendirdiği ve özgürleştirdiği söylenebilir.

Ev işlerinde eşit iş bölümü, şiddet-boşanma-velayet ve son olarak akrabalık ilişkilerinin çekirdek aileye etkisi alt temalarında birden fazla katılımcının deneyimini paylaşmak mümkün olmuşken, ortaya çıkan diğer alt temalarda birer katılımcının görüşü bulunmaktadır. İstisnalar kaideyi bozar görüşüyle başlayan nitel çalışmalarda bu biricik deneyimlerin anlamı ve katkısı büyük olmaktadır. Ortaya çıkan diğer alt temalar sırasıyla göç sonrası erkekliğin zayıflaması (K9), kısıtlama ve ikiyüzlülük (K5) ve son olarak ailenin parçalanması (K7) olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada katılımcılar tarafından fazla değinilmemiş bir konu olsa da K9'un sözünü ettiği, "erkeklerin göç sonrası erkeklik algısının değişmesi" ve bu durumun özel alan bağlamında kadın deneyimine doğrudan etki etmesi kadınların göç deneyimini daha iyi anlamak için önemli bir bağlam oluşturmaktadır.

Göç etmek, erkekler için belli durumlarda erkekliklerini ya da erkeklik algılarını zayıflatan bir unsur olarak ortaya çıkabilmektedir. Tüm sosyal kimlikler gibi erkeklik de bireylerin benlik algıları ile diğerlerinin kendisi hakkındaki algıları arasında süregelen bir inşadır. Ulusötesi göç durumunda bireylerin sosyal ve kültürel bağlamları değişmekte ve bu durum cinsiyet ilişkilerini de etkileyerek İranlı erkeklerin erkeklik kavramını etkilemektedir (Khosravi, 2009: 591). Değişen koşullar nedeniyle özel alanda eşlerinin, kamusal alanda ise yeni ülkenin normlarının erkekliklerine meydan okuduğu hissine kapılabilen göçmen erkekler, özellikle de eşlerinin çalışması ve kendilerinin çalışmaması durumunda daha zorlu süreçlerden geçebilmektedir. Türkiye'de kendisi çalışan fakat eşi çalışmayan K9, göç sonrası eşinin yaşamındaki değişiklikleri şöyle anlatmıştır: "Sanırım depresyona giriyor. Eskiden sürekli çalışıyordu. Eskiden insanlarla birlikteydi ama şimdi sadece evde oturuyor. Sabah akşam evde yalnız ve sadece zamanını boşa harcıyor".

Sözlerine “Belki bir kadın olarak ondan daha fazla para kazanmam konusunda iyi hissetmiyodur. O ailemizin besleyicisydi ya, bak şimdi ben besliyorum. Ben yani eminim bu erkek şeyini etkiler” diye devam eden K9, bu durumun ilişkilerini yalnızca bir koşulda etkilemediğini söylemiştir: “Ses çıkarmazsam, sessiz olursam etkilemez ilişkimizi. Ama ben bazen sessiz olamıyorum”. Doğal olarak sürekli sessiz kalamayacağını söyleyen K9, sessizliğini bozup şikâyet ederse eşinin nasıl rahatsız olduğunun da farkındadır ve bu durumu şöyle anlatmıştır: “İnsanım ben şikâyet ediyorum. Diyorum mesela madem evdeydin niye bunu sen yapmadın. Hah, işte o cümle: Madem evdeydin… Nası rahatsız oluyo, nası kızıyo bu cümleye”. Eşinin neye neden tepki verdiğini son derece gerçekçi bir şekilde anlamlandıran K9, yine de bu durumun ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğinin ve bunu değiştiremediğinin altını çizmektedir.

K9’un kendisinin ve eşinin içinde bulunduğu yeni koşulları tarafsız ve gerçekçi değerlendirme becerisine sahip bir diğer katılımcı da K5’tir. K5’in özel alanda aidiyet duygularına etki eden konular eşinin İran’dayken kendisine koyduğu kısıtlamalardır. “Mesela ben İran’daydim eşim saat 8’den sonra dışarı çıkma. Eğer ki sen o saatte dışardasın, hemen eve gel” diyerek İran’daki özgürlük alanının sınırlarından bahsetmektedir. Değişen değerler ve toplumsal roller, kentleşme hızının artması gibi sebeplerden İran’daki kısıtlamalarda belli ölçüde bir açılım olduysa da (Saraei ve Ojagho, 2013: 20) toplumsal cinsiyetçi roller nedeniyle özel alanda erkekler halen evin ve ailenin koruyucusu kadınlar ise eş ve anne rollerini sürdürmektedir (Shaditalab 2006). İran’da pek çok ailede kadınlar değer ve manevi başarı gibi alanlarda erkeklerle eşit görülmekte, kadınların özerkliği artmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalık oluşmuş olsa da K9 akşam saatlerinde eşinin kısıtlaması nedeniyle dışarı çıkamamaktadır.

K5’e eşi tarafından getirilen bu kısıtlamanın altında yatan gerçek sebebin ataerkil cinsiyetçi yaklaşımla dolaylı bir şekilde ilgili olduğunu düşünmektedir. Eşinin amacının kendisine kural koymak olmadığının, bir kadın olarak İran’da geç saatte dışarıda olmanın endişe verici yanlarından eşini “korumak” için bu kısıtlamalarda direttiğinin farkında olan K5: “Biliyorum ben benim eşim bu değil. Ama dışarıyı da biliyorum, o da biliyor” demektedir. Göç sonrası Antalya’da kurdukları hayatta “biraz” daha özgür olduğunu “Burası biraz daha iyi. Eşim şimdi böyle düşünmüyor. Burası Allah’a şükür öyle durumumuz yok, güvenlik var. Biraz daha özgürüm” diyerek aktarmıştır. K5’in anlatısından Antalya’nın “biraz” daha iyi, kendisinin de “biraz” daha özgür olduğu ve bunun da K5 için ideal koşulları oluşturmaya yetmediği ortaya çıkmaktadır. Yine de kendisinin deyişiyle “güvenli” bir şehirde görece özgür yaşamaktadır K5.

K5'in ve bu çalışma kapsamında görüşülen pek çok katılımcının altını çizdiği bir diğer konu da "İran ve ikiyüzlülük" olmuştur. "Bir de ikiyüzlülük var. Ya da daha fazlaa. İran'da iki yüz değil on yüz, evet on yüz yapıyorsun. Eşine bir tane, arkadaşlara bir tane, anne-babaya bir tane, teyzeler başka, okul başka, iş başka. Çok zor" diyen K5, İran'da bireylerin son derece "normal" olarak gördüğü müzik dinlemek, piyano çalmak, dans etmek gibi sıradan aktivitelerin bile cezaya tabi olması nedeniyle ikiyüzlülüğü "normal" aktivitelerin bedeli olarak kullanılmasını gerektirebilmektedir. Başka bir deyişle, İranlılar iyi ve değerli olan birçok şeyin gizlendiğine ve uyum maskesinin sadece yozlaşmayı gizlemek için değil, aynı zamanda gizli bir erdemi toplumun yozlaştırıcı baskılarından korumak için de kullanıldığına inanmaktadır (Bateson, 1979:126). K5'in sözünü ettiği gibi eşler arasında bile gösterilmek zorunda kalınan ikiyüzlülük Batılı ikiyüzlülüğüyle karıştırılmamalıdır çünkü İran'da her zaman dürüst olmanın bedeli çok ağır olabilmektedir.

> "Ama şimdi bizim çocuklarımız İran'dan bunu (ikiyüzlülüğü) yapmıyorlarsa öldürüyorlar. Zehir ediyorlar. Kaç çocuk şimdi bir gözü yok, iki gözü yok. Eğer öyle davranırsan yaşıyorsun. Ben şimdi bazı günler çok mutluyum çünkü ufffffffffffff çocuklarım şimdi İran'da değiller. Burda dürüst olabilecekler." (K5)

K5'in durumunda olduğu gibi, göç etmek bazen insani değerlerin ve ailenin korunmasına katkı sağlarken K7'nin durumunda farklı bir sonuç doğurmuştur. K7 çocuklarıyla beraber Antalya'ya isteyerek göç etmiş olsa da eşinin avukat olması ve bu mesleği Türkiye'de yapamaması sebebiyle İran'da çalışmaktadır. Bu araştırmada K7, göç nedeniyle eşinden ayrı yaşayan tek katılımcıdır ve bu durumun onu üzdüğünü şu sözlerle ifade etmiştir: "Eşim de hep benim yanımdaydı. Şimdi o para için yani çalışmak için İran'a gitmek zorunda. O yüzden çoğu zamanlar yalnız yalnız her şeyi yapmak lazım benim için ve bu bana zor geldi". Göç nedeniyle ayrı yaşayan aileler mücadele etmeleri gereken sadece yalnızlık olmamakta; çocuklarla kalan ebeveynin hem anne hem baba rolünü üstlenmesini gerektirerek aile içindeki rol dağılımını ve hayata dair paylaşılan tüm iş ve sorumlulukların dağılımını da etkilemektedir. Bunun yanı sıra, iletişimleri teknolojinin imkanlarıyla sınırlanan aile bireylerinin paylaşımları azalmaktadır. Son olarak, eşlerinden ayrı kalan çiftlerin yalnız çekebilmekte ve bunalıma girebilmektedir (Pribilsky, 2004: 314).

Sonuç olarak, göç kadınların özel alanda hissettikleri aidiyet duygusunu önemli ölçüde etkileyen bir faktördür. Göç sonrası, kadınlar kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerini müzakere ederek ve hatta meydan okuyarak kendilerine daha özgür ve eşitlikçi yaşam alanları açabilmektedir. Öte yandan, bu çalışma kapsamındaki katılımcılar bağlamında aile içi şiddet yaşayan ve boşandıktan sonra Antalya'ya yerleşen İranlı kadınların gerek kamusal alandaki

gerek özel alandaki tehdit unsurlarından uzakta olmaları bile başlı başına bir açılım olarak değerlendirilebilir. Kesişimsellik açısından göçmen kadınların özel alanda özgür ve eşit bireyler olmaları göçmenlikteki yasal statülerine, sınıflarına, göç ettikleri hedef ülkedeki göç politikalarına ve en önemlisi eşlerine ve aile dinamiklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Bu çalışmadaki katılımcıların her birinin farklı aile dinamikleri olsa da katılımcıların çoğu özel alana dair aidiyet duygularının göçten olumlu bir şekilde etkilendiklerini ifade etmişlerdir.

4.2.4. Kültür Bağlamında Aidiyet

Çalışmada katılımcılara kendilerini kültürel olarak nereye ait hissettikleri sorularak göç öncesi ve sonrası aidiyet duygusunda kültürel bağlamda oluşan değişiklikler analiz edilmiş ve kültürel bağlamın kadınlar için önemi anlaşılmaya çalışılmıştır. Ulusötesi feminist perspektifle değerlendirildiğinde kültürel aidiyetin ulus kimliğinin ötesinde, doğuştan gelen vatandaşlık ve fiziksel olarak belli bir bölgede yaşamayı aşan duygusal, sosyal ve sembolik bağlılıkları içerdiği anlaşılmaktadır (Anthias, 2006). Katılımcılardan elde edilen verilerin analiz sürecinde yalnızca ulusötesi feminist teori değil, kesişimsellik teorisinden de yararlanılmıştır. Cinsiyet, milliyet, din, eşitlik algısı, göçmenlik statüsü, annelik gibi kimlik eksenlerinin kesişiminde dışlanma ya da kabul görme olasılıkları anlamlı farklılıklar gösterebilmektedir. Söz konusu kesişimde kabul görme ekseninde yer alan bireylerin yaşadıkları yerde kültürel aidiyet hissetmeleri kolaylaşmaktadır.

Araştırma kapsamında 15 katılımcıya kendilerini kültürel olarak nereye ait hissettikleri sorulmuştur. Katılımcılardan 8'i (K1, K4, K6, K7, K11, K13, K14 ve K15) göç ettikleri ülkeye yani Türkiye'ye kültürel olarak aidiyet hissettiklerini ifade ederken, 6 katılımcı (K2, K3, K5, K8, K9 ve K10) şu anda içinde yaşadığı kültürden genel olarak rahatsız olmadığını fakat tam bir aidiyet hissetmediğini ifade etmiştir. Yılın yarısını Antalya'da diğer yarısını ise Stockholm'de geçiren K12 ise kendisini Türk kültürüne ait hissetmediğini söylemiştir. Cinsiyet, göç, din, etnik köken, politik görüş ve annelik kesişiminde konumlanan katılımcıların kimliklerinde korumak istedikleri ya da değiştirmeyi tercih ettikleri yanlar göç sonrası deneyimlerinde kültürel aidiyeti nasıl inşa ettiklerinin belirleyicisi olmaktadır. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde önce kimlik ve kimlik inşası konularına değinildikten sonra katılımcıların yeni kimlik inşalarında göçün ve göç yoluyla yeniden şekillenen kültürel aidiyetin deneyimlerini ne şekilde etkilediği anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bireylerin benlik anlatısı olarak nitelendirilen kimlik kavramı, sosyal ve kültürel ortamlarla yakıdan ilgilidir ve bireylerin kişisel tarihlerindeki an ve anılarla etkileşim içinde

sürekli yeniden şekillenerek dönüşmektedir (Giddens, 1991). Kimlik oluşumunun değişken ve akışkan yapısı her durumda varlığını sürdürse de göç gibi kültürel ve sosyal bağlamların önemli ölçüde değişmesini beraberinde getiren durumlarda bireylerin kimlikleri, beklentileri ve benlik algıları üzerinde daha etkili hale gelmektedir. Dinamik bir yapıya sahip olan kimlik, bireyler tarafından kasıtlı olarak ve serbestçe değişmemektedir. Kimlikteki sürekli değişim hem şimdiki zamanda ve bağlamda hem de geçmiş zamanda ve bağlamda deneyimlenen unsurların müzakere edilmesi yoluyla sağlanmaktadır (Ghorashi, 2023: 65). Başka bir deyişle kimlik, geçmiş ve şimdinin kesişim noktasında ortaya çıkan belirsiz alanlarda dönüşmektedir (Hall, 1991:10).

Göç bağlamında geçmişi göç için geride bırakılan, şimdiyi ise göç yoluyla yeni edinilen ülke olarak değerlendirmek mümkündür. Bu bağlamda geçmiş ve şimdinin kesişimini ortaya koymak için İran ve Türkiye arasındaki kültürel ortaklıkları ve farklılıkları belirlemek bu araştırmanın katılımcılarının deneyimlerini anlamak için uygun bir zemin oluşturmaktadır. Türkiye ve İran, sınır komşusu olarak coğrafi yakınlığın dışında kültürel olarak pek çok ortak unsuru paylaşmaktadır. İran'ın çoklu etnik yapısının içinde Türk unsurların olması, iki ülkenin farklı mezheplere mensup olsa da dinlerinin İslam olması, imparatorluk geçmişleri ve bu geçmişin getirdiği kültürel çeşitlilik bu iki ülkenin kültürel bağlamda yakın konumlanmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle sıklıkla Türkler İranlı göçmenleri diğer göçmen gruplara kıyasla "kısmi yabancılar" olarak görürken, İranlı göçmenler de Türkiye'de kısmen yabancılık çekmektedir (Kaya, 2012).

Bu çalışma kapsamında katılımcılara kültürel olarak kendilerini nereye ait hissettikleri sorulmuş ve 8 katılımcı kendilerini göç ettikleri ülkenin yani Türkiye'nin kültürüne ait hissettiklerini ifade etmiştir. Bu katılımcılardan biri olan K1, "Türkiye gerçekten. Bana çok yakın. Evet. İran'da çok baskı var. Avrupa falan bize hiç benzemiyor. Ama Türkiye tam yakın bana" diyerek İran'daki baskı nedeniyle İran'dan ayrılmak zorunda kaldığını ve İran kültürü ile Türk kültürünün yakınlığının hedef ülkeyi seçmede belirleyici olduğunu anlatmaktadır. K1, kültürün göç deneyimini şekillendirmede belirleyici bir unsur olduğunu düşünmekte ve göç etmenin kendi kültürünü seçebilme şansı demek olduğunu "Göç yaptım, kültürümü kendim seçtim demek" sözleriyle aktarmıştır. İran kültüründe doğup büyümüş olan K1, kendisini Avrupa kültürüne uzak hissetmekte, ait olduğu İran kültürünün ise baskı rejiminin sonuçları olan ayrımcı ve dışlayıcı ortamı istememektedir. K1, Türkiye'ye göç etmeyi seçerek geçmiş ve şimdinin kesişim noktasında kendisini iyi hissetmektedir.

Türkiye'ye göç etme motivasyonunun İran'da özellikle kız çocuklarına ve kadınlara yönelik ayrımcı ve baskıcı devlet rejimi olduğunu anlatan K1'in bir kızı ve bir oğlu vardır.

Kızının İran devlet rejiminin dikte ettiği kurallar ve yeni yaşam kültüründen uzak büyümesini isteyen K1, "Ben 3 senedir İran'a gitmedim. Kızım için zaten. Yoksa giderdim ziyarete. Ama ben korkuyorum" demekte ve korkusunun kaynağını kızının İran kültürüne politik olarak eklemlenmiş ögeler olduğunu söylemektedir: "O hicap ne onu bile bilmiyor. İstemiyorum İran'a gitmek, kızım da gitmesin". Bir anne olarak kız-erkek ayrımı yapmadığını ve kızı ve oğlu için endişelerinin olduğunu anlatan K1, "Yani kız çok arkadaştır. Endişe olarak bi şey fark etmez. Ama İran'da zaten erkekler çok daha rahat, çok daha kolay. Ama oğlumda sıkıntı yok, gidiyor. Kimse ona karışmıyor ki" sözleriyle İran'da kadın olmak ve İran'da erkek olmanın aynı deneyime işaret etmediğini vurgulamaktadır.

İslam dinini laiklik ilkesiyle harmanlayarak Şeri düzenden farklı olarak kendine has bir şekilde yaşayan Türkiye'deki dini ve kültürel beklentilerin İran'dan farklı olan veçhesi bazı İranlı kadınları rahatlatırken, şeriat kurallarına sıkı sıkıya bağlılık hisseden kadınlarda yargılanmışlık ve kayıp hislerini tetikleyebilmektedir (Toğrul Koca, 2016: 56-57). K1 örneğinde olduğu gibi, bu araştırmanın katılımcılarının tamamı Türkiye'deki ortamı daha tercih edilir bulduklarını ifade etmişlerdir. Dini unsurlar aracılığıyla kadın bedeni üzerinde karar verme yetkisini kendisinde bulan teokratik bir devlet kültüründen geldiği için Türkiye ölçeğinde bile nispeten daha liberal ve özgürlükçü bir atmosfer sunan Antalya'da kültürel olarak tam aidiyet hissettiğini söyleyen bir diğer katılımcı da K4'tür. "Yani ben burda kendimi yabancı hissetmiyorum. Burdaki kültür ve her şey uygun benim için. Onlar da beni yabancı gibi hissetmediler, hiç dışlamadılar beni. Zaten ilk başta söylediğim gibi biz zaten kendimizi buraya ait hissettiğimiz için burdayız" demektedir.

Kültürel olarak aidiyet hissinin bireyler için mutluluk kaynağı olduğunu düşünen K4, "Benim ait olduğum yer mutlu olduğum yerdir. Burda mutlu olduğum için burdayım diyorum. Her şeyi bırakıp burdayım. Yabancı gibi değilim sanki" demektedir. Bu sözleriyle Antalya'da mutlu bir hayat yaşadığını, kendisini kültürel olarak da buraya ait hissettiğini ve Antalya'daki sosyal ilişkilerinde de kültürel bir dışlanma ya da ayrımcılık yaşamadığını ifade etmektedir. Ancak K4'ün anlatısındaki "yabancı gibi" hissetmek ifadesi ve dışlanmadığı için mutluluk duyması ev sahibi ev sahibi toplumların göçmenleri "misafir" olarak görmesi ile örtüşmektedir. Misafirin iyi ağırlanması ve rahat ettirilmesi hususunda hemfikir olan ev sahipleri gözünde bile misafir, söz konusu toplumun doğal bir parçası olarak görülmemektedir. Göçmen grupların 'öteki' olarak kurgulanmış aidiyetleri "o topluma ait olmasa da onun içinde yaşamını sürdüren bireyler" olarak inşa edilmektedir (Räthzel 1995: 165).

Antalya'da kültürel olarak istediği ortamı yaşadığını ve İran'la Türkiye'nin kültürleri benzeşse de farklılaştığı noktada laiklik ilkesinin geçerli olduğu Türkiye'de bir kadın olarak yaşamanın daha kolay olduğunu da bir arkadaşı üzerinden verdiği esprili bir örnekle anlatmıştır. "Benim bir arkadaşım var İran'da o anlattı. Biz burda böyle uzuun kıyafetler giyiyoruz, manto giyiyoruz. Baş örtüsüyle, hicapla dışarı çıkıyoruz. Adımımızı attığımızdan beri herkes "dııt dııt! Gel hadi, gel" filan. Ay seni yerim falan filan.". K4, İran'da sokaklarda teokratik devlet rejiminin gerek gördüğü şekilde kapalı bir şekilde gezen kadınların bile laf atma, taciz ve erkek bakışından kaçamadığını söylemektedir. Antalya'daki durumu hicvederek özetleyen K4, "Ama Antalya'ya geliyoruz, bikiniyle yatıyoruz. Kimse bize bakmıyor bile. Hiç motivasyon yok Antalya'da diyor. Diyor kendimi çirkin hissediyorum. Nasıl yani ben bikiniyle çirkinim de hicapla mantoyla çok mu güzelim…" sözleriyle arkadaşının anlatısını kahkahalarla aktarmıştır. Arkadaşına "Sen değil, bu adamlar farklı, kültür farklı" dediğini söyleyen K4, "Şükürler olsun taciz yok burda" diyerek sözlerini tamamlamıştır.

K4'ün anlatısında dikkati çektiği üzere K7 de Antalya'da kendisini "yabancı gibi" hissetmediğini söyleyerek Türkiye'nin kültürel ikliminde aidiyet bulduğunu şu sözlerle anlatmıştır: "Kültürel aidiyet ne ifade ediyor bana… Ülkeye aidiyet gibi düşünürsem ben Türkiye'ye… Kendimi burda hiç yabancı gibi hissetmiyorum. Türkiye benim ülkem hatta vatanım hissediyorum". K7'nin ifadesindeki "yabancı gibi" kalıbının dışında, ülke ve vatan kelimelerine yüklediği anlamların farklı olması da dikkat çekidir. Türkiye'yi ülkesi olarak tanımlamaktan öteye geçen K7, Türkiye için vatanım demektedir. Bu duruma kendisinin de şaşırdığını aktaran K7, "Yani öyle ki, buna kendim de şaşırıyorum. Neden? Çünkü ben sadece 5-6 yıl burada yaşadım. Ama burda o kadar seviyorum ki, burda benim ülkem sanıyorum. Ya da o benim hissediyorum, öyle bir şey. Ben de şaşırıyorum ama öyle bir hissim var" demiştir.

Türkiye'de sınırlı bir çevresi olmasını ev kadını olmasıyla ilişkilendiren K7, çocuklarının okulu nedeniyle kurduğu öğretmen ve veli ilişkileri ile komşularıyla kurduğu ilişkiyi değerlendirerek "…yani terbiyat ve iyi insanlar yani Türkler sevdiğim İran gibi. Kültür benzer zaten. Her zaman ben iyilik gördüm, ben hiç kötülük görmedim" demektedir. Ev kadını olduğu için sosyal alanda topluma dahil olma durumlarıyla çok karşılaşmadığını anlatan K7, "Ve işte gerçekten ben o kadar da toplumda değilim. Benim gerçeğim az. Ben ev hanımıyım. Ama işte komşularım, okulda (çocukların) herkes çok güzelmiş" diyerek Türkleri terbiye bakımından kendi kültürüne yakın ve iyi insanlar olarak değerlendirmektedir. Türk ve İran'ın kültürel yakınlığı bağlamında terbiye konusu görüşmelerde sıklıkla dile getirilmiş olsa da katılımcılardan K3 ve K10 bu konuda K7 ile aynı görüşte olmadığını dile getirmiştir.

İran'ı yarası Türkiye'yi ise küçük yuvası olarak gördüğünü söyleyen K3, Türkiye'ye kültürel olarak aidiyet hissetse de bazı konularda İran'la benzeşmediğini ifade etmektedir. Bir kadın olarak, hatta göçmen bir kadın olarak Türkiye'de yaşamayı tercih eden K7, terbiye konusunda iki ülkenin kültür kodlarının benzemediğini gözlemlemiştir. Bu konudaki gözlemini "Bakın bir de terbiye dedim. Taaruf deriz biz. Taaruf burda iyi değil. Buraya adabı muaşeret dersleri koymaları lazım. Burda çocuklar çok, hep küfürlü konuşuyo. Adap bilmez. Hep bozuluyo bu ben görüyorum" sözleriyle aktarmıştır. K3'ün deneyimine göre Türkiye saygı ve terbiye konusunda gün geçtikçe bozulmaktadır ve bu konuda çocukların ve gençlerin eğitim alması gerekmektedir. "Benim kızım bu açıdan da zorlandı. Biz çok önem veriyoruz böyle şeye, saygıya" diyen K3, kızının da kendisi gibi terbiye bağlamında zorluk çektiğini çünkü saygı ve terbiyeye İran'da çok önem verildiğinin altını çizmektedir.

K3 ile aynı görüşü paylaşan K10, kültürel olarak Türkiye'nin İran'dan çok farklı olmadığını belirttikten sonra K3'ün saygı ve terbiye konusundaki gözlemini doğrular nitelikte bir açıklama yapmıştır: "Kültür farkı açısından baksaam, ben o kadar fark hissetmiyorum ama biraz. Bir yerde fark gördüm biraz. Türkiye'de çocuklara o kadar baskı yok. Mesela büyüklere karşı çok saygılı davranacaksın diye bir şey yok". Nazikçe Türkiye'de çocuklara baskı yapılmadığını söyleyerek Türkiye'de çocukların adap bilmez ve saygısız tavırlarını eleştirmektedir. Sözlerini "Mesela nasıl? Şimdi geliyorlar çocuklar. Ne bileyim amca var, teyze var orda. Hiiç saymazlar. Ayaklar havada. Bir merhabalaşmak yok, bir konuşmak yok" diyerek sürdüren K10, saygı bağlamında İran'daki yaşamı daha doğru bulduğunu belirtmiştir. Çocuklarının arkadaşlarıyla bu nedenle iletişim kurmakta zorlandığını söyleyen K10, "Soruyosun meseala "Ay nasılsın Ege'cim veya nasılsın Arda'cım?" Yok; çocuk ne konuşuyo ne bir şey. Ha çıkıyor gidiyor" diyerek büyüklere saygı, iletişim kurmada nezaket gibi konuların Türk çocukları arasında göz ardı edilen değerler arasında kaldığını açıklamaktadır.

K10, kültürel bir unsur olarak saygı ve adabın ülkeden ülkeye farklı anlamlar taşıdığını fakat İran'da bu unsurların geleneksel olarak sürdüğünü ve sürmesi gerektiğini söyleyerek oğlunun Türkiye'de yaşadığı için yanlış davranış kodlarından etkilenebileceğinden endişe duyduğunu şu sözlerle anlatmıştır: "Ben bu konuda çok baskı yapıyordum oğluma. Bizim ordaki çocuklar bunlara çok değer veriyorlar ve çocuklar çok terbiyeli". Terbiye ve saygı öğreniminde ailelerin yetersiz kaldığını da sözlerine ekleyen K10, "benim eşimin yeğenleri 18 yaşında, biri 16 yaşında. Onlarda bile yok. Bana çok terbiyesiz geliyolar. Bizde de eskiden çok daha fazlaydı ama buna çok değer veriyoruz" demiştir. Oğlu konusunda ise endişe duymakta haklı olduğunu oğlunda gözlemlediği değişimi anlatarak açıklamıştır: "Mesela Aras geliyordu 2.5 yaşında çocuk; arkadaşlarına bile "Merhaba Arda, nasılsın?" falan

diyordu. Yani çocuk o kadar görmedi ki yani hiçbir tepki görmediği için o da bıraktı. O da aynısı oldu."

Türkiye'de güzel bir hayat yaşadığını ve bu ülkeye kültürel olarak aidiyet hissettiğini söyleyen fakat Kanada ya da Amerika'ya göç etme planı halen gündemde olan K2 de K3 ve K10 gibi kültürel unsurlar bağlamında saygı ve terbiyeden bahsetmiş fakat bu konuda diğer katılımcılardan farklı bir görüş bildirmiştir. Çocuğunun nasıl bir kültürel ortamda büyümesini istediğini "Bir insan. Özgür bir insan. Dürüst bir insan. Güvenli bir hayat… Benim çocuğa vermek istediğim bu. Bir saygı… Bu şekil şeyler çocuk için önemli" sözleriyle ifade eden K2, bir göçmen için en kritik iki unsurun hedef ülkedeki dil ve kültür olduğunu düşünmektedir. Bu görüşünü "Hangi ülkeye gitsen de ilk şey dil. Sonra kültür. Onun kültür ne mesela. Bazen mesela hareketler farklı oluyor. Kültüre bağlı bunlar. İnsanlar mesela İran'da çok samimi mesela çok şeyler mesela; karşılıyorlar böyle. Bu ülkede hayır, o kadar değil" sözleriyle anlatan K2, samimiyetin ve samimiyet gösterme şeklinin bile kültüre bağlı olduğunu söylemektedir.

İran'daki samimiyetin özel hayata müdahaleye varacak boyutta olmasını eleştiren K2, Türkiye'deki samimiyet gösterme şeklini önceleri yadırgadıysa da saygısızlık olarak görmediğini şu sözlerle anlatmıştır:" Bu saygısız bir şey değil. İnsanlar meşgul ya da her şey var mesela. Ben bir insanı mesela Türkiye'de bir gün görüyorum; çok samimi benle mesela. Benim halimi soruyor falan. Ama başka bir gün farklı bir şey gösteriyor". Bunların kültürel farklılıklardan kaynaklandığını gözlemleyen K2, diğer katılımcılar gibi İran ve Türk kültürlerinin benzediğini fakat her ülkenin farklı bir kültürü olduğunu İran, Türkiye ve Kanada örnekleriyle şu şekilde açıklamıştır: "Mesela İran ve Türkiye kültürü çok yakın. Ama ben bir şey anlıyorum, İran'dan ben Kanada'ya gidiyorum; çok farklı mesela canım". Bir çocuğu sevme şeklinin bile kültürle bağlantılı olduğunu anlatan K2, "Mesela ben biliyorum, sen bir çocuğa sürekli bakıyorsun burada hoşlanır benim çocuğu sevdi diye ama orada sana sorar "Sen neden benim çocuğa bakıyorsun?" demiştir ve "Bu şeyler çok önemli. Sen o kültürü de öğreniyorsun ke insanlara o kadar bakmak lazım değil" diyerek kültürün öğrenilmesi gereken önemli bir unsur olduğunu ifade etmiştir.

Yeni ülkedeki kültür unsurlarını öğrenirken önyargılı olmamanın, farklılıkları zenginlik olarak kabul edebilmenin önemli olduğunu düşünen K2, "Özellikle ben başka bir ülkeden geldim, başka bir kültür var. Mesela bir gün oğlum geldi, kendine babası bir şey almak istiyordu. Babası ona verdi; çok mutlu oldu çocuk mesela. Hemen babasının elini öptü" sözleriyle oğlunun bu davranışının Türklere özgü bir kültür unsuru olarak kendisini şaşırttığını anlatmıştır: "Ben çok şaşırdım. İran'da yok bu. Ben dedim Asa bu ne?" Bir takım

kültürel davranışın ise İran'daki gibi olduğunu ve oğlunda bunları da gözlemlediğini şu sözlerle anlatmıştır: "Bazı şeyler bizim kültürle aynı. Mesela oğlum bir danslar yapıyor, ben anlıyorum. Aynen bizde de var. Oğlum burada öğreniyor". Genel olarak kültürün aktarıcısı olarak görülen kadınların göç deneyiminde çocuklarına bu görev aktarılabilmektedir. Örneğin okula gittiği için daha fazla kültürel etkileşim deneyimleyen K2'nin oğlu, annesi için kültürün aktarıcı konumundadır.

İran'la benzeşen ve benzeşmeyen kültür unsurlarını göçmen bir çocuk olarak öğrenen oğluna bir anne olarak kendisinin vereceği tepkinin önemine dikkat çeken K2, "Bir anne bir çocuğu başka bir ülkede büyütüyorsa bazı şeyler geliyor mesela. O yüzden sen nasıl tepki veriyorsun? Ben mesela dedim bunlara güzel şeyler" diyerek oğlunun kültürel zenginliğinin artmasını desteklediğini anlatmıştır. Ancak, yeni kültürel unsurları kabul etmek ve bunu bir zenginleşme olarak görmek ile kültürel olarak asimilasyon yaşamak arasındaki çizgiyi de görebilen K2, oğlunu bu tür durumlarda nasıl uyardığını şu örnekle açıklamıştır: "Ama bazı kelimeler kullanıyor. Ben biliyorum, onlar güzel kelimeler değil. Hemen diyorum 'O güzel değil canım, kullanmamalısın.'" Bu konuda da dengeli bir tavır sergileyen K2, "Mesela ben anlıyorum ki o kelime normal bir şey, o kadar kötü değil; insanların ağzı alışmış, düşünmeden söylüyor. Oğlum diyorum bu kötü değil belki ama saygılı bir şey değil" diyerek oğlunun dışlayıcı değil, kapsayıcı ilişkiler kurmasını ve kendi benliğini korumasını nasıl teşvik ettiğini anlatmıştır.

K2'nin bir yere kültürel olarak aidiyet hissetmesinin bir diğer koşulu da din baskısı yaşamamak ve oğlunu da bu baskıdan uzak tutmaktır. Din konusunda zorlama olmaması gerektiğini yine oğlu üzerinden açıklayan K2, Hristiyan bir kadın olarak İran'da çok eziyet çektiğini dile getirmiş ve bu konudaki görüşlerini şöyle aktarmıştır: "Ben bir anne olarak ve özellikle bir Hristiyan bir anne… Ben yıllarca baskı altındaki insan oldum İran'da. İstemiyordum çocuğumun bu şekil şeyler yaşıyor". İran'da kilise olmasına rağmen tehdit edilmemek, baskı ve şiddetle karşılaşmamak için kiliseye bile gidemeyen K2, çocuğunun benzer bir deneyimden geçmesini istememekte ve kendi iradesiyle bu kararı vermesini arzulamaktadır. Bu konuda, "İstiyordum benim çocuğum özgür bir ülkede başlasın. Hatta bu Hristiyanlık, benim çocuğumu ben zorlamıyorum canım kesin bu Hristiyanlığı seçiyorsun diye. Onu özgür bıraktım gerçekten" dedikten sonra "Ona demiyorum senin annen, baban Hristiyan; sen de öylesin. Kesin isterse bunu seçsin" sözleriyle oğlunun özgür iradesini kullanabilen bir birey olarak yetiştirmek istediğini vurgulamıştır.

Hristiyan bir anne olarak Türkiye'de yaşamayı tercih eden K2 gibi, Müslüman bir anne olan K13 de tercihini Türkiye'den yana kullanmıştır. K13, "Türkiye neden? Çünkü

modern Müslüman bir ülke olduğu için. Bizim de kültürümüz hemen hemen aynı olduğu için ben çocuklarımın Müslüman bir ülkede büyümesini istedim" demiştir. İran ve Türkiye'nin kültürel olarak yakın olması K13'e cazip gelmiştir ve taşınma kararı aldığı sırada ABD'de yaşayan K13, Türkiye'yi hem modern hem de Müslüman bir ülke olarak gördüğü için tercih etmiştir. Bu tercihinde İslam kültüründe bulunan kültürel ögelerin de etkilerinin olduğunu, "Mesela bayram, el öpmesi gibi birçok şeyleri bilmesini istedim. O yüzden biz Türkiye'ye taşındık" sözleriyle ifade etmiştir. Çocukları Amerikan vatandaşı olsun diye Amerika'da doğum yapmayı düşünmek yerine ikiz kızlarını Türkiye'de dünyaya getirdiğini "Ki ben o zaman hamileydim. Yaman Amerika'da dünyaya gelmişti. Kızlar Türkiye'de doğdu" diyerek açıklamıştır.

İran'ın kültürel olarak çok zengin bir ülke olduğunu, İran'daki kültürel birikimin yüzyıllara dayandığını anlatan K13, "İran çok farklı bir ülke. Çok modern bir ülke. Aslında kapalı diyorlar da öyle değil, çok modern ve herkes üniversite bitiren bir ülke. Bilgi çok fazla var orda" demiştir. "En iyi doktorları, en iyi şairler, profesörler hepsi İran'da ya da İran'dan gelmiş" diyerek aslında İran'ın kadim kültürüne gönderme yapmaktadır. Sözlerine, "İran derken şöyle, eskiden Horasan vardı. Mesela Mevlâna, mesela Saidi Şirazi, Selçukyan hepsi Horasan'dan gelmiş. Tarihte bilirsiniz, çok eski bir uygarlık ve çok mutivaddin bir şehir" diye devam eden K13, "2500 yıl bizim temeddunumuz var. Hakimiyet ve kültür demek. Eski bir kültüre sahibiz biz. İran'ı öyle anlatayım size" demiştir. Kendisi için ise İran; çocukluğudur, anılarıdır. Bu denli kıymetli bir kültürel geçmişin politik bir tercih nedeniyle görülmez hale gelmesi de İran'ın kendisi için yaşanılamaz hale gelmesi de K13 için acı verici olmuştur.

İran'daki teokratik devlet rejiminin baskısından ve hatta idamlarla sonuçlanabilen yaptırımlarından rahatsızlık duyan K13, "Ama şimdi biliyorsunuz orda şeriat çok fazla oldu. Aslında şeriat yok halkın içinde ama devlet çok baskılı. Millet çok bilen, çok modern ve hükümet bunları kapamaya çalışıyor" diyerek halk ile devletin iki ayrı uçta bulunduğunun da altını çizmektedir. İran'da yaşanan özgürlük hareketinin sonuçlarına da değinen K13, "Maalesef evet ve biliyorsunuz millet bayağı dışarıda çıktılar baya genç kızlar erkekler idam olmuşlar çünkü karşı çıkmışlar çünkü istemiyorlar şeriat. Hükümeti istemiyorlar" demiştir. K13, Türkiye'nin İran'dan farklı olmasının Atatürk sayesinde olduğunu düşünmekte ve Atatürk'ün yarattığı farkı İran, Türkiye ve Afganistan'daki modernleşme hareketleri üzerinden açıklamaktadır:

> "Sizin Atatürk, bizim Rıza Şah, Afganistan Amanullah. Bu üç kişi modernliğe çok hızlı bir şekilde girdiler. Ama maalesef Rıza Şah öyle oldu. Amanullah'ın kuzeni arkasından büyük bir darbe yaptı ve

> onu öldürdü. Ve Atatürk de maalesef erken öldü. Ama Atatürk her Türkün içinde yaşıyor. Biz de Atatürk'ü çok severiz." (K13)

Göç etme motivasyonu olarak Atatürk'ü gösteren K4 gibi K13 de Türkiye'nin Atatürk sayesinde modern bir İslam ülkesi olabildiğini düşünmektedir. Benzer şekilde K15 de kendisinin kültürel olarak nereye ait olduğunu hem kadim İran kültürünün güzelliğinden hem de Atatürk'ün Türk insanına nasıl nefes verdiğinden söz ederek açıklamıştır. Kendisini Türkiye'ye ve Türk kültürüne ait hissettiğini söyleyen K15, "Ben burada ait hissediyorum ya. Bu şimdi değil. Daha Türkçe konuşmadan böyleydi. Neden?" diye sormuştur. Kendisini dilini bile bilmediği bir ülkenin kültürüne ait hissetmesini detaylı bir şekilde anlatan K15, bu aidiyet hissinin İran'ın kültürüne topyekûn bir tepki olmadığını ve kadim İran kültürünün çok kıymetli olduğunu sözlerine şu şekilde eklemiştir: "İranlıyım ben, orasi kültürüyle yaşadım hep. Çok güzeldir aslında biliyo musun? Kültür vardır, çok önemli hem terbiyat hem sanat. Ne gelirse aklına. Çook yıllar var böyle."

İran'da hem devlet hem de partner şiddeti gören ve bir kadın olduğu için hakları gasp edilen K15, İran'da devlet rejiminin değişmesinin her şeyi bir anda silemediğini fakat yaşanan değişikliklerin kendisini nefessiz bıraktığını şu sözlerle anlatmıştır: "Bir darbeyle bunlarin hepsi gitmedi tabi. Amma nefesim gitti mesela. Kültürün yakan yeri de var anlattım". Kaçarak Türkiye'ye göç eden ve burada nefes bulan K15, Türk ve İran kültürlerini benzer bulmakta ve farkları da ortaya koymaktadır: "Sonunda burda tamam oldum. Dedim bu senin kendine kurduğun dünyan. Kültür olarak İran'a benzer Türkiye, bak hem iyisi hem kötüsü. Merakisi de benzer, karışması da". İki halkın meraklı tavırlarını, başkalarının işlerine karışmasını ve iyisiyle kötüsüyle yaşandığını söyleyen K15, devlet idaresi bakımından da İran'la Türkiye arasında benzerlik kursa da Atatürk demektedir. Atatürk size nefes verdi, benim kültürüm oldu: "Her gün devlet de azıcık benziyo bence ama nefes var. Atatürk verdi o nefesi size. Bak ben de o nefesi alıyorum. Benim kültürüm oldu Atatürk".

Atatürk'ün eseri olan Türkiye Cumhuriyeti'nin değerlerinin ve yarattığı kültürün kendi kültürü olduğunu söyleyen K15'ten farklı duygular içinde olan K5, bu duyguların ve değerlerin kendisinden çalındığını düşündüğü için üzülmektedir. Huzur bulduğu her yerde kültürel olarak aidiyet hissedebileceğini söyleyen K5, bazen huzurunun bozulduğunu ve kendini sorgulatan anlar yaşadığını aktarmıştır: "Bazı günler başka. Mesela bu Cumhuriyet burası var ya bu kutlama. Okula gittim. Bayraklar taşıyor her yer. O saygıya ben ağlıyorum o zaman". K5'in ağlama sebebi burada yapılan kutlamalar ya da Türkiye'nin coşkuyla kutladığı 'Cumhuriyet Bayramı' değildir. K5, kendi anavatanında bunu yaşamayı hak ettiğini, fakat bu duyguların bile kendisinden çalındığını düşündüğü için üzülmektedir. Bayrağını sevmediği

için, milli marşını sevmediği için, bu duygulardan mahrum kaldığı için ağlamaktadır, duygularının bile çalınmış olmasına ağlamaktadır:

> "Neden benim ülkem böyle değil, neden ben bayrağımı sevmiyorum. Neden böyleyiz? Biz asla milli marşımızı sevmiyoruz ve asla okumuyoruz. Her zaman ki okula gidiyorum; hep çocuklar, anneler-babalar hep kalkıyolar onu söylüyolar. Ben hep ağlıyorum. O hissi bizden çaldılar. Biz o hislere onlar yüzünden ait değiliz." (K5)

Atatürk'ten dolaylı bir şekilde bahseden K5 gibi K6 da laikliğe vurgu yaparak göç etme nedenini açıklamıştır. Türkiye'nin 'laik', güvenli ve rahat olduğu düşüncesiyle göç kararı alan ve Türkiye'yi sevdiğini söyleyen K6, "Biz Türkiye'yi biliyorduk zaten. Söyledim ya, çok seviyorduk. Onun için en güvenli, en yakın İran'a, kültürümüze, kendimize burayı düşündük. Başka bir yer asla düşünmedik" diyerek İran ve Türkiye arasındaki fiziksel mesafeyi de hesaba katmaktadır. Ancak bu kararı kendisi için değil, çocuğu için verdiğini: "Çocuğumla ilgi vaar. Eğer kendim olsam bir yaştan sonra farklı düşünüyorsun, yaşıyorsun, gününü geçiriyorsun. Ama çocuğum için düşünüyorum. Onun yaşayacağı yer laik olmalı, güvenli olmalı. Sizin kültür zaten bize yakın" sözleriyle aktarmıştır. Kendisinin de kızının da burada kültürel olarak sıkıntı çekmediklerini "Ben zaten kendimi size yakın hissediyordum ve kızım da bu toplumda yaşamasını istiyordum. O da rahat, o da seviyo" sözleriyle anlatan K6, bu durumu göç etmeden önce de sık sık Antalya'ya tatile gelmeleriyle ilişkilendirmektedir: "Çünkü alışkın, çünkü önceden tanışmış. Çocukken gelmiş, görmüş, yemeklerini yemiş; biliyo. Evde televizyondan kulağı her şeyi biliyor; dizileer, haberleer".

K6 kültürel olarak net bir şekilde Türkiye'ye aidiyet hissettiğini söylerken, K9 bu konuda K6 kadar net değildir. Türkiye'ye kısmi bir aidiyet duygusu taşıyan K9, "Kültüüür, öyle böyle aynı kültür. Aynıdır ama bazen buraya aitim, başka zaman değil. Mesela İran'da iş arkadaşlarimla erkek öyle yakın olmak olmaz. Burda ama istersen gülürsüün, beraber eğlenirsin" demiştir. Erkek meslektaşlarıyla Türkiye'de daha rahat ilişkiler kurabildiğini "Kimse demez ke noluyo orda" sözleriyle aktarmıştır. İran'da ise durumun farklı olduğunu, "Amma İran'da şööle canlı bi şekil 'merhaba' bile dersen hemen derler 'Kesiin aralarında bi şey var. Ne biçim merhaba o" diyerek açıklayan K9, Türkiye'ye göç ettikten sonra aidiyet duygusunda da değişiklikler olduğunu söylemiştir. Bu konuda "Burda aidiyetim de değişti ama yine ben kendi inancıma aitim. İran'da büyüdüm, o inançlarla, değişmek o kadar kolay değil" sözleriyle ulusötesi feminizmin altını çizdiği şekilde, Batılı bir bakış açısıyla dünyadaki tüm kadınları doğru okumanın mümkün olmadığını kanıtlar niteliktedir.

Türkiye'de daha özgür insan ilişkilerinin mümkün olduğunu söyleyen K9, Batılı bakış açısının doğrulayacağı gibi Türkiye'de daha rahat hissetmemektedir. Kültürel ve sosyal

bağlamda Türkiye'yi tercih etmiş olsa da tam bir aidiyet hissetmemesinin sebebini yıllarca İran'da yaşamasına ve İran kültürünü özümsemiş olmasına bağlayan K9, oğlu için durumun farklı olduğunu da açıklamıştır. "Amma oğluma durum başka, yeni büyüyü o. Onun için daha iyi. Yeni fikirlera, yeni kültürüna alışabilir. Alıştı da" diyen K9, kendisini ait hissedeceği toplumun kültüründe kimsenin kimseye karışmadığı bir ortamın olması gerektiğini "Öyle yer isterim herkes kendine baksın, karişmasın. Aslında bura yine biraz öyle" sözleriyle anlatmış ve Antalya'nın bu kritere kısmen uyduğunu söylemiştir.

K9 gibi K8 de toplum baskısının kültürün parçası olarak görülmesinden yorulmuş ve yıllardır toplumsal baskının ya da mahalle baskısının yoğun yaşanmadığı Avrupa ülkelerinden birinde yaşamak istediğini şu sözlerle anlatmıştır: "Ben hep küçükken Avrupa'da doğmak, büyümek istedim. Oranın kültürünü çok beğeniyorum. İnsanlar birbirine karışmıyolar. Kimse kimseye karışmıyor; ne giydin, nereye gittin… ". Bu isteğinin İran'daki yoğun mahalle baskısından kaynaklandığını düşünen K8, "Belki bizim yaşadıklarımızdan dolayı böyle fikirler var bende. Bizde çok karışıyorlar. Burda da bizden az ama var yine. O yüzden ben daha rahat, daha kolay yaşayım" diyerek Türkiye'de de mahalle baskısı olduğunu fakat İran'daki kadar yoğun bir baskı yaşamadığı için daha rahat bir yaşam sürdüğünü açıklamıştır. Bu baskının aile içinde de yaşandığını, "Çok kaynana muhabbeti var, görümce muhabbeti var. Bizde bunlar çook fazla. Bizde bırakmıyorlar; böyle yapış-yapış biraz. Ne kadar bana yapışacaksın? Bırak beni. Özgürlüğü çok seviyorum o yüzden. Bunun birazını da kadınlar yapıyo, birbirimize yapıyoruz maalesef" diye anlatan K9, kadın kadının kurdudur diyerek yola çıkıp kendisine yurt aramaktadır.

Katılımcılar arasında Türkiye'ye kültürel aidiyet hissetmediğini söyleyen tek katılımcı K12'dir ve K12 de K9 gibi mahalle baskısı ve geniş aile ilişkilerinin yoğunluğundan yakınmaktadır. Ancak K12, bu baskıyı K9'dan farklı olarak Türkiye'de yaşamıştır. İsveç'te büyümüş olan K12, Türkiye'de bambaşka bir kültür olduğunu ve kendisinin bu kültürü yadırgadığını, "Çünkü ben farklı bir kültürde büyüdüm. Mesela burda farklı bi kültür, İran'da da farklı. Ondan sonra Türkiye'ye bir geldik biraz… Biraz değil de çok şeyler değişik geldi bana" sözleriyle anlatmıştır. Kendisine değişik gelen durumları örneklendiren K12, "Mesela benim kayınvalidem mesela büyütmesi çocuklardı. Karıştı yani. Her şeyi kendinin kafa, eski kafada gitmek istiyordu. Onun dediği olacak her şey. Biz biliyoruz her şey diye o söylerdi, mesela "kızım çok giy, çok giyme…" söylerdi, arkadaşlara karışırdı" demiş ve kayınvalidesinin anneliğinden giyim tarzına, arkadaşlıklarından fikirlerine kadar her şeye karıştığını anlatmıştır.

Kayınvalidesinin tutum ve telkinlerinin özgürlük alanını sınırladığını düşünen K12, Türkiye ile İran'ın bu konuda kültürel olarak benzeştiğini ancak kendisinin İsveç kültürüne alışkın olması nedeniyle zorluk yaşadığını, "Bunlar biraz zor geldi çünkü kültürler çok farklı. Ben tam bambaşka şeylerle çocuklarımı büyüttüm. Ama Türkiye aynen İran'a benziyor aslında. Diyorum ki sadece İran'dan Türkiye'ye göç etmem olsaydı daha kolay olabilirdi" sözleriyle dile getirmiştir. K12'nin değindiği bir diğer konu ise eğitim ve kültürdür. İran'ın bu konularda Türkiye'den daha iyi olduğunu düşünen K12, "İran çocuklar Türkiye ile kıyaslarsam İran daha kültürlü, eğitimli. Türkiye'de de eğitime çok önem verenler var. Çocuklarda çok kapalı böyle din eğitim sadece düşünen de var ama başka yerde çok geniş kafalar da var İran'da" demiş ve İran'daki eğitimin yalnızca dini öğretilerden ibaret olmadığı, iyi eğitim alınabilecek okulların da olduğunu vurgulamıştır.

K12'nin görüşüyle paralel olarak, İran'daki sanat, bilim, eğitim ve kültür alanındaki birikim İranlı göçmen grupların diğer Orta Doğu ülkelerinden farklı olarak görülmesini sağlamış ve pek çok durumda eğitimli ve kültürlü orta sınıf İranlı göçmen Amerika Birleşik Devletleri gibi göç edilmesi kısmen daha meşakkatli ülkelerde çok iyi istihdam koşullarına ulaşabilmiştir. ABD'de etnik bir alt grup olarak değil, ulusötesi elit bir grup olarak kabul gören eğitimli İranlı göçmen grupları, Arap ülkelerinden göç eden gruplara kıyasla daha rahat kabul görmüşlerdir (Naficy 1993: 6). Bu çalışmanın katılımcıları arasında bu durum iki yönde yankı bulmuştur. Bunlardan ilki K12'nin de değindiği gibi İran'ın eğitim ve kültür olarak Türkiye'ye kıyasla daha ileri olduğu görüşüdür ki bu görüş farklı gerekçelerle de olsa K13 tarafından desteklenmiştir. İranlı göçmenlerin bir alt grup değil, elit bir grup olarak kabul görme isteğinin diğer boyutu ise K3, K11 ve K8'in Arap olarak görülme ihtimalini bile katlanılamaz bulmalarında ortaya çıkmıştır.

Şimdiki eşi Türk olan K13, eşiyle İstanbul'a yaptığı bir ziyarette bir grup insanın Farsça yazılmış bir şiirin önünde toplanıp dua ettiklerini görünce duruma bir anlam veremeyip sormuştur: "Burda niye dua ediyorlar. Bir yerde şiir yazıyor, Farsça. Ben okuyorum ve millet dua ediyor. Anlamadım niye dua ediyorlar". Eşinin K13'e verdiği cevabın kendisini, K13'ün cevabının ise eşini nasıl şaşırttığını, "Eşim dedi burada Kuran yazıyor. Manyak dedim, ne Kuran yazıyor. Burda şiir yazıyor. Aşktan bahsediyor, meyhaneden bahsediyor. Ciddi misin dedi, şaştı kaldı" sözleriyle anlatmıştır. K13, açık olarak İranlıların Türklerden daha kültürlü ve eğitimli olduğunu söylememiş olsa da "O yazılar hepsi bizimkiyle aynı. Atatürk zamanında değişmiş sizin yazmasını. Alfabeye geçmişsiniz. Öncesini de öğrenmemişsiniz" diyerek kendi kültürünü bile doğru anlayabilmek için eğitimin ve kültürel birikimin önemli olduğuna vurgu yapmıştır.

Kültürel aidiyet kapsamında çalışmada ortaya çıkan son alt tema ise İranlıların Araplarla karıştırılmaya duydukları tepki olmuştur. Derinlemesine görüşmeler yapılmadan önce katılımcılara birer kod ad verilmesi planlanmış ve bu doğrultuda katılımcılardan kendi kod adlarını kendilerinin seçmesi rica edilmiştir. Görüşmeler bittiğinde katılımcıların genellikle aynı isimleri seçmesinin çalışmayı zorlaştıracağı düşüncesiyle kodlamalar K1, K2 gibi yapılmış ve bu durum katılımcılara bildirilmiştir. Ancak K11, kendisine kod adını araştırmacının koyabileceğini ve bundan memnuniyet duyacağını belirttikten sonra, "Bana bu çalışmada kod ad istediğinizi verin. Yeter ki Arapça olmasın" demiştir. Türkiye'de Farsça ile Arapçanın, İranlılar ile Arapların karıştırılmasından rahatsız olan K11, ne olursa olsun Arap ya da Arapça ile bağlantılı bir şekilde anılmak istemediğini ifade etmiştir.

K3 ve K8 ise K11 gibi Araplara ve Arapçaya karşı bir duruş gösterseler de her iki katılımcı da çocuklarının okulda Arap sanıldığı için üzüntü duyduklarını ve bu durumun kendilerini de çok üzdüğünü aktarmışlardır. K8, "İranlılar Araplardan çok nefret ediyolar. Hiç sevmiyolar. Benim kızım da çok İran'ı seviyo yani kültürel olarak. Yani başka seviyo" diyerek kızının da Araplardan hoşlanmadığını ima ettikten sonra "Yani öyle başka bir şekilde seviyo ki çok rahatsız oluyordu (Arap sanılmaktan). Ona Arap çağırıyolardı "Arap gel, Arap git." Çok üzüldü çocuğum. Çok kötü bir şey bence" demiştir. K3'e ise Türkiye'de baskı, ayrımcılık ya da dışlanma yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda kendisinin böyle bir şey yaşamadığını fakat okul çağında olan kızının aynı K8'in durumunda olduğu gibi sıkıntılı bir dönem geçirdiğini şöyle ifade etmiştir: "Türkiye'de sorun… Benim burda yaşadığım kızımın sorunu oldu: Arap sanılmak ve ayrım oldu."

Sonuç olarak, göçün göç öncesi ve sonrası olarak bütüncül bir yaklaşımla değerlendirildiği bu çalışmada katılımcılardan elde edilen veriler Antalya'ya göç eden İranlı kadınların kültürel aidiyet konusu hem İran'daki hem Türkiye'deki deneyimleri arasındaki süreklilik ve farklılık gösteren unsurlar bağlamında ele alınmıştır. İki ülke arasındaki benzerlikler ve karşıtlıkları yansıtan kişisel, sosyal, tarihsel ve ideolojik etmenlerin etkileşimi sonucu benzer deneyimlerden geçen katılımcıların bile her iki ülkeye farklı boyutlarda aidiyet hissettikleri tespit edilmiştir. İran'da saygı, eğitim, entelektüalizm gibi kavramlar, dini baskılara rağmen toplumun bir kısmı için yaşamın temel değerleri olarak görülmektedir. Bu kültürel altyapıyla Türkiye'ye göç eden katılımcıların birçoğu Atatürk'ün laik ve toplumsal eşitliğe dayanan vizyonu sayesinde nispeten daha liberal bir ortama sahip olan Antalya'da kültürel olarak bir aidiyet sorunu yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

İran devlet rejiminin dayattığı kurallarla sınırlarını belirlediği 'kadın' olma şekli tüm katılımcılar için kültürel aidiyet duygusuna ket vursa da bu kurallar tüm kadınları eşit

etkilediği için bazı durumlarda dayanışma ya da normalleştirme gözlemlenebilmektedir. Oysa K2'nin durumundaki gibi İran'da Hristiyan bir kadın olmak ya da eşinin ya da kendisinin ailesinin sıra dışı bir şekilde kuralcı ve baskıcı olması katılımcıların İran'a olan sevgilerine değilse de kültürel olarak aidiyet duygularına zarar vermiştir. Bu nedenle katılımcıların çoğu Türkiye'deki ideolojik kısıtlamaların İran'dan daha az olması, ortak kültürel kodlar, aşina oldukları toplumsal cinsiyet dinamikleri gibi pek çok sebeple Türkiye'de kendilerini daha 'az yabancı' hissettiklerini ifade etmiştir. Arap toplumlarına karşı önyargısı olan katılımcıların Arap sanılmak gibi sorunları olmuşsa da bu sorunları aşabilmişlerdir. Sonuç olarak göçmen kadınların kültürel aidiyet konusu içinde birçok müzakereyi ve sorgulamayı barındıran, kimlik inşalarını bile etkileyen ve karışık yapıda bir konu olarak ele almak gerekmektedir.

4.3. Göçmen Anne Olmak

Göçmen annelik, göç sürecinde annelerin deneyimlerini, kimliklerini ve bakım pratiklerini dönüştüren çok katmanlı bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte annelik yalnızca biyolojik bir rol değil; kültürel, toplumsal ve duygusal bağlamlarla sürekli olarak şekillenen bir kimlik alanı olarak anlaşılmaktadır. Göçmen anneler, göç öncesi ve göç sonrası bağlamlar arasında köprü kurmakta hem kendi kültürel köklerini hem de yeni toplumsal ve kültürel gereklilikleri birlikte taşımakta ve bu iki dünyanın kesişiminde annelik pratiklerini yeniden müzakere etmektedir. Bu nedenle göçmen annelik, bireysel ve toplumsal düzeyde kimlik, aidiyet ve güçlenme dinamiklerini içermektedir.

Göçmen annelikte kadınlar, göç öncesi deneyimlerden kaynaklanan toplumsal ve cinsiyetçi normlarla yeni yaşam bağlamında karşılaştıkları belirsizlikler arasında denge kurmaktadır. Bu süreçte annelik, çocukların güvenliği, eğitimi ve geleceği üzerine sorumluluk alma ile birleşmekte ve kadınların kendi öznel güvenlik duygularını yeniden yapılandırmalarına olanak tanımaktadır. Göç, annelik rollerini hem zorlayıcı hem de güçlendirici bir biçimde yeniden tanımlamakta; ayrımcılık, ekonomik güvencesizlik ve bürokratik engellerle karşılaşan kadınlar, aynı zamanda yeni kimlikler geliştirme, farklı kültürleri deneyimleme ve çocuklarının geleceği için umutlu bir perspektif oluşturma imkânı bulmaktadır. Bu durum, göçmen anneliğin yalnızca bir mücadele alanı değil, aynı zamanda özneleşme ve güçlenme süreci olduğunu göstermektedir (Hondagneu-Sotelo, 1994; Lu & Treas, 2010).

Göçmen annelik, kadınların bakım emeğini ve aile içi ilişkilerini yeniden düzenlemelerini de zorunlu kılmaktadır. Göç sürecinde çocukların bakımına ilişkin sorumluluklar, annelerin iş yaşamına, sosyal bağlarına ve kültürel aidiyetlerine ilişkin

stratejiler geliştirmelerini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, göçmen anneler, kendi öznel deneyimleri ve yeni toplumsal koşullar doğrultusunda annelik pratiklerini sürekli olarak uyarlamakta ve yeniden şekillendirmektedir (Kofman, 2004; Mahler & Pessar, 2006).

Yoğun annelik ideolojisi, göçmen annelerin deneyimlerini anlamlandırmada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Modern annelik anlayışında kadınlardan beklenen fedakârlık, sürekli çocuk odaklılık ve mükemmel bakım sunma beklentisi, göçmen anneler üzerinde görünmez bir baskı yaratmaktadır. Bu baskı, göç sürecinde daha da belirginleşmekte ve annelerin yetersizlik duyguları yaşamasına neden olmaktadır. Bununla birlikte, göçmen anneler bu zorlukları aşarken, kendi kimliklerini ve annelik pratiklerini yeniden tanımlamakta ve çocukları aracılığıyla hem kendileri hem de aileleri için yeni fırsatlar yaratmaktadır (Hays, 1996; Collins, 1994).

Göçmen annelik, toplumsal ve kültürel bağlamların kesişiminde şekillenmekte, kadınların hem bireysel hem de kolektif deneyimlerini kapsamaktadır. Kesişimsellik perspektifi, cinsiyet, etnik köken, sınıf ve göçmenlik statüsünün bir arada değerlendirilmesini sağlayarak, göçmen anneliğin çok boyutlu yapısını anlamak için gerekli bir analiz zeminini sunmaktadır. Bu yaklaşım, göçmen annelerin deneyimlerinin tek bir sosyal veya kültürel eksen üzerinden açıklanamayacağını ortaya koymakta ve kadınların yaşadığı baskı, fırsat ve kimlik dönüşümlerini bütüncül biçimde değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır (Crenshaw, 1991; Anthias, 2012).

Sonuç olarak, göçmen annelik, göç sürecinde kadınların kimliklerini, toplumsal rollerini ve bakım pratiklerini yeniden inşa ettikleri dinamik bir süreç olarak anlaşılmaktadır. Bu süreçte annelik, baskı ve belirsizliği barındırsa da aynı zamanda güçlenme, özneleşme ve yeni kimlik olanakları yaratma potansiyeli taşımaktadır. Göçmen anneler, çocuklarının geleceği için verdikleri mücadelede hem kendi kimliklerini hem de aile bağlarını yeniden tanımlamakta ve bu deneyimler aracılığıyla hem bireysel hem de toplumsal düzeyde dönüşüm sağlamaktadır.

4.3.1. Göçmen Bir Anne Olmanın Zorlayıcı Yanları

Toplumsal ilişkilerin tamamında gözlemlendiği gibi kadınlar ve erkekler hemen hemen her bağlamda farklı bir şekilde konumlandırılmaktadır. Göç bağlamında da kadın deneyimi erkek deneyiminden farklılaşmakta ve sınıf, etnik köken, göçmenlikteki yasal statü, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sahibi olup olmama gibi pek çok eksenin kesişiminde şekillenerek hem yeni özerklik alanları açmakta hem de yeni kırılganlıklar üretmektedir. Kadınların ekonomik katılımı, aile içi dinamiklerin değişmesiyle ailede yeniden konumlanma,

yeni kişisel özerklik alanları yaratma gibi kadın deneyimine olumlu etkileri olan göç olgusunun aynı zamanda kadın deneyimini sosyal, duygusal ve ekonomik açıdan olumsuz etkileyen bir dizi zorlukları beraberinde getirdiği kadın bağlamında göç çalışmalarının kuramsal arka planını oluşturan çok sayıda çalışmada vurgulanmıştır (Crenshaw, 2013; Kofman vd., 2005; Anthias ve Yuval-Davis, 2005; Yuval-Davis, 2004).

Bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, katılımcıların toplumsal hayata tam katılım sağlayamadıkları için yalnızlık çektiklerini, göçmenlik statüsü ile ilgili hukuki belirsizliklerden etkilendiklerini, çalışma hayatında marjinalleştirildiklerini, sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşadıklarını ortaya koymuştur. Katılımcılar bu faktörleri anne olmalarıyla dolaylı yoldan ilişkilendirirken ayrımcılık ve çifte sorumluluk boyutlarını doğrudan anne olmakla ilişkilendirmişlerdir. Çalışmanın bu bölümünde göçmen kadınların anneliklerini dolaylı yoldan etkileyen boyutlar üzerinde durulmuş, doğrudan etkileyen boyutlar ise ayrıca değerlendirilmiştir. Yalnızlık boyutu ise dil bilmeme ya da dışlanma ve ayrımcılık konularıyla bağlantılı olduğu için baskı, dışlanma ve ayrımcılık başlığı altında çalışılmıştır.

Göçmen kadınların deneyimlerini ilk elden etkileyen en önemli unsurlardan biri göçmenlik statüsü olarak görülmektedir. Kadınların göçmenlik statüsü yalnızca hedef ülkeye yasal yollardan giriş yapmalarıyla değil, aynı zamanda göç hukukunun cinsiyet bağlamında eşitlikçi bir yapıya sahip gibi gözükse de uygulamada cinsiyetçi sonuçlar üretmesiyle de ilgilidir. Bu hukuki sorunun temelinde erkek göç deneyiminin "norm" kabul edilmesi ve kadınların göçün asıl öznesi olarak görülmemesi yatmaktadır (Root ve Tejani, 1994: 605). Bu çalışmanın katılımcılarının tamamı göçün asıl öznesi olarak ülkeye yasal yollardan giriş yapmış, oturma iznine sahip kadınlardır. Dolaysıyla göçmenlik statüsü bağlamında hukuki olarak sıkıntı yaşamayan katılımcılar, hukuki belirsizliklerden mustariplerdir.

İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından verilen bilgilerin ya da müdürlükten gelen taleplerin tutarsız olmasının göç deneyimlerine son derece olumsuz etkileri olduğunu belirten K8, "Bu ikamet iznimizi uzatmak için stres çok oldu. Veriyolar mı vermiyolar mı, ne yapaceğiz şimdi. Bir oyle diyolar bi boyle Göç İdaresinden" diyerek göç idaresinden gelen bilgilerin tutarsız olmasının zorluklarına değinmiştir. "O stres çok zor bi stres. Kendi memleketinde olsa bu stres yok, gerek yok bu strese, zaten orda yaşıyorsun. Ama bu stres çok yordu beni" diyen K8, göçmen olmanın diğer boyutlarıyla kendisini zorlamadığını, ancak yaşadığı hukuki belirsizliklerin önemli bir stres kaynağı olduğunu aktarmıştır.

K8 gibi K5'in deneyiminde de göçmen haklarıyla ve mevzuatıyla ilgili doğru ve tutarlı bilgiye ulaşamamanın sebep olduğu olumsuzluklar bulunmaktadır. "Hiçbir yer yok biz

haklarımızı bilelim. İşler yapabiliriz ya da her şeyden hiç bilmiyoruz ki. Herkes kendi adına söylüyor. Bazıları yanlış söylüyorlar. Biz hata hata hata, doğruyu buluyoruz" diyen K5, göçmenlerin doğru bilgiye ulaşacağı bir merkezin gerekliliğinin altını çizerek şu öneride bulunmuştur: "Muhtarlar mesela bilince bir merkez olsa, biz ordan öğrensek, birleşsek." İGİM'nin yetersizliğinden yakınan ve yasalara uymak için yeni çareler arayan K5, "Bu Göç İdaresi, işler çok zorlaşıyor. Bize her gün her gün çok kurallar değişiyorlar. Bu mahalle oturma, bunun fiyatı eve çok düşük. Hep böyle şeyler çok rahatsız oluyoruz." K6 da göçmenlik ve özellikle de göçmen annelik deneyiminde en çok zorluk yaşadığı konunun hukuki belirsizlikler ve tutarsızlıklar olduğunu şu sözlerle aktarmıştır:

> "Şimdi bi problem yaşıyorum bu yaşta. Kızım 18'i geçti. Ben dört sene önce geldim. 16'ydı. Çok zorluk çektim. Neden? Sen 18 yaşına kadar çocuğunu, tek çocuğunu bu hayata kadar taşıyorsun. Daha iyi yaşaması için kendi kökünü koparıyorsun, ülkenden göç ediyorsun. Ama buraya gelince iki sene geçiyor ve kural geliyor ki 18'i geçmiş yalnız başına… Ya kimlik vermiyoruz, ülkene dön ya burda ev alırsın." (K6)

Türkiye'deki mevzuatın değişmesiyle birlikte 18 yaşına gelen kızının ikamet izni alamaması durumuyla karşı karşıya kalan K6, çaresizliğini "Ben nasıl 18 yaşındaki kızımı bırakıcam? Hep savaştım. İki sene savaştım. Anne olduğumdan beri savaşıyorum. Şimdi herkes, tanıdıklar, arkadaşlar biliyor ben işkence içinde yaşıyorum" sözleriyle ve hıçkıra hıçkıra ağlayarak dile getirmiştir. "Bu kız İran'a dönse ben ne yaparım? Eğer o Göç İdaresinden ret gelse, ben ne yapmalıyım? Şimdi bizim aile olarak izin vermiyorlar kalmamıza. O tek başına" diyen K6, "Ya 70000 dolar üstünde ev almalı, ya burda çalışma izni olmalı. Nasıl çalışma izni alabilir? Bu kadar işsiz insan var bu ülkede. Herkeste bu para var mı?" sözleriyle bir göçmen olarak yasal yollarla çalışma hayatına atılmanın da zorluklarını hatırlatmaktadır.

Göçmen kadınlar, işgücü piyasasına niteliklerine uygun ve kalıcı biçimde dâhil olma sürecinde çok sayıda yapısal engelle karşı karşıya kalmaktadır. Sahip oldukları eğitim düzeyi ve mesleki becerilere rağmen, diplomaların geçerliliğinin tanınmaması, dilsel yeterliliklerin sınırlı olması ve işe alım süreçlerinde karşılaşılan ayrımcı tutumlar ve kayıt dışı çalışma bu grubun mesleki konumlarının gerilemesine yol açmaktadır (Canbolat ve Tansü, 2022). "İş hiç yok. Yabancılarda hiç iş vermiyorlar. Bir de sigorta için çok bir sıkıntı. Bazı yabancılar çalışıyorlar. İzinsiz çalışıyorlar. Sigortasız" diyen K5, göçmenler için yasal yollarla çalışmanın zor olduğunu aktarmıştır. Ülkesinde doktor olarak çalışan ancak Türkiye'de diploması geçersiz olduğu için çalışma hayatına katılamayan K5, "Buraya sadece çocuklarım

için geldim. Mesela ben burda çalışmıyorum" diyerek mesleki açıdan yaşadığı kaybı dile getirmiştir.

Mühendis olan K2 de diploma denkliğinin olmamasının zorluğuna değinerek "Ya da sen yeniden eğitime başlamak lazım. Yeniden üniversiteye gireceksin. Ya da başka bir tür çok zor geliyor bana, olmuyor kolay kolay" demiştir. Mesleğini yapmaktan vaz geçerek yeni bir iş kurmayı tasarlayan K2, "Mesela bir mağaza açmak istiyorsun; güzellik ya da başka bir konuda. Kesin bir Türk onu senin için açmak zorunda, sen açamıyorsun. Problem bu şekilde oluyor. Ya vatandaş olacaksın ya da bir Türk üstünden açacaksın" sözleriyle, iş kurmanın da kolay olmadığını aktarmıştır. Kadın göçmenlerin eğitim alanlarının dışına çıkmak zorunda kalması, K2'nin durumunda olduğu gibi mesleklerinden vazgeçmeleriyle ya da vasıfsız işlerde, düşük ücret karşılığı çalışmak zorunda kalmalarıyla sonuçlanmakta ve bu durum kadın emeğini niteliksizleştirmektedir (Çetin ve Büyükbayraktar., 2016: 447).

Hukuki belirsizlikler ve mesleki marjinalleştirme dışında katılımcıların sorun yaşadığı bir diğer konu sağlık hizmetlerine ulaşım olarak tespit edilmiştir. Sağlık hizmetlerine ulaşabilme durumu, toplumsal eşitsizliklerin belirginleştiği önemli alanlardan birini oluşturmaktadır. Hukuki düzenlemelerden kaynaklanan sınırlamalar, ekonomik engeller, dilsel yetersizlikler ve kültürel açıdan kapsayıcı olmayan hizmet sunumu, göçmen kadınların ihtiyaç duydukları sağlık bakımına erişimini çoğu zaman kısıtlamaktadır (Castañeda vd, 2015). Sağlık hizmetlerinin kapsayıcı olmamasından yakınan ve yüksek maliyetlerden şikayetçi olan K5, "Sağlık hizmetler, sağlık merkezler var ya. Orda doktorlar bir şey yapmıyor ki. Sadece bir tahlil. Ondan başka bir şey yok. Mesela ben diyorum ki burası çok ağrıyo. Sen hastaneye git. Oraya mesela MR yap. Oraya gitsem onu yap, bunu yap; Allah'a kadar para istiyorlar" demiştir.

Sağlık hizmetlerinden etkin bir şekilde yararlanmak ve bu hizmetlerin kapsayıcı olmasını sağlamak için devletin hem genel olarak hem de göçmenler bağlamında sorumluluğu bulunmaktadır. Hastaneye hizmet almak üzere başvuran hastaları ilk karşılayan ve görevleri gereği doğrudan iletişim kuran tıbbi sekreterlerin iletişim becerileri, özellikle dil, kültürel farklılıklar ve sağlık sistemi bilgisi açısından sınırlı olabilecek göçmen hastalarla etkileşimde kritik öneme sahiptir (Bilişli vd., 2017). Göçmen annelere bakım sunan sağlık profesyonellerinin onların dini ve kültürel inançlarını ile tutumlarını dikkate alması ve anlaması, kültürel duyarlılık ve iletişim stratejileri geliştirmesi göçmenlerin sağlık hizmetine erişimini kolaylaştırmak ve hizmet kalitesini artırmak açısından belirleyici rol oynayabilir (Aydın vd., 2017). Bu nedenle bir devlet politikası olarak tıbbi sekreterlerin bu konuda hizmet içi eğitim almaları yaşanan mağduriyetin azalmasında etkili olacaktır.

Sağlık hizmetleri ile ilgili olumsuzluklar açısından İranlı göçmen kadınlar özelinde yaşanan bir diğer olumsuzluk ise soyadlarından kaynaklanmaktadır. İran'da kadınların evlendikten sonra yalnızca kendi soyadlarını kullanmaları ve çocuklarıyla aynı soyadını taşımamaları K11'in göçmen annelik deneyimini olumsuz etkilemiştir. "Biz İran'da evlendikten sonra eşimizin soyadını almıyoruz. Kendi soyadımızla devam ediyoruz. O yüzden çocuklarımızla soyadlarımız farklı oluyor. Ondan çok sıkıntı yaşadım ben burda ve hala da yaşıyorum" diyen K11, oğlunu sağlık sistemlerine dahil edememenin sıkıntısını yaşamaktadır. "Mesela e devlete ya da e nabıza hiçbirine ben faydalanamıyorum. Çocuğum benim soyadımı taşımadığı için aile olarak tanıtamıyorum kendimi. Yabancılarla ilgili böyle bir sistem problemi vardır" diyerek sağlık sistemine erişim açısından yaşadığı olumsuzluğu dile getirmiştir.

Sonuç olarak, bu çalışmada göçmen kadınların karşı karşıya kaldığı hukuki statü belirsizliklerinin yalnızca yasal koruma alanında değil, aynı zamanda istihdam ve sağlık alanlarında da yapısal kırılganlıklar yarattığını göstermektedir. Göçmen gruplarla ilgili yasaların ve uygulamaların sıklıkla değişmesi ve bu konuda doğru bilgiye ulaşamamanın getirdiği zorluklar, göçmenlerin çalışma yaşamına katılımlarındaki marjinalleşmeyi derinleştirirken sosyal haklara erişimi de sınırlandırmaktadır. Benzer şekilde, sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan dilsel, kurumsal ve ekonomik engeller, göçmen kadınların sağlık ihtiyaçlarının ertelenmesine ya da karşılanamamasına yol açmaktadır. Bu çok katmanlı eşitsizlikler, göçmen kadınların yaşam kalitesini ve toplumsal bütünleşme süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla, göçmen kadınların deneyimlerini merkeze alan, kesişimsel bir bakış açısıyla geliştirilecek kamu politikaları, bu eşitsizliklerin azaltılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

4.3.1.1. Baskı, Ayrımcılık ve Dışlanma

Göçmen oldukları için Türkiye'de, kadın oldukları içinse İran'da sosyal, ekonomik, yasal ve politik ayrımcılık türlerinin tamamına farklı boyutlarda da olsa maruz kalan İranlı kadınların çok katlı bir ayrımcılık sarmalı içinde oldukları söylenebilir. Bu öngörülebilir sarmalı anlayabilmek için çalışma kapsamında katılımcılara öncelikle İran'da yaşarken herhangi bir baskı, ayrımcılık ya da dışlanmaya maruz kalıp kalmadıkları sorulmuştur. Daha sonra aynı soru Türkiye'de herhangi bir baskı, ayrımcılık ya da dışlanmaya maruz kalıp kalmadıklarını öğrenmek amacıyla tekrarlanmıştır. Katılımcılara Türkiye'de göçmen bir kadın olarak ayrımcılığa uğrayıp uğramadıklarını sormak yerine bu şekilde iki sorunun sorulmasının öncelikli sebebi, bu çalışmada göçün öncesi ve sonrasıyla bütün bir süreç olarak ele

alınmasıdır. Ayrıca katılımcılara sorulan soruların yönlendirici olmaması açısından bir birey olarak baskı, ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalıp kalmadıklarını ve kaldılarsa boyutlarını anlamak çalışmanın hedeflerinden biridir.

İran devlet rejiminin sistemleştirdiği yasaların kadın özerkliğini kısıtlaması ve toplumun bir kısmında kültürel önyargıların bulunması toplumsal cinsiyet eşitliğine inanan bireyler için katlanılamaz bir hale gelebilmekte ve bu durum çoğu zaman göçün başlıca sebebi olmaktadır. Öte yandan göçmenliğin de olumlu yanlarıyla beraber birtakım sorunları beraberine getirdiği unutulmamalıdır. Göçmenlerin yaşaması muhtemel sorunlardan biri göç edilen ülkede karşılaştıkları baskı, ayrımcılık ve dışlanmadır. 15 göçmen kadınla yürütülen bu çalışmada katılımcılardan 9'u (K1, K2, K3, K5, K7, K10, K12, K14 ve K15) Antalya'da baskı, ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalmadığını, 5'i (K4, K6, K7, K8 ve K11) bazen dışlanmaya maruz kaldığını ifade etmiştir. K9 ise kendisini Antalya'da "fazlalık" gibi hissettiğini aktarmıştır. Katılımcıların verdikleri cevaplar samimi olsa da Antalya'da baskı, ayrımcılık ve dışlanma yaşamadığını söyleyen katılımcıların bir kısmının görüşmenin farklı bölümlerinde zaman zaman ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kaldığı anlatılarından anlaşılmaktadır.

Göç çalışmalarında öne çıkan konulardan biri olan baskı, ayrımcılık ve dışlanma bu çalışmanın katılımcıları özelinde göç edilen ülkede daha düşük düzeyde, göç veren ülkede yani İran'da daha yüksek düzeyde yaşanmıştır. Katılımcıların çoğu genel olarak Antalya'da böyle bir sorunlarının bulunmadığını ifade ederken, katılımcılardan K10 dışında hepsi İran'da kadın olmanın başlı başına bir baskı ve ayrımcılık unsuru olduğunu ifade etmiştir. K9 ise İran'da kadın olmanın baskı ve ayrımcılık unsuru olduğunu detaylı bir şekilde anlatmakla beraber bütün kadınların aynı durumda olmasından dolayı İran'da kendisini dışlanmış hissetmediğini ifade etmiştir. İran'da kadının yaşamını eğitimden istihdama, giyimden sosyal hayata kadar her alanda kısıtlayan devlet politikasının etkisiyle İranlı kadınlar göç ettikleri ülkede daha az baskı, ayrımcılık ve dışlanma hissedebilmektedir. Ancak katılımcılardan 4'ü (K1, K2, K6 ve K15) bu durumun Türkiye'nin her yeri için geçerli olmadığını, Antalya'da göçmen olarak yaşamanın kolay olduğunu özellikle vurgulamıştır.

İran'da kadın olmanın baskı ve ayrımcılık unsuru olduğunu söyleyen katılımcılardan K2'nin değindiği ilk konu İran devlet rejiminin kadınların ne giyeceğini dikte etmesi olmuştur: "Kadın olarak baksan kadına İran'da her şey zor geçiyor. İnsan kendine giymek için bile bir şey seçemiyor. Onlar sana söylüyor ne giyersin, nasıl giyersin. Al baskı, al ayrımcılık". Ahlak polisi yüzünden dışarı çıkmaya korkar hale gelen K2, uzun mantosunun altından bacağının gözüktüğünü gören polisin kendisini darp etmesini "Mesela ben sana örnek

veriyorum, sadece bir kısa, küçücük bir parçam gösteriyordum beni mesela bu şekil (saçından tutup vurma işareti yapıyor eliyle) yaptı polis. Böyle şeyler İran'da fazla" diyerek anlatmıştır. Antalya'da kendisini baskı ve ayrımcılıktan azat hisseden K2, "İran'da ben bundan çok rahatsızdım. Mesela ben buraya geldim ilk, bir kadın olarak özgür ve medeni hissettim. Her şeyi kendim seçiyorum. Kendim elbise, kendim giyecek seçebilirim" sözleriyle en azından kadının giyimine yönelik şekilsel bir baskı ve ayrımcılık yaşamadığını ifade etmektedir.

"İran'da… Ben hem kadın olarak hem Hristiyan bir kadın olarak benim için çok zor o ülke. Özellikle benim Hristiyan bir kadın olmam var. O çok daha fazla mesela" diyen K2, Şeri düzenle yönetilen Müslüman bir ülkede Hristiyan bir kadın olmanın çok daha zor olduğunu anlatmıştır. Dini inancı yüzünden çifte ayrımcılığa uğrayan K2, yaptırımların yalnızca giyim kuşamla sınırlı olmadığını, İran'da konuşma özgürlüğünün bile bulunmadığını şöyle ifade etmiştir: "Bir Hristiyan kadın sadece kendi evinde her şeyi yapıyor mesela. Ya da başka yerde, kendi evin dışında hiçbir şey konuşmak mümkün değil. Asla". Kendi evinin dışında hiçbir özgürlük alanının bulunmadığını söyleyen K2, "Onlar istemiyor. Onlar herkesi Müslüman olmak istiyor. Seni çok tehlikeli görüyor. Sen bir halk değilsin, sen hiç faaliyetin mümkün değil. Senin sadece kendi evin" diyerek İranlı olmasına rağmen kendi memleketinde halktan biri sayılmadığı yönündeki düşüncesini üzüntüyle paylaşmıştır.

İran'da ibadet özgürlüğünün bulunmadığını söyleyen K2, İran'da kilise olmasına rağmen neden kiliseye gidemediğini şu sözlerle anlatmıştır: "Hristiyan bir kadınım ben, ben kiliseye gidebilirim. İran'da kilise var. Var ama gidemezsin çünkü soruyorlar nereye gidiyorsun, neden gidiyorsun, ne söyledin… Tehdit ediyorlar, baskı yapıyorlar". İran'dayken sadece polisin değil, halktan insanların da kendilerini tehdit ettiğini "Bizi tehdit ettiler İran'daki evde. Müslim insanlar bize geliyor ve hemen sen ne yapıyorsun, sen ne konuşuyorsun acaba bunlarla" diyerek anlatmıştır. Antalya'da Hristiyan olması nedeniyle baskı, ayrımcılık ya da dışlanma yaşamadığını "Ama burada insan kendini özgür hissediyor. Hiç baskı yok. Türkiye'de insan her din mümkün. Sana karşı olmuyorlar sen niye Hristiyan'sın. Kiliseye gidiyorsun. İstediğini yapabiliyorsun burda" sözleriyle ifade etmiştir. Oğlu okul çağına gelmeden Antalya'ya göç eden K2, oğlu için doğru kararı verdiğini düşünmektedir:

> "Hatta o yüzden ben oğlum için daha çok mutluyum. Şimdi düşünüyorum okulu. Asa orada okula gitseydi… O çocuk bir Hristiyan olarak okulda… Çocuğa baskı yaparlar. Laf ederler ya da eziyet ederler, bu şekil şeyler yapıyorlar. Ama şimdi düşündüm de Asa Hristiyan ya da Müslüman; ne fark eder? Çocuk değil mi o?"

Antalya'da baskı, ayrımcılık ya da dışlanmaya maruz kalmadığını, bir kadın olarak kendi seçimiyle giyinebildiğini, ibadet edebildiğini ve özgürce konuşabildiğini söyleyen K2, bu özgürlükçü ortamın Türkiye geneli için geçerli olmadığını da sözlerine eklemiştir: "Ben Antalya'ya geldim. Ben başka şehirler de gördüm. Başka arkadaşımdan da duydum. Antalya çok yabancı geldiği için Antalya başka". İran'daki kadar olmasa da Türkiye'de bazı şehirlerde özellikle Hristiyan olmasının kendisi için bir ayrımcılık ve dışlanma unsuru olarak kullanılabileceğini gözlemleyen K2, "Başka şehirde olsa bu Hristiyanlara Türkiye'de de baskı yapıyorlar. Hatta bu haç var ya, bunu görsün ev sahibi sana ev vermiyor. Mülkünü vermiyor, kiraya da vermiyor canım. Ama tabii İran'da bunlar çok daha fazla" diyerek sözlerini tamamlamıştır.

K2 gibi, özellikle Antalya'nın Türkiye'nin diğer şehirlerinden farklı olduğunu gözlemleyen bir diğer katılımcı K1'dir. Türkiye'de herhangi bir ayrımcılık, baskı ya da dışlanma yaşamadığını "Türkiye'de hiç sorun yok" diyerek aktaran K1, bu durumu iki açıdan değerlendirmektedir. K1'e göre Türkiye'de de bazı kadınlar baskı altında yaşamaktadır fakat burada tanıdıklarından ve akrabalarından uzak bir hayat kurmuş olan K1, kimseyi tanımadıkları için kendilerine baskı ya da ayrımcılık yapacak birinin olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir: "Yani baskı belki Türkiye'de de bazı kadınlara var, görüyorum bazılarını. Ama bizde yok; çünkü bizim zaten kimse yok. Kimse karışmıyor bize." İran'dayken baskı ve ayrımcılığı yalnızca devletten değil yakın çevresinden gördüğünü, Antalya'da ise çekirdek ailesiyle yaşamanın kendisini rahat hissettirdiğini "Çünkü biz yalnız burda. Zaten biz burda kimsemiz yok. Anne, aile, kaynanaaa. Bir şey yok" diyerek ifade etmiştir. Ayrıca, bu gibi durumların özellikle Antalya'da yaşanmadığını sözlerine eklemiştir: "Taciz falan da olmadı. Ama belki Antalya'da yok, başka şehirde varsa vardır. Antalya'da yok".

İran'da özellikle geniş ailesinden ve yakın çevresinden baskı gören ve ayrımcılığa uğradığını hisseden K1, aile içinde kayınvalidesi tarafından anneliğinin bile eleştirildiğini ancak annelik bağlamının dışında İran'da "kadın" olmanın başlı başına bir dışlanma ve ayrımcılık unsuru oluşturduğunu "İran'da bazı zamanlarda oluyordu. Mesela sen annesin mesela nasıl böyle yapıyorsun gibi. Ama o kadar zorlayıcı değil. Orda kadın olmak zor" diyerek ifade etmiştir. Geniş ailedeki baskı göç sonrasında da K1'i etkilemiş, K1 Antalya'da başını açmış olmasına rağmen yıllarca kayınvalidesiyle yaptığı görüntülü görüşmelerde başını kapamıştır. "Ben çünkü hicaplıydım ya İran'da, burdayken bile kaynanam konuşmak için - görüntülü konuşuyoruz ya- hicap yapıyordum. Ama şu an yok. İki senedir yapmıyorum, diyorum ki kimse karışmasın" diyen K1, sosyal medya kullanırken de aile baskısı nedeniyle kendisini bir süre kısıtlamış, daha sonra bu konuda da kendi istediği gibi davranmayı

seçmiştir: “Gerçekten öyle yani, mesela sosyal medyaya fotoğraf koymak için hiç bilmiyordum. Ben şu an koyuyorum, sonra hep arıyorlardı ‘nasıl iş, ne yapıyorsunuz, hicap yok’ diye”.

Katılımcılardan K6 ve K15 de K1 ve K2 gibi Türkiye’de baskı, dışlanma ve ayrımcılık yaşamamalarının sebebini Antalya’ya has durumlara bağlamış ve Türkiye’nin her yerinde durumun aynı olmadığını dile getirmişlerdir. K15, İran’dayken hem devletin hem de eski eşinin baskısından ve şiddetinden kaçmak için göç etmeyi seçmiş bir kadın olarak “İran’da dişlanma nee, ayrimcılık nee? Eziyet diyorum. Anlatıyorum kadın olunca İran’da diye. Sokakta yoksun sen kadın. Benim evi de diyorum. Kaçtım geldim zor zor” dedikten sonra Antalya’nın diğer şehirlerden farklı olarak özellikle İranlı gruplara daha kucak açıcı bir şehir olduğunu sözlerine eklemiştir: “Antalya’da iyi, başka şehirlerde var Türkiye’de ama burda iyi yani, yok öyle şeyler. Biraz Ruslara falan ama bana ööle olmadı”. Aynı şekilde K6 da Antalya’nın diğer şehirlerden farklı olduğunu ve İranlıların Ruslara göre daha kolay kabul gördüğünü şu şekilde ifade etmiştir: “Burda (Antalya’da) çok farklı. Ama bu ülkeda da öyle düşünen insanlar var. Burda da çok var ama sen kendini daha kendin hissediyorsun. Bizi Ruslardan daha çok seviyorlar. Böyle düşünmesem bu ülkeye gelmezdim”.

Antalya’da yaşadığı hayatın İran’daki hayatıyla karşılaştırılamayacağını açıklayan K6, İran devlet rejiminin yalnızca kadınların giyimlerini değil, tüm tercihlerini kontrol altına alma çabasını ve bu çabanın halkın yarısı tarafından desteklenmesi nedeniyle kadınların her yerde baskı, ayrımcılık ve dışlanma yaşamasını şu şekilde ifade etmektedir: “Her şey için karışırlar. Sen orda renk olarak da sevdiğini seçsen insanlar tepki veriyor. Giyim için. Saçının rengine, ona da karışıyorlar”. Erkeklerin bakışlarının tehdidini üzerinde hissetmekten yorulan K6, “Şimdi kadınlar daha açık İran’da. Açık yani burası açık (eliyle alının üzerini gösteriyor) yani, saçının rengi. Ama eğer bi sarışın kadın geçse, bir mont giyse erkeklerin bakışlarıı, düşünceleri farklı” demiştir. K6, İran’da bir kadının hiçbir yerde “kendisi” gibi olamayacağından, bunun devlet ve halkın bir kısmı tarafından engellendiğinden yakınmaktadır: “Sen anne olarak okula gidiyorsun, eğer kendin gibi, rahat gitsen herkes tavır yapıyor. Yüz tane aile olsa yarısı beeelki senin gibi düşünüyo. Yarısı kapalı düşünüyor”.

“İran’da baskı her zaman her kadın için vardır, üstümüzdedir” diyen K4, kadınların yalnızca giydiklerinin değil, güldüklerinin de hesabının tutulduğunu ve erkeklerin “bakışıyla” bile kadınları kontrol altına aldığını anlatmıştır: “Mesela ben çok yüksek sesle kahkaha atan birisiyim. Orda bi kahkaha atıyorum; herkes bakıyo. Kahkaha atamıyorum. Gülüyorum yani gülmek normal bişey”. Türkiye’de baskı, ayrımcılık ve dışlanma yaşamadığını söyleyen K4 gibi, K7 de Türkiye’de bu tip davranışlara maruz kalmadığını söylemiştir: “Yok, hissetmedim,

hiç…" Ancak daha sonra K4'ün bahsettiği "erkek bakışı" ve bu bakışın kadın üzerindeki baskısını İran'da olduğu kadar olmasa da Antalya'da da hissettiğini sözlerine şu şekilde eklemiştir: "Ama erkekler burada da bence biraz… Tam kelimesini bilmiyorum ama duygusunu çok iyi biliyorum. Bakıyorlar. Ya da eğer yüz verirsiiin… Yani bir şey söylüyorlar, "benimle arkadaş olur musun?" diyorlar". K7'nin kelimesini değil de duygusunu bildiği bu bakışın duygusunu Türkiye'de de çoğu kadın bilmekte ve bundan rahatsız olmaktadır. K7, bu konudaki sözlerini "Ama yalan söylemem, bilmiyorum bu kadın olduğum için mi İranlı olduğum için mi. Erkekler öyle yani ama yine İran'a göre o kadar fazla değil. İran'dan rahat yine de" diyerek tamamlamıştır.

Hem Türkiye'de hem İran'da erkek bakışından rahatsız olan K7, göç ettikten sonra zaman zaman kadınlar tarafından farklı şekilde ayrımcılığa uğradığını ve dışlandığını ifade etmiştir: "Ama kadınlar hiç bizi sevmiyorlar. Yalan söylemiyorum. Çeşitli kadınlar". K7, belediye tarafından açılan kurslardan birinde göçmen bir kadın olduğu için dışlandığını şu sözlerle anlatmıştır: "Bakın ben bir kere hani belediye var ya orda kurs falan açıyorlar. ASMEKler. Ben de girdim. Konuşuyorduk öyle. Herkes ama herkes diyor ki 'Neden o yabancılar bizim ülkemize geldiler?' Kendisi de orada olduğu halde kurs arkadaşlarından bu sözleri duyan K7, konuşmaların "Neden bizim suyumuzu kullanıyorlar? Bizim toprağımızı kullanıyorlar?" diye devam ettiğini de duyunca ne yapacağını şaşırdığını söylemiştir. Bu konuşmalardan etkilenen K7, "Öyle direkt söylemedi ama işte "yabancı kadınlar bizim erkekleri alıyorlar". Böyle böyle çok fazla şeyler söylediler. Hatta ben bu konuşmalar yüzünden o kursa gitmedim. Çünkü çok kötü hissettim kendimi. Yani orada çok yabancı hissettim" kadınlar yüzünden kendisini burada ilk defa "yabancı" hissettiğini üzüntüyle aktarmıştır.

K7'nin deneyimine benzer şekilde K6 da bireylerin kim olduğuna bakılmaksızın Türk vatandaşlarından Türkiye'deki kaynakların göçmenler tarafından kullanılmasına yönelik tepkiler aldığını ifade etmiştir. Göçmenlere yönelik tutumların olumsuz yönde gelişmesini tetikleyen en önemli faktör, ülkenin finansal kaynaklarının ve sunulan sosyal hizmetlerin göçmenlerle haksız şekilde paylaşılması algısı olarak görülmektedir (Scheve ve Slaughter, 2001; Burns ve Gimpel, 2000). Türk vatandaşları arasında bu algıyı tetikleyen unsurların başında ise hükümetin mültecilere yardım etmek amacıyla kaynaklarını harcaması hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması ve yanlış göç politikaları gelmektedir (Getmansky, A. vd., 2018: 503). Kendisi ve ailesi için yeni bir hayat kurmak amacıyla göç eden K6, göç etmenin zor yanlarının da olduğunu, "Evet biliyorum. O zor, çok zor. Çünkü sen her şeyini bıraktın yeni bir hayat için. Bu ülkeye geldin" demekte ve yaşadığı ayrımcılığı şöyle özetlemektedir:

> "İnsanlar seni göçmen gibi görüyo. Ülkende, şehrinde herkes seni tanıyo. Kariyerin, mesleğiin, biliyorlar. Burda düşünüyorlar ki biz geldik bunların şartlarını kullanıyoruz. Eğer paran çok olsa, para harcasan bi tepki veriyorlar. Eğer paran olmasa, başka bir tepki veriyorlar. Aa bunlar gelmiş para harcıyor, bizde yok. Paran olmasa, parası yok neden bu ülkeye geldi? Bilmiyorsun ne yapsan… Çok değişik." (K6)

K6 Türkiye'de göçmenlerin kısıtlı kaynakların paylaştırılmasında dengesizlik unsuru olarak görülerek dışlandıklarını söylerken K8, yabancı düşmanlığı gibi bir algının Türkiye'de daha önce olmadığını fakat Antalya'ya yaşanan son göç hareketiyle tetiklendiğini şu şekilde anlatmıştır: "Öncesi yoktu, son dönemlerde yabancıları sevmiyolar. Farklı bi şekilde davranmaya başladılar. Kiralar falan arttı diye yabancılar yüzünden biliyolar". Bu duruma bir anlam vermeye çalışan K6, "Ama yabancılarla ne alakası var? Yabancılar neden bunu istesin? Yabancılar daha az para verseler memnun olurlar. Onlar yüzünden değil, yanlış anlıyolar. Bu devlet politikalarının şeyindendir" diyerek aslında bir ülkedeki göç politikalarının hem yerli halkın hem de göçmen nüfusun uyum içinde yaşaması için ne kadar önemli olduğunun altını çizmektedir. Tavır ve tutumların insan ilişkilerinde karşılıklı olduğuna inanan K8, bu ayrımcılıktan İranlılardan ziyade Rus ve Ukraynalıların etkilendiğini düşünmektedir:

> "Ben genellikle herkese merhametli davranıyorum. Herkesi seviyorum. Onlar da öyle davranıyor ama yine de bazen gördüm. Az bi şekilde ama. Rusları mesela önceden çok seviyolardı, şimdi nefret ediyolar. Gerçekte onlar yüzünden olmadı. Savaş yüzünden olabilir. Savaş yüzünden her ülke ister istemez etkileniyo ama insanlar yüzünden değil." (K8)

K8'in belirttiği gibi, göçmen gruplar arasında kabul görmek açısından farklılıklar bulunmakta ve bu farklı kabul şekilleri göçmen grupların eğitim düzeyleri, kültürel yakınlıkları, dinleri ve politik görüşleri ile ilişkisi bulunmaktadır (Yılmaz ve Günay, 2022:5). İranlı göçmenleri konunun dışında tutarak yabancı düşmanlığının Türkiye'de neden başladığını anlatan K8, göç dalgasıyla yükselen enflasyona vurgu yaparak, "Bence Türkler kendi kendine yaptı bunu. Emlakçılar yaptılar. Emlakçı geldi, bir Ukraynalı gördü. Şahane arabalarla geldiler onlar. Oo bunun çok parası var, kirayı çok diyim dedi. Türkler kendileri yaptılar, kendilerini de yaktılar" demiştir. Yükselen enflasyonla aslında göçmenlerin bir alakasının olmadığını düşünen K8, "Çok insan gitti. Ben çook tanıdığım vardı; gittiler. Ama kiralar gitmedi, aynı yerde kaldı. Sonuçta onlarla alakalı değilmiş. Yazık onlara da, savaştan gelmişler zaten" diyerek kendisinin çok etkilenmediği ayrımcılık konusunda diğer göçmen gruplarla empati kurabilmektedir.

K13 de K6 ve K8 gibi İran'da kadın olduğu için dışlanma ve ayrımcılık yaşadığını söylemiştir. Antalya'da ise Rus ve Ukraynalı göçmenlerin yoğun şekilde yerleşmesinden

önce bir dışlanma ya da ayrımcılık yaşamadığını fakat bu durumun daha sonra değiştiğini gözlemleyen bir katılımcıdır. “Burda yoktu. Yani vardı belki de paran varsa yoktu ayrımcılık filan. Hep öyle olur bu, en iyi muhitten ev tutarsın ya da alirsın, paran da var. Dışlamıyolardı.” Daha önce farklı ülkelerde de göçmenlik deneyimi olan K13, ekonomik koşulların iyi olmasının göçmenlikte ayrımcılık ve dışlanma gibi mağduriyetleri bertaraf ettiğini düşünmektedir. Ancak, Antalya’nın aldığı yoğun göçün etkisiyle hem Antalya’nın yerli halkının hem de K13’ün görüşleri değişmiştir. “Ama şimdi çok oldu gelenler. Yavaş yavaş başladı. Paran olsa da istemeyenler çok şimdi. Nası diyim… Üç kilo et alıyorum kasaptan, anlatıyorum nası istediğimi. Arkamdaki hemen “bunlar alır tabii” diyo. Bunun gibi şeyler” diyerek yerli halkın tepkisinin ne boyutta olduğunu ve bu tepkinin nedenlerini anlatmaktadır.

Türkiye’de göçmenlerin dışlayıcı davranışlara maruz kaldığını düşünen bir diğer katılımcı da K9’dur. Ancak K9, bu araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde dışlanma, baskı ve ayrımcılık bağlamında İran ve Türkiye’deki deneyimler karşılaştırıldığında Türkiye’de kendisini daha dışlanmış hisseden tek katılımcıdır. Göç sonrası Antalya’daki yaşamındaki hislerini “Aaaa... Hissettiğim şey şu... Nasıl diyebilirim? Sanki... Sanırım bir şekilde farklıyım. Başka! Bir yabancı. Ülkemizdeler. Her şeyimizi veya ne biliim kaynaklarımızı kullanıyorlar. Kaynaklarımızı çok aşırı kullanıyorlar diyolar sanki” sözleriyle aktarmıştır. “Yani herkesin böyle göründüğünü hissediyorum. İnsanlardan iyi, pozitif bir enerji alamıyorum. Onlarla konuşurken çok iyi davranıyor olsalar bile. Arkadaki fikirlerini, duygularını biliyorum” diyerek kimsenin kendisine açıkça bunları söylemediğini fakat içten içe bu düşüncenin hâkim olduğunu hissettiğini anlatmaktadır. “Bu yüzden rahat hissetmiyorum. Burada bir yük gibi hissediyorum. Fazladanmışım gibi. Ekstra. Ama İran’da kadınlar olarak dışlanmaya alışkınız. Sistem bütün kadınlara aynı olduğu için İran'da kendimi ‘fazladan’ hissetmiyorum” diyerek sözlerini tamamlayan K9, dışlanmanın kolektif halinin daha az ayrımcılık barındırdığını açıklamıştır.

K8, İran’dayken kadın olduğu için baskı ve ayrımcılıkla karşılaştığını “İran’da en çok bu cinsiyette baskı yaşadık. Hep kadınlar orda yaşıyolar bunu. Bi de politikalar orda erkek tarafında hep, erkek tutuyolar. Beni bu kişi olarak o kadar etkiledi ki yani nefret ettim” sözleriyle açıklamış; meselenin yalnızca devlet baskısıyla sınırlı kalmadığını, ailelerin de normlarını etkilediğini “Çünkü aile de o şekilde yetiştiriyor. Ben aileden, devletten, baskıdan çıkmak istedim” diyerek anlatmıştır. İran’da kadın, Türkiye’de göçmen kadın olmanın zorluklarından bahseden K8 gibi K7 de İran’da kadın olduğu için hep korku içinde yaşamak zorunda olduğunu dile getirmiştir: “Cinsiyet, budur ayrımcılık. Çünkü ben hep korkuyordum. Yalnız dışarı çıkmak istemiyordum. Tercih etmiyordum. Neden? Cinsiyetim yüzünden.

İran'da tek başına dışarı çıkma özgürlüğünden bile mahrum olan K7, "Kadın olmak orada çok zor dedim ya. Hep eşim yanımdaydı. Eşim yoksa eğer ben ya hiç gitmiyordum bir yere ya da uzak bir yer gitmiyordum" demiştir.

Türkiye'de kendisine kısmen de olsa bir özgürlük alanı açtığını düşünen K7, göç sonrası süreçte Antalya'da da eski alışkanlıkları nedeniyle yıllardır içinde taşıdığı korkuyu bir anda atamadığını ve bunun bir süreç olduğunu söyle açıklamaktadır: "Burada da aynı bir şekilde biraz korkuyorum, bilmiyorum neden. Belki de çünkü İran'da büyüdüm, o yüzden. İçimde korku büyüdü benimle. Ama işte yüzde yarısı diyelim. Çok daha az korkuyorum şimdi". Korkularının bir kısmından kurtulan K7, Antalya'da yaşamanın kendisini bulmasını sağladığını ve pek çok açıdan olumlu yönde değiştiğini de sözlerine eklemiştir: "Çok daha kendime güveniyorum. Hatta annem şaşırıyor, diyor ki "Nasıl tek başına yaşayabiliyorsun? Sen çok başka bir insan oldun.". Yani öyle. Bunlar belki hem yaşa göre hem de sosyale göre". K7; göç etmenin, ilerleyen yaşının ve yeni sosyal hayatının kendisine kattıklarıyla yeni hayatı için "İyi yapmışım diyorum, gelmişim" demektedir.

Ayrımcılık, dışlanma ve baskı görme anlamında Antalya'da daha huzurlu bir hayat kurduğunu düşünen K11, İran'da çalışma hayatında da ayrımcılığa uğramış ve kariyeri için çok emek verdiğini anlatmıştır. İran devlet rejiminin istediği gibi giyinmesine rağmen kendisini açtığı dil okulunda yöneticilik görevine son verilen K11, "Çadır giymediğim için, sadece çadır giymediğim için şey dediler 'artık müdürlük orda yapamıyorsun.' Kendi dil okulumda yani" demiştir. İran'dayken üniversitede ders veren K11, kendi dil okulunda eğitim vermeye devam edebilmek için bir sınava girmek zorunda bırakıldığını ve sınavın ayrımcı içeriğini şöyle anlatmaktadır: "Ama nasıldı sınav? Hicaptan bir kitap, dini bir kitaplar verdiler. Onu okuyacasın ve o sınava gireceksin. Ama neden? Ben dil öğretiyorum çocuklara din değil. Ama yine de orda oldu o sınav". Bu sınavı da başarıyla veren K11'den bu sefer de boşandığı eşinden izin kâğıdı getirmesi istenmiş ve bir kadın olarak önüne koyulan engellerin zorluğu her defasında artırılmıştır.

Kariyerinde ilerlemesi engellenen K11, İran'da ayrımcılık, dışlanma ya da baskı altında kaldınız mı sorusuna: "Kalmaz mıyım? Zaten o yüzden buraya geldim. Anlattım ya o adam orda olduğu için senelerce bekledim okul sertifikası için. Hep böyle örnekler, hep böyle olaylar oldu. İşte onlar yüzünden buraya kadar geldim. İyi ki geldim" demiştir. Sözlerine "ama burda yaşamadım öyle bir şey" diye devam eden K11 Antalya'da bir anaokulunda çalışmaktadır. "Üniversiteden anaokula taşındım" diyen K11, bu durumu kariyerinde bir gerileme olarak görse de göçün doğal sonucu olarak kabullenmektedir. Bir ayrımcılık ya da dışlanma yaşamadığını söylese de K11'i rahatsız eden bir konu okuldaki meslektaşlarıyla

diyaloglarında ortaya çıkmaktadır. “Bu okula gelince ‘olsun’u yaşadım. İranlı ama iyi öğretmen mesela diyolar” sözleriyle satır aralarına sızmış ayrımcılığın farkında olduğunu dile getiren K11’i üzen bir diğer konu da İran’ın meslektaşlarınca yanlış değerlendirilmesidir.

> “Ya da mesela İran’da kadınlar iyi eğitim alır. Afganistan zannediyorlar. İran’la ilgili hiçbir şey bilmiyorlar. Hem de öğretmenler. Bak şimdi İran deyince devlet ayrı, bizler ayrı. Zaten devletle biz karşı karşıya olduğumuz için bu tarafa geliyoruz. Bir arkadaşım vardı “ben İran’dan nefret ediyorum” dedi. Bakın dedim ben şu an ondan kaçtım, devletten. Bu yanlış anlama tabii ki oluyor çünkü anlamak zor. İran başka devlet başka aslında.” (K11)

K11’in İran’da kendi kurduğu işte bile bir kadın olarak engellerle karşılaşması yalnızca K11’in durumunda yaşanan münferit bir olay değildir. İranlı kadınların İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün (HRW) yayınladığı rapora göre İran’da üniversite eğitimi gören kadın ve erkek sayısında son 40 yıldır eşitlik olmasına rağmen İran’da kadınların istihdama katılım oranları benzer şekilde ilerleme gösterememiştir. Aynı raporun en son istatistiklerine göre 2017 yılının mart ayı itibariyle İran’da erkeklerin %64,1’i çalışma hayatına katılırken bu oran kadınlarda %14,9’a düşmektedir. Bu oran Kuzey Afrika ve Orta Doğu genelinde kadınların istihdama katılma oranı olan %20’nin bile çok altındadır (https://www.hrw.org/report/2017/05/26/its-mens-club/discrimination-against-women-irans-job-market. Erişim Tarihi: 26.06.2025). Bu verilerin gösterdiği gibi kadın olmalarından ötürü İran’da çalışması zorlaştırılan bireylerin göç etmeleri durumunda ise göçmen bir kadın olarak diplomalarının denkliğinin olmaması, göç edilen ülkedeki işsizlik sorunları gibi sebeplerden dışlanma yaşayabildikleri gözlemlenmektedir.

İran’da psikolog olarak mesleğini yapan fakat Türkiye’de denkliği olmadığı için ev kadını olan K5, “Bir kliniğimiz vardı. Ama maalesef burada benim mesleğim yapamam. Hem denkliğim yok hem kabul etmiyorlar. Bazı meslekler kabul etmiyolar dışardan. Yasaktır. Mesela ben lisansı baştan okuyorum yeniden, o zaman çalışabilirim” diyerek bir göçmen olarak mesleki ayrımcılık yaşadığını ifade etmekte ancak bu durumu ayrımcılık olarak değil, bir mağduriyet olarak gördüğünü dile getirmektedir. K5’in bu durumu bir ayrımcılık ya da dışlanma olarak görmemesinin sebebi göç edilen ülkeden alınan diploma ya da sertifikaların hedef ülkede genellikle geçerli kabul edilmemesi (Kogan, 2007) ve sonuç olarak göçmenlerin kendi niteliklerine uygun işlerde istihdam edilmemesinin normalleştirilmesine dayanmaktadır. Bu normalleştirmeye göçmenlerin karşılaştıkları diğer önyargı ve ayrımcılıkların eklenmesi, hedef ülkedeki sosyal ağlara bile zarar verebilmektedir (Cohen-Goldner ve Eckstein, 2008).

Türkiye’de mesleğini yapamaması durumunu kabullenip ayrımcılık ya da baskı yaşamadığını söyleyen K5, İran’da çocukken kurduğu bir hayalden de bahsetmiştir: “Evet ben

çocukken hep erkek olmak istiyordum. Hep diyorum ki ben neden erkek olmadım. Erkek olsan… Özgürlük. En önemlisi özgürlük". Çocukken bile İran'da bir kadın olarak özgürce yaşayamayacağını bilen K5, Antalya'ya iki çocuk annesi bir yetişkin olarak göç ettiğini ve artık hayal kuracak vakti olmadığını açıklamıştır: "Türkiye'ye geldiğim zaman ben evliydim, iki çocuğum vardı. Böyle şeyleri düşünmelerim olmadı ki. Hep onlara uğraşıyorum". Yeni bir ülkede sıfırlanmış bir kariyer ve iki çocukla kendisini çok yalnız hisseden K5, Antalya'da aradığı özgürlüğü bulsa da aradığı mutluluğu bulamadığını ağlayarak açıklamıştır: "Burası çok yalnızım. Çok iyi bir arkadaş bulamadım. Ailemin çok uzağım. Ama yalnızlık daha çok zor geliyor bana. Bazı günler pencereye bakıyorum, diyorum ben çok yalnızım, ne yapıcam…"

Katılımcıların tamamı İran'da ya da Türkiye'de baskı, ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kaldığını söylerken K10, iki ülkede de hiçbir ayrımcılık ya da baskıyla karşılaşmadığını söyleyen tek katılımcı olmuştur. Türkiye'den bakınca İran'daki rejimin yanlış anlaşıldığını düşünen K10, "Böyle insanlar inanır mısınız diyolar ki 'sizin oralar da baya şey yaa… kadınlara şey yapıyolar, hicap falan'. Bence Türkler İran'a pek gitmemiş. Bizim orda hayatımızın zor olduğunu zannediyolar" diyerek İran'da kadınlar için baskıcı bir düzen olmadığını anlatmıştır. Sözlerine, "Ama orda hiç zor bi hayat yok. Zaten biz eğleniyoruz. Kendi ülkem, güzel yerler var. Geziyoruz falan. Bizim tek sorunumuz bildiğiniz gibi devlet bazı kurallara çok değer veriyor ve rahatsız ediyor. Yani odur" diyerek devam eden K10, aslında her ülkenin kendine has kurallarının olduğunu ve İran'ın da bir istisna olmadığını anlatmaktadır. K10, devrimden sonra İran'da değişen yasa ve kuralları bir örnekle de açıklamıştır: "Orda birisini görünce (başını) kapatırsın. Çünkü kural. Mesela kemer bağlamak gibi. Eskiden insanlar kemer bağlamaya alışkın değildiler. Ne zaman polisi görer görmez ya elinle tutardı ya takardı. Yavaş yavaş şey oldu. Hicabı da öyle düşün". K10'un bu anlatısından bireylerin benzer koşulları deneyimlemesi durumunda bile farklı bakış açıları geliştirebileceklerinin göz ardı edilmemesi gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Katılımcıların tekrar ettiği temalardan kaçınarak çeşitliliği ve her katılımcının kendine has deneyimi ve bakış açısını değerlendirmeye alarak "baskı, ayrımcılık ve dışlanmanın" analiz edildiği bu bölümde tüm bu mağduriyetlerin etkisi İran ve Türkiye'de farklı olsa da toplumsal cinsiyet temelli baskıların, ayrımcı ve dışlayıcı yapıların sınır ötesi bir süreklilik arz ettiği gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, katılımcılar genel olarak İran devlet rejiminin sistemleştirdiği kadın karşıtı yasalarla baskılanıp dışlamalara maruz kalırken Türkiye'de ve özellikle de Antalya'da bu dışlayıcı unsurlardan kısmen uzaklaştıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise sonradan edindikleri göçmen kimlikleri üzerinden sosyal, ekonomik ve

kültürel ayrımcılıkla halen yüzleşmekte olduklarının altını çizmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı yasa ve uygulamaları yürürlüğe sokması ve doğru göç politikaları üretmesi kadınların hak temelli yaşam mücadelesinde temel bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

4.3.1.2. Çifte Sorumluluk

Göçmenlik ve annelik rollerinin kesişiminde deneyimlenen zorluklardan biri çifte sorumluluktur. Çocukların bakımından beslenmesine, davranışlarından okul başarısına, sosyalleşme süreçlerini organize etmekten sanat ve spor faaliyetlerine katılımına kadar pek çok alanda sorumluluk alan -ve alması gerektiğini hisseden- annelerin göç durumunda yükleri ikiye katlanmaktadır. Göç ile bir yanda annelerin sorumluluk alanları genişlerken diğer yanda göç nedeniyle deneyimlenen yapısal zorluklar ve ebeveynler arasında bakım emeğinin cinsiyetçi yaklaşımların sebep olduğu eşitsizlik de artmaktadır. Göçmen kadınların yeni ülkelerindeki uyum süreçlerini çocukların uyum süreciyle eş zamanlı olarak yönetmek zorunda kalması "çifte uyum yükü" olarak adlandırılmakta ve literatürde çok katmanlı bir olgu olarak tartışılmaktadır.

Literatüre paralel olarak bu çalışmanın katılımcıların söylemlerinden elde edilen bulgulardan da göçmen anneliğin zorlayıcı yanları alt temasın önemli boyutlarından birinin çifte sorumluluk olduğu anlaşılmaktadır. "Çifte sorumluluk" olgusunun çok katmanlı yapısı nedeniyle çalışmanın bulguları katılımcıların bu boyutta farklı alanlarda zorluklar yaşadıklarını göstermektedir. K3, K4, K6 ve K8 göçmen anneliğin getirdiği çifte sorumluluktan "duygusal emek" bağlamında sıkıntı yaşadıklarını ifade ederken, K2, K9 ve K10 dil ve iletişim becerileri bağlamında olumsuzluklar deneyimlediklerini aktarmışlardır. K1, bakım desteğinin olmaması nedeniyle sıkıntı yaşadığını, K12 ise toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında zorlandığını anlatmıştır. Katılımcılardan K5, K7, K13 ve K15 göçmen anne olmaları nedeniyle zorlanmadıklarını söylemiş, K14 ise göçmen bir anne olarak kendi tercihiyle kendi kariyeri için göç etmiş olması sebebiyle bir sıkıntı yaşamadığını fakat bu durumun kişisel ve bağlamsal olarak değişebileceğini aktarmıştır.

K14'ün "Ülkenizden çıkıyorsunuz mesela İran'dan kaçmış bir siyasi olarak, ya da bir daha bulamayacağınız işinizi bırakarak. Belki ailenizi bir daha görmeyeceğinizi bilerek. Hepsi çok başka boyutlar" sözleriyle altını çizdiği gibi göçmen anneliğin diğer kesişimselliklerden dolaysız bir şekilde etkilendiği bu çalışmanın bulgularından biridir. Katılımcıların anlatılarından ortaya çıkan "göçmen annelikte çifte sorumluluk" alt boyutu her katılımcı için farklı deneyimlere işaret etmektedir. Buna rağmen 4 katılımcının "duygusal emek" yükünün

artmasından bahsetmesi dikkate değer bulunmuştur. Göç nedeniyle artan sorumlulukların üstesinden gelmeye çalışan K4, göçmen olmanın kendisini ve kızını güçlendirdiğini ifade etmekle birlikte "güçlü" olmak zorunda olmanın ağırlığını hissetmenin yanı sıra kızının güçlü olmak zorunda kalmasının da vicdan muhakemesini yapmaktadır.

"Çok üzüldüğümüz günler var. Eşimle de çatıştığım günler var. Ama yine dimdik ayakta durmayı, çalışmayı… Okul ortamında mesela bir şey oluyo. Onu hemen bastırıyorum. Duygularımı çok bastırıyorum burda" diyen K4, sözlerine "mesela bazen bakıyorum belki İran'da olsaydım, çok konfor hayatım olsaydı bu kadar güçlü bir kadın olamazdım, kızım da olmazdı. Çünkü orda supporterlar (destek olan kişiler) vardı, hayatım vardı. Belki hiç de bu kadar güçlü olmam gerekmezdi diyerek devam etmiştir. Ailesi, akrabaları ve geniş bir sosyal çevresi olan K4, çevresinden aldığı destekle hayatını sürdürmekte iken göçle beraber bu desteklerin hepsini kaybetmiş ve her şeyi kendisi yapmak zorunda olduğu için güçlenmiştir. Böyle bir güçlenmenin aslında istenilen bir güçlenme olup olmadığını sorgulayan K4, duygularını şöyle anlatmıştır:

> "Bazen güçlü olmak çok yoruyor insanı. Artık yeter diyorum. Güçlü olmak istemiyorum bazen. Bu hissi bilmiyorum anlıyo musunuz? Bazen vicdan azabı çekiyorum. Yanlış mı yaptım ben böyle büyüttüm Deniz'i diye. O yüzden hep ona söylüyorum "Deniz bak, evet güçlüsün, başarılısın ama bir yerde de senin içinde bi prenses yaşıyo, onu unutma, onu dışlama, hep onunla konuş." Böyle diyorum çünkü bunun vicdan azabını çekiyorum." (K4)

Kızının tek çocuk olması ve akrabalarından ayrı büyümesi nedeniyle önceleri K4 "Bir tek çocuk ve kimsesi yok. Ben ve babası. Ben ve babası olmazsak kimsesi yok. Ben de dedim ki güçlü olacak ki yarın biz olmazsak kendi ayağına basacak" diye düşündüğünü, ancak zamanla bu fikrinin değiştiğini anlatmıştır: "Ama yanlış düşünmüşüm. Biz varız yaa. Şu an varız ya! Bu çocuk şımarsın yaa… Şımarabilseydi keşke. Artık yapamıyor". Kızının da kendisi gibi güçlü olmak zorunda kalması K4'ün tabiriyle "vicdan azabı" duymasına neden olmuştur. Göç sürecinde çocuğunun deneyimleyeceği zorluklara aslında kendisinin sebep olduğunu düşünen bir diğer katılımcı da K6'dır. Göçmen kadın olmakla göçmen anne olmanın farkının bu duygu yükünden kaynaklandığını düşünen K6, "Mesela eğer bi ailede çocuk olmasa, onlar göç etseler çok daha rahat yaşayabilirler. İlk gün sen karar veriyorsun, göç ediyorsun, çocuğunla geliyorsun. Sen karar verdiğin için o geliyor" demiştir.

> "Her şeyini bırakıyor, geliyor. Ama büyük olduğun zaman o bıraktığınları seviyorsun, uzaktan da sevebilirsin. Ama çocuk uzak olduğu için her şeyim elimden gitti diye düşünüyor. Her şeyimi bıraktım geldim; o öyle düşünüyor. Burda yeniden hayat kurması zaman alıyor. O zamanı ona sen yardım olarak

> hep, her gün, her saat, her dakka onunla çalışmalısın. Onun yanında olmalısın. İyi olacak, öyle olacak, böyle olacak…" (K6)

Bir çocuğun geride bırakılanı anlamlandırmasıyla bir yetişkinin geride bırakılanı anlamlandırmasının aynı olmadığını söyleyen K6, "sen bir yaşa geldin, bir türlü insanlarla irtibat kuruyorsun, alış-verişini yapıyorsun. Çok değişik bir şeyler. Ama çocuğun… İlk baştan başlamak gerekiyor onun için" demiştir. Göçmen bir çocuk olmanın zorluklarına değinen K6, çocuğun yaşı kaç olursa olsun çocuğa destek vermek gerektiğini ve bu durumun annelik yükünü on kat artırdığını ifade etmiştir: "Ne yaşta olsa; 1 yaş, 5 yaş, 15 yaş, 20 yaş, fark etmiyor. Onun okuması, arkadaş bulması, her şey çok daha zor kendine göre. Mesela annelik işi 10 kata çıkıyo. Bağ kurması, öğrenmesiii, moralii… Hepsini sen yapacaksın."

Çocuklarının daha eşitlikçi, refah ve güvenli bir ortama kavuşmasını hedefleyerek göç etmeye karar veren anneler, bu kararı çocuklarının adına da almanın verdiği sorumluluğun yanında göç sonrası yaşanan tüm olumsuzluklardan da kendilerini sorumlu tutmaktadır. K6 gibi K8 de göçmen anne olmanın daha fazla sorumluluk gerektirdiğini düşünmektedir. K8, "Daha sorumluluk alıyosun. Çünkü başka bir ülkeye çocuğu götürüyorsun. Orda çocuk okumak istiyo, bi sosyalleşmek istiyo. Arkadaş bulmak istiyo. Belki ona kötü davranırlar. Belki onu sevmeyecekler. Belki kabul etmiycekler yani aralarına" sözleriyle çocuğunun yeni ülkede sosyalleşme süreçlerinde zorluk çekebileceğini ve bu durumun müsebbibi olarak kendisini gördüğünü ifade etmiştir. K8, göçmen anne olmanın sorumluluğunu göç etmeye karar verdiği anda almış ve K8 için çifte sorumluluk süreci henüz İran'dayken başlamıştır. Yeni ülkede karşılaşılan önemli sorunlardan birinin o ülkenin dilini bilmemek olduğunun farkında olan K8, İran'dayken çocuğuna Türkçe öğreterek bazı olası problemleri engellemeye çalıştığını şu sözlerle ifade etmiştir:

> "Daha fazla sorumluluk alıyo insan bunu yapınca. Çünkü ben yaşadım. Oysaki dil de iyi biliyordu, yani Türkçesi çok iyi. Bilerek geldi. Türkçe bilmese o çok zor. İki yaşından beri biliyodu. Ben onu öğretmiştim. Dizi falan seyrediyordu, çizgi film seyrediyordu. Dilden problem değildi ama ortama alışmamıştı." (K8)

İran'dayken çocuğuna Türkçe öğreten K8, göç sonrası ilk senelerinin yine de çok zor geçtiğini "Bi sene bunları yaşadık, çok zor geldi. Biraz da bir şey onu çok rahatsız ediyordu. Okulda ona Arap diyolardı. "Siz Arapsınız, gidin ülkemizden" diye… çok rahatsız oluyordu" sözleriyle açıklamıştır. Çocuğunun sınıf arkadaşları tarafından dışlanmasını ve ayrımcılığa maruz kalmasını üzülerek deneyimleyen K8, bu konuda da kızının yanında olmuş ve onu rahatlatmak için elinden gelen her şeyi yapmıştır. "Oysaki bizimle Araplar alakası yok. Biz

İranlıyız, Farsça konuşuyoruz. Bilmiyorlar. Ben kaç kere okula gitmek zorunda kaldım" diyen K8, bir yandan kızını rahatlatmaya çalışırken bir yandan da okul idaresi ve öğretmenlerle görüşerek bu olumsuz süreci yönetmeye çalışmıştır. K8 ile çok benzer bir deneyim yaşayan K3 de kızının okulda yaşadığı ayrımcılığa ve dışlanmaya kendisinin sebep olduğu düşüncesinin kendisine çok acı verdiğini şöyle aktarmıştır:

> "Bazen düşünüyorum çocuğum bu kadar sıkıntı yaşıyor. Diyorum acaba gelmesek daha mı iyiydi diye. Onun sıkıntısına ben sebep oldum. Ben istedim, geldik. Böyle düşündüğümde deli gibi oluyorum. Türkiye'de sorun… Benim burda yaşadığım kızımın sorunu oldu: Arap sanılmak ve ayrım oldu." (K3)

4.3.2. Göçmen Bir Anne Olmanın Güçlendirici Yanları

Konumsal uzaklıkların önemini yitirmesini, yerelde gerçekleşen olayların dünyanın bambaşka bir yerinde yankı bulmasını ve en önemlisi toplumsal ilişkilerin dünya geneline yayılıp yoğunlaşmasını sağlayan küreselleşme (Giddens, 1998: 62), göç bağlamında değerlendirildiğine tüm ülkeler için geniş bir hareketlilik alanı açmıştır (Atasoy, 2020: 37). Küreselleşmenin açtığı bu alanda, göç etmek bireyler için kolaylaşmış olsa da tanımı ve yapısı gereği göçün yalnızca bir yer değiştirme hareketi olmanın ötesinde psikolojik, ekonomik ve sosyal bir dönüşümü talep etmesi göç süreçlerinin zorlayıcı ve güçlendirici yanları üzerinde belirleyici olmaktadır. Göçmen anneler için kültürel mirası korurken çocuklarının yeni ülkeye uyumunu desteklemek, aşina olmadıkları bir sistemdeki eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi kurumlarda varlık gösterebilmek, aile içindeki dinamiklerin değişmesiyle edinilen yeni rollerine uyumlanmak, yeni bir dil öğrenmek gibi meşakkatli süreçler söz konusudur.

Göçmenlik rolü ile annelik rolünün kesişimindeki zorlu süreçlerde göçmen anneler; hedef ülkenin göçmen politikaları ve sunduğu yapısal olanaklara, sahip oldukları sosyal destek ağlarına, bireysel kaynaklarına ve bakış açılarına, göç etmelerine neden olan faktörlerden gerçekten azat olup olmadıklarına bağlı olarak hem yeni zorluklar hem de güçlenme fırsatları ile karşı karşıya kalmaktadır (Suárez-Orozco ve Qin, 2006). Göç çalışmaları alanındaki literatür ağırlıklı olarak göçün bireyler üzerindeki olumsuz etkilerine odaklansa da göçmen olmanın yarattığı fırsatların ve bireylerin refahı için sağladığı katkının anlaşılması ve aktarılması, göçmenlerin refahını ve gücünü artıracak politikaların üretilmesini teşvik edebileceği gibi bizatihi göçmen gruplara bir yol haritası çizme potansiyeline sahiptir (Walsh, 2003: 8). Ayrıca, doğası itibariyle anavatanını, dilini, kültürünü, yakınlarını geride bırakmak gibi birden çok "mahrumiyeti" göze alarak alınan göç kararının eyleme dönmesi durumunda bireyleri bekleyen fırsatların ve güçlenme mekanizmalarının altının çizilmesi göçmen gruplar için psikolojik bir katkı olarak da değerlendirilebilir.

Çalışmanın bu bölümünde göçmen bir anne olmanın güçlendirici yanlarına odaklanılmıştır. Katılımcılara, bir anne olarak göç etmenin olumlu yanlarının olup olmadığı sorulmuş ve bu konudaki deneyimleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen 15 katılımcıdan 10'u bu soruya dolaysız bir şekilde olumlu yanıt vererek göçmen bir anne olma konusundaki olumlu deneyimlerini aktarmışlardır. Katılımcılardan K10, deneyiminde olumlu ya da olumsuz bir fark olmadığını söylese de anlatısında kültürel farklılık gözlemlerine dayanarak olumsuz bir olay hikâye etmiştir. K9, göçmen bir anne olmanın hiçbir olumlu yanı olmadığını söylerken, K7 ve K8 önce olumlu bir deneyimlerinin olmadığını ifade ettikten sonra, göç ettikten sonra huzur ve rahatlık bulduklarını aktarmışlardır. Göçmen anneliğin olumlu yanları temasının ilk alt teması göçün dil ve kültür bağlamında zenginleşme, ikinci alt teması güven, aidiyet, huzur ve mutluluk duygusu ve son alt teması yeniden kimlik oluşturmanın verdiği güç olarak ortaya çıkmıştır.

4.3.2.1. Dil ve Kültür Bağlamında Zenginleşme

Göç sürecinde deneyimlenen ve kaynağını göçten alan olumsuzlukların yanı başında gelişen olumlu, güçlendirici ve hem göçmen grupları hem de hedef ülkedeki toplumu zenginleştiren deneyimler de bulunmaktadır. Bu olumlu deneyimlerin ilk elden öznesi göçmen gruplardır. En az iki ülkede yerleşik hayat kurmuş olan göçmenler; en az iki dil bilen, çok kültürlü yaşamın zenginliklerinden yararlanan, farklı bakış açılarına sahip olabilecek nitelikte bireyler olabilmektedir. Bu nitelikler genellikle göçmen grupların iki ülke, iki toplum ve iki kültür arasında köprü kurmalarını sağlamaktadır (Tapan, 2001: 104). Göçmenlerin kültürleri birleştirici niteliklerinin ortaya çıkması için hedef ülkedeki kültürel altyapının ve toplumun ötekileştirmeyen, birleştirici ve barışçıl olması gerekmektedir. Bu koşulların yerine gelmesi durumunda göçmenler; göç ettikleri ülkedeki sosyal bütünleşmeye, sosyal yaşamın zenginleşmesine, şehirleşmeye ve yeni statüler elde edilmesine katkıda bulunan aktörler olurlar (Özkan, 2019: 139).

Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcıların anlatıları, literatüre paralel olarak, yeni bir dil öğrenmenin ve farklı kültürleri deneyimlemiş olmanın olumlu ve güçlendirici boyutunu ön plana çıkarmıştır. Katılımcılardan K1, K2, K12, K13, K14 ve K15 göçmen bir anne olmanın olumlu yanlarını nasıl deneyimledikleri sorusuna yeni bir dil öğrenmenin kendileri ve çocukları için en önemli katkı olduğunu ifade ederken; K2, K4, K12, K13, K14 ve K15 iki kültürde deneyim sahibi olmanın zenginleştirici boyutunun altını çizmişlerdir. Araştırmada göçmen annelerin yeni dil öğrenme ya da farklı bir dilin konuşulduğu bir ülkede yaşama konusundaki görüşleri göçmen anneliğin hem olumlu hem de

olumsuz yönü olarak ortaya çıkmış ve farklı yönleriyle de olsa istisnasız her katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada göçmen annelerin deneyimlerini etkileyen en önemli unsurlardan birinin göç edilen ülkenin dilini bilmek olduğu saptanmıştır.

Katılımcılardan K15, göç edilen ülkenin dilini öğrenmenin bir varoluş meselesi olduğunu söyleyerek dilin gerek bireyler gerek uluslar için en önemli kültür unsuru olduğunu hatırlatmıştır. "Ben kaçtım İran'dan. Kaçarken dedim kendime, eski sen yok. Kendimi doğurmaya geldim doğurduğumla" diyen K15, çok zorlu koşullarda ve bu koşullar nedeniyle ülkesinden ayrılmıştır. Çocuğuyla birlikte eski hayatını geride bırakarak yeni bir hayata başlamayı hedefleyen K15, "Bebeğe ne lüzumdur? Dil. Biliyor musunuz dil her şey demek, olmak demek" diyerek dilin bir kimlik ve varoluş meselesi olduğunu anlatmaktadır. "Mesela ben dil bilmesem bu konuşmamız bile olmayacekti. Ben olmayecektim, anne de olamayecektim. İstediğim gibi olameyecektim mesela" diyerek sözlerine devam eden K15, kendi varoluşunun ve dolayısıyla bir anne olarak oluşturduğu kimliğin dil aracılığıyla mümkün olduğunu söylerken bir ulusu ulus yapan unsurların başında ana dilin geldiğini ve ana dil vasıtasıyla bireylerin toplumun içinde yer alabildikleri (Aksan, 2000: 64) görüşünü desteklemektedir.

"Ne zaman Türkçe öğrendim, ben oldum dedim. Başlasın K15 yeni hayatına. Biliyor musunuz çok güzel bir duygu bu" diyen K15, içinden çıktığı tüm zorlu koşullara rağmen yeni kimliğini öncelikle dil öğrenerek oluşturduğunu ve bunun kendisini güçlendirmekten öte "var" ettiğini kuvvetli ifadelerle aktarmıştır. K2 de K15 gibi, göçmen bir kadın ve göçmen bir anne olarak güçlendirici ve olumlu bulduğu en önemli unsurun dil olduğunu şu sözlerle aktarmıştır: "Nasıl ki insan başka bir ülkeye taşınıyor, zor her şey zor. Ama o biraz insana bağlı oluyor. Bir insan mesela kendine çok şey buluyor bir ülkede… İlk mesela hızlı nasıl alışırız o memlekete? Dil. Dil çok önemli mesela." Göç etmenin zor bir süreç olduğunu söyleyen K2, bu süreçteki deneyimlerin bireysel farklılıklarla başkalaştığını söyleyerek her deneyimin kendine özgü boyutlarının olduğunu belirtmiş ve uyum sürecinin en büyük kolaylaştırıcısının yeni ülkenin dilini öğrenmek olduğunu söylemiştir.

> "Ben seninle eğer dil bilmiyorsam nasıl iletişim olacak? Mümkün değil, çok az olur. Ben mesela sen her şeyi söylüyorsun, ben seni anlıyorum %70. Bu çok önemli. Sen bana hangi konudan bahsediyorsun. Ben seni anlıyor muyum? Ben sana nasıl cevap veriyorum. Çok önemli bu, ilk şey. Mesela anlamak demek, anlatmak demek yani dil bilmek. Başkası gibi olmuyorsun canım dili bilirsen." (K2)

K2, anlamanın ve anlaşılmanın yani var olmanın yolu olarak hedef ülkenin dilini öğrenmeyi göstermiş ve göçmenler için kolaylaştırıcı boyutunu vurgulamıştır. Nasıl ki ulusu ulus yapan unsurlar; toplumun konuştuğu dil, inanç sistemleri, yaşam tarzları ve olup biteni

algılama şekilleri (Loomba, 2000: 146-147) ise K2 için de o ulusun içinde ötekileştirilmemek, kaynaşmak, anlamak ve anlaşılmak için en önemli unsur dildir. Göçmen bir anne olarak dilin hem ötekileştirilmemek için en kullanışlı araç hem de hedef ülkedeki toplumun bir parçası olmayı sağlaması boyutu K13 tarafından da dile getirilmiştir. Göçmen bir anne olmanın bazı zorluklara rağmen olumlu yanlarının ağır bastığı görüşünde olan K13, toplumsal kabul görmenin ve hatta anne olmanın bile dil bilmeye bağlı olduğunu şu şekilde anlatmıştır: "Burda? Anne olmak sadece biliyo musun dil. Zaten dili açmayınca bi sorun olmaz. Herkes beni Türk zannediyor. Bu arada benden sorarken nerelisin, ben demiyorum İranlı. Diyorum Tatar Türküyüm." Güzel ve akıcı bir şekilde Türkçe konuşan K13, toplumsal kabul görme stratejisi olarak kendisine yeni bir ulusal kimlik uydurmuş olsa da dil bilmesi sayesinde edindiği bu ayrıcalığın hayatını olumlu yönde etkilediğini söylemiştir.

> "Tatar Türk deyince haa bizdensin. Bitti. Dil olunca yani daha kolay. Ama yabancı olsan evet zor. Yabancı olsam her şey çok farklı olur. Başka bir gözden sana bakıyorlar. Nasıl biliyor musunuz? Bu elmanın fiyatı 5 TL olsun, sen yabancı olduğun için, ha dili çok güzel konuşursun burda yaşamışsın bi sorun olmaz. Ama aksan da varsa sana 6 söyler. Ama dersen "abi bu 5 TL neden bana 6 diyorsun?" Haa tamam diyecektir." (K13)

K13'ün ifadesi, K2 ve K15 ile aynı paralelde olup, dilin toplumsal yaftalama ve ötekileştirmeye karşı bir koruyucu görev üstlenmesine vurgu yapmaktadır. K13 de diğer katılımcılar gibi Türkçe bilmesi sayesinde kendisini yabancı gibi hissetmediğini söylese de K13'ün deneyiminde diğer katılımcılardan farklı olarak, kendisinin de göçmen olduğunu unuttuğu anlaşılmaktadır. "Yabancı olsan, evet zor" ve "yabancı olsam her şey çok farklı olur" ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, K13 Türkçeyi Türklükle ve kendisinin Türkçe bilmesini -öyle olmadığı halde- Türk kökenli bir ulusa mensup olmakla ilişkilendirmiştir. K13'ün değindiği bir diğer boyut ise dilin günlük yaşamda sağladığı kolaylıktır. K13 yaptığı sıradan bir alış-verişte bile yabancı olmanın dezavantaj doğurduğunu ifade etmiş ve dürüst fiyatlandırmaya bile Türkçe bilme koşuluyla ulaşıldığını anlatmıştır. "Çocuklarımın okul durumunu takip ederim, diğer velilerle görüşebilirim, alışveriş de yaparım, istediğimi de alırım. Kolay benim için göçmen olmakta da anne olmakta da" diyen K13 için Türkçe bilmek en önemli kolaylaştırıcıdır.

Okul çağında çocuğu olan göçmen annelerin öğretmenlerle, okul idaresiyle, diğer velilerle ve çocuğunun arkadaşlarıyla ilişki içinde olabilmesi çocuğun okul ortamına alışması için son derece önemli bir destektir (González-Falcón vd., 2022: 1). Çocuklarının okuldaki durumunu takip etmenin bile Türkçe bilmekle bağlantılı olduğunu söyleyen K13 gibi K1 de göçmen bir veli olarak Türkçe bilmenin önemine değinmiştir. "Türkçeyi hemen öğrenmek

istedim. Çünkü ben kızım okula giderken çok erken öğrendi Türkçe. Çok çalışkandır. Mesela bana yardımcı olmamı istemiyordu. Hiçbir zaman yardımcı olamadım" derken gözleri dolan K1, kızına gereken desteği veremediği için üzüntü duysa da kızı çalışkan olduğu için annesinin dil bilmemesi durumundan olumsuz yönde etkilenmemiş ve okul hayatını sorunsuz bir şekilde sürdürmüştür. Fakat oğlunun okul konusunda anne desteğine ihtiyaç duyması K1'in hızlı bir şekilde Türkçe öğrenmesini teşvik etmiştir. K1, Türkçeyi neden öğrendiğini ve bu durumun hayatını nasıl kolaylaştırdığını: "Ama oğlum okula giderken çok yaramazdı. Yani her zaman ona yardım etmem lazım oldu. İşte o zaman ben çabuk öğrendim. Ne zaman öğrendim, kolay oldu her şey benim için de çocuklarım için de" sözleriyle anlatmıştır.

K12 ve K14 ise yeni bir dil öğrenmenin kendileri ve çocukları için kültürel bağlamda zenginleştirici olduğunun altını çizmişlerdir. Dil ve kültürün taşıyıcısı olma görevinin annelerin sorumluluğunda görülmesine bir örnek olan K12, "Hele de dil konusunda. Çünkü mesela benim annem öyle, dilde çok baskı yapıyor" sözleriyle kendi annesinin torunlarının Farsça konuşmasına önem verdiğini ve kendisinin bu konuda baskı gördüğünü anlatmıştır. Ancak annesinden gördüğü bu baskının olumlu sonuçlar doğurduğunu ve çocuklarının Farsça bilmesinin bir zenginlik olduğunu: "Benim çocuklarım, kardeşimin çocuklar hepsi hem çok güzel Farsça konuşuyorlar hem Türkçe konuşuyorlar. Zenginliktir bence bu" diyerek açıklamıştır. Hedef ülke olarak Türkiye'yi seçmesini Türkçe bilmesiyle ilişkilendiren K14 de K12 gibi farklı bir dil öğrenmenin kültürel bağlamda zenginlik olduğunu belirtmiş ve "Dil… Her ne kadar dil bilsen daha rahat, daha zengin oluyorsun. Dil bilince bir şey yapabiliyorsun, öğreniyorsun. Kızıma da birtakım getirileri olur inşallah diye umuyorum" demiştir.

Bu başlık altında ele alınan diğer alt boyut ise kültür bağlamında zenginleşmedir. Göç etmenin ve dolayısıyla göçmen grupların göç sonrası yaşadıkları kültürel dönüşümün hem kaynak ülkenin hem de hedef ülkenin kültürel olarak değişimine katkıda bulunduğu bilinmektedir (Rapoport vd, 2020: 7). Kültürel zenginleşme kapsayıcı bir kavram olsa da fenomenolojik bir yaklaşımla yürütülen bu çalışmada İranlı göçmen kadınların deneyimlerine odaklanılmış ve göçün ülkelerin kültürel dönüşümüne katkısı çalışmanın dışında bırakılmıştır. Katılımcılardan K2, K12 ve K14 İran ve Türkiye arasında belli ölçüde kültür benzerliği olsa da farklılıkların zenginleştirici olduğunun altını çizerken, K13 iki ülkenin kültürünün birbirine yakın olmasının Türkiye'ye göç etmesini sağlayan temel unsur olduğunu aktarmıştır. K4 ise kendi kültürüne yakın bulduğu Türk kültürüne tam bir aidiyet hissettiğini söylemiş ve kültürlerin farklı olduğu noktaları bir anekdotla özetlemiştir. K15, diğer katılımcılardan farklı olarak İran kültürü ile Antalya'da deneyimlediği kültürel atmosferin benzeşmediğini belirtmiştir.

Farklı kültürlerde yaşamanın zenginleştirici bir unsur olduğunu düşünen K12, "Mesela ben kendi çocuklarımı düşünüyorum. Onlar hem buranın kültürünü aldılar hem İran kültürü aldılar. Gerçekten bu çok zengin bir şey" diyerek aldığı göç kararının çocukları açısından olumlu bir sonuç doğurduğunu ve bu sonucun kendisini memnun ettiğini anlatmıştır. K12 gibi K14 de göç etmenin kültürel zenginliği beraberinde getirdiğini bayram ve kutlamalardaki artış üzerinden açıklamıştır. "Göçmen anne olmanın olumlu tarafları da hani kültürel olarak. Düşünün ki iki kere zenginleşiyor gibisiniz. Ve çocuğunuz da öyle yani" demiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

> "Her milletten bir şeyler almak güzel bir şey. Yani hani kızım için olumlu ne kadar olur ilerde bilmiyorum ama biz şimdi bunu olumlu bakıyoruz. İki tane işte yıl başı var farklı bayramlar var. Yani kızımın kutlamalarda bile artıları var. Yani işte iki farklı kültürden de özel günler vesaire oluyor. O yüzden de bence olumlu." (K14)

Katılımcılardan K4 de K 14 gibi iki farklı kültürde yaşamanın olumlu yanlarına değinse de K4'ün altını çizdiği nokta K14'ten ayrışmaktadır. K4 Antalya'da her zaman hayalini kurduğu kültürel ortamı bulduğunu "Daha iyi olamazdı hocam, yani istesen olmaz. Tam ama tam bağlıyım ben buranın kültürüne" sözleriyle aktarmış ve "Yani bu iki kültür benziyo, ben İran'da sebebini bildiğiniz şeylerden dolayı zorluk yaşıyordum, burda o zorluk yok, yalnızca sevdiğim tarafı var resmen" diyerek göçmen bir anne olarak kültürel bağlamın kendisi için kolaylaştırıcı bir unsur olduğunu dile getirmiştir. "Benim yine de İran'dan kalma yaralarım var ama kızım tamamen bu kültürde doğup büyüdüğü için bana çok destek oluyo. Ben mesela bir bakıyorum, sadece kızımla dertleşebiliyorum" diyen K4, İran kültüründe günlük yaşamda karşılaşılan zorlukları ve Antalya'daki deneyiminden farkını kahkahalar içinde anlattığı şu anekdotla aktarmıştır:

> "Benim bir arkadaşım var İran'da o dedi, "Biz burda böyle uzuun kıyafetler giyiyoruz, manto giyiyoruz. Baş örtüsüyle, hicapla dışarı çıkıyoruz. Adımımızı attığımızdan beri herkes "dııt dııt! Gel hadi, gel" filan. Ay seni yerim falan filan. Ama Antalya'ya geliyoruz, bikiniyle yatıyoruz. Kimse bize bakmıyor bile." Kız diyor kendimi çirkin hissediyorum, farklı hissediyorum. Şakasına tabii. Ben de dedim ki arkadaşıma sen değil, bu adamlar farklı, kültür farklı." (K4)

Sonuç olarak, bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda Antalya'da yaşayan İranlı annelerin göçmen annelik deneyimini olumlu yönde etkileyen, katılımcıları güçlendiren ve hayatlarını kolaylaştıran en önemli unsurun Türkçe öğrenmek ve kendi kültürlerine ek olarak Türk kültürünü de deneyimlemenin getirdiği zenginlikler olduğu ortaya çıkmıştır. Fars kültürü ile Türk kültürü pek çok ortak paydada birleşse de Türkiye'nin kamusal alanda laik

olması göçmen kadınların toplumsal beklentileri ve cinsiyet rollerini tekrar değerlendirerek hareket alanlarını genişletmek ve daha esnek kimlikler oluşturmak için fırsatlar sunmaktadır. Öte yandan, kültürlerin ortak noktaları katılımcıların aşina oldukları bir sosyokültürel ortam yaratmakta ve katılımcılar yeni kültüre uyum sürecini kolay atlatmaktadır. Türkçe öğrenmek ise annelerin iletişim alanını genişleterek sosyal, kurumsal ve eğitimsel alanlara girmelerini (Norton, 2013) ve her ortamda "var olmalarını" sağlamıştır. Kısacası dil edinimi ve kültürel uyum, göçmen anneler için göç sürecini kolaylaştırıcı, temel bir güçlenme kaynağı olmuştur.

4.3.2.2. Güven, Aidiyet, Huzur ve Mutluluk

Göç çalışmalarında göçmen grupların yeni ülkelerine uyum sağlama süreçleri ve bu süreçte etkili olan eğitim düzeyi, iş hayatına katılım ve göçmen olarak hedef ülkede geçirilen süre gibi unsurlar akademik çalışmalarda uzun süredir tartışılmaktadır (Kogan, 2006; Heath ve Cheung, 2007; Fleischmann ve Dronkers, 2010 vb.). Göçmen grupların yaşam memnuniyetleri, yeni hayatlarındaki öznel deneyimler ve duygu durumları ise göç çalışmaları için görece yeni bir çalışma alanıdır (Kogan vd., 2018: 1784). Oysa bu çalışma için, göçmen annelerin deneyimlerindeki duygu durumlarını anlamak, bu çalışmada hassasiyet gösterilen bir alandır. Çalışmada hassasiyet gösterilen bir diğer konu ise kullanılan dil ve kelime seçimleri olmuştur. Bireylerin duygu durumunu anlayabilmek ve bu durumların bireylerin günlük yaşamlarındaki etkisini doğru bir çerçevede değerlendirebilmek için empati kurma becerisi gerekmektedir. Gerekli empatinin kurulamaması durumunda akademik çalışmalarda da ötekileştirici bir dil kullanılmakta olduğu gözlemlenmiştir. "Göçmen entegrasyonu" ve "ev sahibi ülke" gibi hemen her çalışmada yer alan ifadelerin masum gözükse bile ötekileştirici bir boyutu olduğu dikkate alınmalıdır.

Feminist çalışmaların temel ilkelerinden biri ayrımcılıkla ve şiddetin her türüyle mücadele etmektir. Bu mücadelenin sonunda daha eşitlikçi ve adil bir toplum düzenine kavuşma umudu bulunmaktadır. Bu çalışmada, daha iyi bir yaşam umuduyla göç etme kararı alan katılımcılar, göçmen anne olmanın olumlu ve güçlendirici yanlarından bahsederken "güven, aidiyet, huzur, rahatlık ve mutluluk" kavramlarını kullanmışlardır. Mutlu, güvenli ve rahat hissetmek, genellikle yaşam memnuniyeti ve psikolojik sağlamlıkla doğrudan ilişkilidir. Bireylerin stresli durumlarla mücadele stratejileri geliştirebilmesi ve istenilmeyen durumlardan uzaklaşarak iyileşmesi psikolojik sağlamlık olarak ifade edilen genel bir kavramdır (Murphy, 1987: 101). Farklı bağlamlara ve olağanüstü durumlara uyum sağlarken zorlayıcı koşullarda umulmadık başarılar elde etmek (Fraser vd., 1999: 136) olarak da kavramsallaştırılan psikolojik sağlamlık, tanımı itibariyle göçmen grupların hem

gereksinimleri hem de kazanımları ile örtüşmektedir. Tüm göçmenler için göç ettikleri ülkeye yani farklı bağlamlara uyum sağlamak ve yeni ülkede başarılı olmak bir mücadele alanı olmakla birlikte, yeni fırsatları da yanında getirmektedir.

Bu araştırmaya katılan 15 katılımcıdan 11'i göçmen anneliğin kendilerine ve çocuklarına psikolojik sağlamlık ve yaşam memnuniyeti sağladığını ifade etmiştir. Bu alt temada ortaya çıkan boyutlardan ilki; K2, K6, K8, K11 ve 15'in değindiği "güvenlik" boyutu olmuştur. K1, K4, K6 ve K7 "rahatlık" boyutuna vurgu yaparken, K1, K5, K6, K14 ve K15 "aidiyet hissetme" boyutundan söz etmiştir. K3 ve K5 ise yeni ülkelerinde "huzur" bulduklarını söyleyerek göç sonrası duygu durumlarındaki değişikliğin olumlu yönde olduğunu ifade etmişlerdir. Ülkeye alışma, dil edinimi, iletişim ağları oluşturma, göçmenlik haklarını, yasalarını ve prosedürlerini öğrenme, vatandaşlık alma gibi süreçlerden geçmenin zaman alması sebebiyle katılımcıların Antalya'da geçirdikleri yıl sayısı ve transit ülke değil hedef ülke olarak Türkiye'yi seçmiş olmaları; göçmen annelerin hissettiği güven, huzur ve aidiyet duygusuyla doğrudan ilişkili olduğu ve bu ilişkinin literatürle aynı paralelde olduğu tespit edilmiştir.

Göçmen anne olarak yeni bir ülkeye uyum sağlamanın zaman aldığını dile getiren K3, "Alanya'da sosyal hayat ilk yıllarda çok zorluk oldu çünkü yok, kimseyi tanımıyorum. Yalnızlık yaşadım ama şimdi istediğimiz yere gidiyoruz. Az da olsa kısıtlı da olsa bir çevremiz oldu. Dışarıda ahlaksız polis yok İran'daki gibi. Huzur bulduk diyebilirim" demektedir. K7 de K3 gibi zaman konusuna vurgu yapmış ve "Evet, oldu tabi. İlk önce çok yabancı hissediyordum, utanıyordum, arkadaş bulamıyordum. Şimdi öyle hissetmiyorum. Şimdi rahatım. Zamanla her şey daha kolay geldi bana" demiştir. Psikolojik sağlamlığa zamanla kavuştuğunu söyleyen bir diğer katılımcı ise K2'dir: "Önce çok zorluk oldu bana canım. Dil en çok zorluk. Göç işleri bi öyle bi böyle der, anlamıyorsun. Çözdükçe çözdükçe artık rüyalarım bile Türkçe oldu. Zamanla çok güvende, çok iyi oldu mesela". Huzur, rahatlık ve güvenlik gibi farklı boyutlardan bahsetseler de katılımcılar yeni ülkede ne kadar zaman geçirildiğinin uyum ve psikolojik sağlamlık bakımından önemine değinmişlerdir.

Sözlerine "Ama her yer Türkiye'de böyle değil. İran'da da başka başkadır. Mesela benim kayınvalide Isparta'da. Ayni değil, biz Antalya'da olduğumuz için rahat mesela" sözleriyle devam eden K2, yalnızca yeni ülkede geçirilen zamanın değil, aynı ülkenin farklı bölge ya da şehirlerinde yaşam memnuniyeti düzeylerinin aynı olmayacağını aktarmıştır. Antalya'da yaşayan İranlı göçmen anneler bağlamında yapılan bu çalışmada, katılımcılar araştırmanın farklı tema ve alt temalarında da "Antalya" seçimini göç deneyimlerini olumlu kılan bir unsur olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu ifadeler de göçmen gruplar arasında

yaşam memnuniyetinin ülkesel ya da bölgesel unsurlara göre farklılık gösterdiğini aktaran literatürle örtüşmektedir (Kogan vd., 2018: 1801). K2 gibi K1 de Antalya'da olduğu için rahat ve huzur bulduğunu şöyle aktarmaktadır:

> "Mesela ben burda rahat çalışıyorum, rahat gidiyorum, rahat geliyorum. Böyle olmasını çok seviyorum yani. Artık kimse bana bakıyor istemiyorum yani öyle. Bilmiyorum eğer bunu soruyodunuzsa burda rahatım ve huzurluyum. Özgürlük yani benim için her zaman önemli. Bu benim tealluk hissim. Evimde bulamadım, Antalya'da buldum." (K1)

K1'in anlatısında yer alan "tealluk" kelimesi aidiyet anlamına gelmektedir. Aidiyet duygusunu özgürlük üzerinden tanımlayan ve özlemini çektiği özgürlüğe köken memleketinde değil, Antalya'da kavuştuğunu söyleyen K1, göçmen bir kadın ve göçmen bir anne olmanın olumlu yanlarına dikkat çekmektedir. K1'in İran'da özgürlüğünü kısıtlayan ve kendisini rahatsız, huzursuz hissettiren unsurlardan biri "erkek bakışı" olmuştur. Erkekler kadınları bakışlarıyla tahakküm altına alırken, o bakışın arkasında kadınlara inşa edilmek istenen kadınlık algısına yönelik beklentiler ve idealize edilmiş kadınlıklar bulunmaktadır (Lee, 2020:1). Bu bakış yalnızca cinsel politika olarak değil, aynı zamanda kadınları nesnelleştirme yoluyla erkeklerin güçlü hissetmesini sağlamanın bir aracı olarak değerlendirilmelidir (Miller, 2012). K1'in İran'daki deneyiminde kötü bir etkisi olan ve Antalya'da karşılaşmadığı "erkek bakışı" konusu K4 için de önemli bir konu olmuş, fakat K4 bu konuyu kültür bağlamında değerlendirmiştir[1].

Katılımcıların dile getirdiği zaman ve mekân unsurlarını yani göçten sonra ülkede geçirilen yıl sayısı ve göç edilen şehrin önemli olduğunu belirtirken Antalya'da çocuklarının mutlu olduğunu gördüğü için kendisini mutlu hisseden K7, "Çocuklar daha mutlu olduğu için ben de daha mutluyum. Antalya, eğitim için ya da spor için her şey daha iyi. Ben de daha mutluyum" demiştir. Okul çağındaki çocuklarının gerek kurumsal gerek gündelik hayattaki sosyalleşmesinde İran'da olduğu gibi keskin bir cinsiyet ayrımcılığının olmaması, K7'yi mutlu hissettiren unsurlardan biridir. Sözlerine, "Benim için biraz zor oldu başta ama işte içimden çok iyi bir hissim var. Mutluyum. Çünkü ben İran'da yaşıyordum. Orada büyüdüm" diyerek devam eden K7, kendisinin özellikle göç sürecinin başında zorlandığını fakat İran'daki sosyo-politik bağlamların sonuçlarını deneyimlemiş olduğu için göç etmekle doğru kararı aldığını ifade etmiştir. Sözlerini yine kendi mutluluğunun çocuklarının mutluluğundan geçtiğini söyleyerek sonlandırmıştır: "Buraya göre orda biraz zor çocuklar için özellikle. O yüzden çocuklarımı mutlu bakıyorum, mutlu görüyorum da o yüzden ben de mutluyum".

[1] K4'ün "erkek bakışı" hakkındaki yorumu 4.3.2.1. Dil ve Kültür Bağlamında Zenginleşme başlığı altında aktarılmıştır.

K7'nin deneyiminde olduğu gibi K3'ün deneyimde de çocuğunun eğitim ve sosyal olanaklardan eşitlikçi bir şekilde yararlanabiliyor olması önemli bir kriter olmuştur. İran'da kız çocuklarının dans etkinliklerine katılmasının bile yasak olduğunu belirten K3, "Yasağa rağmen çocuğumu dans okuluna gönderiyodum. Gönderiyodum; gidiyodu, yapıyodu. Orda tabi zorlanıyoduk ama burda rahat yapıyoruz böyle şeyleri" demiştir. 13 yıldır Antalya'da yaşayan ve 10 yaşından beri kızını Antalya'da büyüten K3, "Kızım üniversitede, şimdi ilk erkek arkadaşı oldu. Şükrederim ki terbiyeli bir çocuk. Göçmen anne olmak yani kızım İran'da büyümüyor diye güzel bir şey ama onun dışında olumsuz tarafı daha çok" sözleriyle K7 gibi göçmen anne olmanın öncelikli olumlu tarafını çocuğunun rahatı ve mutluluğu olarak görmektedir. K4'ün göçmen annelik deneyiminde de göç kararının özellikle kızı için olumlu sonuçlar verdiğini görmenin mutluluğu bulunmaktadır. Türkiye'de büyüyen ve 25 yaşında olan K4'ün kızı, Antalya'da hosteslik yapmaktadır. Bunun gibi bir meslek seçiminin ve benzeri özgürlüklerin İran'da söz konusu bile olamayacağını şu sözlerle anlatmaktadır K4:

> "Yani kızım olmasa da gelirdik çünkü eşimin ve benim kararımdı. Ama kızım için de çok iyi olacağını düşündük. Öyle de oldu. İran'da mesela hosteslerin çok zor aşamalardan geçmesi gerekiyor. Hiçbir yerleri gözükmemesi gerekiyor. Mesela geçenlerde kızım dedi, eyeliner zorunlu, İran'da makyaj yasak. Oje yasak. Çok ama çok fark var. Hocam şimdi benim burada biraz çok şey var burada çok büyük bir çelişki var. Aslında evet burada kızım çok rahat." (K4)

Kızını kendi kültüründen tamamen kopmadan fakat özgür ve eşitlikçi bir anlayışla büyütmek isteyen K4, Antalya'da kızı için hep hayalini kurduğu daha bağımsız bir yaşam hayalinin gerçekleştiğini anlatırken, "Şu an yani büyüttüm şu an kendi evinde tamamen ayrı yaşıyor, çalışıyor, yurt dışına gidip geliyor böyle çok bağımsız ve ama mesela İran'da kalsa 25 yaşında kız artık hadi koca zamanı gelmiş herkes evet hadi koca zamanın geldi geçti bile hadi falan diyorlar" demektedir. Antalya'da yaşamanın kendisi için de mutluluk ve rahatlık getirdiğini "Ama burada bu (kızı) rahat kendi hayatını yaşıyor. Ben de mutluyum. Çok mutluyum hem de. Rahatım bir kere. Baskı kalktı" sözleriyle ifade etmiştir. Araştırmacının K4'e Türkiye'de de benzer konularda kadınların baskı gördükleri hatırlatıldığında K4, "İran'ı bilmiyorsunuz. Oradaki öldürür. Devlet de arkanda değil, yasa da. Hepsi öldürür" demiştir.

K11 ise göçmen bir anne olmanın olumlu yanlarını düşünürken İran'da ve Türkiye'deki annelik deneyimini karşılaştırmıştır. K11; K3, K4 ve K7'nin aksine, İran'ın annelik bağlamında daha rahat bir ortam olduğunu ve bunun sebebi de çocuğunun bakım faaliyetlerinde destek alabileceği ilişkilerinin olmasına bağlamıştır. Türkiye'ye taşınmasıyla bu destek ağından mahrum kalan K11, buna rağmen Antalya'da yaşamayı tercih etmektedir: "Yani şimdi çocuğu bırakabilecek bir yer açısından tabi ki İran'da rahattı ama ben burada

daha güvende hissediyorum çocuğumu." Kendisinin ve çocuğunun güvende olduğunu bilmenin çok önemli olduğunu aktaran K11, durumu bir örnekle açıklamıştır: "Burada çocuğumu tek başına bırakabilirdim ama İran'da böyle bir şey asla yapmazdım. Mesela 11 yaşında markete gönderdim burada. Ama İran'da olsaydı hayatta bunu yapmazdım."

Son derece zorlayıcı mücadelelerin ardından boşanan ve defalarca can güvenliğini koruması gereken K11, Antalya'daki yeni yaşamında kendisinin ve oğlunun güvende olduğunu düşünmektedir. İran'ın ise yalnızca kız çocukları için değil, erkek çocukları için de eşit derecede tehlikeli olduğunu şöyle aktarmıştır:

> "Bence erkek çocuk da kız çocuğu kadar tehlikeli. Ben böyle bir fark görmüyorum. İran'da şöyle bir düşünce var ki kızlar daha tehlikede. Ama bence öyle değil. Sadece çok affedersiniz ne dersiniz bakire mi bekaret mi o açıdan kızları diyorlar ama bence çok gereksiz bir şey, hiçbir anlamı yok. Onun için yani tehlike varsa ikisi için de var. Bu yüzden aynı bakarım ben tehlikeye. Kendimi ve oğlumu güvende hissetmiyordum. Asla!" (K11)

Antalya'nın kendileri ve çocukları için güvenli bir ortam sağladığını ve İran'da güvende olmadıklarını söyleyen tek katılımcı K11 değildir. Göçmen anneliğin olumlu ve güçlendirici yanları bağlamında "güven" en çok tekrar eden boyut olmuştur. K2, K6, K8, K11 ve K15; göçmen bir anne olmanın olumlu yanlarını nasıl deneyimliyorsunuz sorusuna dolaysız bir şekilde İran'da güvende olmadıklarını, Antalya'nın ise güvenli bir ortam sağladığını söyleyerek cevap vermişlerdir. Literatürde yer alan çalışmalar, çeşitli bağlamlarda Türkiye'nin göç etmek için güvenilir bir ülke olmadığının altını çizmektedir. Türkiye'nin siyasi sığınmacı politikaları nedeniyle mültecilerin koruma ve güvenlikten mahrum edilmelerini (Üzelakçil, 2024), Türkiye'nin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmediği için göçmenlere tam koruma sağlanmadığını (Ineli-Ciger, 2017) ve İstanbul'da yaşayan vasıflı ve görece ayrıcalıklı göçmen gruplarının bile kendilerini "güvencesiz" hissettiklerinin altını çizen çalışmalarla (Tuncer, 2025) bu çalışmanın bulguları örtüşmemektedir.

Göç çalışmaları literatürü ile bu çalışmanın göçmenlerin "güvenlik" algısı bağlamında aynı paralelde olmaması bireylerin göçmenlik statüsü, geldikleri ülkenin sosyo-politik durumu, yeni ülkenin dilini öğrenme, yeni ülkede geçirilen yıl sayısı ve göç edilen bölgenin ya da şehrin nitelikleri ile açıklanabilir. Bu çalışmadaki katılımcıların tamamının yasal yollarla göç etmiş olmaları, Türkçeyi öğrenmiş olmaları, İran kültürünü zengin bulsalar da İran'daki sosyo-politik ortamın baskıcı ve ayrımcı yapısından kurtulmak istemeleri, bireysel bakış açıları ve son olarak Türkiye'de özellikle Antalya'da yaşamayı tercih etmiş olmaları "güven" duygularını pekiştirmiş ve yaşam memnuniyetlerini artırmıştır. İran'daki ayrımcı ve

cinsiyetçi sosyo-politik ortamın güvenlik ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamlarında olumsuz etkileri olduğunu aktaran K8, şu sözleri söylemiştir:

> "Orda daha fazla korkularım vardı, güvenmiyodum. Burda da farklı konular var ama burda daha rahat. Bi de Türkiye'de çocuklara daha iyi davranıyolar. Daha merhametli davranıyolar. İran'da kız çocuklarına çok kötü davranıyolar: şunu giyme, bunu giyme, şuraya git, şuraya gel… Hem aileden hem devletten dolayı ama burası daha iyi." (K8)

Başka bir ülkede yaşamanın beraberinde bazı olumsuzluklar getirdiğini ima eden K8, bu olumsuzluklara rağmen özellikle çocuğu için İran'ın kısıtlayıcı ortamından uzaklaşmanın daha iyi olduğunu düşünmektedir. K2 de K8 gibi kendisinin ve özellikle de oğlunun Antalya'da daha güvenli olduğunu ifade etmiştir:

> "İran o kadar safe (güvenli) değildi. Burada benim gözüm daha safe. Mesela sen bir çocuğu parka götürüyorsun. Ben dört göz o çocuğa bakıyordum, nerde, nereye gidiyor, nasıl. Hep onun etrafında geziyordum İran'da. Aklıma geliyordu, belki bir insan çocuğu kaçıyor. Bu şekil düşünüyordum mesela. Olmuyor. Ama ben korkuyorum. Burada safe. Çocuğu bırakıyorum, oturuyorum." (K2)

Bu çalışmanın genel olarak literatürle ters düştüğü bir diğer nokta ise göç motivasyonuna dairdir. Özellikle klasik göç çalışmalarında olduğu gibi daha güncel çalışmalarda da göç (Güngör, 2003; Kırdar, 2007; Akın ve Karadaş, 2023), ana hatlarıyla ekonomik temelli bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlanırken bu çalışmadaki katılımcıların ifadeleri klasik göç anlayışının tamamen dışında kalmıştır. Göç etme yoluyla daha iyi ekonomik koşullara kavuşmak bir yana, çok daha düşük bir bütçeyle ve ekonomik olarak daha azına razı gelerek yola çıkan katılımcılar, bu kararlarından memnun olduklarını ifade etmişlerdir. İran'da müreffeh bir yaşam sürmesine rağmen huzur bulamadığı, güvende olmadığı için göç kararı alan K5, çocuklarının İran'dan çıkarmış olmayı bir başarı olarak görmektedir:

> "Huzur. Sadece huzur. Huzur varsa her şey gelir. Güvenlik gelir. Mesela iyi yaşama gelir. Her şey üste üste gelir. Ama eğer huzur yoksa para filan hiçbir işe yaramaz. Yaramadı da. Huzur olan her yere aidiyet duyabilirim. Burada huzur buldum. Çocuklarım İran'da değil ya çok mutluyum. Burası daha iyi. Daha güvenli. Çok daha iyi." (K5)

İran'da bireylerin düşünce, tutum ve davranışlarının devlet ve toplum tarafından şekillendiriliyor olması, bireylerin güvende hissetme duygularını sarsmaktadır. K6, bu durumu

"Evet, daha rahatsın burda, daha kendinsin. Kızım güvenliii, ben güvenli yerdeyim. Kendine göre davranıyorsun, konuşuyorsun. Sadece farkı bu bence" sözleriyle aktarmıştır.

Katılımcıların kendilerinin ve ailelerinin güvende olduğunu düşünmeleri huzur, mutluluk ve rahatlık hissetmelerini sağlayarak yeni ülkeleriyle daha derin bağlar kurmalarını sağlamıştır. Bu bağlar, kendilerini yeni ülkelerine aidiyet duymalarını kolaylaştırmış ve böylece yabancılık hissinin doğurduğu olumsuz duygular bertaraf olmuştur. K15 bu konuda "Vatan buldum ben burada, bir de ben kendim kurdum bunu. Güvenli, huzurlu bir vatan. Ben buraya ait oldum, bura da bana. Şimdi biri bana yabancı dediği zaman bana tuhaf geliyo" demiştir. Liseyi bitirdikten sonra annesinin ısrarıyla KKTC'de eğitim gören ve orada Türkçeyi öğrenen K14, Kıbrıs'a değil de Türkiye'ye aidiyet duyduğunu şu sözlerle aktarmıştır:

> "Hani bir ülkem gibi görüp önemsiyorum. Yani kötü bir şey olunca çok üzülüyorum. Daha iyi nasıl olabileceğini şey yapıyorum. Yani o ilginç bir durum. Yani mesela Kıbrıs benim için aslında ikinci vatanım olması lazım. Çünkü uzun süre orada yaşadım ama mesela Türkiye benim için daha şey yani daha çok. Ne derler onu yani orayı o kadar savunma şeyim yok." (K14)

Sözlerine, "İçimde bir hissim yok İran'a, Kıbrıs'a bu manada ama burası var. Yani atıyorum mesela futbol olsun şu olsun bu olsun işte bu kızlar voleybolcular falan yani hani" diyerek devam eden K14, milli spor müsabakalarında bile Türkiye için heyecanlandığını, Türkiye'de yaşanan olumsuz olayların kendisini üzdüğünü ve Türkiye'nin nasıl daha iyi koşullara kavuşabileceğinin kendisini düşündürdüğünü söylemiştir. Türkiye ile kurduğu bağa kendisi bile şaşıran K14, yakın çevresindeki insanların onun yabancı olduğunu unuttuğunu gururla aktarmaktadır: "Bazen hani çok etrafında arkadaşlar benim hadi yabancı olduğumu unutacak kadar konuları işlerin içine girebiliyorum diyelim yani o yüzden bayağı bir bağ kurmuşum. Mutlu ediyor bu beni".

Sonuç olarak, bu çalışmada göçmen bir anne olmanın güçlendirici yanları temasının alt temalarından biri olarak psikolojik sağlamlıkla ilişkilendirilen mutluluk, huzur, rahatlık, güvenlik ve aidiyet duyguları anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcı anlatılarından elde edilen bulguların, literatürden önemli ölçüde farklı olduğu tespit edilmiştir. Öncelikle, göç çalışmalarında göç motivasyonunun temelinde ekonomik olarak daha iyi fırsatlara sahip olma arzusu yer alırken, bu çalışmanın katılımcıları ekonomik olanaklarının önemli bir kısmından vaz geçerek göç kararı almışlardır. Başka bir deyişle, katılımcılar daha huzurlu, güvenli, mutlu ve rahat hissedebilecekleri yeni bir toplumsal bağlama geçmeyi ekonomik fırsatların önünde tutmuşlardır. Antalya'da bu olumlu duyguları deneyimlemelerinin temelinde ise İran'ın baskılayıcı ve toplumsal cinsiyet temelli kısıtlayıcı sosyal-politik ikliminden ayrılmalarının; özgürlük, özerklik ve kendini gerçekleştirme duygularını güçlendirmesi yatmaktadır.

4.3.2.3. Yeni Bir Kimlik Oluşturmanın Verdiği Güç

Sınırların aşılması ile göçmen kimlikleri ve kimlik algısı yeni ve sürekli bir müzakere alanına dönüşmektedir. Özü itibariyle statik olmayan ve tıpkı annelik gibi sürekli inşa sonucu dönüşen kimlikler, özellikle göçmen gruplar için "öteki" olma ve "biz/siz" bağlamlarında yeniden sorgulanabilmekte (Houtum, ve Strüver, 2002: 23) ve zaman zaman gerginliklere sebep olabilmektedir. Bir ülkenin içindeyken o ülkedeki farklı kimliklerle ilgili fikir sahibiyken sınırı geçince daha az aşina olunan kimliklerle de karşılaşılabilir. Arkada bırakılan ülkedeki kimlikler "hayali topluluklar" (Anderson 1991) olarak geride kalırken, yeni ülkedeki yeni topluluğa ulaşılamaması durumunda bir başka hayali topluluğun içine düşülmesi mümkündür. Göçmen olmanın getirebileceği zorluklar ve strese rağmen bireyler, dayanıklılık göstererek yeniden kimlik oluşturma süreçleriyle baş edebilmektedirler (Cardoso ve Thompson, 2010: 258).

Dayanıklılık gösterebilmek bireysel bir özellik olmadığı gibi devamlılık da arz etmeyebilir. Bir bireyin dayanıklılık gösterebilmesi için riskli bir durumda olması, travmatik ya da olumsuz deneyimler yaşaması gerekmektedir (Luthar ve Cicchetti, 2000: 573). İçinde bulunulan riskli duruma ve deneyimlenen olumsuzluklara rağmen olumlu bir bakış açısı geliştirip bireysel ve toplumsal beklentilerin tercih ettikleri kısmını karşılıyorsa bu durumda söz konusu bireyler dayanıklılık göstermektedir (Masten ve Obradovic, 2006: 258-259) ve içinde bulundukları dinamik süreçte yeniden kimlik inşası içine girebilirler. Göçmenlik statüsüyle doğrudan ilişkili olarak bazı göçmen gruplar büyük risk altında olabilmekte ve travmatik deneyimler yaşayabilmektedir.

Alınan risk ve yaşanabilecek olumsuzlukların büyüklüğü; başta göçmenlik statüsü olmak üzere, hedef ülkedeki göçmen politikaları, yerel halkın göçmenlere karşı tutumu, göçmenlerin sosyo-ekonomik durumu, hedef ülkenin dilini bilmesi, kişisel özellikleri ve dayanıklılık göstererek kimlik dönüşümünü oluşturması için anlamlı bir hedefinin olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu çalışmanın katılımcılarının göçmen anneler olması yeniden kimlik oluşturmalarında önemli bir rol oynamıştır. Yeni bir kimlik oluşturmanın zorluklarına rağmen anneler, çocuklarının refahı ve yeni ülkeye daha kolay uyumlanmasını sağlamak için kendilerini yeni kurguya uyarlayabilmişlerdir. Yeniden kimlik oluşturmak, asimile olmak ya da hedef ülkenin değerleri ve beklentileri doğrultusunda şekil almak anlamına gelmemektedir. Yeniden kimlik oluşturma, çok boyutlu ve süreklilik göstersen bir kavramdır.

Göçmen annelik bağlamında, anneler özellikle göç sonrası süreçte yeni bağlamlarla karşı karşıya kaldıkları için pek çok konuda eleştirel değerlendirmeler yapmakta ve yeni bağlamları müzakere etmektedirler. Göç nedeniyle karşılaştırma yapma imkanına sahip olan

göçmen anneler, iki ülkenin değerlerini bütünleştirerek kendi tercihleri doğrultusunda ebeveynlik etkinliklerini, değerlerini, tutum ve davranışlarını şekillendirebilirler (Dinçer, 2022). Bu karmaşık ve zorlu sürecin üstesinden gelen göçmen anneler, doğal olarak çoklu beceriler geliştirmekte ve yeni bir kimlik oluşturarak göçmen anneliği bir güçlenme alanına dönüştürmektedir.

Bu araştırmada; yeni bir dil öğrenme, farklı kültürel kodları deşifre etme, okul, hastane, il göç idaresi vb. kamusal alanlarda karşılaşabilecekleri sorunlarla mücadele etme gibi beceriler geliştirme ihtiyacı içinde olan göçmen annelerin bu gücü genellikle çocuklarından aldığı tespit edilmiştir. Katılımcılardan K1, K2, K8, K11 ve K15 göçmen bir anne olmanın kendilerini güçlendirdiği ifade etmişlerdir. Güçlenerek yeni bir kimlik oluşturduklarını söyleyen katılımcıların kendilerini güçlü kılan unsurlar ise farklılık göstermiştir. Yeni bir kimlik oluşturma alt temasının boyutları; yalnızlık, özgüven, çocukların güçlenmesi, bağ kurmak ve yeni kimliğiyle gurur duymak olarak belirlenmiştir. Genellikle olumsuz bir çağrışımı olan yalnızlık, katılımcılardan K1 için bir güçlenme alanı olmuş ve yeni kimliğinin oluşum sürecine katkı sağlamıştır. K1 şöyle demektedir:

> "Yani bilmiyorum. Çocuklar belki. Çocuklarım da burda olduğu için daha güçlü oldum bence. Biz her zaman diyoruz ki Türkiye'ye gelerek çok daha güçlü olduk. Hep beraber yani. Yalnızlık çok yardımcı oluyor güçlenmeye biliyor musunuz? Çünkü yardımcı yok. Destek yok. Kimse yok yani. Anne, baba; hiç kimse yok. Sen zorundasın her şeye, ne yaparsan sen yaparsın." (K1)

K1, göçmen bir anne olarak yalnızca kendisinin değil, bütün ailesinin güçlendiğini söylemiş ve bu durumun İran'da sahip oldukları aile, akraba, arkadaş gibi önemli sosyal ağlardan ayrı kalarak yalnızlaşmış olmaları sayesinde mümkün olduğunu ifade etmiştir. Kendilerine destek verecek, yol gösterecek ya da yardımcı olacak kimsenin olmadığını bildikleri için ailede herkes sorumluluk üstlenerek güçlenmiştir. Yalnızlığın kendisini güçlendirdiğini söyleyen K1, çocuklarının sorumluluğunu taşımanın da kendisini güçlü kıldığını aktarmıştır. Sözlerine, "Güçlü olduk ve yani başka da olduk. Biz değiştik. Çocuklar var diye mi bilmem, ben çok değiştim" diyerek devam eden K1, anne olmanın güçlenme ve yeni bir kimlik oluşturma sürecinde katkısı olduğunu dile getirmiştir.

Göç; annelerin uyum sağlaması, başa çıkma stratejileri ve çok yönlü beceriler geliştirmesini gerektirmektedir. Göçmen anneler, geliştirdikleri beceriler sayesinde kendilerini daha yeterli hissedebilmekte ve özgüven kazanabilmektedir (Tsai vd., 2011: 93-94). Göçmen anneliğin olumlu taraflarından bahseden K11, "Evet, olumlu taraflar vardı. Burası yaşadığım şeyleri artık yaşamadığım için daha mutlu olduğum yer. Özgüvenim daha yükseldi" ifadesini kullanmıştır. K11'in ifadesi literatürle kısmen örtüşmektedir. K11, göçmen anne olmanın

olumlu taraflarının olduğunu ve özgüveninin arttığını söylemekle beraber bu durumu İran'dan ayrılmakla gerekçelendirmektedir. İran'da kadın olmanın, anne olmanın ve özellikle de yoğun bir şekilde fiziksel şiddet görmesi sebebiyle boşanmayı tercih eden bir anne olmanın zorluklarını deneyimleyen K11 sözlerine şu ifadelerle devam etmiştir:

> "Burda sadece bir kadın olarak değil bakıcı olarak değil… Gerçekten anneyim ben. Ne tuhaf ama burada oldu sanki anne olmam. Çünkü İran'da şöyle bir haklarımız yok burda mesela oğlum için her şeye ben karar veriyorum. İran'dayken vekalet varken yani vekalet bendeyken yine de çok zorlandım." (K11)

K11'in ifadesinden, İran'da anneliğinin bakım veren bir kadın olmakla sınırlı kaldığı ve değil ebeveyn olarak insan olarak bile hukuken ayrımcılık yaşadığı anlaşılmaktadır. Özel alanda şiddet gören ve hukuki hakları cinsiyetçi devlet politikaları nedeniyle sınırlandırılan K11, ancak Antalya'ya geldikten sonra gerçekten anne olduğunu çok samimi ve dokunaklı bir şekilde aktarmıştır. Gözyaşları içinde biyolojik anneliğinin toplumsal anneliğe dönüşümünü değerlendiren K11, çocuğu ile ilgi kararlar verebilmekten memnundur. K11'in İran'da özel alanda eşinden gördüğü şiddet defalarca hastaneye gitmesini gerektirmiş, hatta şiddetin boyutları birkaç ameliyat olmasına neden olmuştur. Türkiye'de iyi bir lisede eğitim gören oğlu, bir proje için yurtdışında görev alınca oğlunu havaalanında uğurlarken oğlu için verdiği hukuki mücadeleleri hatırlayan ve gidişiyle kaybetme korkusu yaşayan K11 deneyimini şöyle aktarmıştır:

> "Tabii ki bunu geçen oğlumu yurt dışına gönderirken bir daha burda yaşadım. Hastaneye kadar gittim, o kadar fenalaştım ama o kadar değil. İran'daki kadar değil tabi. Hatırladım o günleri. Buraya gelmek bana iyi geldi. Herkese farklı farklı etkisi olabiliyor ama ben daha memnun kaldığım için devam edebiliyorum." (K11)

K11 gibi K8'in de İran'ın cinsiyetçi ve ayrımcı sosyopolitik ortamından ayrılmış olmasının annelik deneyimini olumlu etkilediği anlaşılmaktadır. K8, "Bir de burda erkek çocuk kız çocuk bir okulda, beraber büyüyolar. Bu çok iyi bir şey. İran'da karışık değil okullar, o çok kötü bi şey" sözleriyle çocuğunu karma okula vermek istese bile İran'da bir anne olarak böyle bir karar almasının mümkün olmadığını açıklarken karar verme mekanizmalarına dahil olabilmenin kimlik üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. K11 gibi karar verebilmenin dönüştürücü etkisini deneyimleyen K8, toplumsal cinsiyet eşitliğinin bireylerin cinsiyet algısı üzerindeki olumlu etkisini şu sözlerle açıklamıştır:

> "Burda erkek arkadaş ve kız arkadaş sevgili olmadan çok normal bi şey. İnsanlar hepsi. Ben bir anne olarak bunu çok beğendim, çok sevdim. Çünkü benim kızım da öyle bildi; erkek-kız farkı olmuyor.

> Ama orda bi his var. Kızlar mesela erkek görünce çok böyle etkileniyor, oooo bu başka bir dünyadan gelmiş. Yasak olan bir dünyadan. Yasaka çok koşarsın. O yüzden bu beraber okul çok iyi benim için." (K8)

Göçmen olduğu için kızının okulda bazı sınıf arkadaşları tarafından dışlandığını, Türkçe öğrenene kadar zaten iletişim sorunları yaşadığını ve okul çağındaki bir çocuk olarak bu deneyimin son derece travmatik olduğunu söyleyen K8, literatüre paralel bir şekilde travma deneyiminin güçlenmeyi tetiklediğini açıklamıştır: "Bence kızım daha güçlendi, daha güçlü oldu. Bu sınav gibi oldu onun için. Buraya gelmek, çocuklarla biraz tartışmak, biraz şey olmak onu daha güçlü etti. Biraz bir sene bir buçuk sene biraz psikolojik durumları oldu ama çok güçlü oldu". Çocuğunun okulda yaşadığı sorunları çözebilmek için defalarca okula gittiğini belirten ve bu süreçte önceleri dil bilmediği için zorlanan K8, kendisinin de bu yolla güçlendiğini ve göçmen bir anne olarak iki kat zorluk yaşasa da gücünün, duyduğu tatminin ve mutluluğun da iki kat olduğunu belirtmiştir: "İki kere anne gibi düşünün biraz. Daha zorluklar ama daha güçlendi. Daha mutlu oldum". K8, kendisinin de ulusal kimlik algısından yaptığı günlük aktivitelere kadar her alanda çok değiştiğini şöyle aktarmıştır:

> "Ben mesela artık İran falan diye düşünmüyorum. Biz küresel olarak gelmişiz, bu dünyaya aitmişiz. Öyle biliyorum. O yüzden sıkıntı çekmiyorum. Ama benim eşim hep kendini İran'a ait görüyo. Ben de onun gibiydim. Buraya geldikten sonra değiştim. Düşüncem benim bir 5-6 senedir farklı oldu. Bazı şeyler okuyorum, bazı meditasyonlar yapıyorum. Hatta öyle ki 10 sene önceki kendimi tanımıyorum. O başka bir kişiydi, ben başka bir kişiyim." (K8)

Göçmen annelerin genellikle göçmen olmayan annelere oranla daha fazla alanda mücadele etmesi gerekmektedir. Daha yüksek standartlara ve beklentilere tabi tutulan göçmen anneler için bu durumun zorlayıcı olduğu kadar güçlendirici bir etkisi de vardır (Izampuve, 2023: 2). Göçmen annelere yönelik yüksek standart ve beklentilerin başında annelere tanımlanan "savunuculuk" rolü gelmektedir. Kendilerinin olduğu gibi çocuklarının da ihtiyaçlarını ve haklarını okul, hastane ve hukuk sistemlerinde temsil etme, başka bir deyişle savunma kolay bir rol değildir (Kibria ve Becerra, 2021). Yeni öğrenilmiş bir dilde etkili bir iletişim becerisi göstermek, kamusal alanın normlarını kavramak, sosyokültürel bağlamda uyumlanmak gibi geniş beklentileri karşılamayı gerektiren bu "savunuculuk" rolünün anneliğe yüklenmesiyle K8'in de ifade ettiği gibi "iki kere anne" olunmaktadır.

İki kere anne olma sürecinde göçmen anneler yalnızca zorlukları ve kırılganlıkları değil, geliştirdikleri yeni kimlikleriyle daha güçlü bir özne olma yetisini, yeni kazanımlarla gelen çoklu bakış açılarını ve müzakere güçlerinin gelişmesini de deneyimlemektedir. Bu yeni kimlikleriyle hem yeni toplumun hem de anneliğin aktif katılımcısı olabilen göçmen anneler

ötekileştirilmenin de önüne geçebilmektedir. K8'in annelik deneyiminde olduğu gibi K2'nin de deneyiminde güçlenme bulunmaktadır. Göçmen anne olmanın olumlu taraflarını nasıl deneyimlediği sorusuna "Benim için iyi. Çünkü insan kendini geliştiriyor. Kendimi daha güçlü hissediyordum. Yeni şeyler öğreniyordum, biliyorsun" diyerek cevap vermektedir. K2, olumsuz veya travmatik koşullardan güçlenerek ve gelişerek kurtulmuş ve yeni kimliğiyle kendisini daha başarılı hissetmektedir.

K2 ile araştırmacının çocuklarının sınıf arkadaşı olması K2'nin göçmen annelik deneyiminin 4 yıl boyunca gözlemlenmesine zemin hazırlamıştır. K2 ile defalarca veli toplantılarına, çocukların doğum günlerine, yıl sonu gösterilerine ve pek çok aktiviteye katılan araştırmacı, K2'nin göçmenlik sürecine ilk elden şahit olmuştur. Covid 19 döneminde okulların kapatılması nedeniyle uzaktan eğitime geçilmesi her ne kadar olumsuz bir deneyim olsa da K2 bu deneyimi de bir güçlenme alanına çevirmeyi başarmıştır. Uzaktan eğitim döneminde oğlu 1. sınıfa giden K2, derslere online katılarak Türkçe öğrenmiştir. Mühendis olan K2, o dönemde basit toplama işlemlerinde bile oğluna yardımcı olamadığı için utanç duyduğunu araştırmacıyla paylaşmıştır. İlerleyen dönemlerde, 3. sınıf veli toplantısına K2 ile beraber giden araştırmacı, her zaman olduğu gibi toplantı çıkışında katılımcıya toplantıda konuşulan konuları anlatmaya başlayınca K2 araştırmacıyı durdurmuş ve "Anladım canım ben, her şeyi anladım" demiştir. Bunu kutlamak için kahve içmeye gittiklerinde ise, genelde neşeli ve hep olumlu olan K2 göz yaşlarını tutamamış ve "Çok zordu biliyorsun, ama oldu. Ben yaptım" demiştir.

Katılımcılardan K8, göçmen bir anne olmanın olumlu yanlarını çocuğu üzerinden değil kendisi üzerinden tanımlamış ve kurduğu yeni bağların yeni kimliğini oluşturduğunu ifade etmiştir. "Türkiye'yle bağ kurdum çünki kendim seçtim, kendim geldim, beğendim. Burda bi bağlantı kurdum topraklarla konuştum. Kainatla konuştum, herkesle konuştum" diyen K8, Antalya'da yaşamanın kendi tercihi olmasının şehirle kurduğu bağın güçlendiğini ifade etmiştir.

"Sevdim, huzur yaptım, huzur buldum" diyen K8, "Deniz kenarında oturdum konuştum. Huzur buldum. Yani bunlar hatırlayınca daha bağlantı gibi geliyor. Çünkü orda hiçbir şey yapamadım. Özel bir anım falan yok orda mesela. Babam vardı, babamın ailesi vardı. Onlar gelince gidince, oydu hayat" İran'la olan tek bağının aile bağları üzerinde olduğunu ve babasının kaybı üzerine geriye bir şey kalmadığını açıklamıştır.

Özetlemek gerekirse göçmen anneler, yeni ülkede karşılaştıkları yalnızlık, çocuklarının eğitim sürecini yönetme sorumluluğu ve yeni kentin doğal çevresiyle kurdukları temas aracılığıyla, başlangıçtaki kırılganlıklarını giderek bir özneleşme sürecine

dönüştürmektedir. Okul hayatındaki karar alma süreçlerine aktif katılım, onların hem annelik rollerini yeniden tanımlamalarına hem de toplumsal alana daha güvenle dâhil olmalarına imkân tanımaktadır. Aynı şekilde, yeni şehirde doğayla kurulan bağ, gündelik stresleri düzenleyen ve aidiyet hissini besleyen bir iyileştirici kaynak hâline gelmektedir. Bu çok katmanlı deneyimler bir araya geldiğinde, göçmen anneler yalnızca yeni bir yaşam kurmakla kalmayıp, aynı zamanda kendi kimliklerini güçlenme, özerklik ve yeniden konumlanma ekseninde yeniden inşa etmektedirler (Berry, 1997). Böylece göç süreci, bireysel kırılganlıkların toplumsal ve duygusal güçlenmeye evrilmesini mümkün kılan dönüştürücü bir deneyime dönüşmektedir.

Sonuç olarak, göçmen anneliğin güçlendirici yanlarının tüm alt temaları ve boyutları değerlendirildiğinde, bu çalışma kapsamında görüşülen İranlı annelerin deneyimi göç edilen ülkenin dilini yani Türkçeyi öğrenmenin ve farklı bir ülkede yaşamanın getirdiği kültürel zenginleşmenin kendileri ve çocukları için önemli kaynaklar olduğunu göstermiştir. Ev sahibi kültürde yaşamanın kazandırdığı bakış açısı ve ev sahibi ülkenin dilini öğrenmenin getirdiği kolaylıklar, göçmen kadınlar için iletişim güçlerinin ve ağlarının gelişmesini sağlamıştır. İranlı göçmen anneler dil ve kültür farklılıklarını bir engel değil, bir kaynak olarak algıladıklarında göçmenlik deneyimleri kolaylaşmış ve kısmen bu sayede daha huzurlu ve rahat bir yaşam olanağına kavuşmuşlardır. Tüm göçmen gruplarını kapsamasa da özellikle İranlı göçmen anneler bağlamında göç sonrası süreçte daha huzurlu, rahat ve güvende hissetme duygusu büyük ölçüde göç ettikleri ülke olan İran'daki kadını baskı altına alan cinsiyetçi uygulamalardan uzaklaşmaktan kaynaklanmıştır. Göçmen kadınların duygu durumlarında ve günlük hayat pratiklerinde yaşanan değişiklikler yeniden yapılandırılmış bir kimliğin oluşumunu teşvik etmiş ve sonuç olarak dil yeterliliğine sahip, kültürel olarak uyumlu ve duygusal olarak güçlü olmanın kesişiminde daha güçlü bir kimliğe kavuşmuşlardır. Bu bulgular doğrultusunda göçün, güçlendirici ve dönüştürücü deneyimler için fırsatlar yarattığı söylenebilir.

SONUÇ

Bu çalışma, Antalya'da yaşayan İranlı kadınların annelik deneyimlerinin göç süreciyle nasıl yeniden şekillenmekte olduğunu anlamayı amaçlamaktadır. Araştırmanın çıkış noktası, anneliğin kadınların kimlik oluşumunda zaten dönüştürücü bir rol üstlenmekte olması ve bu rolün göç bağlamında yeni anlamlar, beklentiler ve sorumluluklarla bütünleşmekte olduğudur. Bu doğrultuda çalışma, göçün kadınların annelik pratiklerini nasıl etkilemekte olduğunu, kimlik müzakerelerinin hangi toplumsal ve kültürel dinamikler tarafından biçimlendirilmekte olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir.

Kuramsal çerçevede, kadınların deneyimlerinin tek bir eksen üzerinden açıklanamayacağı kabul edilmiş ve bu nedenle çok katmanlı bir yaklaşım benimsenmiştir. Kesişimsellik teorisi, cinsiyet, etnik köken, sınıf ve göçmenlik statüsü gibi analitik kategorilerin aynı anda nasıl etkileşime geçmekte olduğunu anlamak için temel bir zemin sunmaktadır. Buna ek olarak, feminist kuramsal tartışmalarla anneliğin toplumsal olarak inşa edilmekte olduğu ve kadınlara yüklenen normatif rollerin nasıl şekillendiği açıklanmıştır. Yoğun annelik ideolojisi, modern annelik pratiklerinin kadınlar üzerinde oluşturmakta olduğu görünmez baskıları anlamaya katkı sağlamıştır. Ulus ötesi annelik yaklaşımı ise göçün bakım emeğini, aile ilişkilerini ve duygusal bağlılık biçimlerini nasıl yeniden düzenlemekte olduğunu değerlendirmek için kullanılmıştır.

Araştırmanın temel sorunsalı, göç sürecinin kadınların anneliği nasıl deneyimlemekte olduğunu, bu deneyimi hangi toplumsal koşullar içinde anlamlandırmakta olduklarını ve kimlik algılarını nasıl dönüştürmekte olduğunu anlamaya çalışmaktır. Bu bağlamda çalışma, annelik ile göç arasındaki ilişkinin kadınların gündelik yaşamlarında nasıl somutlaşmakta olduğunu kadınların kendi anlatıları üzerinden değerlendirmeyi amaçlamıştır.

Yöntemsel olarak araştırma, kadınların öznel deneyimlerini derinlikli bir şekilde ortaya koymayı mümkün kılan fenomenolojik desen çerçevesinde yürütülmüştür. Antalya'da yaşayan 15 İranlı anneyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler, annelik ve göç deneyimlerinin kadınların kendi yaşam bağlamlarında nasıl anlamlandırılmakta olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma, Antalya'da yaşayan 15 İranlı anneyle gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaşları 35 ile 48 arasında değişmekte, Türkiye'de kalış süreleri 4 ila 13 yıl arasında farklılık göstermektedir. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler, katılımcıların kendi deneyimlerini özgürce ifade edebilmelerine olanak sağlayacak şekilde planlanmıştır. En kısa görüşme 58 dakika sürerken en uzun görüşme 187

dakika olarak kaydedilmiştir, görüşmelerin katılımcıların tercih ettiği yerlerde yapılması ise rahat bir ortamda kendilerini ifade etmeleri sağlanmıştır. Görüşmelerde, annelik deneyimleri, göç süreci, aidiyet, çocuk yetiştirme ve kültürel uyum süreçleri ele alınmıştır. Görüşmeler ses kayıtlarıyla kaydedilmiş ve sonrasında bire bir yazıya dökülmüş, görüşme esnasında tutulan gözlem notları da eklenmiştir.

Veriler, Smith'in Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA/IPA) yaklaşımının sekiz aşamalı analiz süreci izlenerek çözümlenmiştir. Bu süreç, metinlerin kapsamlı biçimde okunmasını, anlam birimlerinin ve buna bağlı temaların oluşturulmasını ve katılımcılar arası örüntülerin yorumlandığı sistematik bir analiz yapısını içermektedir. Bu yöntemle çalışmanın ana temaları oluşturulmuş ve tematik analiz yapılmıştır.

Bu araştırmanın tematik analizi, İranlı göçmen kadınların annelik deneyimlerini üç ana eksende —kutsal anneliğin gerçek anlamı, göçmen bir kadın olmanın aidiyet duygusuyla ilişkisi ve göçmen annelik— bütüncül bir çerçeve içinde ortaya koymaktadır. Temalar birbirinden bağımsız değildir; aksine katılımcıların yaşam anlatılarında sürekli kesişen, birbirini tamamlayan ve çoğu zaman karşılıklı olarak yeniden şekillenen deneyimsel katmanlardır. Bu nedenle tematik yapının ortak anlamı, kadınların hem bireysel hem kültürel hem de yapısal düzeyde yaşadıkları dönüşümlerin annelik pratiklerine, kimlik algılarına ve aidiyet duygularına nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir.

"Kutsal anneliğin gerçek anlamı" teması, anneliğin yalnızca biyolojik bir rol veya kültürel olarak yüceltilmiş bir sorumluluk olmadığını; aksine kadınların kendi yaşam deneyimleri, baskılayıcı politik atmosferden edindikleri kırılganlıklar ve göç sürecinin dönüştürücü etkileriyle yeniden tanımlanan çok katmanlı bir kimlik olduğunu göstermektedir. Anneliğin tanımı katılımcılar için sabit ve değişmez bir yapı değildir; İran'daki siyasal baskı ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, onların anneliği bir yandan korumacı, diğer yandan güçlendirici bir pratik olarak anlamlandırmalarına yol açmıştır. Gelecek kaygısı, kuşaklar arası aktarımlar ve çocuk yaşının annelik pratikleri üzerindeki etkisi, kadınların hem geçmişten taşıdıkları kültürel mirası hem de yeni bağlamda öğrendiklerini yeniden düzenleme çabalarını yansıtmaktadır. Bu temanın ortak anlamı, anneliğin kadınların etkin rollerini sınırlayan değil, tersine çoğu zaman onların varoluş koşullarını müzakere ettikleri, yeniden güçlendikleri ve çocukları üzerinden geleceği yeniden kurdukları bir alan olduğu yönündedir.

Göçmen bir kadın olmanın aidiyet duygusuyla ilişkisi teması ise bu yeniden oluşum sürecinin mekânsal, duygusal ve kültürel boyutlarını görünür kılar. Katılımcıların anlatılarında aidiyet, tek bir yere veya kimliğe sabitlenmiş değildir; Türkiye'de, özellikle Antalya gibi görece kapsayıcı ve çok kültürlü bir şehirde, kadınlar sosyal, duygusal ve kültürel bağlar

aracılığıyla kendilerine yeni bir yer edinmektedir. İran'daki baskılayıcı atmosferde şekillenen kimlik algısı, Türkiye'de daha geniş hareket alanı bulmuş; dini pratikler, kültürel değerler, aile içi roller ve toplumsal cinsiyet normları yeniden tanımlanabilir hâle gelmiştir. Bu temanın ortak anlamı, aidiyetin yalnızca mekânsal bir yerleşiklik değil, aynı zamanda kadınların kendilerini güvende, görünür ve değerli hissettikleri sosyal ilişkiler ağı üzerinden yeniden inşa edilen bir duygusal deneyim olduğudur. Göç sonrası dil, kimlik, ruh sağlığı, aile içi değişim ve çalışma hayatı gibi boyutlar bu aidiyetin hem zorluklarını hem de olanaklarını şekillendirmiştir.

Son tema olan "Göçmen annelik" teması, önceki iki temanın kesişim noktasıdır ve anneliğin göçle birlikte hem zorlayıcı hem de güçlendirici bir pratik hâline geldiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılar bir yandan ayrımcılık, yapısal engeller, belirsiz resmi süreçler ve ekonomik güvencesizlik gibi sorunlarla karşılaşırken; diğer yandan yeni hayatlarında kendilerinin ve çocuklarının güvende olduğunu hissetme, kültürel çeşitlilik, yeni kimlik oluşumu ve çocukları sayesinde farklı toplumsal bağlamlarda varlık gösterebilmeleri sayesinde güçlenme deneyimi yaşamışlardır. Göçmen anne olmak, yalnızca çifte sorumluluk yüklemekle kalmamış; aynı zamanda kadınlara kendilerini daha özgür ifade etme, farklı kültürleri deneyimleme ve çocuklarının geleceği için daha umutlu bir perspektif geliştirme imkânı sunmuştur. Bu temanın ortak anlamı, göçün kadınların annelik rollerini kırılganlaştırdığı kadar dönüştürdüğü; bu nedenle göçmen anneliğin yalnızca zorluklarla değil, aynı zamanda özneleşme, güçlenme ve kimlik genişlemesiyle de karakterize olduğudur.

Bu üç temanın kesişiminde, İranlı göçmen kadınların deneyimlerinin temelinde sırasıyla; baskı ve cinsiyetçi bir sosyopolitik ortamdan uzaklaşma isteği, yeni ülkenin aşina olunmayan koşullarında yaşanan belirsizliklerden yeni anlamlar üretme ve çeşitli müzakerelerle ulaşılan çoklu kimliklere uyum sağlama süreçlerinin bulunduğunu görülmektedir. Kadınlar hem kültürel köklerini hem de yeni bağlamın gerekliliklerini birlikte taşımakta; annelik, aidiyet ve öznel güvenlik duygusu bu iki dünyanın kesişiminde sürekli olarak yeniden müzakere edilmektedir. Temalar, göç deneyimini yalnızca bir yer değiştirme olarak değil; kültürel, duygusal ve kimliksel bir yeniden yapılanma olarak açıklayan bütünlüklü bir anlam üretmektedir.

Sonuç olarak, araştırmanın tematik yapısı İranlı göçmen kadınların annelik deneyimlerini hem bireysel hem de toplumsal düzeyde dönüştüren bu çok katmanlı süreci anlamlı bir bütün hâline getirmektedir. Annelik, aidiyet ve göçmenlik birbirinden ayrışmayan; tersine, kadınların hikâyelerinde sürekli kesişen ve birbirini yeniden tanımlayan dinamiklerdir. Göç süreci, baskı ve belirsizliği içerse de aynı zamanda umut, güçlenme ve yeni kimlik

olanakları yaratmaktadır. Bu nedenle araştırmanın tematik sentezi, İranlı göçmen kadınların deneyimlerinin özünde bir yeniden doğuş, yeniden tanımlama ve yeniden köklenme sürecinin yattığını ortaya koymaktadır.

Bu tematik senteze ulaşmayı sağlayan bulguları yorumlarken öncelikli olarak İran'da kadınların deneyimledikleri cinsiyetçi ve kısıtlayıcı sosyopolitik yapının hem bireysel yaşamlarını hem de annelik rollerini çok yönlü biçimde sınırlamakta olduğunu tespit edilmiştir. Ekonomik imkânların çoğu zaman görece daha iyi olmasına rağmen, kadınların bu baskıcı düzeni geride bırakmak amacıyla göç etmeyi tercih etmeleri dikkat çekicidir. İran'da kız çocuklarının eğitimden kültürel etkinliklere kadar erkek çocuklarla eşit fırsatlara sahip olmamasının yarattığı belirsizlik, annelerin çocuklarının geleceği üzerinde söz sahibi olma arzularını güçlendirmekte ve onları daha güvenli bir yaşam arayışına yönlendirmektedir. Bu nedenle annelik, baskı altında daralan bir alan olmaktan çıkıp göç kararını şekillendiren dönüştürücü bir güce dönüşmektedir.

Göçmenlik ve annelik süreçlerinin benzerliği de çalışmanın önemli bulgularından biridir. Nasıl ki kimse "anne" olarak doğmuyorsa, kimse "göçmen" olarak da doğmamaktadır; her iki kimlik de zaman içinde, deneyimin acısıyla, zorluğuyla, sabrıyla ve öğrenmeyle şekillenmektedir. Hem göç hem annelik, durağan bir kimlik hâli değil; duyguların, beklentilerin ve sorumlulukların sürekli yeniden düzenlendiği bir yolculuk olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar bu iki deneyimin kesişiminde hem kırılganlık hem de direnç taşımakta; kaygı ile güçlenme, zorluk ile yaratıcılık aynı anda varlık bulmaktadır.

Antalya'nın tercih edilmesi, bu dönüşüm sürecinin olumlu yönlerini belirginleştirmektedir. Kamusal alanda kadın görünürlüğünün sorun yaratmaması, kız çocuklarının eğitim ve sosyal yaşamda eşit erişim imkânlarına sahip olması ve hukuki çerçevenin kadın haklarını tanıyor olması, kadınların kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlamaktadır. Bu bağlam hem annelik pratiklerinin hem de kadınların öznel iyilik hâlinin yeniden inşa edilmesine imkân tanımaktadır. Böylece mekân, yalnızca bir yer değil; kadınların "yeniden başlama cesareti" için bir zemin hâline gelmektedir.

Göç süreci boyunca karşılaşılan dil, kültür ve sosyal uyum zorlukları, her ne kadar duygusal yük oluştursa da kadınların öz-yeterliklerini güçlendiren deneyimlere dönüşmektedir. Kadınlar hem köken kültürlerini korumakta hem de yeni yaşamın sunduğu imkânları içselleştirerek hibrit kimlikler geliştirmektedir. Anneliğin bu yeni bağlamda daha özerk, daha farkındalıklı ve daha stratejik bir biçimde yeniden şekillendiği görülmektedir.

Bununla birlikte ayrımcılık, bürokratik belirsizlikler ve kurumsal süreçlerdeki tutarsızlıklar tam entegrasyonu zorlaştırmaktadır. Kadınlar bir yandan uyum sağlama baskısını

taşırken diğer yandan ötekileştirici pratiklerle karşılaşmakta; bu durum aidiyet hissinin sürekli müzakere edilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla güçlenme yalnızca bireysel çabalarla değil, yapısal destek mekanizmalarının varlığıyla sürdürülebilir hâle gelmektedir.

Genel olarak çalışma, İranlı göçmen kadınların deneyimlerinin cinsiyet, mekân, göçmenlik statüsü ve annelik kimliğinin kesişiminde anlam kazandığını ortaya koymaktadır. Bu kadınlar, geçmişin ağır yüklerini taşımakla birlikte, yeni yaşam bağlamlarının sunduğu özgürlük alanlarında kendi anneliklerini ve kimliklerini yeniden kurmaktadır. Göç ve annelik, birbirine paralel iki yol gibi işlemekte; her adımda hem zorluk hem yeniden doğuş barındırmaktadır. Sonuç olarak bu araştırma, güçlenmenin bir varış noktası değil, sürekli ilerlemekte olan bir süreç olduğunu ve bu sürecin ancak kapsayıcı politikalar ve destekleyici toplumsal yapılarla kalıcı hâle gelebileceğini göstermektedir.

Bu araştırmanın bulguları, İranlı göçmen kadınların Türkiye'deki annelik, aidiyet ve kimlik dönüşümü deneyimlerinin, uluslararası göç literatüründe tartışılan temel temalarla önemli ölçüde örtüştüğünü; aynı zamanda İran'ın kendine özgü sosyopolitik yapısı ile Türkiye'nin görece daha esnek toplumsal cinsiyet yaklaşımı arasındaki karşıtlığın kadınların deneyimlerinde özgün bir güçlenme alanı oluşturması durumu bu çalışmanın özgün bulgularından biridir. Araştırmadan elde edilen veriler, göçmen kadınların hem yapısal hem duygusal süreçlerde yaşadıkları dönüşümlerin, literatürdeki kuramsal yaklaşımlar ve ampirik çalışmalarla geniş kapsamlı bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bölümde araştırma bulguları, göç, toplumsal cinsiyet, annelik ve ulusötesi kimlik literatürü ile karşılaştırmalı biçimde ele alınmış; benzerlikler, ayrışmalar ve özgün katkılar açıklanmıştır.

Araştırmanın ilk temel bulgusu, İran'ın cinsiyetçi ve otoriter sosyopolitik ikliminin kadınların hem bireysel hem de ailevi yaşamlarını belirgin şekilde sınırladığı ve göç kararlarında belirleyici bir rol oynadığı yönündedir. Bu bulgu, İran'ın toplumsal cinsiyet rejiminin katılığına ilişkin kapsamlı literatürle güçlü bir uyum içinde görünmektedir. Kian'ın (2024:324) belirttiği üzere, İran'da kadınların kamusal görünürlüğü, bedensel özerkliği ve hareketliliği devlet ideolojisi tarafından sınırlandırılmakta; kadınlık, annelik ve aileye ilişkin normlar ise dini ve ulusal söylemlerle sürekli yeniden üretilmektedir. Hoodfar'ın (1999) etnografik çalışmalarında ortaya koyduğu gibi, İranlı kadınlar gündelik hayatın pek çok alanında denetim ve gözetim altında yaşayarak kimliklerini kısıtlayıcı çerçeveler içinde müzakere etmek zorunda kalmaktadır. Bu araştırmada kadınların ifade ettiği "sürekli izlenme hissi", "toplumsal baskı", "çocuklarının geleceği için duydukları derin kaygı" gibi unsurlar, söz konusu literatürde betimlenen sınırlayıcı yapının bireysel düzeydeki yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Göç motivasyonunun çocukların geleceği üzerinden şekillenmesi ise hem feminist göç literatüründe hem de bakım etiği çalışmalarında sıklıkla vurgulanan bir temadır. Parreñas (2005), özellikle otoriter ve patriyarkal toplumlarda yaşayan annelerin göç kararlarında çocuklarının özgürlük, güvenlik ve gelişim olanaklarını artırma arzusunun merkezi bir yer tuttuğunu ifade eder. Bu araştırmanın katılımcıları da göçü yalnız bireysel bir kaçış biçimi olarak değil, aynı zamanda çocuklarının geleceğini daha öngörülebilir, güvenli ve özgür koşullara taşımayı amaçlayan bir "ailevi strateji" olarak tanımlamaktadır. Bu da Bommes ve Morawska'nın (2017) aile-motivasyonlu göç kararlarının duygusal ve yapısal bileşenlerini açıklayan çalışmalarıyla paralellik göstermektedir.

İkinci önemli bulgu, kadınların Türkiye'de, özellikle İran'daki yaşamla karşılaştırıldığında, görece daha eşitlikçi ve nefes alınabilir bir sosyal iklim deneyimlediklerini belirtmeleridir. Literatürde "rahatlama göçü" olarak tanımlanan (Carling ve Schewel, 2020) bu olgu, bireylerin baskıcı toplumsal rejimlerden daha esnek sosyal yapılara göç ederek duygusal ve fiziksel bir rahatlama deneyimi yaşamasını ifade eder. Katılımcıların Türkiye'de kendilerini daha güvende hissetmeleri, anneliklerini daha özgür biçimde yaşayabildiklerini ifade etmeleri ve toplumsal ilişkilerde daha az baskı hissetmeleri, bu kavramsal çerçevenin sahadaki somut bir karşılığıdır.

Türkiye'nin görece daha pazarlık edilebilir bir patriarkal yapıya sahip olduğunu vurgulayan Kandiyoti'nin (2016) "ataerkil pazarlıklar" yaklaşımı da bu bulgularla yakından ilişkilidir. İran'daki katı cinsiyet rejiminden farklı olarak Türkiye'de kadınların gündelik yaşam alanları ve toplumsal rolleri üzerinde daha geniş bir hareket alanına sahip olmaları, katılımcıların deneyimlerinde açıkça gözlenmiştir. Bu durum, göçün yalnız mekânsal değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet bağlamında da bir yeniden konumlanma yarattığını göstermekte ve feminist göç teorilerinin temel iddialarını desteklemektedir.

Kadınların Türkiye'de huzur, güvenlik ve rahatlık hissetmelerinin psikolojik boyutları da dikkate değerdir. Berry'nin (1997) kültürleşme modelinde belirttiği gibi, göçmenlerin algıladığı çevresel kabullenme ve güven duygusu, uyum süreçlerini ve psikolojik iyi oluşlarını doğrudan etkilemektedir. Tsai ve arkadaşlarının (2011) göçmenlerin ruh sağlığı, aidiyet ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiye dair çalışmaları da bu bulguyu destekler niteliktedir. Araştırmada kadınlar, Antalya'da yaşamayı "rahatlatıcı", "güvenli", "daha insanî" olarak tanımlamış; bu duyguların annelik rollerini daha güvenli ve özerk bir çerçevede gerçekleştirmelerine katkıda bulunduğunu ifade etmiştir. Böylece, göçün sunduğu yapısal ve duygusal güvenlik, anneliğin yeniden tanımlanmasına zemin hazırlamıştır.

Antalya'nın özellikle tercih edilmesi, araştırmanın üçüncü önemli bulgusudur. Literatürde, göçmen kadınların yerleşim yeri tercihlerini etkileyen unsurlar arasında iklim, sosyal ağlar, iş olanakları, kültürel yakınlık ve kent kültürünün önemli olduğu belirtilir (Arat-Koç, 2012). Katılımcıların Antalya'nın sakinliği, iklimsel özellikleri, görece açık sosyal yapısı ve kentteki İranlı topluluğunun varlığı nedeniyle bu şehri seçmeleri, Antalya'da istihdam olanaklarının sınırlılığı göz önüne alındığında literatürle kısmen uyumludur. Faist'in (2000) ortaya koyduğu "yakın kültürel mesafe" kavramı da burada açıklayıcıdır; kültürel, dilsel ve dini anlamda belirli benzerliklerin bulunması, göçmenlerin uyum süreçlerini kolaylaştırmakta ve mekânsal aidiyet geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca Erel'in (2010) göçmen kadınların topluluk içi sosyal ağlardan güç aldığına ilişkin bulguları, bu çalışmanın katılımcılarının deneyimleriyle de örtüşmektedir. Antalya'daki İranlı topluluğu, kadınlar için bir tür sosyal tampon işlevi görmüş ve hem kültürel hem duygusal uyum süreçlerini desteklemiştir.

Araştırmanın dördüncü önemli bulgusu, kadınların dil öğrenme ve kültürel uyum zorluklarını aşarak güçlenmeleri ve yeni bir kimlik geliştirmeleridir. Bu süreç, literatürdeki çok düzeyli kimlik müzakeresi yaklaşımlarıyla güçlü bir ilişki içindedir. Anthias (2008), kimliğin sabit bir kategori olmadığını; göç süreçlerinde yeniden kurulan, dönüştürülen ve çok katmanlı bir yapı olduğunu ifade eder. Bu araştırmada da kadınlar hem İranlı kimliklerini korumuş hem de Türkiye'de yeni ilişkiler, pratikler ve anlamlar geliştirerek çoklu aidiyet deneyimleri yaşamıştır. Bu durum, Levitt'in (2001) "trans ulusötesi kimlik" teorisini destekler niteliktedir. Kadınlar bir yandan İran ile bağlarını kültürel, ailevi ve duygusal düzeyde sürdürürken, diğer yandan Türkiye'de yeni yaşam biçimleri, sosyal ilişkiler ve annelik pratikleri geliştirmiştir.

Dil öğrenme sürecinin güçlenme ile ilişkisi de literatürde önemli bir temadır. Norton (2013), dil öğrenmenin yalnızca bir iletişim aracı olmadığını; bireyin toplumsal konumlanışı ve kimlik inşasının temel bir bileşeni olduğunu belirtir. Katılımcıların dil öğrendikçe özgüven kazanmaları, toplumsal katılımlarının artması ve sosyal ağlarını genişletmeleri, dilin bu çok yönlü işlevini doğrulamaktadır. Ayrıca kadınların kültürel zenginleşme ve yeni bir kimlik oluşturma deneyimleri, Parreñas'ın (2010) trans ulusal annelik bağlamında tanımladığı duygusal dönüşüm süreçleriyle de örtüşmektedir. Yeni bir toplumda anneliği daha özgür, daha güvenli ve daha özerk bir çerçevede yaşama fırsatı, kadınlar için güçlü bir kimliksel yeniden kurulum alanı yaratmıştır.

Katılımcıların Türkiye'de kısmi ayrımcılık ve dışlanma deneyimleri yaşaması ise göç literatüründe sıkça tartışılan konularla bağlantılıdır. Essed'in (1991) "gündelik ırkçılık"

kavramsallaştırması, bu araştırmada dile getirilen mikro düzeydeki dışlanma ve baskalıplaştırma deneyimlerini açıklayıcıdır. Schiller'in (2021) belirttiği "koşullu kabul" yaklaşımı da göçmenlerin toplumsal kabulünün her zaman tam bir eşitlik anlamına gelmediğini, daha çok pragmatik ve sınırlı bir kapsayıcılık biçiminde gerçekleştiğini ima eder. Bu araştırmada kadınlar ayrımcılığı daha çok iş yaşamı, sosyal temaslar ve kurumsal süreçlerde deneyimlemişlerdir; bu bulgu Phillimore'un (2011) göçmen kadınların sosyal uyum süreçlerindeki kırılganlıklarına ilişkin analizleriyle uyumludur. Ancak bu ayrımcılık deneyimlerinin kadınların Türkiye'ye yönelik genel memnuniyet ve aidiyet duygularını belirgin şekilde zedelemediği görülmüştür. Bu durum, Safi'nin (2010) göçmenlerin geçmiş deneyimleriyle karşılaştırmalı bir değerlendirme yaparak mevcut hayatlarını anlamlandırdıklarını belirten çalışmasıyla paraleldir. Katılımcılar, Türkiye'de karşılaştıkları sorunlara rağmen, İran'daki yaşamla karşılaştırdıklarında hâlâ daha özgür ve huzurlu bir ortamda bulunduklarını ifade etmişlerdir.

Göç idaresi süreçlerinde yaşanan bilgi tutarsızlıkları, bürokratik karışıklık ve haklara erişimdeki belirsizlikler ise araştırmanın önemli bir bulgusunu oluşturmaktadır. Bu bulgu, göçmenlerin bürokratik yapılarla karşılaşmasını eleştirel bir perspektiften inceleyen çalışmalarla yakından ilişkilidir. Schuster (2011), göç idaresi süreçlerindeki belirsizliğin ve değişkenliğin göçmenlerde "idari güvencesizlik" yarattığını vurgular. Bakewell (2008), devletlerin göç yönetimi stratejilerinin çoğu zaman göçmenlerin gündelik yaşamlarını zorlaştıran mekanizmalar ürettiğini ifade eder. Bu araştırmada kadınların sık değişen prosedürler nedeniyle yaşadıkları stres, belirsizlik ve bazen çaresizlik duygusu, literatürdeki bu eleştirileri doğrular niteliktedir. Ayrıca kurumsal şeffaflığın eksikliği nedeniyle uyum süreçlerinin zorlaşması, Bloemraad'ın (2006) kurumsal destek ve uyum arasındaki ilişkiye işaret eden analizleriyle paralellik göstermektedir.

Araştırmanın son önemli bulgusu, göçmen anneliğin hem zorlayıcı hem de güçlendirici yönlerinin bir arada yaşandığıdır. Parreñas (2001), trans ulusötesi anneliğin duygusal yük, bakım sorumlulukları ve toplumsal yeniden konumlanma süreçleri nedeniyle zorlayıcı olduğunu vurgularken, aynı zamanda göçün kadınlara yeni beceriler, dayanıklılık ve öz-yeterlik kazandırdığını belirtir. Bu araştırmanın katılımcıları, çifte sorumluluk yükü (ev içi bakım ile uyum süreçlerini birlikte yürütme), kültürel ve dilsel bariyerlerle mücadele etme ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden müzakere edilmesi gibi zorluklar yaşarken; aynı zamanda daha güçlü, daha özerk, daha cesur ve daha kendinden emin hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu deneyim, Berry'nin (1997) uyum modeli bağlamında entegrasyon stratejisinin hem duygusal hem yapısal boyutlarını doğrular niteliktedir. Kadınlar hem kendi kültürel

kimliklerini korumuş hem de Türkiye toplumuyla etkileşim içinde yeni bir kişisel ve ailevi konum oluşturmuştur.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu araştırmanın bulguları göçmen kadınların deneyimlerine ilişkin literatürün temel eğilimleriyle büyük ölçüde uyumlu olmakla birlikte, İran'ın otoriter ve cinsiyetçi yapısından Türkiye'nin görece daha özgürleştirici ortamına geçişin yarattığı karşıtlık üzerinden özgün bir katkı sunmaktadır. Özellikle annelik, kimlik ve aidiyet temalarında görülen dönüşüm, göçün yalnızca mekânsal bir hareketlilik değil; aynı zamanda duygusal, kültürel ve toplumsal cinsiyet temelli bir yeniden inşa süreci olduğunu güçlü biçimde ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, göçmen kadınların özneleşme süreçlerini görünür kılmakta; mağduriyet eksenli göç anlatılarını aşarak kadınları aktif, dönüşen ve dönüştüren aktörler olarak ele alan feminist yaklaşımlara önemli bir katkı sunmaktadır.

Bu çalışma, yalnızca yöntem ve kapsam bağlamında literatüre kuramsal katkıda bulunmayı değil, aynı zamanda bireysel ve toplumsal katkı sunmayı da hedeflemektedir. Çalışmanın bireysel bazda katkısı ilk olarak yapılan derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır. Örneklemi oluşturan katılımcıların tamamı görüşmeyi yapmaktan memnuniyet duyduklarını ifade ederken, 8 katılımcı araştırmacıya telefon açarak; daha önce göçmen annelik konusunu, geçmişlerini, hatıralarını, özlediklerini, kazanımlarını, başarılarını içeren göç süreçlerini detaylı bir şekilde ilk defa anlatma fırsatı bulduklarını ve bunları aktarmanın kendilerine çok iyi geldiğini ifade etmiştir. Araştırmacı da katılımcılar gibi görüşmelerden sonra konuşulan konuların travmatik boyutları nedeniyle hem sarsılmış hem de katılımcıların minnettar tavrı nedeniyle minnet ve mutluluk duymuştur. Ayrıca, göç sürecinin göçmen annelerin gündelik yaşantılarını nasıl etkilediğini ortaya koyan bu çalışma, göçün zorluklarının yanı sıra güçlendirici ve dönüştürücü boyutunun altını çizerek oluşturmayı hedeflediği yol haritasıyla tüm göçmen gruplara katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu çalışmayla hedeflenen bir diğer toplumsal katkı ise her annenin ve her göçmen annenin deneyiminin farklı olduğuna vurgu yapmak ve bu sayede göçmen kadının anlaşılmasını sağlayarak ötekileştirmenin ve damgalamanın önüne geçmektir. Toplumsal katkı bağlamına yalnızca yerel halk değil, idari mekanizmalar da önemli bir işleve ve dönüştürme gücüne sahiptir. Bu nedenle bu çalışma, İranlı annelerin deneyimlerinden yola çıkarak Antalya'daki Göç İdaresinin işleyişi, Türkiye'nin göçmen politikaları, belediyelerin göçmenlerin uyumunu kolaylaştırmak için geliştirebileceği hizmetleri temelinde basit bir çerçeve çizmektedir. Birebir göçmen annelerin açık beyanlarını içeren bu çalışma; göçmen

gruplar konusunda sorumluluğu olan her türlü kurum, kuruluş ve idarenin daha kapsayıcısı politikalar geliştirmesine katkı sunabilecek niteliktedir.

Çalışmanın katkıda bulunmayı hedeflediği diğer alanlar araştırma yöntemi ve kapsama dairdir. Türkiye'de göçmen annelik deneyimini konu alan çalışmaların son yıllarda sayısı görece artmış olsa da yoğun göç alınan ve göç motivasyonu bakımından diğer ülkelerden ayrı bir konuma sahip olan İran'ın ve İranlı göçmen kadınların annelik deneyimlerine yönelik bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Türkiye ve İran'ın kültürel yakınlıklarını ve farklılaşan yönlerini dikkate alarak iki ülkedeki annelik deneyiminin göçmenlik bağlamında çalışılması hem karşılaştırmalı bir bakış açısı geliştirmek hem de göçmen anneler için zorlayıcı ve güçlendirici yanlarının görünür kılınmasını sağlamak için göç çalışmaları kapsamını zenginleştirmektedir. Bulguların kesişimsellik kuramı çerçevesinde yorumlanması farklı bağlamların ve özelliklerin kadın deneyimini nasıl dönüştürdüğünü ve göçün de bu anlamda belirleyici bir faktör olduğunu ortaya koyarken yöntem olarak yorumsayıcı fenomenolojik yaklaşımın seçilmesi az çalışılmış bir grubun sesini akademiye taşıyarak nitel araştırma literatüründe değerlendirilecek bir çalışmadır.

Ancak, bu çalışmada yöntemsel, bağlamsal ve kişisel sınırlılıklar bulunmaktadır. Öncelikle nitel çalışmalarda kullanılan yorumsayıcı fenomenolojik yaklaşımın bir gereği olarak katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Dolayısıyla araştırma evrenini oluşturan Antalya'da yaşayan İranlı göçmen annelerin tamamına ulaşılmadığı için bulgular İranlı göçmen annelerin tamamı için geçerli değildir. Başka bir deyişle, yalnızca katılımcı deneyimine ve anlatısına dayanan veriler başka bağlamlara aktarılabilir değildir. Ayrıca, örneklem oluşturulurken Türkçe konuşmayan kadınlar, verilerin analiz sürecinde alıntılarda çeviri nedeniyle anlam kaymasına uğramaması için, kapsam dışı bırakılmıştır. Ancak, anadillerinin dışında bir dilde görüşmelere katkı veren katılımcıların zaman zaman anlatılarını zorlaştırsa da katılımcıların şiirsel ifade yetenekleri ve derin anlamlar içeren anlatıları araştırmaya büyük katkı sağlamıştır.

Araştırmanın kişisel sınırlılıkları, katılımcıların ve araştırmacının bireysel özelliklerine içkindir. Araştırmacının anne olması ve geçmişinde göç deneyiminin bulunması yapılan görüşmelerde katılımcılarla empati kurmasına, dolayısıyla görüşmelerin verimli geçmesine ve elde edilen verilerin yorumlanmasına katkıda bulunmuştur. Katılımcılar, İran'daki politik ortama dair görüşlerinin bir kısmını kayıt dışı olarak anlatmayı tercih etmiş ve bu anlatılar çalışma kapsamına alınmamıştır. Ayrıca, zaten "göçmen annelik" gibi zor bir toplumsal rolleri varken, İran'daki kadınlık deneyimlerini hatırlamaları ve vatan hasretleri katılımcıları

duygusal olarak etkilediği için anlatılarındaki travmatik olaylar üzerine devam soruları yönlendirilmemiştir.

Araştırmanın bağlamsal sınırlılıkları ise gelecek çalışmalar için yol gösterici niteliktedir. Bu çalışmanın Antalya'da yaşayan İranlı kadınların annelik deneyimiyle sınırlandırılmış olması nedeniyle "göçmen annelik" tüm boyutlarıyla çalışılmamıştır. Bu araştırmanın bağlamsal sınırlılıkları olarak kabul edilebilecek iki alan, katılımcılar tarafından defalarca dile getirilmiştir. Bunlardan ilki göçmen erkekliktir. Bu çalışma yalnızca annelik deneyimiyle sınırlı kaldığı için babalıkla ilgili direkt soru yöneltilmemiş olmasına rağmen katılımcıların göçmen babalık boyutuna değinmesi ve yeni aile dinamiklerinde eşlerinin babalığı ve erkekliği yeniden tanımlamak zorunda kalmanın sancısını çektiklerini ifade etmesi göçmen babalık ve göçmen erkeklerin değişen aile dinamikleri içindeki yeni konumu önemli bir çalışma alanı gibi gözükmektedir. Zira tıpkı annelik gibi babalık da toplumsal inşa ürünüdür ve toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimlerden etkilenerek yeniden şekillenirler (Connell ve Messerschmidt, 2005:832-834).

Bu araştırmanın katılımcılarının tekrar ettiği bir diğer nokta ise Antalya'nın Türkiye'nin genelini yansıtmadığıdır. Dolayısıyla Türkiye'nin farklı şehirlerinde/ bölgelerinde yapılacak bir çalışma, alana katkı sunacaktır. Yapılacak çalışma, amaçlı örneklemin farklı sosyoekonomik gruplardan seçilmesi ya da şehir hayatında ve kırsalda göçmenlik karşılaştırması gibi pek çok şekilde yapılabilir. Bunun yanı sıra, ileride yapılacak feminist göç çalışmalarında farklı göçmen gruplarla çalışılabileceği gibi farklı ülkelerden gelen göçmen annelerin deneyimleri karşılaştırmalı olarak ele alınabilir. Göçmen annelerin yetiştirdiği ve Türkiye'de büyümüş olan ikinci neslin deneyimlerini çalışmak da alana katkı sağlayabilir. Ayrıca, göçün göçmen anneler üzerindeki psikolojik etkilerini inceleyen bir çalışma yapılabileceği gibi göçmen grupların sosyal hizmetlere, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşımları devletin göç politikaları üzerinden incelenebilecek önemli bir araştırma alanı olabilir. Son olarak, sınıf, din, ekonomik durum, eğitim durumu, ırk, inançlar gibi tüm kesişimsellikler yeni çalışmalara ilham verecektir.

Sonuç olarak, göçmen annelik karanlıkla aydınlık arasında yolunu kaybetmeden yol gösterme sürecidir. Bir bebeğe hayat vermenin kısa bir hastane ziyareti sonrası kolaylıkla gerçekleşmesi gibi göç etmek de bir bavul hazırlayıp bir sınır aşmakla gerçekleşmemektedir. Kadınlar bedenlerinin sınırını aşarak hazırlandıkları annelik yolculuğuna çıktıktan sonra bebek doğar doğmaz sıklıkla kendi kimliklerinin, varlıklarının da sınırını aşarak sevgi ve aidiyeti yeniden anlamlandırmaktadır. Göçmen olmakla anne olmak "sınırları aşmak" bağlamında kesişir, defalarca kesişir. Başka bir ülkeye çocuklarıyla birlikte göç eden anneler

vazgeçtikleri ile yerine koydukları arasında sallanırken, sırtlarında göç kararında belirleyici etken olmuş ancak kararda sözü olmamış olan çocuklarının çifte sorumluluğuyla, dengede kalmaya çalışırlar. Yeni doğan bir bebek gibi; dil bilmeyen, toplumsal ilişkilerin bir parçası olamayan, yalnızlık çeken, hasret çeken hedef ülkeye yeni taşınan göçmen anneler gerçekten sınırları aşmaktadır. Hatıraları ve dönüşümü, bilmeyi ve bilmemeyi, uyum sağlamayı ve direnmeyi aynı anda yaşayan göçmen anneler; yeni bir kimlik, yeni bir kadınlık ve yeni bir annelik yaratmaktadır.

KAYNAKÇA

Abbas Zadeh, M., & Saadati, M. (2011). Domestic violence, threat against mental health. *J Social Security*, 61–90.

Acar, F., & Altunok, G. (2013, November). The 'politics of intimate' at the intersection of neo-liberalism and neo-conservatism in contemporary Turkey. In *Women's Studies International Forum* (Vol. 41, pp. 14-23). Pergamon.

Adak, N. (2013). Madalyonun öteki yüzü: Erkeğe yönelik şiddet. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, *16*(2), 1-28.

Adalı, T., & Türkyılmaz, A. S. (2020). Demographic profile of Syrians in Turkey. In *Comparative demography of the Syrian diaspora: European and Middle Eastern destinations* (pp. 57-91).

Adelkhah, F. (2004). Framing the public sphere: Iranian women in the Islamic Republic. In *Public Islam and the common good* (pp. 227-241). Brill.

Adıgüzel, G. (2024). İran'dan Türkiye'ye yönelik göçlerin İtme ve Çekme Kuramı çerçevesinde değerlendirilmesi: 1979-2019. *ESAM Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *5*(1), 71-89.

Afkhami, M., & Friedl, E. (1994). *In the eye of the storm: Women in post-revolutionary Iran*. New York: Syracuse University Press and London: I B Taurus.

Afshar, H. (1988). Behind the veil: The public and private faces of Khomeini's policies on Iranian women. In B. Agarwal (Ed.), *Structures of patriarchy: State, community and household in modernising Asia* (pp. 230-231). New Delhi: Kali for Women.

Ainsworth, M. D. S. (1979). *Infancy in Uganda: Infant care and the growth of love* (pp. 15-25). Johns Hopkins University Press.

Akçapar, S. K. (2006). Conversion as a migration strategy in a transit country: Iranian Shiites becoming Christians in Turkey. *International Migration Review*, *40*(4), 817-853.

Akçapar, S. K. (2010). Re-thinking migrants networks and social capital: A case study of Iranians in Turkey. *International Migration*, *48*(2), 161-196.

Akın, M. Ş., & Karadaş, E. (2023). Reasons behind the migration of highly qualified employees from Turkiye: The case of software developers and engineers. *Journal of Economy Culture and Society, (68)*, 97-110. https://doi.org/10.26650/JECS2023-1229036

Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi, (2),* 58-83.

Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Aksoy, Y. (2021). *"New Wave" migration from Turkey: Exploring identity, nationhood, and senses of belonging through the case of Turkish mothers in Berlin*.

Aktaş, C. (2004). *Dünün devrimcileri bugünün reformistleri, İran'da siyasal, kültürel ve toplumsal değişim*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Althusser, L. P. (1994). *İdeoloji ve ideolojik devlet aygıtları* (M. Özışık, & Y. Alp, Trans.). İletişim Yayınları.

Amit, K., & Bar-Lev, S. (2015). Immigrants' sense of belonging to the host country: The role of life satisfaction, language proficiency, and religious motives. *Social Indicators Research, 124*, 947-961.

Anderson, B. (1991). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (Revised ed.). New York: Verso.

Anthias, F. (2006). Belongings in a globalising and unequal world: Rethinking translocations. *The Situated Politics of Belonging*, *7*(47).

Anthias, F. (2008). Thinking through the lens of translocational positionality: An intersectionality frame for understanding identity and belonging. *Translocations: Migration and Social Change*, *4*(1), 5-20.

Anthias, F., & Yuval-Davis, N. (2005). *Racialized boundaries: Race, nation, gender, colour and class and the anti-racist struggle*. Routledge.

Arendell, T. (2000). Conceiving and investigating motherhood: The decade's scholarship. *Journal of Marriage and Family, 62*(4), 1192–1207. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01192.x

Arık, E., İnce, M., Koçak, M. C., Bilişli, Y., Karataş, E. O., Akgün, H., & Aşlakçı, F. (2024). Communication dynamics and media interactions of young adults who have attempted suicide: A qualitative thematic analysis. *Frontiers in Psychology*, *15*, 1460348.

Arroyo, A., Woszidlo, A., & Stillion Southard, B. A. (2025). Essentialist and activist mothering: The associations between feminist identity, mothering attitudes, maternal agency, and postpartum depression symptoms in new mothers. *Journal of Family Communication*, *25*(2), 129–146.

Aşık, M. O. (2006). 1851 yılından günümüze İran eğitim sisteminin beklenmeyen sonuçları. *Sosyoloji Dergisi*, *16*, 137-158.

Atasoy, F. (2020). Küreselleşme sürecinin göç olgusuna etkisi. *Göç Sosyolojisi* içinde (pp. 29-53). Ankara: Orion.

Atewologun, D. (2018). Intersectionality theory and practice. In *Oxford research encyclopedia of business and management*.

Aydin, R., Körükcü, Ö., & Kabukcuoglu, K. (2017). Bir göçmen olarak anneliğe geçiş: Riskler ve engeller/Transition to motherhood as an immigrant: Risks and obstacles. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *9*(3), 250.

Azadi, P., Mirramezani, M., & Mesgaran, M. B. (2020). *Migration and brain drain from Iran* (Working Paper 9, pp. 1-30). Stanford Iran 2040 Project. Stanford University.

Badinter, E. (2015). *Kadınlık mı? Annelik mi?* (A. B. Kutlu, Çev.). İletişim Yayınları.

Bakewell, O. (2013). 'Keeping them in their place': The ambivalent relationship between development and migration in Africa. In *Globalisation and Migration* (pp. 112-129). Routledge.

Baraitser, L. (2008). *Maternal encounters: The ethics of interruption*. Routledge.

Baraitser, L., & Noack, A. (2007). Mother courage: Reflections on maternal resilience. *British Journal of Psychotherapy*, *23*(2), 171-188.

Barlow, C. A., & Cairns, K. V. (1997). Mothering as a psychological experience: A grounded theory exploration. *Canadian Journal of Counselling*, *31*(3), 232-247. https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ555253.pdf

Bastia, T., & Piper, N. (2019). Women migrants in the global economy: A global overview (and regional perspectives). *Gender & Development*, *27*(1), 15-30.

Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, *9*(1), 23-28.

Bateson, M. C. (1979). "This figure of tinsel": A study of themes of hypocrisy and pessimism in Iranian culture. *Daedalus*, *108*(3), 125–134.

Batram-Zantvoort, S., Wandschneider, L., Razum, O., & Miani, C. (2021). Myths of 'good motherhood' and the wellbeing of mothers during the Covid-19 pandemic. *European Journal of Public Health*, *31*(Supplement_3), ckab165-041.

Batu, M., Kohnehshahri, F. S., & Varışlı, B. (2023). Iranian migrants' perceptions of Turkish and Iranian culture: A comparative analysis with ZMET technique. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, *(42)*, 103-122.

Bavili, N. (2022). Feminization of immigration from Iran since 1979. *European Journal of Humanities and Social Sciences*, *2*(3), 31-36.

Berg, M. (2017). Turkish drama serials as a tool for soft power. *Participations: Journal of Audience & Reception Studies*, *14*(2), 32-52.

Berry J. W., & Sam D. L. (1997). Acculturation and adaptatition. In J. W. Berry, M. H. Segall & C. Kagitcibasi (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology* (Vol. 3, pp. 291-326). Allyn and Bacon.

Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, *46*(1), 5–34.

Biehl, K., & Danış, D. (2020). Toplumsal cinsiyet perspektifinden Türkiye'de göç araştırmaları. *Türkiye'de Göç Araştırmaları*, 8.

Bilişli, Y., Altaş, B., & Zetter, S. A. (2017). Nitelikli sağlık iletişimini engelleyen bir unsur olarak "Zor Hasta". *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, *4*(4), 289-300.

Black, R., Bennett, S. R., Thomas, S. M., & Beddington, J. R. (2011). Climate change: Migration as adaptation. *Nature*, *478*(7370), 447–449.

Bloemraad, I. (2006). *Becoming a citizen: Incorporating immigrants and refugees in the United States and Canada*. University of California Press.

Bommes, M., & Morawska, E. (2017). *International migration research: Constructions, omissions and the promises of interdisciplinarity*. Routledge.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Volume I: Attachment* (pp. 1-40). Basic Books.

Boyd, M., & Grieco, E. (2014). Women and migration: Incorporating gender into international migration theory.

Boyd, M., & Grieco, E. (2003). Women and migration: Incorporating gender into international migration theory.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, *3*(2), 77–101.

Braverman, L. (1989). Beyond the myth of motherhood. In M. McGoldrich, C. Anderson & F. Walsh (Eds.), *Women and families: A framework for family therapy* (pp. 227-44). New York: W. W. Norton.

Breman, J. (1985). *Of peasants, migrants, and paupers: Rural labour circulation and capitalist production in West India*. Delhi, NY: Oxford University Press.

Brown, D., Boano, C., Johnson, C., Vivekananda, J., & Walker, J. (2015). *Urban crises and humanitarian responses: A literature review*. Development Planning Unit, The Bartlett: University College London.

Brown, T., & Beran, M. (2007). Developmental stages of children. In *Ergonomics for Children* (pp. 29-54). CRC Press.

Bryson, V. (1992). *Feminist political theory: An introduction*. Palgrave Macmillan.

Burgat, F. (2003). *Face to face with political Islam*. New York, NY: I.B. Tauris.

Burke, S. A. (1995). *The effect of the ideology of motherhood on women*.

Burns, P., & Gimpel, J. (2000). Economic insecurity, prejudicial stereotypes, and public opinion on immigration policy. *Political Science Quarterly*, *115*(2), 201–225.

Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.

Campbell, A., Converse, P. E., & Rodgers, W. L. (1976). *The quality of American life: Perceptions, evaluations, and satisfactions*. Russell Sage Foundation.

Canbolat, N., & Tansü, Y. E. (2022). Türkiye'de bulunan göçmen kadınların istihdama erişim durumlarının incelendiği çalışmalar üzerine bir değerlendirme. *Türk Dünyası Kadın Araştırmaları Dergisi*, *1*(1), 21-32.

Canefe, N. (2016). Management of irregular migration: Syrians in Turkey as paradigm shifters for forced migration studies. *New Perspectives on Turkey*, *54*, 9-32.

Carastathis, A. (2014). The concept of intersectionality in feminist theory. *Philosophy Compass*, *9*(5), 304-314.

Cardoso, J. B., & Thompson, S. J. (2010). Common themes of resilience among Latino immigrant families: A systematic review of the literature. *Families in Society*, *91*(3), 257-265.

Carling, J., & Schewel, K. (2020). Revisiting aspiration and ability in international migration. In *Aspiration, desire and the drivers of migration* (pp. 37-55). Routledge.

Castañeda, H., Holmes, S. M., Madrigal, D. S., Young, M. E. D., Beyeler, N., & Quesada, J. (2015). Immigration as a social determinant of health. *Annual Review of Public Health*, *36*(1), 375-392.

Castles S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada göç hareketleri* (B. Uğur Bal ve İ. Akbulut, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castles, S., De Haas, H., & Miller, M. J. (2013). *The age of migration: International population movements in the modern world*. Macmillan International Higher Education.

Chaichian, M. A. (2011). The new phase of globalization and brain drain: Migration of educated and skilled Iranians to the United States. *International Journal of Social Economics*, *39*(1/2), 18-38.

Charusheela, S. (2013). Intersectionality. *Handbook of Research on Gender and Economic Life*, 32-45.

Chavkin, W. (2010). The globalization of motherhood. In W. Chavkin & J. Maher (Eds.), *The globalization of motherhood: Deconstructions and reconstructions of biology and care* (pp. 3-15). London: Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203850510

Chodorow, N. (1978). *The reproduction of mothering*. Berkeley, CA: University of California Press.

Chollet, M. (2020). *Bugünün cadıları: Kadınların yenilmez gücü* (H. Louze, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Cohen-Goldner, S., & Eckstein, Z. (2008). Labor mobility of immigrants: Training, experience, language, and opportunities. *International Economic Review*, *49*(3), 837-872.

Cole, P. (2014). Beyond reason: The philosophy and politics of immigration. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, *17*(5), 503-520.

Collins, P. H. (2016). Shifting the center: Race, class, and feminist theorizing about motherhood. In *Mothering* (pp. 45-65). Routledge.

Collins, P. H. (2022). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. Routledge.

Collyer, M., Düvell, F., & de Haas, H. (2012). Critical approaches to transit migration. *Population, Space and Place*, 407-414.

Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, *19*(6), 829-859.

Connelly, R., Roberts, K., & Zheng, Z. (2012). The role of children in the migration decisions of rural Chinese women. *Journal of Contemporary China*, *21*(73), 93-111.

Coşkun, E. (2016). Türkiye'nin göç rejiminde toplumsal cinsiyet faktörü: Ugandalı göçmen kadınlar örneği. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, *8*(1), 91-104.

Crenshaw, K. (2013). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. In *Feminist legal theories* (pp. 23-51). Routledge.

Crenshaw, K. W. (2013). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. In *The public nature of private violence* (pp. 93-118). Routledge.

Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*. Sage Publications.

Creswell, J. W. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çakı, A. (2018). *Geçmişten bugüne Türkiye'nin göç politikası ve Suriyeli göçmenler bağlamında göç yönetişimi*.

Çetin, S., & Büyükbayraktar, H. H. (2016). Obstacles immigrants face in integration to labor market: The sample of Syrian immigrants in Turkey. *2nd International Conference on Applied Economics and Finance*, Kuzey Kıbrıs.

Çıblak Coşkun, N. (2013). Türk ninnilerine işlevsel yaklaşım. *Turkish Studies, 8*(4), 499-513.

De Beauvoir, S. (2009). *The second sex* (C. Borde & S. Malovany-Chevallier, Trans.). Random House. (Original work published 1949).

Demirkol, A. (2023). *Kontrolsüz uluslararası göç, ulusal güvenlik ve Türkiye: Bir gelecek perspektifi*.

Dill, B. T. (1988). Our mothers' grief: Racial ethnic women and the maintenance of families. *Journal of Family History*, *13*(4), 415-431.

Dillaway, H., & Paré, E. (2008). Locating mothers: How cultural debates about stay-at-home versus working mothers define women and home. *Journal of Family Issues, 29*(4), 437-464.

Dinçer, C. G. (2022). *Gendered violence, exploitation and resistance: Experiences of Iranian refugee women in Yalova* (Doctoral dissertation, Middle East Technical University, Turkey).

Dinçer, S. G. (2022). *Rural-to-urban migration in Turkey: The view of social realistic cinema* (Master's thesis, Middle East Technical University, Türkiye).

Donato, K. M., Gabaccia, D., Holdaway, J., Manalansan, M., IV, & Pessar, P. R. (2006). A glass half full? Gender in migration studies. *International Migration Review*, *40*(1), 3–26.

Dosekun, S. (2015). For western girls only? Post-feminism as transnational culture. *Feminist Media Studies, 15*(6), 960-975.

Doucet, A. (2006). *Do men mother? Fathering, care, and domestic responsibility*. University of Toronto Press.

Dutt-Ballerstadt, R., & Anderson, K. (2022). *Transnational feminisms*.

Düvell, F. (2008). *Transit migration in Europe*. First Conference on Irregular Migration, 18-19 June 2008, Tripoli.

Eghbal, G. (2018). *Iranian immigrant educated women and their challenges in Canadian society and higher education*. The University of Liverpool (United Kingdom).

Ehrenreich, B., & English, D. (1978). *For her own good*. New York: Anchor.

Eichenbaum, L., & Orbach, S. (1984). *What do women want*. Great Britain: Fontana/Coltins.

Eisenstein, Z. R. (Ed.). (1979). *Capitalist patriarchy and the case for socialist feminism*. New York: Monthly Review Press.

Ekhtiari, M., & Aysan, M. F. (2022). Günümüz Türkiyesinde İranlı göçmenlerin sosyoekonomik entegrasyonu. *İnsan ve Toplum*, *13*(1), 225-253.

Elliott, S., Powell, R., & Brenton, J. (2013). Being a good mom: Low-income Black single mothers negotiate intensive mothering. *Journal of Family Issues*, *36*(3), 351–370.

Erel, U. (2010). Migrating cultural capital: Bourdieu in migration studies. *Sociology*, *44*(4), 642-660.

Esfahani, M. K. (2014). Iranian women: One step forward, two steps back. *Ortadoğu Etütleri*, *5*(2), 31-53.

Essed, P. (1991). *Understanding everyday racism: An interdisciplinary theory* (Vol. 2). Sage.

Faist, T. (2000). *The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces*. Oxford University Press.

Fan, X., & Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, *13*, 1-22.

Federici, S. (1975). *Wages against housework* (pp. 187-194). Bristol: Falling Wall Press.

Federici, S. (2012). *Caliban ve cadı: Kadınlar, beden ve ilksel birikim*. Otonom Yayıncılık.

Fernbrant, C., Essén, B., Östergren, P. O., & Cantor-Graae, E. (2011). Perceived threat of violence and exposure to physical violence against foreign-born women: A Swedish population-based study. *Women's Health Issues*, *21*(3), 206–213. doi:10.1016/j.whi.2010.12.001

Fineman, M. (2009). The sexual family. In M. A. Fineman, J. E. Jackson, & A. P. Romero (Eds.), *Feminist and queer legal theory: Intimate encounters, uncomfortable conversations*. London: Ashgate.

Firestone, S. (2015). *The dialectic of sex: The case for feminist revolution*. Verso Books.

Fleischmann, F., & Dronkers, J. (2010). Unemployment among immigrants in European labour markets: An analysis of origin and destination effects. *Work, Employment & Society*, *24*(2), 337–354.

Fleury, A. (2016). *Understanding women and migration: A literature review*. Washington, DC.

Flintoff, A., Fitzgerald, H., & Scraton, S. (2008). The challenges of intersectionality: Researching difference in physical education. *International Studies in Sociology of Education*, *18*(2), 73-85.

Forcey, L. R. (1994). Feminist perspectives on mothering and peace. In E. N. Glenn, G. Chang, & L. R. Forcey (Eds.), *Mothering: Ideology, experience, and agency* (pp. 355–375). New York: Routledge.

Fraser, M. W., Richman, J. M., & Galinsky, M. J. (1999). Risk, protection and resilience: Toward a conceptual framework for social work practice. *Social Work Research, 23*, 129-208.

Freeden, M. (2011). *İdeoloji* (H. Gür, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Friedan, B. (2010). *The feminine mystique*. Penguin Classics.

Gamburd, M. R. (2000). *The kitchen spoon's handle: Transnationalism and Sri Lanka's migrant housemaids*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Gedik, M. (2023). Konuları bakımından İran'da söylenen Farsça ninniler üzerine bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *63*(2), 1120-1136.

Geist, C., & McManus, P. A. (2012). Different reasons, different results: Implications of migration by gender and family status. *Demography*, *49*(1), 197-217.

Genç, H. D., Pak, Ş., & Yurtbakan, T. (2025). Managing migration in Türkiye: Patterns and policies. *Migration Governance Beyond the West*, 105.

Gerson, G. (2002). Liberal feminism: Individuality and oppositions in Wollstonecraft and Mill. *Political Studies*, *50*(4), 794-810.

Getmansky, A., Sınmazdemir, T., & Zeitzoff, T. (2018). Refugees, xenophobia, and domestic conflict: Evidence from a survey experiment in Turkey. *Journal of Peace Research*, *55*(4), 491-507.

Ghanbarlou, R. M., & Sığın, A. (2022). Konut alımıyla başlayan İran'dan Türkiye'ye göç süreçlerinin nedenlerini anlamaya yönelik sosyolojik bir inceleme. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, *9*(1), 217-256.

Ghanbarlou, R. M., & Sığın, A. (2025). A qualitative study on the reflections of Turkish TV series in Iranian newspapers. *Akademik Hassasiyetler*, *12*(27), 268-288.

Ghorashi, H. (2003). Multiple identities between continuity and change: The narratives of Iranian women in exile. *Focaal*, 63-76.

Ghorashi, H. (2010). From absolute invisibility to extreme visibility: Emancipation trajectory of migrant women in the Netherlands. *Feminist Review*, *94*(1), 75-92.

Giddens, A. (1998). *Modernliğin sonuçları* (E. Kuşdil, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A., & Giddens, A. (1986). The family and gender. *Sociology: A brief but critical introduction*, 115-134.

Gimenez-Nadal, J. I., & Sevilla, A. (2016). *Intensive mothering and well-being: The role of education and child care activity* (No. 10023). IZA Discussion Papers.

Giorgi, A. (2009). *The descriptive phenomenological method in psychology: A modified Husserlian approach*. Duquesne University Press.

Glenn, E. N. (1994). Social constructions of mothering: A thematic overview. In E. N. Glenn, G. Chang & L. R. Forcey (Eds.), *Mothering: Ideology, experience, and agency* (pp. 1–29). Routledge.

González-Falcón, I., Arroyo-González, M. J., Berzosa-Ramos, I., & Dusi, P. (2022). I do the best I can: The role of immigrant parents in their children's educational inclusion. In *Frontiers in Education* (Vol. 7, p. 1006026). Frontiers Media SA.

Gökçe, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, *8*(1-2), 46-67.

Gönülaçan, A., & Çolak, Ç. D. (2017). Türkiye'de göçmen sorunları ve il göç idarelerinin etkinliği: Trabzon örneği, uluslararası göç ve mülteci sorununun çözümünde kamu yönetiminin rolü. *Uluslararası*, *11*, 2316-2331.

Graham, S. (2012). Single women negotiating the nuclear family ideal. *Families–beyond the nuclear ideal*, 97-107.

Gramsci, A. (1986). *Hapishane defterleri* (K. Somer, Çev.). İstanbul: Onur Yayınları.

Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. *Handbook of Qualitative Research*, *2*(163-194), 105.

Guba, G. E., & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth generation evaluation*. California: Sage Publications.

Gunderston, J., & Barrett, A. (2017). Emotional cost and of emotional support. *Journal of Family Issues*, *38*(7), 992-1009.

Guruge, S., Roche, B., & Catallo, C. (2012). Violence against women: An exploration of the physical and mental health trends among immigrant and refugee women in Canada. *Nursing Research & Practice, 2012*, Article ID 434592. doi:10.1155/2012/434592

Güngör, N. D. (2003). *Brain drain from Turkey: An empirical investigation of the determinants of skilled migration and student non-return* (Doctoral dissertation, Middle East Technical University, Turkey).

Habermas, J. (1991). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. MIT Press.

Hajnasiri, H., Gheshlagh, R. G., Sayehmiri, K., Moafi, F., & Farajzadeh, M. (2016). Domestic violence among Iranian women: A systematic review and meta-analysis. *Iranian Red Crescent Medical Journal*, *18*(6), e34971.

Hall, S. (1991). Ethnicity: Identity and difference. *Radical America*, *23*(4), 9–20.

Hammersley, M., & Traianou, A. (2017). *Nitel araştırmalarda etik: İhtilaflı konular ve bağlam* (S. Balcı & B. Ahi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Hannerz, U. (1990). Cosmopolitans and locals in world culture. *Theory, Culture & Society*, *7*, 237–251.

Hays, S. (1996). *The cultural contradictions of motherhood*. New Haven, CT: Yale University Press.

Heath, A. F., & Cheung, S. Y. (Eds.). (2007). *Unequal chances: Ethnic minorities in western labour markets*. Oxford: Oxford University Press for the British Academy.

Helvetius, C. A. (1715–1771). *The New Palgrave Dictionary of Economics* içinde (pp. 5783-5784). London: Palgrave Macmillan.

Heritier, F., Perrot, M., Agacinski, S., & Bacharan, N. (2019). *Kadınların en güzel tarihi* (Y. A. Dalar, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hesse-Biber, S. (2014). Feminist approaches to in-depth interviewing. *Feminist Research Practice: A Primer*, 2.

Hirst, P. H. (1979). *On law and ideology*. Springer.

Hochschild, A. R. (1983). *The managed heart: Commercialization of human feeling*. Berkeley, CA: University of California Press.

Hochschild, A. R. (1989). *The second shift: Working families and the revolution at home*. Viking Penguin.

Hondagneu-Sotelo, P. (2000). Feminism and migration. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *571*(1), 107–120.

Hondagneu-Sotelo, P. (2003). Gender and immigration: A retrospective and introduction. In P. Hondagneu-Sotelo (Ed.), *Gender and U.S. immigration: Contemporary trends* (pp. 3-19). Berkeley, CA: University of California Press.

Hondagneu-Sotelo, P. (Ed.). (2003). *Gender and US immigration: Contemporary trends*. University of California Press.

Hondagneu-Sotelo, P., & Avila, E. (1997). “I'm here, but I'm there” the meanings of Latina transnational motherhood. *Gender & Society*, *11*(5), 548-571.

Hoodfar, H. (1999). *The women's movement in Iran: Women at the crossroads of secularization and Islamization* (Vol. 1). Grabels Cedex: Women Living Under Muslim Laws.

Hooks, B. (2000). *Feminist theory: From margin to center*. Pluto Press.

Hot, A. B. (2020). *Migration, mothering, and intergenerational family dynamics: Perspectives of the 2nd generation migrant Bosniac women*.

Houtum, H. V., & Strüver, A. (2002). Where is the border? *You Are Here: The Journal of Creative Geography*, *4*(1), 20-23. https://doi.org/10.1177/1609406915621406

Human Rights Watch Reports. (2017). https://www.hrw.org/report/2017/05/26/its-mens-club/discrimination-against-women-irans-job-market

Illingworth, C. M., & Illingworth, R. S. (1984). Mothers are easily worried. *Archives of Disease in Childhood*, *59*(4), 380-384.

Ineli-Ciger, M. (2017). Protecting Syrians in Turkey: A legal analysis. *International Journal of Refugee Law*, *29*(4), 555-579.

International Labour Organization. (2024). *The impact of care responsibilities on women's labour force participation*.

International Organization for Migration. (2019). Gender and migration. https://www.iom.int/gender-andmigration, (erişim tarihi: 19.09.2019)

Izampuye, E. (2023). *Immigrant mothers' experiences in accessing and utilizing education and health care services for children with intellectual and developmental disabilities: A scoping review* (Master's thesis, Yale University).

İçduygu, A., & Şimşek, D. (2016). Syrian refugees in Turkey: Towards integration policies. *Turkish Policy Quarterly*, *15*(3), 59-69.

İçduygu, A., & Yukseker, D. (2012). Rethinking transit migration in Turkey: Reality and re-presentation in the creation of a migratory phenomenon. *Population, Space and Place*, *18*(4), 441-456.

Jiao, M. (2019). Mothering and motherhood: Experience, ideology, and agency. *Comparative Literature Studies*, *56*(3), 541-556.

Kahraman, L. (2014). İranlı kadınların toplumsal ve siyasal profili. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, *17*(2), 71-120.

Kalaylıoğlu, Y. A. (2015). Uluslararası göç bağlamında Bourdieu'nun kavramları: Ankara'da yaşayan İranlılar örneği. *İdealkent*, *5*(14), 182-205.

Kalem, A. S. (2021). Göç ve annelik: Ulusaşırı göçmen kadınların annelik pratikleri. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, *5*(2), 86–105.

Kandiyoti, D. (Ed.). (2016). *Women, Islam and the state*. Springer.

Kanu, I. A., Bazza, M. B., & Omojola, I. O. (2020). Impact of migration on women and children. *TOLLE LEGE: An Augustinian Journal of Philosophy and Theology*, *2*(2).

Kar, M. (2003). The invasion of the private sphere in Iran. *Social Research: An International Quarterly*, *70*(3), 829-836.

Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Sim Matbaası.

Kaya, A. (2012). *Islam, migration and integration: The age of securitization*. Palgrave Macmillan.

Kaya, B., & Çağlayan, S. (2023). İran'dan Türkiye'ye göç ve göçmen ağları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (58),* 161-181.

Kazancı, M. (2006). Althusser, ideoloji ve ideoloji ile ilgili son söz. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, *24*(5), 1-20.

Kemik, D. (2020). Hong Kong'da yaşayan Filipinli ev işi ve bakım çalışanları ile kadın işverenlerin annelik deneyimleri. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, *12*(1), 82–95.

Khatib, M., Purwar, T., Shah, R., Vizcaino, M., & Castillo, L. (2024). Empowerment and integration of refugee women: A transdisciplinary approach. *Humanities and Social Sciences Communications*, *11*(1), 1-18.

Khodaviren, M. (2015). *Migration of Iranian women to the UK*. Submitted to the University of Hertfordshire in partial fulfilment of the requirement of the degree of MA by Reserch.

Khosravi, S. (2009). Displaced masculinity: Gender and ethnicity among Iranian men in Sweden. *Iranian Studies, 42*(4), 591-609.

Kılıçgün, M. Y., & Kılıçkaya, A. (2016). Geleneksel annelik ölçeği'nin psikometrik özellikleri: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *5*(8), 2867–2881.

Kılıçoğlu, E. A., Ergin, B., & Ergin, E. (2023). Transmission of family culture "The case of grandmother, mother and granddaughter". *International Journal of Progressive Education*, *19*(5).

Kırdar, M. G. (2007). *Savings motive in immigration: An empirical analysis*.

Kian, A. (2024). The nation-state and the (re) construction of religious, ethnic and gender relations. *Iranian Studies*, *57*(2), 323-328.

Kibria, N., & Becerra, W. S. (2021). Deserving immigrants and good advocate mothers: Immigrant mothers' negotiations of special education systems for children with disabilities. *Social Problems, 68*(3), 591-607.

Kirişçi, K. (2007). Turkey: A country of transition from emigration to immigration. *Mediterranean Politics*, *12*(1), 91-97.

Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *3*(3), 163-184.

Kofman, E., & Raghuram, P. (2015). *Gendered migrations and global social reproduction* (Vol. 122, No. 7). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Kofman, E., Phizacklea, A., Raghuram, P., & Sales, R. (2005). *Gender and international migration in Europe: Employment, welfare and politics*. Routledge.

Kogan, I. (2007). *Working through barriers* (Vol. 174). Dordrecht: Springer.

Kogan, I., Shen, J., & Siegert, M. (2018). What makes a satisfied immigrant? Host-country characteristics and immigrants' life satisfaction in eighteen European countries. *Journal of Happiness Studies*, *19*(6), 1783-1809.

Koser, K. (1997). Social networks and the asylum cycle: The case of Iranians in the Netherlands. *International Migration Review*, *31*(3), 591–611.

Kudat, A. (1982). Personal, familial and societal impacts of Turkish women's migration to Europe. In *Living in two cultures: The socio-cultural situation of migrant workers and their families*. New York: Gower/UNESCO Press.

Kuehnis, B. J. (2021). *Women in international migration: Transnational networking and the global labor force*. California State University, 1-8.

Kuschminder, K., & Koser, K. (2016). *Understanding irregular migrants' decision making factors in transit*.

Landale, N. S. (2012). Immigration and the family: An overview. *Immigration and the Family*, 281-291.

Lareau, A. (2018). Unequal childhoods: Class, race, and family life. In *Inequality in the 21st Century* (pp. 444-451). Routledge.

Lee, J. A., & Pacini-Ketchabaw, V. (2011). Immigrant girls as caregivers to younger siblings: A transnational feminist analysis. *Gender and Education*, *23*(2), 105-119.

Lee, T. S. (2020). Women versus the male gaze. *Humanities*, *12*, 1-7.

Levitt, P. (2001). *The transnational villagers*. University of California Press.

Liss, M., & Erchull, M. J. (2012). Not all mothers are created equal: Essentialist beliefs, parenting attitudes, and maternal guilt. *Sex Roles*, *67*(3–4), 132–146.

Liss, M., Schiffrin, H. H., & Rizzo, K. M. (2013). Maternal guilt and shame: The role of self-discrepancy and fear of negative evaluation. *Journal of Child and Family Studies*, *22*(8), 1112-1119. https://doi.org/10.1007/s10826-012-9673-2

Loomba, A. (2000). *Kolonyalizm postkolonyalizm*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Lorde, A. (2012). *Sister outsider: Essays and speeches*. Crossing Press.

Lotfi, S., & Porsuk, S. (2021). Türkiye'ye göç etmiş İranlı kadınların sosyo-ekonomik durumlarının değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *20*(78), 1047-1059.

Lub, V. (2015). Validity in qualitative evaluation: Linking purposes, paradigms, and perspectives. *International Journal of Qualitative Methods*, *14*(5).

Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). Research on resilience: Response to commentaries. *Child Development*, *71*(3), 573-575.

Lutz, H. (2018). Care migration: The connectivity between care chains, care circulation and transnational social inequality. *Current Sociology*, *66*(4), 577-589.

Mahler, S. J., & Pessar, P. R. (2006). Gender matters: Ethnographers bring gender from the periphery toward the core of migration studies. *International Migration Review*, *40*(1), 27-63.

Malterud, K., Siersma, V. D., & Guassora, A. D. (2016). Sample size in qualitative interview studies: Guided by information power. *Qualitative Health Research*, *26*(13), 1753-1760. doi:10.1177/1049732315617444

Mardin, Ş. (1976). *İdeoloji*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, *19*(3), 431–466. https://doi.org/10.2307/2938462

Masten, A. S., & Obradović, J. (2006). Competence and resilience in development. *Annals of the New York Academy of Sciences*, *1094*(1), 13-27.

Maushart, S. (2000). *The mask of motherhood: How becoming a mother changes our lives and why we never talk about it*. Penguin.

McLaren, M. A. (Ed.). (2017). *Decolonizing feminism: Transnational feminism and globalization*. Rowman & Littlefield.

McLeman, R. (2014). *Climate and human migration: Past experiences, future challenges*. Cambridge University Press.

Mehdizadeh, M., Zamani, A., Farajzadegan, F., & Malekafzale, H. (2004). Surveying domestic violence against women in Isfahan in year 2003. *Journal of Islamic Azad University, Tehran Medical Branch*, *14*(4), 43−51.

Menjivar, C. (2000). *Fragmented ties: Salvadoran immigrant networks in America*. Berkeley: University of California Press.

Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Miller, G. (2012). The consequences of the 'male gaze' and sexual objectification. *Wordpress*. zcmediastudies.files.wordpress.com/2012/01/the-impact-of-the-male-gaze.pdf

Miller, T. (2005). *Making sense of motherhood: A narrative approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Miller, T. (2007). "Is this what motherhood is all about?": Weaving experiences and discourse through transition to first-time motherhood. *Gender & Society*, *21*(3), 337-358. https://doi.org/10.1177/0891243207300561

Moghadam, V. M. (2003). *Modernizing women: Gender and social change in the Middle East*. Lynne Rienner Publishers.

Moghadam, V. M. (2004). Women in the Islamic Republic of Iran: Legal status, social positions, and collective action. In *"Iran After" conference for the Woodrow Wilson International Center for Scholars*.

Mohanty, C. T. (2005). *Feminism without borders: Decolonizing theory, practicing solidarity*. Zubaan.

Moorhouse, L., & Cunningham, P. (2012). "We are purified by fire": The complexification of motherhood in the context of migration. *Journal of Intercultural Studies*, *33*(5), 493-508.

Mortazavi, S., & Poelker, K. E. (2017). Women in Iran. *Women's Evolving Lives: Global and Psychosocial Perspectives*, 73-90.

Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage Publications.

Murphy, L. B. (1987). Further reflections on resilience. In E. J. Anthony & B. J. Cohler (Eds.), *The invulnerable child*. New York: The Guilford Press.

Naficy, H. (1993). *The making of exile cultures: Iranian television in Los Angeles*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Narin, M., & Soysal, A. (2025). İklim krizine alternatif bir çözüm: Büyümeme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *27*(2), 459-486. https://doi.org/10.26745/ahbvuibfd.1624168

Nawyn, S. J. (2010). Gender and migration: Integrating feminist theory into migration studies. *Sociology Compass*, *4*(9), 749-765.

Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar* (S. Özge, Çev.). İstanbul: Yayın Odası Yayınları.

Nicolson, P. (1999). Loss, happiness, and postpartum depression: The ultimate paradox. *Canadian Psychology*, *40*, 162–178.

Noorian, Z., & Griffith, B. (2024). Gender in the language, the folklore, the landscape. In *Mother Persia*. Cham: Palgrave Macmillan.

Norton, B. (2013). *Identity and language learning: Extending the conversation*. Multilingual Matters.

Oberman, Y., & Josselson, R. (1996). Matrix of tensions: A model of mothering. *Psychology of Women Quarterly*, *20*, 341–359.

O'Connor, P. (1990). The adult mother/daughter relationship: A uniquely and universally close relationship?. *The Sociological Review*, *38*(2), 293-323.

Oliver, C., & O'Reilly, K. (2010). A Bourdieusian analysis of class and migration habitus and the individualizing process. *Sociology*, *44*(1), 49–66. doi:10.1177/0038038509351627

Omelaniuk, I. (2005). *Gender, poverty reduction and migration*. World Bank.

O'Reilly, A. (Ed.). (2012). *From motherhood to mothering: The legacy of Adrienne Rich's Of woman born*. State University of New York Press.

Özdemir, M., & Tuti, G. (2023). Nitel araştırma desenleri: Metodolojik bir temellendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *11*(2), 217-235. https://doi.org/10.57115/karefad.1331759

Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *11*(1), 323- 343.

Özkan, R. (2019). Göç olgusu ve toplumsal yapıya etkisi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *33*(47), 127-145.

Paidar, P. (1997). *Women and the political process in twentieth-century Iran* (Vol. 1). Cambridge University Press.

Parreñas, R. S. (2009). Inserting feminism in transnational migration studies. In *Feminist Research Methods Conference, Centre for Gender Studies, Stockholm University Sweden* (pp. 4-6).

Parreñas, R. S. (2016). The globalization of care work. In *Everyday women's and gender studies* (pp. 267-279). Routledge.

Patsdaughter, C. A., & Killien, M. (1990). Developmental transitions in adulthood: Mother-daughter relationships. *Holistic Nursing Practice*, *4*(3), 37-46.

Pedraza, S. (1991). Women and migration: The social consequences of gender. *Annual Review of Sociology*, *17*, 303-325.

Pessar, P. R. (1999). Engendering migration studies: The case of new immigrants in the United States. *American Behavioral Scientist*, *42*, 577-600. http://dx.doi.org/10.1177/00027649921954372

Phillimore, J. (2011). Refugees, acculturation strategies, stress and integration. *Journal of Social Policy*, *40*(3), 575-593.

Phizacklea, A. (1998). Migration and globalization: A feminist perspective. In *The new migration in Europe: Social constructions and social realities* (pp. 21-38). London: Palgrave Macmillan UK.

Phoenix, A., Woollett, A., & Lloyd, E. (1991). *Motherhood: Meanings, practices, and ideologies*. Newbury Park, CA: Sage.

Pournaghash-Tehrani, S. (2011). Domestic violence in Iran: A literature review. *Aggression and Violent Behavior*, *16*(1), 1-5.

Pribilsky, J. (2004). 'Aprendemos a convivir': Conjugal relations, co-parenting, and family life among Ecuadorian transnational migrants in New York and the Ecuadorian Andes. *Global Networks*, *4*(3), 313-334.

Rapoport, H., Sardoschau, S., & Silve, A. (2020). *Migration and cultural change*. Centre de recherche sur les risques les enjeux économiques et les politiques publiques.

Räthzel, N. (1995). Nationalism and gender in West Europe: The German case. In H. Lutz et al. (Eds.), *Crossfires: Nationalism, racism and gender in Europe* (pp. 161-190). London: Pluto Press.

Reich, A. (1982). Anger and tenderness: The experience of motherhood. In E. Whitelegg et al. (Eds.), *The changing experience of women*. Oxford: B. Blackwell.

Rich, A. (2021). *Of woman born: Motherhood as experience and institution*. WW Norton & Company.

Ritchey, P. N. (1976). Explanations of migration. *Annual Review of Sociology*, *2*, 363– 404.

Robertson, L. R. (1996). The myths of motherhood: How culture reinvents the good mother. *American Journal of Psychiatry*, *153*(6), 833–833. doi:10.1176/ajp.153.6.833

Rogers, S. J., & White, L. K. (1998). Satisfaction with parenting: The role of marital happiness, family structure, and parents' gender. *Journal of Marriage and the Family*, *60*(2), 293-308.

Root, N. A., & Tejani, S. A. (1994). Undocumented: The roles of women in immigration law. *Geo LJ*, *83*, 605.

Rose-Ackerman, S. (1993). The politics of parenthood: Child care, women's rights, and the myth of the good mother. *Political Science Quarterly*, *108*(3), 554-556.

Ross, E. (1995). New thoughts on ‘‘the oldest vocation:’’ Mothers and motherhood in recent feminist scholarship. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, *20*, 397–413.

Ross, E., & Van Willigen, M. (1996). Gender, parenthood, and anger. *Journal of Marriage and the Family*, *58*, 572–584.

Rouhi, M. (2022). Woman, life, freedom in Iran. *Survival*, *64*(6), 189-196.

Rowbotham, S. (1987). *Kadın bilinci erkek dünyası* (Ş. Alpagut, Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.

Ruddick, S. (1989). *Maternal thinking: Toward a politics of peace*. Beacon Press.

Rullo, G., & Musatti, T. (2005). Mothering young children: Child care, stress and social life. *European Journal of Psychology of Education*, *20*, 107-119.

Rumbaut, R. G. (2005). Sites of belonging: Acculturation, discrimination, and ethnic identity among children of immigrants. *Discovering successful pathways in children’s development: Mixed methods in the study of childhood and family life*, 111-164.

Sadıkoğlu, Z. Z. (2024). Feminizmin anneliği anlamlandırma biçimleri: Tahakküm aracından deneyim ve performansa. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, *10*(1), 149-176.

Safi, M. (2010). Immigrants’ life satisfaction in Europe: Between assimilation and discrimination. *European Sociological Review*, *26*(2), 159-176.

Sahlar, F. S., & Üstündağ-Budak, A. (2020). Working mothers: Intensive mothering and momism. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, *4*(7), 115-125. https://doi.org/10.31461/ybpd.732263

Saraei, H., & Ojaghlo, S. (2013). The generational study of marriage value change in Iran. *Journal of Iranian Social Development Studies*, *5*(4), 19-40.

Sardadvar, K. (2010). Social construction of motherhood. *Encyclopedia of Motherhood*, *3*, 1133-1135.

Sarı, E. (2021). Lesbian refugees in transit: The making of authenticity and legitimacy in Turkey. In *Lives That Resist Telling* (pp. 84-102). Routledge.

Savaş, Ö., Greenwood, R. M., Blankenship, B. T., Stewart, A. J., & Deaux, K. (2021). All immigrants are not alike: Intersectionality matters in views of immigrant groups. *Journal of Social and Political Psychology*, *9*(1), 86-104.

Scheve, K., & Slaughter, M. (2001). Labor market competition and individual preferences over immigration policy. *Review of Economics and Statistics*, *83*(1), 133–145.

Schiller, N. G. (2021). Migration, displacement, and dispossession. In *Oxford research encyclopedia of anthropology*.

Schiller, N. G., Basch, L., & Blanc-Szanton, C. (1992). Transnationalism: A new analytic framework for understanding migration. *Annals of the New York Academy of Sciences*, *645*(1), 1-24.

Schuster, L. (2011). Turning refugees into 'illegal migrants': Afghan asylum seekers in Europe. *Ethnic and Racial Studies*, *34*(8), 1392-1407.

Seagram, S., & Daniluk, J. C. (2002). "It goes with the territory": The meaning and experience of maternal guilt for mothers of preadolescent children. *Women & Therapy*, *25*(1), 61-88.

Sert, D. Ş., & Danış, D. (2021). Framing Syrians in Turkey: State control and no crisis discourse. *International Migration*, *59*(1), 197-214.

Sert, D., & Turkmen, F. F. (2022). Gender, mobility, and displacement: From the shadows to questioning binaries. In *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*.

Shachter, J. P., Franklin, R. S., & Perry, M. J. (2003). *Migration and geographic mobility in metropolitan and nonmetropolitan America: 1995 to 2000* (Census 2000 Special Reports No. 9). Washington, DC: U.S. Census Bureau.

Shaditalab, J. (2006). Islamization and gender in Iran: Is the glass half full or half empty?. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, *32*(1), 14-21.

Shirazi, F. (2001). *The veil unveiled: The hijab in modern culture*. University Press of Florida.

Siddique, M. A. B. (2003, December). Women in migration and development: Review and analysis. In *United Nations Division for the Advancement of Women (DAW) Consultative Meeting on "Migration and Mobility and how this movement affects Women" Malmö, Sweden* (pp. 2-4).

Sinacore, A. L., Titus, J., & Hofman, S. (2013). The role of relationship in the cultural transitioning of immigrant women. *Women & Therapy*, *36*(3-4), 235-251.

Sirkeci, I., & Cohen, J. H. (2016). Cultures of migration and conflict in contemporary human mobility in Turkey. *European Review*, *24*(3), 381-396.

Smart, C. (2007). *Personal life: New directions in sociological thinking*. Polity Press.

Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method, research*. London: Sage.

Smith, T. E., Sheridan, S. M., Kim, E. M., Park, S., & Beretvas, S. N. (2020). The effects of family-school partnership interventions on academic and social-emotional functioning: A meta-analysis exploring what works for whom. *Educational Psychology Review*, *32*(2), 511–544.

Solnit, R. (2017). *The mother of all questions*. Haymarket Books.

Stake, R. E. (2010). *Qualitative research: Studying how things work*.

Stark, E. (2013). Coercive control. *Violence Against Women: Current Theory and Practice in Domestic Abuse, Sexual Violence and Exploitation*, 17-33.

Stark, O., & Bloom, D. E. (1985). The new economics of labor migration. *The American Economic Review*, *75*(2), 173–178.

Stets, J. E., & Lee, J. (2021). The mother identity and self-esteem. *Identities in Action: Developments in Identity Theory*, 133-153.

Suárez-Orozco, C., & Qin, D. B. (2006). Gendered perspectives in psychology: Immigrant origin youth. *International Migration Review*, *40*(1), 165-198.

Sutherland, J. A. (2010). Mothering, guilt and shame. *Sociology Compass*, *4*(5), 310-321.

Swiggart, J. (1991). *The myths of the bad mother: The emotional realities of mothering*. New York: Doubleday.

Şahbudak, S. (2022). *An interpretative phenomenological research on the mothering experiences of migrant women from Turkey in the UK*.

Şen, M. (2014). Türkiye'de iç göçlerin neden ve sonuç kapsamında incelenmesi. *Çalışma ve Toplum*, *40*(1), 40-54.

Taghizadeh, Z., Ebadi, A., Keshavarz, S., Pourreza, A., Kazemnejad, A., & Bagherzadeh, R. (2021). Why Iranian women experience work-family conflict?. *Current Women's Health Reviews*, *17*(2), 136-149.

Tajuddin, M. (2000). The role and status of women in modern Iran: An overview. *Jadavpur Journal of International Relations*, *5*(1), 158-182.

Taylor, T. (2011). Re-examining cultural contradictions: Mothering ideology and the intersections of class, gender, and race. *Sociology Compass*, *5*(10), 898-907.

Tehran Ministry of Social Affairs. (2001). *National research study of domestic violence against women in 28 centers in the country*.

Tekindal, M., & Arsu, Ş. U. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, *20*(1), 153-172.

Thurer, S. (1994). *The myths of motherhood: How culture reinvents the good mother*. Boston: Houghton-Mifflin.

Tilly, C., & Brown, C. H. (1967). On uprooting, kinship, and the auspices of migration. *International Journal of Comparative Sociology*, *8*, 139–164.

Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2020). *Economic development* (13th ed.). Pearson.

Toğral Koca, B. (2016). Syrian refugees in Turkey: From 'guests' to 'enemies'? *New Perspectives on Turkey*, *54*, 55–75.

Tong, R. (2009). *Feminist thought: A more comprehensive introduction* (3rd ed.). Boulder, CO: Westview Press.

Tsai, T. I., Chen, I. J., & Huang, S. L. (2011). Motherhood journey through the eyes of immigrant women. *Women's Studies International Forum*, *34*(2), 91-100. Pergamon.

Tsegay, S. M. (2023). International migration: Definition, causes and effects. *Genealogy*, *7*(3), 61.

Tuncer, E. (2025). From 'safe haven' to 'zone of precarity': Locating Istanbul through the perceptions and everyday urban practices of skilled migrants. *Comparative Migration Studies*, *13*(1), 10.

Tungohan, E. (2017). The transformative and radical feminism of grassroots migrant women's movement(s) in Canada. *Canadian Journal of Political Science*, *50*(2), 479-494.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Uluslararası göç istatistikleri 2023*. Ankara: TUİK.

UNFPA & IMP (United Nations Population Fund and the International Migration Policy Programme). (2004). *Meeting the challenges of migration: Progress since the ICPD*. New York: UNFPA; Geneva: IMP.

Ungerson, C. (1983). Why do women care? In J. Finch & D. Groves (Eds.), *A labour of love*. London: Routledge and Kegan Paul.

UNHCR. (2022). *Global trends: Forced displacement in 2022*.

Uttal, L. (1996). Custodial care, surrogate care, and coordinated care: Employed mothers and the meaning of child care. *Gender & Society*, *10*(3), 291-311. https://doi.org/10.1177/089124396010003006

Üzelakçil, Ö. (2024). Türkiye's policy towards Syrian asylum seekers in light of the normative power of the European Union and Carl Schmitt's critique of liberal democracy. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, *33*(1), 55-70.

Vaghefi, S. (2014). *Between the state and the community: The case of Iranian political asylum seeker women in Turkey*.

Van Manen, M. (1990). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. SUNY Press.

Veevers, J. E. (1979). Voluntary childlessness: A review of issues and evidence. *Marriage & Family Review, 2*(2), 1-26.

Vertovec, S. (2001). Transnationalism and identity. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 27*(4), 573-582.

Vertovec, S. (2003). Migration and other modes of transnationalism: Towards conceptual cross-fertilization. *International Migration Review, 37*(3), 641–665.

Vertovec, S. (2009). *Transnationalism*. Routledge.

Walby, S. (1990). From private to public patriarchy: The periodisation of British history. *Women's Studies International Forum, 13*(1-2), 91-104. Pergamon.

Wallen, N. E., & Fraenkel, J. R. (2013). *Educational research: A guide to the process*. Routledge.

Walsh, F. (2003). Family resilience: A framework for clinical practice. *Family Process, 42*(1), 1-18.

Weiker, W. F. (1982). Atatürk as a national symbol. *Turkish Studies Association Bulletin*, 1-6.

WHO. (1996). *Violence: A public health priority*. Global Consultation on Violence and Health, Geneva, World Health Organization.

Wickramasinghe, A. A. I. N., & Wimalaratana, W. (2016). International migration and migration theories. *Social Affairs, 1*(5), 13-32.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Electronic Turkish Studies, 9*(2), 1685-1705.

Yılmaz, E., & Günay, G. (2022). Göçmenler ve göçmen ailelerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin bir değerlendirme. *Journal of Karabuk University Faculty of Economics and Administrative Sciences, 2*(1), 1-19.

Yirmibeşoğlu, G. (2009). Woman condition in Arendtian public sphere. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(1), 235-259.

Young, I. M. (2005). *On female body experience: "Throwing like a girl" and other essays*. Oxford University Press.

Yuval-Davis, N. (2004). Gender and nation. In *Women, ethnicity and nationalism* (pp. 30-40). Routledge.

Zolberg, A. R., Suhrke, A., & Aguayo, S. (1989). *Escape from violence: Conflict and the refugee crisis in the developing world*. Oxford University Press.

Zou, X., Wang, D. J., Wildschut, T., Sedikides, C., & Cable, D. (2023). Cultural distances between home and host countries inspire sojourners to engage in intercultural exchange upon repatriation. *Scientific Reports*, *13*(1), 17518.

EK 1- GÖRÜŞME HAKKINDA BİLGİLENDİRME METNİ VE GÖRÜŞME İZNİ

Merhaba. Ben Güher Ceylan Kuşoğlu. Akdeniz Üniversitesi Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı doktora öğrencisiyim. "Antalya'da Yaşayan İranlı Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Fenomenolijik Bir Çalışma" başlıklı bir araştırma yürütüyorum. Bu çalışmanın amacı Antalya'da yaşayan İranlı kadınların annelik deneyimlerini ortaya koyarak göçmen bir anne olmanın ne demek olduğunu anlamaya çalışmaktır. Araştırma sonuçlarının, İranlı göçmen annelerin deneyimlerinin görünür kılınmasına ve görüşmeler sırasında katılımcıların dile getirdiği olası sorunlara çözüm önerileri geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmaya kapsamında yapılan görüşmeler yalnızca araştırma amacı için kullanılacak ve araştırma raporlandıktan sonra imha edilecektir. Ayrıca, araştırmada isimleriniz yerine bir kod isim kullanılarak gerçek kimliğiniz saklı tutulacaktır. Görüşmenin herhangi bir aşamasında görüşmeden çekilme hakkınız saklıdır. Çalışma bittikten sonra çalışmanın özetini alabilirsiniz.

Yapacağımız görüşmelerde zaman ve veri kaybı yaşamamak için izin verirseniz ses kayıt cihazı kullanılacak ve görüşme yazılı hale geçirildiğinde bu kayıtlar silinecektir. Görüşmemiz tamamlandıktan sonra görüşmenin bir kopyasını size vereceğim. Çalışmada kullanılmasını istemediğiniz bölümler olduğunu düşünürseniz, söz konusu bölümler çalışmadan çıkartılacaktır. Görüşmemizin en az 60 dakika süreceğini öngörmekle birlikte, bu sürenin sizin katılımınızla artabileceğini veya azalabileceğini belirtmek isterim.

Değerli katkılarınızdan için şimdiden teşekkür ederim.

Güher Ceylan Kuşoğlu

Bu formdaki imzam Güher Ceylan Kuşoğlu tarafından yürütülen "Antalya'da Yaşayan İranlı Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Fenomenolijik Bir Çalışma" adlı araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ettiğimi gösterir.

Ben, ……... (adınız-soyadınız) görüşme ve gözleme gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının imzası Tarih:

EK 2- ÖN GÖRÜŞME SORULARI

Katılımcıların Demografik Bilgileri

Yaşınız:

Medeni Durumunuz:

Mesleğiniz:

Eğitim Durumunuz:

Sizin aylık ortalama geliriniz (maaş, ücret, kira geliri vb. tüm kazançlarınızın toplamı):

Ailenizin aylık ortalama geliri (maaş, ücret, kira geliri vb. tüm kazançlarınızın toplamı):

Kaç çocuğunuz var?

Çocuğunuzun/ Çocuklarınızın yaşı:

Çocuğunuzun/ Çocuklarınızın cinsiyeti:

Çocuğunuz/ Çocuklarınız hangi okula gidiyor?

Göçmenlik konusunda yasal durumunuz:

Kaç yıldır Türkiye'de yaşıyorsunuz?

Türkiye'de ne kadar süre kalmak istiyorsunuz?

Başka bir ülkeye göç etme planınız var mı? (Bir önceki sorunun cevabına göre)

Oturma izniniz dolduğunda uzatmayı düşünüyor musunuz? (Göçmenlik statüsünün ne olduğu ve başka ülkeye göç planı olması durumunda sorulmuştur.)

EK 3- DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORULARININ İÇERİĞİ

Katılımcıların demografik bilgilerini öğrenmek için hazırlanan ön görüşme sorularından sonra derinlemesine görüşmeler kapsamında değerlendirilecek iki grup soru hazırlanmıştır ve sorular aşağıdaki gibidir.

Karşılaştırma Soruları

1. Göç etmeye nasıl ve ne zaman karar verdiniz? Türkiye ilk göç ettiğiniz ülke mi?
2. İran'a olan bağınızı nasıl tanımlarsınız?
3. Türkiye ile olan bağınızı nasıl tanımlarsınız?
4. Çocuğunuzun bakım faaliyetleri açısından İran'da ve Türkiye'de yaşamak sizin açınızdan farklı oldu mu? Türkiye'de yaşamak çocuk bakımı anlamında sizi nasıl etkiledi?
5. Türkiye'de ve İran'da kadın olmanın farklılıklarından ve benzerliklerinden bahseder misiniz?
6. İran'dayken çocuklu ve çocuksuz olarak sosyalleştiğiniz mekânlar nerelerdi? Çocuğunuzla ve çocuğunuz olmadığı zamanlarda kimlerle ve nasıl sosyalleşirdiniz?
7. Türkiye'de çocuklu ve çocuksuz olarak sosyalleştiğiniz mekânlar nerelerdir? Çocuğunuzla ve çocuğunuz olmadığı zamanlarda kimlerle ve nasıl sosyalleşiyorsunuz?
8. Sosyalleşme süreçlerinizde İran ve Türkiye'deki deneyimleriniz arasında değişiklik var mı? Varsa bu değişiklik sizi nasıl etkiliyor?
9. İran'da anne olmak ile Türkiye'de anne olmak sizin için hangi yönleriyle benzeşiyor ve hangi yönleriyle ayrılıyor? İran ve Türkiye'deki annelik deneyimizi nasıl tanımlarsınız?
10. İran'da kendiniz olduğunuz için (cinsiyetiniz, etnik kökeniniz, politik görüşünüz, annelik şekliniz vb.) bir baskı, sorun ya da dışlanmaya maruz kaldınız mı? Evet, ise nasıl süreçlerden geçtiniz?
11. Türkiye'de kendiniz olduğunuz için (cinsiyetiniz, etnik kökeniniz, politik görüşünüz, annelik şekliniz vb.) bir baskı, sorun ya da dışlanmaya maruz kaldınız mı? Evet, ise nasıl süreçlerden geçtiniz?
12. Sizce göçmen anne olmanın olumlu tarafları var mı? Varsa siz bu olumlu yönleri nasıl deneyimliyorsunuz?

13. Sizce göçmen anne olmanın olumsuz tarafları var mı? Varsa siz bu olumsuz yönleri nasıl deneyimliyorsunuz?
14. Bahsettiğiniz olumsuzluklarla başa çıkmak için neler yapıyorsunuz? (Bu soru 10. soruda göçmen anne olmanın olumsuz yönlerinin olduğunu ifade eden katılımcılara sorulacaktır.) Sizce bu zorlukları aşmak için ne gibi desteklere ihtiyaç duyuyorlar?

Kavramsal Sorular

1. Annelik kavramını nasıl anlamlandırıyorsunuz? Türkiye'ye göç etmeniz annelik deneyimizi nasıl etkiledi?
2. Göçmen bir anne olmak sizin için nasıl bir deneyim? Türkiye'deki annelik deneyiminizi nasıl tanımlarsınız?
3. "Aidiyet" size ne ifade ediyor? Kendinizi herhangi bir ülkeye, bir ideolojiye, bir yaşam tarzına, bir kültüre ya da bir anlayışa ait hissediyor musunuz?
4. Türkiye'de yaşamaya başladıktan sonra "aidiyet" hakkındaki görüşlerinizde bir değişiklik oldu mu? Olduysa nasıl bir değişiklik oldu?
5. Bir toplumun ya da bir kültürün parçası olmanız için o toplum ya da kültür nasıl olmalı? Anne olmanızın soruyu bu şekilde cevaplamanızda bir payı var mı? Varsa, nasıl bir payı var?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Güher Ceylan KUŞOĞLU
EĞİTİM DURUMU	
Lise	Eyüboğlu Lisesi
Lisans	İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı (1995-2000)
Tezsiz Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme (2003-2005) Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Denetim ve Yönetimi (2007-2009)
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet (2017-2019)
Proje ve Tez Konuları	Bireysel Emeklilik Sistemleri Akademik Başarı ile Duygusal Zekâ Arasındaki İlişki XVII. Dönem Erkek Milletvekili Eşlerinin Toplumsal Cinsiyet Rol Algıları
Yabancı Dil / Diller	İngilizce, İtalyanca
İŞ DENEYİMİ	
2005- devam ediyor	Akdeniz Üniversitesi, Öğretim Elemanı, Antalya
2020-2021	Yeditepe Üniversitesi, Öğretim Elemanı, İstanbul
YAYINLAR	

Araştırma Makaleleri:

Kuşoğlu, G. C. (2025). The Transformation of Motherhood in a Changing Turkiye. Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, 1-11. https://doi.org/10.61158/saukad.1781459

Adak, N., Elmas, Ç., & Kuşoğlu, G. C. (2021). Does marital status affect violence against women? A perusal on Turkey. Süleyman Demirel University Journal of Social Sciences, 54, 149-164. https://doi.org/10.26650/SDUJSS.2021.54.0050

Kitap Bölümleri:

Kuşoğlu, G. C. (2021). Kadınlar Reklamlarda Da Samimiyet İstiyor: Kadın İzleyici Penceresinden Femvertising, İletişim ve Medya Alanında Uluslararası Araştırmalar II, Pembecioğlu E. N., Editör, Eğitim Yayınevi, Konya, ss.114-138.

Kuşoğlu, G. C. (2018). Yunanistan'da Kadın, Geçmişten Günümüze Avrupa'da Kadının Hukuki Durumu, Cilt I, Tiryakioğlu B., Öztürk N., Yarar G., Editör, Akademisyen Kitabevi, Ankara, ss.188-212.

Hakemli Bilimsel Toplantılarda Yayımlanmış Bildiriler:

Elmas Ç., Kuşoğlu G. C., Körükcü Ö., Kabukcuoğlu K., Zakse A., Grundsteine, v.d(2023). Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye ile AB Üyesi Diğer Akdeniz Ülkelerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Refah Seviyesinin Karşılaştırması ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Avrupa Birliği Projesi Deneyimi, Cumhuriyetin 100.Yılında Kadın Haklarını Yeniden Düşünmek: Mücadele ve Kazanımlar Sempozyumu", Antalya, Türkiye, 23- 25 Kasım 2023, ss.1, (Özet Bildiri) Sürdürülebilir Kalkınma.

Kuşoğlu G. C. (2021). 2020 Türkiye'sinde Kadına Yönelik Şiddetin Medeni Durumla Bağlantısı, I. Uluslararası Akdeniz Kadın Çalışmaları Kongresi, Antalya, Türkiye, 21- 23 Kasım 2021, ss.11 Creative Commons License.

Kuşoğlu, G. C. (2021). Is it possible to maintain a good work-life balance for women?,

BILTEK IV International Symposium on Current Developments in Science, Technology and Social Sciences, Gaziantep, Türkiye, 12 - 13 Nisan 2021, ss.270-277.
Kuşoğlu, G. C. (2021). Focus Shift in Femvertising: From the women audience's perspective, International Aegean Symposium on Social Sciences and Humanities 2021, İzmir, Türkiye, 12 Mart- 13 Nisan 2021, ss.48-50.
Kuşoğlu G. C., Elmas, Ç: (2019). Is It Really The Same Job?, 7th International Conference on Gender Studies: Space, Place & Culture, Famagusta, Kıbrıs (Kktc), 10- 12 Ekim 2019, ss.86.